ЗБІРНИК
НАУКОВИХ СТАТЕЙ МАГІСТРІВ

ІНСТИТУТ ЕКОНОМІКИ, УПРАВЛІННЯ ТА ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ

Полтава
2019

Вищий навчальний заклад Укоопспілки
«ПОЛТАВСЬКИЙ УНІВЕРСИТЕТ ЕКОНОМІКИ І ТОРГІВЛІ»
(ПУЕТ)

ЗБІРНИК НАУКОВИХ СТАТЕЙ МАГІСТРІВ

ІНСТИТУТ ЕКОНОМІКИ, УПРАВЛІННЯ ТА ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ

ПОЛТАВА
ПУЕТ
2019

УДК 33+3.077+004](062.552)
З-41

Друкується відповідно до наказу по університету № 135-Н від 20 серпня 2019 р.

Редакційна колегія:

Головний редактор – ***О. О. Нестуля,*** д. і. н., професор, ректор Вищого навчального закладу Укоопспілки «Полтавський університет економіки і торгівлі» (ПУЕТ).

Заступник головного редактора – ***С. В. Гаркуша,*** д. т. н., професор, проректор з наукової роботи ПУЕТ.

Відповідальний секретар – ***Н. М. Бобух,*** д. філол. н., професор, завідувач кафедри української, іноземної мов та перекладу ПУЕТ.

Відповідальний редактор:

К. Ю. Вергал, к. е. н., доцент директор Інституту економіки, управління та інформаційних технологій ПУЕТ.

Члени редакційної колегії:

О. О. Ємець, д. ф.-м. н., професор (за спеціальністю Комп'ютерні науки), завідувач кафедри математичного моделювання та соціальної інформатики ПУЕТ;

В. В. Карцева, д. е. н., професор (за спеціальністю Фінанси, банківська справа і страхування), завідувач кафедри фінансів та банківської справи ПУЕТ;

Т. А. Костишина, д. е. н., професор (за спеціальністю Публічне управління та адміністрування), завідувач кафедри управління персоналом, економіки праці та економічної теорії;

В. А. Кулик, д. е. н., доцент (за спеціальністю Облік і оподаткування), завідувач кафедри бухгалтерського обліку і аудиту ПУЕТ;

Г. В. Лаврик, д. ю. н., професор (за спеціальністю Публічне управління та адміністрування), завідувач кафедри правознавства ПУЕТ;

Т. В. Оніпко, д. і. н., професор (за спеціальністю Інформаційна, бібліотечна та архівна справа), завідувач кафедри документознавства та інформаційної діяльності в економічних системах ПУЕТ;

Л. М. Шимановська-Діанич, д. е. н., професор (за спеціальністю Менеджмент), завідувач кафедри менеджменту ПУЕТ.

Збірник наукових статей магістрів. Інститут економіки, управління та інформаційних технологій. – Полтава : ПУЕТ, 2019. – 504 с.

З-41

ISBN 978-966-184-361-4

У збірнику представлено результати наукових досліджень магістрів спеціальностей: Інформаційна, бібліотечна та архівна справа освітня програма «Документознавство та інформаційна діяльність»; Комп'ютерні науки освітня програма «Комп'ютерні науки»; Менеджмент освітня програма «Менеджмент та адміністрування»; Облік і оподаткування освітня програма «Облік і аудит»; Фінанси, банківська справа і страхування освітня програма «Фінанси і кредит»; Публічне управління та адміністрування освітні програми «Публічне адміністрування» та «Місцеве самоврядування»; Економіка освітня програма «Управління персоналом та економіка праці».

УДК 33+3.077+004](062.552)

Матеріали друкуються в авторській редакції мовами оригіналів.
За виклад, зміст і достовірність матеріалів відповідальні автори.
Розповсюдження та тиражування без офіційного дозволу ПУЕТ заборонено

© Вищий навчальний заклад Укоопспілки «Полтавський університет економіки і торгівлі», 2019

ISBN 978-966-184-361-4

ЗМІСТ

ІНСТИТУТ ЕКОНОМІКИ, УПРАВЛІННЯ ТА ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ

СПЕЦІАЛЬНІСТЬ ІНФОРМАЦІЙНА, БІБЛІОТЕЧНА ТА АРХІВНА СПРАВА

Освітня програма «Документознавство та інформаційна діяльність»

Денна форма навчання

Карпенко Ю. Ю. Інформаційні системи та технології як забезечення системи управління взаємовідносинами банку з клієнтами 11
Костиренко О. В. Документаційне забезпечення управління якістю вищої освіти 17
Лещенко Є. В. Теоретично-методологічні основи ефективності прийняття управлінських рішень на підприємстві 22
Пащенко Ю. В. Система інформаційно-аналітичної підтримки діяльності органів місцевого самоврядування 27
Пухай І. А. Управління забезпечення ефективності системи інформаційної безпеки підприємства 32
Славко І. О. Безпека документно-інформаційної системи установи 36

Заочна форма навчання

Бровко І. Ю. Документаційне забезпечення систем управління якістю вищої освіти 42
Бурдун А. В. Організація та управління службою інформаційної безпеки підприємства 47
Зубань Н. В. Інформаційні моделі діяльності комерційного підприємства 52
Каплун В. В. Інформаційні технології в архівній справі: особливості та проблеми впровадження 58
Карпухіна А. О. Документаційне забезпечення ліцензування та акредитація медичного закладу 63

Коробко Т. В. Документно-інформаційне забезпечення діяльності тов «гріндеко» та напрямки його вдосконалення 68
Лисівець А. Ю. Особливості інформаційно-комунікаційного забезпечення діяльності підприємства в галузі комунальної енергетики 73
Міхалін І. А. Документно-інформаційне забезпечення діяльності банківських установ 78
Нутріхіна Н. О. Організація діловодства у видавництві 83
Петренко В. О. Інформаційна система обліку товарно-матеріальних цінностей на базі sap erp 89
Федій В. Ю. Дистанційні системи навчання в процесі підвищення кваліфікації кадрів 93
Юрченко А. В. Документно-інформаційна складова діяльності органів виконавчої влади 98

СПЕЦІАЛЬНІСТЬ КОМП'ЮТЕРНІ НАУКИ

Освітня програма «Комп'ютерні науки»

Гусар М. В. Тренажер з теми «знаходження вектору пріоритетів та відношення узгодженості в методі аналізу ієрархій» дистанційного навчального курсу «системний аналіз та теорія прийняття рішень» 102
Долгов В. О. Тренажер з теми «алгебра висловлювань» дистанційного навчального курсу «математична логіка» та розробка його програмного забезпечення 105
Кравцов В. О. Програмне забезпечення для тренажера з теми «мінімізація логічних функцій з допомогою карт карно» дистанційного навчального курсу «математична логіка» 108
Куркін В. В. Елементи програмного забезпечення для тренажера з теми «алгебра предикатів» дистанційного навчального курсу «математична логіка» 111
Куценко В. В. Програмне забезпечення для тренажера з теми «методи перевірки тотожної істинності логічних формул» дистанційного навчального курсу «математична логіка» 114
Москаленко А. О. Елементи програмного забезпечення для тренажера з теми «числення висловлювань» дистанційного навчального курсу «математична логіка» 117

Сосновський Д. Р. Алгоритмізація та програмування елементів тренажера «метод резолюцій» дистанційного навчального курсу «математична логіка» 119
Стовбун Д. О. Розробка елементів програмного забезпечення тренажеру з теми «правила виведення» дистанційного навчального курсу «математична логіка» 122
Сивокінь О. Ю. Тренажер з теми «логіка висловлювань» дистанційного навчального курсу «математична логіка» та розробка його програмного забезпечення 125

СПЕЦІАЛЬНІСТЬ «МЕНЕДЖМЕНТ»

Освітня програма «Менеджмент і адміністрування»

Заочна форма навчання

Бєляк В. Е. Розвиток системи креативного менеджменту підприємства в умовах формування постіндустріальної економіки 129
Бокоч Р. С. Управління діловим іміджем підприємства як чинником підвищення його конкурентоспроможності 135
Карасьов І. В. Управління кадровою політикою підприємства в сучасних умовах господарювання 139
Маркевич А. В. Управління корпоративною культурою підприємства в сучасних умовах господарювання 145
Сафонов В. В. Управління конкурентоспроможністю підприємства в сучасних умовах господарювання 149
Фаткін Д. В. Управління інноваційним розвитком підприємства в сучасних умовах господарювання 154
Чмирь С. В. Управління кар'єрою персоналу підприємства як чинник його розвитку 159

СПЕЦІАЛЬНІСТЬ ОБЛІК І ОПОДАТКУВАННЯ

Освітня програма «Облік і аудит»

Заочна форма навчання

Гацук М. С. Облікова політика як інструмент організації бухгалтерського обліку власного капіталу 165

Бочкова В. О., Леоненко І. В. Напрями розвитку методу бухгалтерського обліку 170
Говоруха М. С. Аудит розрахунків з підзвітними особами 175
Грицюк В. О. Зміни в обліку податку на додану вартість у 2019 році 179
Гроза В. О. Методичні аспекти обліку акредитивів 184
Дерев'янко А. В., Шустір Ю. О. Якість облікової інформації як необхідна складова системи інформаційної підтримки управління 189
Єлістратова А. Д. Нормативно-правове забезпечення обліку фінансових результатів 193
Зеленська О. С. Теоретичні підходи до трактування сутності логістичних витрат 197
Ковальська Т. В. Облік дебіторської заборгованості: методичні та організаційні аспекти 201
Крайняк Я. В. Комп'ютерні технології аудиту оподаткування прибутку в умовах розвитку сучасних інформаційних систем 206
Мартиненко М. В. Удосконалення методики аналізу балансу (звіту про фінансовий стан) 212
Мозжаров В. В. Амортизаційна політика підприємства 217
Некрасова Я. А. Контроль якості внутрішнього аудиту доходів підприємств 221
Олефіренко А. В. Сутність біологічних активів як об'єктів обліку 226
Огороднікова М. С. Вплив ризик-орієнтованого підходу до управління на організацію бухгалтерського обліку 231
Панченко А. Г. Організація обліку витрат за центрами відповідальності у ПрАТ «Первухінський цукровий завод» 236
Пащенко К. А. Облік малоцінних та швидкозношуваних предметів: методика та організація 242
Сергієнко А. В. Удосконалення обліку готової продукції: методичні та організаційні аспекти 245
Сіманько І. А. Організаційні засади аудиту конкурентоспроможності 249
Турлюн В. С. Облік орендних операцій: проблемні аспекти 254

Фейст І. С. Поняття та склад витрат на маркетингові комунікації для цілей обліку 259
Шелест О. В. Роль обліку в управлінні прибутком підприємства 264

СПЕЦІАЛЬНІСТЬ ФІНАНСИ, БАНКІВСЬКА СПРАВА І СТРАХУВАННЯ

Освітня програма «Фінанси і кредит»

Бєлова Д. Д., Волков М. І. Сутність та особливості фінансової стратегії підприємства 270
Власенко Д. Р. Економічна сутність та особливості антикризового управління підприємством 276
Гайдаржі І. О. Методичне забезпечення антикризової діагностики вітчизняних підприємств 282
Гальченко В. Г. Сучасні підходи до класифікації власного капіталу підприємства 288
Гомон Є. Ю. Оцінка сучасного стану виконання бюджетних програм 293
Донченко Т. В. Удосконалення моделі розвитку небанківського інституційного інвестування в Україні 298
Захаров І. М., Шиндер В. В. Фінансова стратегія та її роль у забезпеченні прибутковості підприємства 307
Іванов Д. І. Оптимізація грошових потоків пат «лубнифарм» як метод фінансового механізму забезпечення платоспроможності підприємства 312
Кучер В. В. Теоретичні основи організації комплексної оцінки фінансового стану підприємства 317
Литовченко К. А. Розробка фінансового плану на основі прогнозування формування та використання фінансових ресурсів підприємства 323
Лупир М. М. Аналітичні можливості балансу в системі управління фінансами підприємства 328
Ляпун В. В., Сірокурова К. С., Крамська М. С. Програмно-цільовий метод та його впровадження в бюджетний процес 333
Маручок А. Р. Методи оцінки фінансової безпеки підприємства 339

Мітюченко В. О. Проблеми трансформації заощаджень населення в інвестиції через інститути спільного інвестування 344
Севрюк В. В. Кредиторська заборгованість підприємства: сутність та етапи аналізу 352
Терещенко І. В., Святенко Ю. О. Економічна роль та сутність банківського кредиту 357
Фесик В. В. Сучасний стан розвитку системи недержавного пенсійноно забезпечення в Україні 363
Харламова К. С. Особливості удосконалення методики оцінки фінансової стійкості виробничого підприємства в сучасних умовах 369
Чепа С. М., Шиндер В. В. Теоретичні основи функціонування механізму управління прибутком підприємства 374
Шитова Ю. О. Міжбюджетних трансфертів у забезпеченні соціально-економічного розвитку територіальних громад 379
Швед О. С. Прогнозування банкрутства в системі антикризового управління суб'єктів підприємництва в Україні 384

СПЕЦІАЛЬНІСТЬ ПУБЛІЧНЕ УПРАВЛІННЯ ТА АДМІНІСТРУВАННЯ

Освітня програма «Публічне адміністрування»

Бойко В. В. Порушення вимог фінансового контролю як підстава адміністративної відповідальності публічних службовців: проблемні питання нормативної реалізації та можливі варіанти їх вирішення 392
Журавель І. В. Незаконне використання інформації, що стала відома особі у зв'язку з виконанням службових повноважень, як підстава адміністративної відповідальності публічних службовців 401
Ковпак А. В. Порушення обмежень щодо одержання подарунків як підстава адміністративної відповідальності публічних службовців: проблемні питання нормативної реалізації та можливі варіанти їх вирішення 406

Коломієць М. П. Порушення обмежень щодо суміщення і сумісництва з іншими видами діяльності як підстава адміністративної відповідальності публічних службовців: проблемні питання нормативної реалізації та можливі варіанти їх вирішення 411
Крівченко М. А. Сучасні аспекти ефективності управлінських рішень на державному та місцевому рівні 417
Малигіна Н. Г. Публічне управління в контексті розвитку суспільства в сучасних умовах 421
Манзик В. В. Потенційні шляхи усунення проблем законодавчого регулювання діяльності благодійних та волонтерських організацій 426
Неборак В. С. Членство в молодіжних та дитячих громадських організаціях 432
Савельєв Д. В. Правовий статус та організація діяльності працівників служби судових розпорядників 438

СПЕЦІАЛЬНІСТЬ ПУБЛІЧНЕ УПРАВЛІННЯ ТА АДМІНІСТРУВАННЯ

Освітня програма «Місцеве самоврядування»

Денна форма навчання

Гур'янов А. М. Функції та роль місцевого самоврядування в системі публічного управління 444
Коваленко А. А. Концепції та теорії місцевого самоврядування 449
Кругляк О. В. Ресурсне забезпечення територіальної громади 453

Заочна форма навчання

Вільчинська В. В. Структура соціально-економічного потенціалу територіальної громади 458
Клочко С. О. Місцеве самоврядування як елемент громадянського суспільства 463
Тригубенко Л. І. Інституційне середовище розвитку територіальної громади 469

СПЕЦІАЛЬНІСТЬ ЕКОНОМІКА

Освітня програма «Управління персоналом і економіка праці»

Мусієнко Г. В. Формування системи мотивації персоналу в умовах обмеженого бюджету 474
Несен І. С. Методи розвитку персоналу підприємства 479
Пащенко Ю. В. Деякі аспекти діяльності центрів надання адміністративних послуг 484
Степанян К. Н. Формування мотивації персоналу підприємства як складової соціально-трудових відносин 489
Чуприна В. О. Шляхи підвищення ефективності управління персоналом 496
Уманець В. О. Формування компетенцій працівників в контексті забезпечення ефективного розвитку підприємства 502

ІНСТИТУТ ЕКОНОМІКИ, УПРАВЛІННЯ ТА ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ

СПЕЦІАЛЬНІСТЬ ІНФОРМАЦІЙНА, БІБЛІОТЕЧНА ТА АРХІВНА СПРАВА

Освітня програма «Документознавство та інформаційна діяльність»

Денна форма навчання

УДК 640.412(477.83):005.591.6

ІНФОРМАЦІЙНІ СИСТЕМИ ТА ТЕХНОЛОГІЇ ЯК ЗАБЕЗЕЧЕННЯ СИСТЕМИ УПРАВЛІННЯ ВЗАЄМОВІДНОСИНАМИ БАНКУ З КЛІЄНТАМИ

Ю. Ю. Карпенко, *магістр спеціальності 029 Інформаційна, бібліотечна та архівна справа освітня програма «Документознавство та інформаційна діяльність»*
Т. М. Білоусько, *к. е. н., доцент – науковий керівник*

Анотація. В статті визначена роль інформаційних систем в діяльності банку, розглянуто фактори розвитку програмного забезпечення банківської установи. Встановлено основні переваги та стратегії CRM-системи під час взаємодії банку з клієнтом. Проаналізовано основні етапи розвитку інформаційних систем для підтримки прийняття маркетингових рішень в банках та їх функціональне призначення. Розглянуто роль і значення маркетингу в розробці нових банківських продуктів.

Ключові слова: банк, інформаційна система, інформаційне забезпечення, взаємовідносини з клієнтом, управління взаємовідносинами з клієнтом (CRM).

Abstract. The role of information systems in bank management is defined in the article, the factors of software development are considered. The main advantages and strategies of the CRM in the interaction of the bank with the client are established. The basic stages of the development of information systems to support marketing decisions in banks and their functional purpose are analyzed. The

role and importance of marketing in the development of new banking products is considered.

Key words: bank, information system, information support, customer relations, customer relationship management (CRM).

Постановка проблеми. За часів інформаційних технологій дані про клієнтів, конкурентів та ринок стають ключовим елементом у системі менеджменту організації. Посилення взаємозалежності усіх учасників ринку ускладнює процес збору та обробки маркетингової інформації, що викликає потребу в удосконаленні організаційної та програмно-технічної сторони маркетингової інформаційної системи у банківській установі. Для банківської діяльності характерна наявність великої кількості клієнтів, що вимагає оперативного, персоніфікованого обслуговування при отриманні інформації про банківські продукти та послуги, при отриманні консультацій і вирішенні спірних питань. Від якості програмно-технічної сторони маркетингової інформаційної системи залежить правильність прийнятих рішень і, відповідно, результат діяльності.

Аналіз основних досліджень і публікацій. Термін «маркетингова інформаційна система» був використаний у роботі Д. Ф. Кокс та Р. Е. Гуда, які розглядали маркетингову інформаційну систему як сукупність процедур та методів планового аналізу та представлення інформації для прийняття рішень [2]. С. І. Трубачова у своїх роботах аналізує програмні продукти, що використовуються в маркетинговій діяльності, та обгрунтовує необхідність інвестицій в інформаційній технології з метою забезпечення ефективності діяльності, конкурентоспроможності продукції. В. М. Юр'єв, І. О. Кульков досліджували потреби в маркетинговій інформаційній системі у кожній із маркетингових концепцій, необхідність розвитку маркетингової інформаційної системи для забезпечення автоматизації методів системного аналізу та економіко-математичного моделювання [2]. Теоретичні та практичні аспекти проектування маркетингової інформаційної системи в організації відображені у роботі А. М. Ніколаєва.

Формулювання мети. Метою статті є визначення ролі інформаційних систем у системі управління взаємовідносинами

банку з клієнтами, дослідження особливостей впровадження у використанні управлінських інформаційних систем для організації обліку в банках та порівняння функціональних можливостей існуючих інформаційних систем.

Виклад основного матеріалу дослідження. Потреба у найбільш повній та якісній інформації задовольняється за рахунок швидкого розвитку інформаційних технологій [3].

Інформаційна система – організований набір елементів, що зберігають, оброблюють, передають та надають дані. Інформаціна система не тільки відображає функціонування об'єкта управління, а й впливає на нього через органи управління [1]. Вона забезпечує нагромадження, передачу, збереження, оброблення та узагальнення інформації, а також конкретизацію інформації.

Автоматизація банківської справи (АБС) передбачає широке використання комп'ютерних інформаційних систем у банках, автоматизацію обробки платіжних документів у відділах, які працюють із клієнтами, в операційних відділах, а також автоматизацію фінансових операцій в межах міжнародного банківського бізнесу.

На сучасному етапі банківська сфера має прогресивні інформаційні системи, які дають змогу своєчасно отримувати інформацію і приймати управлінські рішення. Використовуючи інформаційну систему, банки можуть визначатися щодо виходу цінної та потрібної зовнішньої інформації. Нині банки не мають чіткого розмежування між внутрішньою інформацією, яка повинна використовуватися для прийняття обґрунтованих рішень, і зовнішньою інформацією, яка є необхідною та зрозумілою для клієнтів банку.

Сучасні банківські технології як інструментарій підтримки і розвитку банківської справи створюються на основі таких базових принципів, як [4]:

– комплексний підхід в охопленні широкого спектру банківських функцій;

– гнучкість налагодження модулів банківської системи і їх адаптація до потреб і умов діяльності конкретного банку;

– масштабованість, яка передбачає розширення і вдосконалення функціональних модулів системи в процесі розвитку бізнес-процесів (наприклад, підтримка роботи філій і відділень банку, поглиблення аналізу тощо);

– доступ до даних у реальному часі та реалізація функцій в єдиному інформаційному просторі;

– моделювання банку і його бізнес-процесів, можливість ступеневих надбудов бізнес-процесів;

– неперервний розвиток і вдосконалення системи на основі її реінжинірингу бізнес-процесів.

Управління взаємовідносинами з клієнтами (англ. Customer Relationship Management) – прикладне програмне забезпечення для організацій, призначене для автоматизації стратегій взаємодії з замовниками (клієнтами), зокрема для підвищення рівня продажів, оптимізації маркетингу і поліпшення обслуговування клієнтів шляхом збереження інформації про клієнтів та історії взаємодії з ними [3].

Таблиця 1 – Порівняльний аналіз функціональних можливостей інформаційних продуктів [складено автором]

Тип системи	Системи класу ERP	CRM-системи	Програми маркетингового аналізу
1	2	3	4
Функції	Ведення первинного обліку операцій. Формування звітів щодо руху коштів, активів. Базовий аналіз динаміки показників.	Ведення обліку не лише операцій, руху активів, а і контактів з клієнтами, які не спричиняють рух коштів.	Аналіз кількісних та якісних факторів, у т. ч. по конкурентам, суміжним ринкам. Моделювання багатофакторних моделей.
Призначення	Ведення обліку операцій, фінансів, активів, персоналу.	Аналіз інформації зі всіх каналів (ERP, call-центр, корпоративни й сайт, e-mail розсилки).	Аналіз внутрішнього та зовнішнього середовища.

Продовж. табл. 1

1	2	3	4
Обмеження	Інформація фіксується лише у випадку руху активів.	У низці випадків є інтегруючим елементом, не існують самостійно.	Не можуть бути використані для внутрішнього обліку
Переваги	Відповідають вимогам національного та міжнародного законодавства щодо ведення обліку. Сучасні продукти можуть містити окремі модулі аналізу.	Мають можливості до інтеграції з окремими системами, формують єдиний інтерфейс для доступу к різним базам даних.	Використовують складні методики економіко-математичного моделювання, можуть надавати прогнози та враховувати значну

Як видно з таблиці 1, найбільші можливості мають CRM-системи. Разом з ERP-продуктами вони можуть бути єдиними програмними продуктами для ведення обліку та аналізу операцій в банку. Проте їхні можливості щодо проведення значних досліджень та прогнозування обмежені. Тому вважаємо за доцільне побудову інформаційної системи на базі CRM-систем, які будуть інтегровані з ERP та спеціальними програмами маркетингових досліджень.

Найбільш важливі функції CRM-систем, які автоматизують окремі операції та дозволять швидко отримати ефект [5]:

– автоматичний розрахунок фінансової цінності клієнта (за свідченнями працівників навіть великих банків, розрахунок фінансової цінності здебільшого проводиться для юридичних осіб, позичальників та здійснюється «вручну»);

– прогнозування грошових потоків банку з урахуванням рівня взаємовідносин банку з клієнтами;

– формування та аналіз воронки продажів;

– аналіз ефективності маркетингових інструментів;

– формування єдиної бази даних з урахуванням усіх каналів зв'язку, у тому числі соціальних мережах, сайту банку – комплексний на повний профіль клієнта;

– автоматизація маркетингу (розсилки, sms, дзвінки).

Ці функції дозволяють отримати значний ефект. Зокрема, за даними компанії Nucleus Research, коефіцієнт відтоку клієнтів у середньому знижується на 20 %, обсяги продаж зростають на 15 %, звільняється до 50 % часу співробітників, процес продажів пришвидшується у низці випадків до 5 разів [1].

Висновки. CRM – це не технологія. Упровадження цього продукту без відповідної маркетингової стратегії не дає жодного результату, що підтверджують дані досліджень таких міжнародних компаній, як GartnerGroup та ForresterResearch, згідно з якими майже половина впроваджень CRM-програм є провальними, тобто не окупаються. CRM-програми є інформаційним забезпеченням системи управління взаємовідносинами банку з клієнтами, оскільки вирішують низку завдань для розуміння та задоволення потреб клієнтів банку, а саме: – аналіз поведінки споживачів послуг; – формування карти контактів клієнтів; – прогнозування потенційних потреб та відповідних продуктів; – зниження витрат за рахунок автоматизації процесів по взаємодії з клієнтами.

Список використаних інформаційних джерел

1. Ведернікова С. В. Інформаційні технології як інструмент взаємодії банківської сфери з національною економікою [Текст] / С. В. Ведернікова // Актуальні Проблеми Економіки. – 2017. – № 4. – С. 78–85.
2. Грищук Р. Методологія побудови системи забезпечення інформаційної безпеки банківської інформації в автоматизованих банківських системах [Текст] / Р. Грищук, С. Євсєєв // Безпека інформації. – 2017. – Т. 23. – Вип. 3. – С. 204–214.
3. Гаврилко П. П. Глобальні інформаційно-комунікаційні технології в банківській діяльності [Текст] / П. П. Гаврилко, М. Ю. Лалакулич // Формування ринкових відносин в Україні. – 2018. – № 12. – С. 52–56.
4. Лейбов В. Критерії ідеального банку у контексті нових інформаційних технологій [Текст] / В. Лейбов, Н. Аніщук // Фінансовий ринок України. –2012. – № 1. – С. 14–16.
5. Страхарчук А. Я. Інформаційні системи і технології в банках [Текст] : навч. посіб. / А. Я. Страхарчук, В. П. Страхарчук. – Київ : УБС НБУ : Знання, 2018. – 515 с.

УДК 351:37.07(477)

ДОКУМЕНТАЦІЙНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ УПРАВЛІННЯ ЯКІСТЮ ВИЩОЇ ОСВІТИ

О. В. Костиренко, *магістр спеціальності 029 Інформаційна, бібліотечна та архівна справа освітня програма «Документознавство та інформаційна діяльність»*
Т. В. Оніпко, *д. і. н., професор – науковий керівник*

Анотація: Сучасна українська вища освіта потребує виходу на європейський шлях розвитку. Необхідно докласти ще чимало зусиль, щоб зміцнити позиції українських вищих навчальних закладів на світовому ринку освіти та інновацій, підвищити якість вітчизняної освіти і зробити українських випускників більш конкурентоспроможними на ринку праці.

Ключові слова: освіта, документ, інновації, документаційне забезпечення.

Abstract. Modern Ukrainian higher education needs a European path of development. More efforts are needed to strengthen the position of Ukrainian higher education institutions in the world market for education and innovation, to improve the quality of national education and to make Ukrainian graduates more competitive in the labor market.

Key words: education, document, innovation, documentation support.

Постановка проблеми. Високі вимоги до якості освіти у вищих навчальних закладах (далі – ВНЗ), удосконалення управління навчальним процесом обумовлюють необхідність застосування інноваційних технологій документаційного забезпечення управління вищими навчальними закладами.

Аналіз основних досліджень і публікацій. Проблеми документаційного забезпечення надання освітніх послуг вищими навчальними закладами України знайшли відображення у працях В. Александрова, І. Булах, О. Виноградової, О. Волкова, Л. Віткіна, А. Зенкіна, А. Наливайка, С. Наєнка, Г. Хімічева та ін.

Формулювання мети. Метою даної статті є визначення ролі документаційного забезпечення системи управління якості вищої освіти у вищих навчальних закладах України.

Виклад основного матеріалу дослідження. У сучасному світі термін «якість» присутній в усіх сфера діяльності. Якість є ключовою у промисловості, медицині, торгівлі, сфері транспорту, сфері обслуговування тощо. Не обійшло це поняття й освіту як одну з найважливіших сторін соціального життя суспільства.

Провідні українські вищі навчальні заклади постійно застосовують засоби досягнення високого ступеня якості освіти та стійкої довіри споживачів до їхніх освітніх послуг. Система управління якості вищої освіти є сукупністю заходів, методів і засобів, які забезпечують надання якісних освітніх і наукових послуг на всіх етапах їхньої реалізації з урахуванням задоволення вимог державних освітніх стандартів вищої професійної освіти й потреби Міністерства освіти і науки України, а також споживачів-роботодавців та інших зацікавлених сторін [2].

Визначення якості вищої освіти ніколи не було легким питанням, а при порівнянні якості освіти на міжнародному рівні ці проблеми лише ускладнюються.

У системах управління якістю вищої освіти важливу роль відіграють методи оцінки якості освіти та підготовки фахівців у вищому навчальному закладі. Серед них: опитування, анкетування, метод експертних оцінок тощо. Методи оцінки якості освітньої діяльності вищого навчального закладу надають можливості визначити рівень компетентності студентів, рівня знань, умінь та навичок, а також готовність до професійної діяльності [5, с. 160].

У світовій практиці активно використовуються репутаційний, результативний та загальний підходи оцінки якості роботи вищих навчальних закладів.

Розподіл обов’язків і відповідальності керівництва та виконавців, порядок взаємодії підрозділів і служб у виконанні функцій і вирішенні завдань щодо забезпечення якості надання освітніх і наукових послуг визначено і описано в документації, основним завданням якої є опис усіх необхідних процесів діяльності університету, своєчасне інформування, моніторинг роботи всіх структурних підрозділів, які забезпечують внутрішні потреби установи [6, с. 67].

У вищих навчальних закладах України функціонують такі види документації:

– нормативні документи (закони України, укази Президента України, постанови Кабінету Міністрів України, накази та інші нормативні документи Міністерства освіти України, державні та галузеві стандарти та інші документи);

– організаційні документи (Статут університету, Положення про структурні підрозділи університету, посадові інструкції);

– розпорядчі та інформаційні документи (накази, розпорядження та рекомендації, оперативні плани та програми, листи та службові записки);

– документи, що стосуються надання освітніх і наукових послуг (навчальні та робочі навчальні плани, навчальні та робочі навчальні програми, паспорти лабораторій, довідки про оснащення навчальною літературою, технічні завдання на науково-дослідні роботи, звіти про науково-дослідні роботи тощо);

– протоколи (звітні документи, до яких належать семестрові та модульні відомості, залікові книжки, додатки до дипломів, протоколи державних екзаменаційних комісій, протоколи внутрішніх аудитів тощо).

В університетах визначено необхідні для результативного та ефективного функціонування системи управління якістю процеси, що поділені на три основні групи:

– процеси менеджменту,

– процеси освітньої та науково-технічної діяльності,

– забезпечувальні процеси.

Вищі навчальні заклади України забезпечують ресурси та інформацію, важливі для підтримки процесів та їхнього моніторингу [3, с. 47].

Система управління якості університету підлягає регулярній внутрішній перевірці та оцінюванню ефективності функціонування з подальшим її коригуванням.

Організація навчального процесу спрямована на те, щоб забезпечити випускникам не лише отримання відповідних знань, умінь, навичок та компетенції, але й певного місця в соціально-економічній системі держави – в науці, виробництві, підприєм-

ництві та інших сферах, напрацювання своєї інтелектуальної власності на основі поєднання навчального процесу з практикою наукової та інноваційної підприємницької діяльності.

Досвід розвинутих країн показує, що тісна співпраця ВНЗ та підприємств, залучення роботодавців до формування змісту вищої освіти, проведення практик, курсового й дипломного проектування, до викладацької діяльності, залучення студентів до виконання актуальних виробничих завдань є неодмінною умовою здобуття студентами якісної освіти і сприяє їхній адаптації до виробничих умов, робить їх мобільнішими на ринку праці.

Показником здобуття якісної освіти є здатність молодих спеціалістів оптимально використовувати накопичений освітній капітал в умовах кардинальних світоглядних змін. Щоб домогтися цього, потрібно деідеологізувати навчально-виховний процес, побудувати пізнавальну діяльність студентів на універсальних гносеологічних засадах, відкинувши догматичні погляди на питання істини та її критеріїв [4, с. 63].

Завдяки якісній підготовці фахівців можна забезпечити:

– інноваційний розвиток;

– уникнути економічного й соціального колапсу, а отже, зберегти державну незалежність України.

Ідеї Закону України «Про вищу освіту» (2014 р.) [1] спрямовані саме на інноваційність та європейську інтеграцію, якість вищої освіти.

Для цього на концептуальному рівні слід оптимально визначити критерії якісної освіти, а на методологічному – ефективні засоби реалізації якісного функціонування системи вищої освіти, що є запорукою якісної професійної підготовки майбутніх фахівців.

У разі ефективного функціонування системи управління якістю у вищому навчальному закладі буде забезпечено:

– високоякісну підготовку компетентних фахівців;

– покращення системи управління структурними підрозділами вищого навчального закладу;

– посилено відповідальність учасників навчально-виховного процесу;

– імідж навачального закладу тощо.

Висновки. Отже, у вищих навчальних закладах України накопичено великий досвід роботи з документами. Створення, затвердження, зміна документів, аналіз, актуалізація, ідентифікація, збереження документів, а також визначення статусу, вилучення недійсних документів – усі ці процеси забезпечують ефективність системи управління якості вищої освіти університету в цілому та кожного його підрозділу зокрема.

Документаційне забезпечення системи управління якості вищої освіти уможливило створення єдиної системи нумерації та обліку документів, упровадження єдиного порядку реєстрації документів, здійснення наскрізної й ефективної системи контролю за роботою з документами на всіх структурних рівнях ВНЗ. Це сприяє повноцінному виконанню вищим навчальним закладом своїх функцій та забезпеченню високої якості освітніх послуг.

Список використаних інформаційних джерел

1. Про вищу освіту [Електронний ресурс] : Закон України від 01.07.2014 р. № 1556-VII. – Режим доступу: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18 (дата звернення: 07.10.2019). – Назва з екрана.
2. ДСТУ ISO 9001:2009 Системи управління якістю. Вимоги – Київ : Держспоживстандарт України. – 2009. – 34 с.
3. Волков О. І. Система якості вищих навчальних закладів: теорія і практика / О. І. Волков // Наукова думка. – 2006. – 289 с.
4. Наєнко С. Удосконалення організаційної структури управління державним вищим навчальним закладом / С. Наєнко // Освіта і управління. – Київ: – 2007. – С. 61–67.
5. Александров В. А. Освітня послуга: суть та моделі якості / В. А. Александров // Освіта і управління. – 2006. – № 1. – С. 156–164.
6. Клімова Г. П. Забезпечення якості вищої освіти як пріоритетна детермінанта становлення інноваційного суспільства в Україні / Г. П. Клімова // Вісник Національного університету «Юридична академія імені Ярослава Мудрого». Серія «Політоголоія». – 2017. – № 2. – С. 65–72.

УДК 023

ТЕОРЕТИЧНО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ОСНОВИ ЕФЕКТИВНОСТІ ПРИЙНЯТТЯ УПРАВЛІНСЬКИХ РІШЕНЬ НА ПІДПРИЄМСТВІ

Є. В. Лещенко, *магістр спеціальності 029 Інформаційна, бібліотечна та архівна справа освітня програма «Документознавство та інформаційна діяльність»*
Л. М. Колєчкіна, *д. ф.-м. н., професор – науковий керівник*

Анотація. Стаття присвячена огляду ефективності прийняття управлінських рішень на підприємстві, розкрито суть поняття «управлінське рішення». Проаналізовано підходи вчених, які займались вивченням даної проблеми, та подано деякі поради щодо прийняття рішення керівником підприємства. Розглянуто алгоритм процесу прийняття управлінських, який покликаний сприяти ефективній організації та реалізації процесу прийняття управлінського рішення. У статті також розкрито основні напрямки, які необхідні для здійснення якісного контролю за прийняттям управлінських рішень.

Ключові слова: рішення, ефективність управлінського рішення, підприємство.

Abstract. The article is devoted to the review of the effectiveness of managerial decision-making in the enterprise, the essence of the concept of «management decision» is revealed. The approaches of scientists involved in the study of this problem are analyzed and some tips are given for decision making by the head of the enterprise. The algorithm of the managerial decision making process, which is intended to facilitate the effective organization and implementation of the managerial decision making process, is considered. The article also describes the main directions that are necessary for the implementation of quality control over management decisions.

Key words: a decision, effectiveness of administrative decision, enterprise.

Постановка проблеми. Прийняття управлінських рішень є одним з головних складових процесу забезпечення успішного

функціонування підприємства. На даний час конкурентоспроможність та розвиток підприємства на пряму залежить від ефективності управлінських рішень. Тому розроблення, прийняття та вдосконалення таких рішень є одним із найголовніших напрямів дослідження у сучасній науці.

Аналіз основних досліджень і публікацій. Проблемою прийняття та вдосконалення управлінських рішень займалися вітчизняні та зарубіжні науковці: Д. М. Гвішиані, А. І. Гінзбург, С. В. Грубяк, А. О. Малюкіна, Ю. Є. Петруня, О. М. Помазу, В. Приймак, С. І. Терещенко.

Формулювання мети. Метою статті є дослідження теоретично-методологічних основ прийняття управлінських рішень, розроблення та вдосконалення таких рішень на підприємстві.

Виклад основного матеріалу дослідження. Рішення, які приймаються в процесі діяльності підприємства напряму пов'язані з певним ступенем розвитку прийняття помилкового рішення, що в свою чергу призведе до зниження результатів. Для того, щоб прийняти найоптимальніше рішення, яке буде збільшувати прибуток та сприяти досягненню цілей діяльності об'єкта і мінімізувати ступінь ризику необхідно покращувати процес прийняття управлінських рішень та здійснювати оцінку ефективності прийняття таких рішень.

Управлінські рішення – це вибір альтернативи, тобто вибір з безлічі можливих варіантів вирішення конкретної проблеми ситуації одного, на думку керівника, найбільш оптимального. Також це творчий процес, у якому певним чином поєднуються математичний підхід, логіка, психологія, емоції, воля, мотивація, інтереси та функціональні обов'язки керівника того чи іншого рангу.

Особливу роль в ефективності рішень відіграють методи доведення прийнятих рішень до виконавців. Доведення рішень до виконавців, як правило, починається з поділу на групові та індивідуальні завдання та підбору виконавців. В результаті кожен співробітник отримує конкретне завдання, яке перебуває у прямій залежності від його службових обов'язків. Вважається, що вміння передати завдання виконавцям залишається головним джерелом ефективності прийнятого рішення.

Менеджери сучасних українських підприємств найчастіше нехтують як самою послідовністю процесу прийняття управлінських рішень, так і врахуванням у своїй діяльності факторів ризику, які супроводжують процес управління на кожному з його етапів [1].

Удосконалювання процесу прийняття управлінських рішень і відповідно підвищення якості прийнятих рішень досягається за рахунок використання наукового підходу, моделей і методів прийняття рішень.

Алгоритм прийняття рішення включає в себе:

– постановку цілей і завдань;
– збір інформації, її вивчення;
– складання дерева рішень за результатами дослідження;
– складання факторів і показників ефективності (результативності) прийнятого рішення та аналіз можливих ризиків;
– створення групи з кращих фахівців і обговорення прийнятого рішення;
– прийняття рішення;
– постановку завдань і очікуваних результатів перед виконавцями на кожній гілці робіт [3].

Процес прийняття управлінського рішення відбувається в умовах невизначеності, що ускладнює даний процес і знижує ефективність прийнятого рішення.

Під невизначеністю розуміють стан неоднозначності розвитку певних подій в майбутньому. Умови невизначеності виникають, коли особі, яка приймає рішення, відомі кілька альтернатив та їх можливі наслідки, але ймовірність актуалізації того чи іншого результату невідома або немає сенсу. Також невизначеність тісно пов’язана з недостатністю інформації, її недостовірністю або надто великим обсягом, і, як наслідок, неможливість визначення пріоритетних напрямів і прийняття на цій основі ефективних управлінських рішень.

Керівники підприємств, для більшої зручності і наочності, розробляють схему процесу прийняття рішення, яка відображає всі стадії і їх послідовність (рисунок 1) [4].

Рисунок 1 – Склад і послідовність кроків процесу прийняття управлінських рішень [4]

Управлінські рішення є засобом здійснення управлінського впливу на основі обраної альтернативи з метою ліквідації невідповідностей між бажаним та наявним станом підприємства, що передбачає реалізацію конкретної програми дій [5].

Сучасні умови господарювання і управління сильно ускладнилися і відповідно змінилися умови підготовки та реалізації рішень. Знань і досвіду однієї особи недостатньо для того, щоб прийняти якісне управлінське рішення. Тому збільшується роль моделей колективного прийняття рішень, що надають позитивний вплив не тільки на процес розробки рішення, а і на високий рівень його виконання.

Приймаючи управлінські рішення, підприємство часто діє на основі нечіткої, слабко структурованої, з низьким ступенем достовірності інформації, що призводить до зниження ефективності виробництва і потребує їх удосконалення [2].

Висновки. З наведеного вище можна зробити висновок, що під прийняттям управлінських рішень розуміють процес розробки та вибору управлінського рішення, яке є результатом вибору

суб'єктом управління способу дій, спрямованих на розв'язання певної проблеми управління.

Тому, сам процес прийняття управлінського рішення повинен проходити усі етапи, які заключає у себе будь-який організаційний процес. Керівник повинен розуміти не тільки основи управління на підприємстві, а й бути спеціалістом високої категорії з управління.

Тож можна підсумувати,що прийняття управлінських рішень на будь-якому підприємстві повинні контролюватися, чітко слідувати інструкціям, виконуватися швидко, послідовно та достовірно.

Список використаних інформаційних джерел

1. Асаул А. М. Основні напрями підвищення якості та ефективності розробки і прийняття управлінських рішень у підприємницьких структурах / А. М. Асаул, О. С. Коваль // Економіка України. – 2013. – № 11. – С. 29.
2. Ланько М. В. Прийняття управлінських рішень на підприємстві / М. В. Ланько // Управління розвитком. – 2013. – № 2 (142). – С. 16–17.
3. Лігоненко Л. О. Антикризове управління підприємством: теоретико-методологічні засади та практичний інструментарій / Л. О. Лігоненко. – Київ : Нац. торг-екон. ун-т, 2012. – 186 с.
4. Рябцев И. М. Менеджмент : учебное пособие / И. М. Рябцев. – Ростов на/Д, 2006. – 213 с.
5. Юшкевич О. О. Систематизація поглядів до теорії розвитку підприємства як відкритої системи / О. О. Юшкевич // Вісник Житомирського державного технологічного університету. Серія: економічні науки. – 2011. – № 2 (56). – Ч. 2. – С. 179 – 183.

УДК 640.412(477.83):005.591.6

СИСТЕМА ІНФОРМАЦІЙНО-АНАЛІТИЧНОЇ ПІДТРИМКИ ДІЯЛЬНОСТІ ОРГАНІВ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ

Ю. В. Пащенко, *магістр спеціальності 029 Інформаційна, бібліотечна та архівна справа освітня програма «Документознавство та інформаційна діяльність»*
Т. М. Білоусько, *к. е. н., доцент – науковий керівник*

Анотація. Досліджено питання системи інформаційно-аналітичної підтримки діяльності органів місцевого самоврядування. Сутність процесу інформаційно-аналітичної підтримки діяльності державних структур і органів місцевого самоврядування, структура та зміст інформаціно-аналітичної системи державного управління. Розроблено схему функціонування інформаційно-аналітичної системи в роботі органів місцевого самоврядування. Висвітлені недоліки роботи інформаційно-аналітичної діяльності в системі. Обґрунтовано необхідність вдосконалення роботи системи в органах місцевого самоврядування.

Ключові слова. Інформаційно-аналітична діяльність, система державного управління, державно-управлінська інформація, діяльність органів державної влади, управлінські рішення, інформаційно-комунікативні технології.

Abstract. The issue of the system of informational and analytical support of local self-government activities is investigated. In the given article it is described the essence of the process of informational and analytical support for the state and local self-government activities, the structure and content of the informational and analytical system of public administration. The scheme of functioning of the informational and analytical system in the work of local self-government has been developed. The disadvantages of informational and analytical activity in the system are highlighted. The necessity to improve the work of the system in local self-government is substantiated.

Key words: Informational and analytical activity, system of public administration, state-administrative information, activity of public authorities, administrative decisions, information and communication technologies.

Постановка проблеми. Сучасна стратегія розвитку органів місцевого самоврядування спрямована на оптимізацію та децентралізацію. Однією з умов роботи таких стратегій та систем є використання інформаційно-аналітичного забезпечення. Такі системи (програми) інформаційно-аналітичного забезпечення державного управління повинні врахувати пріоритетні напрямки розвитку економіки, наявність ресурсів, демографічні та міграційні особливості певної території. Ускладнення роботи автоматизованих систем полягає в тому, що зі збільшенням потоків інформації сповільнюється процес її обробки та аналізу, часу виконання поставлених задач та цілей. Соціальна спрямованість політики регіональної інформатизації державних органів влади та місцевого самоврядування відображається насамперед у наданні мешканцям міста можливості реалізувати свої права на доступ до публічної інформації, відкритих інформаційних ресурсах. Мова йде і про доступність та своєчасність отримання інформації про головні події в Україні та за її межами всі ці питання є проблемними зараз.

Аналіз основних досліджень і публікацій. Питання систем інформаційно-аналітичної підтримки діяльності органів місцевого самоврядування є темою для досліду багатьох науковців, фахівців у сфері науки державного управління, зокрема, тих, хто аналізує технології державноуправлінської діяльності за допомогою систем автоматизації. Науковими дослідженнями різноманітних аспектів автоматизації та інформаційного забезпечення систем управління, у тому числі на державному та регіональному рівнях, займалися вчені – Є. Балашов, Н. Бусленко, В. Глушков, В. Гончаров, А. Дабагян, А. Іваненко, І. Кононенко, Н. Міхеєва, Г. Поспєлов, М. Раду, Ю. Якутін та ін. Інформаційно-аналітична діяльність органів влади, роль інформації у процесі прийняття державно-управлінських рішень є предметом досліджень А. Ахламова, В. Бакуменка, А. Дєгтяра, В. Дорофієнка, І. Древицької, Ю. Машкарова, В. Мороза, О. Крюкова, Н. Нижник, В. Тертички, В. Троня та ін.

Формулювання мети. Метою статті є дослідження сучасної інформаційно-аналітичної діяльності в системі державного уп-

равління надання рекомендацій, щодо шляхів удосконалення інформаційно-аналітичної діяльності органів місцевого самоврядування.

Виклад основного матеріалу дослідження. Інформаційно-аналітична діяльність – це сукупність дій, що відображуються з метою підвищення ефективності управлінської та політичної діяльності і мають на меті пізнання сутності, причин, тенденцій розвитку подій та явищ у політиці, огляд і оцінювання ситуації, вироблення на основі аналізу й обробки інформації висновків, рекомендацій, коментарів; сукупність технологій, методів, збирання та обробки інформації, що характеризує об'єкт управлінського впливу, специфічних прийомів їх діагностики, аналізу й синтезу, а також оцінки наслідків прийняття політичних рішень [1]. Інформаційно-аналітична діяльність у прикладному аспекті спрямована на забезпечення діяльності осіб, які приймають рішення в управлінській, політичній, економічній та інших сферах, в умовах дефіциту часу, за неповної, нечіткої або суперечливої інформації про досліджувані процеси. Інформаційно-аналітичне забезпечення цієї діяльності передбачає цілеспрямований пошук, збереження та поширення інформації, необхідної для аналізу та вибору альтернатив, організацію та контроль за проведенням прогнозно-аналітичних робіт, підготовки інформаційно-аналітичних матеріалів за результатами наукових досліджень. Систему інформаційно-аналітичного забезпечення управління можна визначити як взаємозалежну та відповідним чином сформовану сукупність організаційних, правових, інформаційних, методичних, програмно-технічних компонентів, що забезпечує необхідну якість прийнятих управлінських рішень за рахунок раціонального використання інформаційних ресурсів та інформаційних технологій [2].

У органах місцевого самоврядування та державних структурах виділяють наступні головні джерела надходження документації, інформації:

– законодавчі і нормативно-правові акти, які надходять до виконавчих органів влади дають право державним службовцям приймати певні управлінські рішення, здійснювати управлінські дії (згідно з законами);

– звернення громадян у державні органи щодо реалізації своїх законодавчих інтересів і суб'єктивних прав (обслуговування та захист прав громадян та їхніх інтересів);

– обов'язковий зворотній зв'язок, тобто підзвітна документація про правильність та вчасність виконання поставлених задач;

– швидке реагування на екстрені події та інші складні ситуації, які виникають в процесі роботи органів виконавчої влади [3]. Інформаційно-аналітична система (далі ІАС) оптимізує всі ці процеси, цілі та завдання, зменшуючи ризик створення екстремальних ситуацій. Для візуалізації роботи ІАС в органах місцевого самоврядування на рисунку 1 зображено схему функціонування ІАС в роботі державних структур.

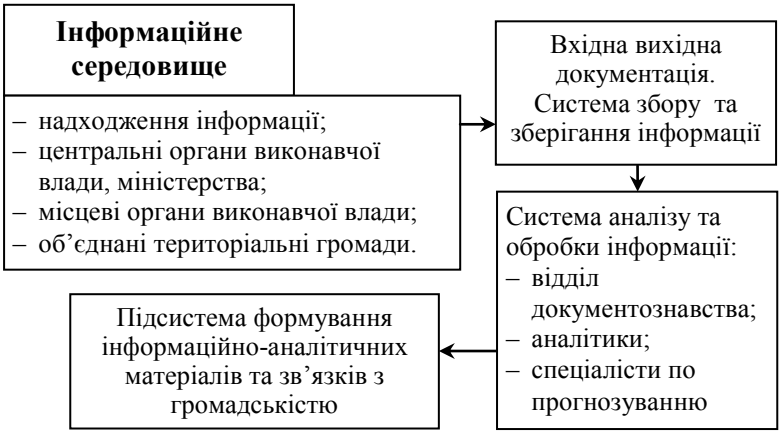

Рисунок 1 – Схема функціонування інформаційно-аналітичної системи в роботі органів місцевого самоврядування, складено автором

Інформаційно-аналітичні системи, які вже впроваджені та існують в органах управління мають виключно інформаційний або інформаційно-довідковий характер. Аналітична складова систем не використовується. Причиною цього є недостатність методів та моделей, які б мали змогу аналізувати та синтезувати

дані (інформацію). Другорядна, але разом з тим не менш значима сторона, відсутність або не кваліфікованість працівників-аналітиків в органах місцевого самоврядування. Наслідком є відсутність можливості побудови прозорої та ефективної системи прийняття управлінських рішень, зниження рівня корупції, підвищення ефективності виконавчої влади, та як наслідок легітимність в очах громадян [4].

Висновки. Створення сучасної інформаційно-аналітичної системи в органах місцевого самоврядування надасть можливість створення вітчизняних автоматизованих програм та моделей для аналізу та синтезу даних, та підтримки управлінських рішень. Для цього потрібно здійснити інтеграцію вже впроваджених систем які функціонують, тобто зробити єдину інформаційно-аналітичну систему з можливостями доступу всіх гілок влади для прийняття стратегічно важливих економічних, правових, судових та інших питань не тільки регіонального, а і зовнішньо-економічного напрямку, що особливо важливо в період інтеграції.

Список використаних інформаційних джерел

1. Березовська І. Р. Питання реформування законодавства в сфері забезпечення інформаційної безпеки України / І. Р. Березовська. – 2013. – С. 307–312.
2. Дєгтяр О. А. Інформаційно-аналітичне забезпечення прийняття управлінських рішень у діяльності органів державної влади / О. А. Дєгтяр. – 2013. – С. 30–36.
3. Про затвердження заходів і реалізації Концепції формування системи національних електронних інформаційних ресурсів [Електронний ресурс]. – Режим доступу: zakon.rada.gov.ua. (дата звернення: 15.09.2019). – Назва з екрана.
4. Про затвердження плану заходів з виконання завдань, передбачених Законом України «Про Основні засади розвитку інформаційного суспільства в Україні на 2019–2020 роки» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: zakon.rada.gov.ua. (дата звернення: 20.09.2019). – Назва з екрана.

УДК 023

УПРАВЛІННЯ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ СИСТЕМИ ІНФОРМАЦІЙНОЇ БЕЗПЕКИ ПІДПРИЄМСТВА

І. А. Пухай, *магістр спеціальності 029 Інформаційна, бібліотечна та архівна справа освітня програма «Документознавство та інформаційна діяльність»*
Л. М. Колєчкіна, *д. ф.-м. н., професор – науковий керівник*

Анотація. В процесі своєї діяльності будь-яке підприємство оперує інформацією як специфічним товаром високої цінності. Володіння інформацією, її оптимальне використання забезпечує ефективне функціонування суб'єкта господарювання як цілісного комплексу. Тому проблема забезпечення інформаційної безпеки є надзвичайно актуальною на сучасному етапі розвитку інформаційних технологій, який супроводжується введенням інформаційних систем у всі сфери діяльності людини, постійною взаємодією підприємств на теренах саме інформаційного простору.

В роботі розглядаються основні аспекти визначення поняття інформаційної безпеки та інформаційного захисту підприємства, а також описано методи та засоби забезпечення інформаційної безпеки підприємства, та шляхи її вдосконалення.

Ключові слова: інформація, інформаційна безпека, забезпечення безпеки підприємства

Abstract. In the course of its activity, any enterprise operates information as a specific high value commodity. Possession of information, its optimal use ensures the effective functioning of the entity as a whole complex. Therefore, the problem of information security is extremely relevant at the current stage of information technology development, which is accompanied by the introduction of information systems in all spheres of human activity, constant interaction of enterprises in the territory of the information space itself.

The paper deals with the main aspects of defining the concept of information security and information security of the enterprise, as well as describes methods and means of ensuring information security of the enterprise, and ways to improve it.

Keywords: information, information security, enterprise security.

Постановка проблеми. Захист інформації – є практичною реалізацією комплексної програми (концепції) інформаційної безпеки установи і являє собою жорстко регламентований і динамічний технологічний процес, що попереджає порушення доступності, цілісності, достовірності та конфіденційності цінних інформаційних ресурсів і в кінцевому рахунку забезпечує досить надійну безпеку інформації в процесі управлінської та виробничої діяльності установи. В даному випадку безпека розцінюється як реального результат, досягнутий за рахунок функціонування обраної системи захисту інформації. Передбачається, що захист конфіденціальної інформації здійснюється від різного виду загроз безпеки інформації, і насамперед несанкціонованого доступу до неї зловмисника [1]. Захисту підлягає будь документована інформація, неправомірне поводження з якою може завдати шкоди її власнику, власнику, користувачеві або іншій особі. Захисту потребує не тільки конфіденційний документ. Часто звичайний відкритий правовий акт важливо зберегти в цілісності та безпеці від викрадача чи стихійного лиха.

Отже, проблема організації захисту підприємства на сьогодні є важливою складової в діяльності будь-якого підприємства.

Аналіз основних досліджень і публікацій. Інформаційна безпека є складовою загальної проблеми інформаційного забезпечення функціонування системи органів виконавчої влади, підприємств, організацій та установ. В різних літературних джерелах інформаційна безпека інтерпретується трохи по різному, але суть її залишається та сама. Наприклад, О. Г. Додонов визначає інформаційну безпеку як стан захищеності інформаційного простору, що забезпечує формування та розвиток цього простору в інтересах особистості, суспільства та держави [1]. Б. М. Кормич та І. М. Панарін визначають інформаційну безпеку як це захищеність встановлених законом правил, за якими відбуваються інформаційні процеси в державі, що забезпечують гарантовані Конституцією умови існування і розвитку людини, всього суспільства і держави [1–4].

У науковій літературі досліджені поняття інформаційного забезпечення безпеки підприємства, серед найбільш значущих

розробок варто назвати праці В. А. Авраменко, В. К. Гасеський, Р. Л. Калюжний, Ю. А. Фісун [1–4] тощо.

Формулювання мети. Метою дослідження є вивчення сутності інформаційної безпеки підприємства, та визначення шляхів вдосконалення забезпечення захисту інформації.

Виклад основного матеріалу дослідження. Аналізові змісту поняття «інформаційна безпека» зазвичай дослідниками приділяється значна увага, у той час як такі поняття, як небезпека і загроза розглядаються дещо спрощено і здебільшого у звуженому плані, відірваному від контексту поняття «інформаційна безпека».

Аналіз наукової думки та емпіричного матеріалу дає змогу визначити такі принципові положення організації захисту інформації в умовах інформатизації у контексті інформаційної безпеки (рис. 1.)

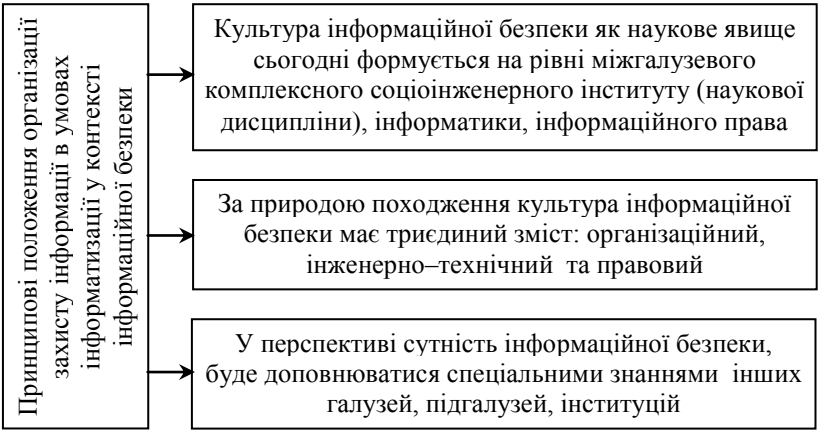

Рисунок 1 – Принципові положення організації захисту інформації в умовах інформатизації у контексті інформаційної безпеки [складено автором]

З погляду теорії організації і теорії систем, у науковому синтезі їх – теорії організації систем управління – формування цілеспрямованих, керованих систем (у тому числі будь-яких

практичних заходів) передбачає визначення елементів системи та осмислення проблематики предметної галузі (її природу) в цілому.

Вибір методів аналізу стану забезпечення інформаційної безпеки залежить від конкретного рівня і сфери організації захисту. В залежності від загрози уможливлюється завдання щодо диференціації як різних рівнів загроз, так і різних рівнів захисту. Що стосується сфери інформаційної безпеки, то у ній зазвичай виділяють:

1) фізичний;
2) програмно-технічний;
3) управлінський;
4) технологічний;
5) рівень користувача;
6) мережевий;
7) процедурний [5].

В нинішніх умовах для підприємств дуже важливим є захист електронної корпоративної інформації. Безпека електронної системи – це здатність її протидіяти спробам завдати збитків власникам і користувачам систем у разі появи різних збуджувальних (навмисних і ненавмисних) впливів на неї.

Ефективність захисту систем за допомогою будь-яких криптографічних алгоритмів значною мірою залежить від безпечного розподілу ключів. Тут можна виділити такі основні методи розподілу ключів між учасниками системи: 1) метод базових ключів – метод описаний у стандарті ISO 8532 і використовується для розподілу ключів симетричних алгоритмів шифрування; 2) метод відкритих ключів – метод описаний у стандарті і може бути використаний для розподілу ключів як для симетричного, так і для асиметричного шифрування. За його допомогою можна також забезпечити надійне функціонування центрів сертифікації ключів для електронного цифрового підпису на базі асиметричних алгоритмів та розподіл сертифікатів відкритих ключів учасників інформаційних систем. Використання методу відкритих ключів дає можливість кожне повідомлення шифрувати окремим ключем симетричного алгоритму та передавати

цей ключ із самим повідомленням у зашифрованій асиметричним алгоритмом формі [4].

Висновки. Отже, захист інформації на підприємстві є доцільним здійснювати в наступних напрямах: комплексним застосуванням різних засобів і методів; створенням структури захисту й охорони з кількома рівнями; постійним їх удосконаленням.

Успіх справи залежить від збалансованої й налагодженої взаємодії захисту операційних систем і гарантування безпеки баз даних.

Список використаних інформаційних джерел

1. Зубок М. І. Правове регулювання безпеки підприємницької діяльності / М. І. Зубок. – Київ : КНТЕУ, 2005. – 76 с.
2. Інформаційне законодавство: збірник законодавчих актів / ред. Ю. С. Шемшученко, К. С. Чиж. – Т. 5: Міжнародно-правові акти в інформаційній сфері. – Київ: Юридична думка, 2005. – 328 с.
3. Карпенко О. О. Сучасне діловодство : навч. посіб. / О. О. Карпенко, М. М. Матліна. – Харків : Нац. аерокосм. ун-т «Харк. авіац. ін-т», 2009. – 75 с.
4. Коваленко Ю. О. Забезпечення інформаційної безпеки на підприємстві [Електронний ресурс] / Ю. О. Коваленко. – Режим доступу: http://www.econindustry.org/arhiv/html/2010/st_51_ 18.pdf (дата звернення: 05.10.2019). – Назва з екрана.

УДК 351.746:007

БЕЗПЕКА ДОКУМЕНТНО-ІНФОРМАЦІЙНОЇ СИСТЕМИ УСТАНОВИ

І. О. Славко, *магістр спеціальності 029 Інформаційна, бібліотечна та архівна справа освітня програма «Документознавство та інформаційна діяльність»*
М. В. Макарова, *д. е. н., професор – науковий керівник*

Анотація. Розглянуто поняття інформаційної безпеки, її базові рівні. Зазначено відповідність завдань інформаційної безпеки установи Доктрині інформаційної безпеки України. Означено

види інформації, що підлягає захисту. Наведено складові плану захисту інформації відповідно до Правил забезпечення захисту інформації в інформаційних та інших системах. Визначено роль Державної служби спеціального зв'язку та захисту інформації України в організації безпеки документно-інформаційної системи установи, що є однією з ланок інформаційного захисту держави в цілому.

Ключові слова: безпека інформаційної системи, інформаційний захист, Доктрина інформаційної безпеки, план захисту, служба захисту.

Abstract. The concept of information security, its basic levels are considered. The compliance of the institution's information security tasks with the Doctrine of Information Security of Ukraine is indicated. The types of information to be protected are identified. The components of the information security plan according to the Rules for providing information protection in information and other systems are given. The role of the State Service for Special Communication and Information Protection of Ukraine in the organization of the security of the institution's document-information system, which is one of the part of information protection of the state as a whole, is determined.

Key words: information system security, information security, Doctrine of Information Security, security plan, security service.

Постановка проблеми. В умовах сьогодення роль інформаційної безпеки на різних рівнях невпинно зростає. Однією з передумов цього є швидкий темп інформатизації суспільства, оскільки захищеність організації від інформаційних впливів залежить від рівня її інформаційного розвитку. Виникнення нових ризиків спричиняє пошук нових шляхів вдосконалення захисту документно-інформаційних ресурсів.

Аналіз основних досліджень і публікацій. Питанням захисту інформації приділяли увагу українські вчені, зокрема М. В. Гайворонський та О. М. Новіков присвятили свої праці питанню безпеки інформаційно-комунікаційних систем та аналізу загроз, В. С. Галатенко розглянув засади інформаційної безпеки, О. В. Курбан особливу увагу приділяв національній інфор-

маційній безпеці держави, В. М. Петрик присвятив свої роботи інформаційній безпеці не лише особи чи організації, але й у масштабах держави, а А. Ю. Щеглов розглянув питання захисту комп'ютерної інформації від несанкціонованого доступу.

Формулювання мети. Метою статті є визначення основних засад організації безпеки документно-інформаційних систем установ.

Виклад основного матеріалу дослідження. Інформаційна безпека – це комплексне поняття. Відповідно до законодавства України, під інформаційною безпекою розуміють стан захищеності життєво важливих інтересів людини, суспільства і держави, при якому запобігається нанесення шкоди через: неповноту, невчасність і невірогідність інформації, що використовується; негативний інформаційний вплив; негативні наслідки застосування інформаційних технологій; несанкціоноване поширення, використання, порушення цілісності, конфіденційності та доступності інформації [4].

Згідно [3] визначаються три базових рівня інформаційної безпеки, а саме: рівень особи, що передбачає формування раціонального, критичного мислення на основі принципів свободи вибору; суспільний рівень, який полягає у формуванні якісного інформаційно-аналітичного простору, багатоканальність отримання інформації, незалежні ЗМІ; державний рівень, що вміщує інформаційно-аналітичну роботу органів, інформаційне забезпечення внутрішньої та зовнішньої політики на міждержавному рівні, систему захисту інформації, протидію правопорушенням в інформаційній сфері. З огляду на це захист інформації усіх державних органів та організацій є важливою складовою загального стану безпеки, а отже, стає ще вагомішим.

Доктриною інформаційної безпеки України задекларовано, що життєво важливими інтересами суспільства і держави серед інших є всебічне задоволення потреб громадян, підприємств, установ і організацій усіх форм власності у доступі до достовірної та об'єктивної інформації; забезпечення вільного обігу інформації, крім випадків, передбачених законом; розвиток і захист національної інформаційної інфраструктури та ін. Пріори-

тетами державної політики щодо забезпечення інформаційної безпеки мають бути [1]:

– створення інтегрованої системи оцінки інформаційних загроз та оперативного реагування на них;

– удосконалення повноважень державних регуляторних органів, які здійснюють діяльність щодо інформаційного простору держави;

– визначення механізмів регулювання роботи підприємств, установ, організацій та ін.

Отже, організація захисту документно-інформаційної системи установ є дотриманням принципів згаданої вище Доктрини.

У Правилах забезпечення захисту інформації в інформаційних та інших системах [5] окреслено вимоги до забезпечення захисту інформації в системі та організаційні засади забезпечення захисту інформації. Зокрема, захист інформації на всіх етапах створення та експлуатації документно-інформаційної системи здійснюється відповідно до розробленого службою захисту інформації установи плану, складові якого подано на рисунку 1.

Рисунок 1 – Складові плану захисту інформації установи. Складено автором на основі [5]

Вирішенням проблеми захисту документно-інформаційної системи установи є створення комплексної системи захисту інформації, яка є сукупністю «організаційних і інженерно-технічних заходів, які спрямовані на забезпечення захисту інформації від розголошення, витоку й несанкціонованого доступу» [2]. Комплексність дозволяє передбачити різні види загроз безпеці, що є передумовою для ефективного захисту документно-інформаційних ресурсів.

Для кожної конкретної документно-інформаційної системи склад, структура та вимоги до системи захисту інформації визначаються властивостями оброблюваної інформації та актуальними загрозами безпеки. Також важливим аспектом є автоматизованість системи документообігу установи.

Розробка системи захисту інформації складається з організаційних та інженерно-технічних заходів. Організаційні заходи полягають у розробці посадових інструкцій для користувачів та обслуговуючого персоналу, створенні правил функціонування інформаційної системи, забезпеченні засобів ідентифікації користувачів, розробці планів дій у разі виявлення спроб несанкціонованого доступу до інформаційних ресурсів системи тощо. Сутність інженерно-технічних заходів полягає у технічному забезпеченні процесу, а саме створення служби захисту інформації, фізична оборона об'єктів, визначення порядку дій та поведінки користувачів, технічні заходи, засоби криптографічного характеру тощо [2]. Від досконалості системи залежить рівень захищеності інформації установи, тому її розробці та актуалізації слід приділяти значну увагу.

Висновки. Організація документно-інформаційної безпеки установи є продовженням державної політики в галузі інформаційного захисту та необхідною передумовою розвитку та функціонування будь-якої організації. Принципи та правила захисту інформації задекларовані, але важливу роль має їх реалізація на кожному із суб'єктів у межах створення комплексної системи захисту, тому розробка шляхів для зростання рівня захищеності документно-інформаційних систем установи є предметом подальших досліджень.

Список використаних інформаційних джерел

1. Доктрина інформаційної безпеки України [Електронний ресурс] : Затверджено Указом Президента України від 25 лютого 2017 року № 47/2017. – Режим доступу: https://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/47/2017 (дата звернення: 22.09.19). – Назва з екрана.
2. Захист інформаційних систем – важливе завдання сьогодення [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.vaas.gov.ua/news/zaxist-informacijnix-sistem-vazhlive-zavdannya-sogodennya/ (дата звернення: 20.09.19). – Назва з екрана.
3. Курбан О. В. Основи сучасної національної інформаційної безпеки України // Вісник Харківської державної академії культури. Серія: Соціальні комунікації. – 2017. Випуск 50. – С. 55–66.
4. Петрик В. Сутність інформаційної безпеки держави, суспільства та особи [Електронний ресурс] / В. Петрик // Юридичний журнал. – 2009. – № 5. – Режим доступу: https://web.archive.org/web/20150710023330/http://www.justinian.com.ua/article.php?id=3222 (дата звернення: 22.09.19). – Назва з екрана.
5. Правила забезпечення захисту інформації в інформаційних, телекомунікаційних та інформаційно-телекомунікаційних системах [Електронний ресурс] : Затверджено постановою Кабінету Міністрів України від 29 березня 2006 р. № 373. – Режим доступу: https://www.kmu.gov.ua/ua/npas/32791826 (дата звернення: 19.09.19). – Назва з екрана.

Заочна форма навчання

УДК 378.14

ДОКУМЕНТАЦІЙНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СИСТЕМ УПРАВЛІННЯ ЯКІСТЮ ВИЩОЇ ОСВІТИ

І. Ю. Бровко, *магістр спеціальності 029 Інформаційна, бібліотечна та архівна справа освітня програма «Документознавство та інформаційна діяльність»*
Т. В. Оніпко, *д. і. н., професор – науковий керівник*

Анотація. У статті проаналізовано концептуальні засади функціонування інформаційно-документаційної системи в умовах забезпечення якості освітнього процесу. Запровадження системи електронного документообігу у закладах вищої освіти упорядковує та оптимізує роботу з документними потоками та масивами, вирішує проблеми забезпечення повноти аналітичних даних, дублювання інформації. Доведено, що електронні комунікації в системі документаційного забезпечення створюють необхідні умови організації оперативного контролю за виконанням поставлених завдань, розширення меж ефективного співробітництва, мобільності освітніх установ, умов існування єдиного освітнього інформаційного середовища, що забезпечує перехід до відкритої європейської освіти.

Ключові слова: документаційне забезпечення, освітньо-комунікаційний простір, документообіг, електронні комунікації, якість освіти.

Annotation. The article analyzes the conceptual principles of the functioning of the information and documentation system in terms of ensuring the quality of the educational process. The introduction of anelectronic document management system in higher education institutions streamlines and optimizes workwith document streams and arrays, solves problems of ensuring the completeness of analytical data, duplication of information. It has beenproved that electronic communications in the system of documentation provide the necessary conditionsfor the organization of operational control over the implementation of the tasks set, the expansion of theboundaries of effective cooperation, the mobility of educational

institutions, the conditions for the existenceof a single educational information environment that provides a transition to an open European education.

Keywords: documentation support, educational and communication space, document circulation, electroniccommunications, quality of education.

Постановка проблеми. Сучасні тенденції інформатизації суспільства стали невід'ємною складовою усіх сфер життєдіяльності. Вільне володіння інформаційними технологіями – основа освітнього процесу сучасних закладів вищої освіти (далі – ВНЗ). Від рівня функціонування інформаційно-комунікаційних технологій залежить якість освіти, організація освітньо-виховного процесу, управління закладом. Створення сучасної системи інформаційно-документаційного забезпечення освіти забезпечує ефективне входження України у трансконтинентальну інформаційно-комунікаційну систему.

Аналіз основних досліджень і публікацій. Інформаційно-документаційне забезпечення діяльності ВНЗ висвітлене у працях О. Виноградової, Є. Галімової, О. Клименко, Г. Пономарьова, Ю. Супронюк, А. Шелестової, Ю. Якимюк. Відповідно упровадження новітніх інформаційних технологій в освітньо-виховний процес досліджували В. Биков, Р. Гуревич, М. Жалдак, І. Захарова, Г. Козлаков, Т. Костирко, Н. Морзе, С. Сисоєва. Формування системи управління якістю освіти було предметом дослідження Я. Балюбаш, О. Волкова, Є. Короткової, Т. Лугової, Г. Ус та ін.

Формулювання мети. Метою даної статті є аналіз та розкриття концептуальних засад функціонування інформаційно-документаційної системи в контексті формування освітньо-комунікаційного простору вищого навчального закладу задля забезпечення якості освітнього процесу.

Виклад основного матеріалу дослідження. Період активного входження України у світовий інформаційний простір вимагає застосування високотехнологічних і прогресивних підходів до організації системи інформаційно-документаційного забезпечення ВНЗ. Законодавче поле української вищої освіти форму-

ється на основі ряду нормативних документів: Закону України «Про освіту», Закону України «Про вищу освіту», Указу Президента України «Про Національну стратегію розвитку освіти в Україні на період до 2021 року», Методичних рекомендацій щодо запровадження Європейської кредитно-трансферної системи і її ключових документів у ВНЗ та на підставі внутрішніх нормативних документів. Формування системи якості вищої освіти ґрунтується на принципах, викладених у «Стандартах і рекомендаціях щодо забезпечення якості в Європейському просторі вищої освіти», які відповідають сучасним тенденціям розвитку національної та світової економіки і освіти. Ці документи та інші формулюють нормативно-правові вимоги щодо організації та функціонування системи вищої освіти в Україні, її правові, організаційні, фінансові та інші засади [1].

Документна комунікація – це процеси і засоби обміну інформацією у часі та просторі шляхом створення, зберігання та розповсюдження документів як у паперовій, так і в електронній формі [2, с. 54]. Усі структурні підрозділи ВНЗ у своїй діяльності супроводжуються відповідними документопотоками, які, разом взяті, створюють документаційну систему комунікаційного середовища закладу вищої освіти. Використання новітніх комунікаційних технічних засобів створює умови руху та кумуляції документів у ВНЗ, що відображається на функціонуванні документаційних потоків і масивів.

Ефективне функціонування комунікативного простору і документаційного фонду дає можливість структуризації та систематизації інформаційних потоків, що безпосередньо впливає на прийняття управлінських рішень та дає можливість контролювати їх виконання [3, с. 37].

Основу докуметаційного забезпечення вищої освіти складають документи, які мають правове значення. Упровадження електронного документообігу в освітніх установах зумовило необхідність розроблення уніфікованих електронних форм службових документів різних груп навчальної документації, аналогів паперових форм. Оптимізація роботи з документаційними системами ВНЗ дасть можливість інтегруватись у міжнародне освітнє середовище.

На сьогодні більшість освітньо-наукових установ України складають зведену й аналітичну звітності в MS Excel, MS Word, стикаючись із проблемами уніфікації документів. Тому перед ВНЗ стоїть завдання – автоматизація документообігу. Беззаперечним позитивом є успішне функціонування автоматизованих систем роботи з документами, такі як «АСКОД», «Атлас Док» «ДОКПРОФ 2.0», «Megapolis. Документообіг», «ФОССДок», DocsVision, DocFlow, які дають можливість в автоматизованому режимі формувати детальне навчальне навантаження, робочі, навчальні плани, розклади занять та інше.

Система електронного діловодства та документообігу ВНЗ функціонує у мережевому режимі і має бути доступною усім структурним підрозділам для ефективності документаційного забезпечення установи. М. Круковський дослідив та обгрунтував можливість запровадження моделі електронного документообігу у ВНЗ на основі програмних продуктів «NeoCad Word» і «NeoCadIntranet/Internet» [4].

Система електронного документообігу ВНЗ (навчально-організаційна, навчально-наукова) забезпечує освітній процес і має бути доступною викладачам, студентам та працівникам освітнього закладу в межах їх повноважень. Вона є незмінною протягом одного навчального року, повинна мати зручний розповсюджений формат для відтворення електронними засобами та на паперовому носії. Тому, впровадження електронних форм у ВНЗ є необхідною умовою для якісного інформаційно-документаційного забезпечення організації освітнього процесу.

Для забезпечення якісної освітньої діяльності особливого значення має достатньо сформоване інформаційно-комунікаційне середовище ВНЗ, тобто наявність умов, що забезпечують діяльність користувачів з інформаційними ресурсами [5].

Однією з основних властивостей інформаційного середовища є його відкритість. Відкрите освітнє середовище являє собою «єдиний інформаційно-освітній простір, побудований за допомогою інтеграції інформації на традиційних та електронних носіях, комп'ютерно-телекомунікаційних технологій взаємодії, що містить віртуальні бібліотеки, розподілені бази даних, оптимально структурований навчально-методичний комплекс і роз-

ширений апарат дидактики, у якому діють принципи нової педагогічної системи» [6].

Враховуючи сучасні наукові досягнення у галузі документознавства та електронних комунікацій можна стверджувати, що ефективне функціонування документаційно-комунікаційної системи закладу вищої освіти залежить від багатьох чинників, зокрема: запровадження системи електронного документообігу в усіх підрозділах ВНЗ; ведення єдиної системи реєстрації руху документів, створення електронного обміну реєстраційними даними про документ між усіма підрозділами ВНЗ; упровадження наскрізної системи контролю за виконанням документів на всіх структурних рівнях, можливість оперативного доступу виконавців до бази контролю виконання у межах їх компетентностей, можливість оперативного доступу керівників до інформації; створення єдиної бази даних нормативних документів ВНЗ.

Висновки. Таким чином, інформаційно-документаційне забезпечення ВНЗ – важлива ланка освітньо-комунікаційного простору в умовах забезпечення якості вищої освіти. Запровадження системи електронного документообігу у ВНЗ упорядковує та систематизує роботу з документаційними потоками, вирішує проблеми забезпечення повноти аналітичних даних, дублювання інформації, спрощує пошук необхідних документів та оптимізує їхнє використання і зберігання. Застосування в освітньому процесі інтерактивних засобів сучасних інформаційних технологій забезпечує доступ ВНЗ України у відкритий інформаційно-освітній простір.

Список використаних інформаційних джерел

1. Про вищу освіту [Електронний ресурс] : Закон України від 01.07.2014 р. № 1556-VII. – Режим доступу: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18 (дата звернення: 07.10.2019). – Назва з екрана.
2. Швецова-Водка Г. М. Документальна комунікація як об’єкт загальної теорії документології [Електронний ресурс] / Г. М. Швецова-Водка. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/bdi_2010_2_9 (дата звернення: 01.10.19). – Назва з екрана.

3. Бебик В. Інформаційно-комунікаційний менеджмент у глобальному суспільстві: психологія, технології, техніка паблікрилейшнз : моногр. / В. Бебик. – Київ : МАУП, 2015. – 440 с.
4. Круковський М. Ю. Критерії ефективності системного електронного документообороту [Електронний ресурс] / М. Ю. Круковський. – Режим доступу: http://conf.atsukr.org.ua/conf_files/conf_dir_1/krukovskyi_sppr05.pdf (дата звернення: 01.10.19). – Назва з екрана.
5. Мокра М. Інформаційно-комунікаційне середовище в освітній системі США [Електронний ресурс] / М. Мокра. – Режим доступу: http://ena.lp.edu.ua/bitstream/ntb/23849/1/28-213 (дата звернення: 01.10.19). Назва з екрана.
6. Солдаткін В. І. Інформаційно-освітнє середовище відкритої освіти [Електронний ресурс] / В. І. Солдаткін. – Режим доступу: http://www.ict.edu.ru/vconf/php?avconf&cgetFormrthesis Desc&d=light&id_thesis1929 (дата звернення: 01.10.19). – Назва з екрана.

УДК 023

ОРГАНІЗАЦІЯ ТА УПРАВЛІННЯ СЛУЖБОЮ ІНФОРМАЦІЙНОЇ БЕЗПЕКИ ПІДПРИЄМСТВА

А. В. Бурдун, *магістр спеціальності 029 Інформаційна, бібліотечна та архівна справа освітня програма «Документознавство та інформаційна діяльність»*
Л. М. Колєчкіна, *д. ф.-м. н., професор – науковий керівник*

Анотація. Слід зазначити, що на сьогодні становлення ефективної системи захисту є пріоритетним напрямом в загальній стратегії розвитку будь-якого підприємства. Аналіз спеціальної літератури, а також масивів практичної інформації дає змогу говорити про відсутність єдиної концепції підходу до інформаційного забезпечення системи підприємства. Частими залишаються випадки неефективного використання сил і засобів безпеки підприємства в процесі забезпечення їх інформаційної безпеки.

В роботі розглядаються основні аспекти визначення поняття інформаційної безпеки та інформаційного захисту підприємства,

а також описано методи та засоби забезпечення інформаційної безпеки підприємства, та шляхи її вдосконалення.

Ключові слова: інформація, інформаційна безпека, забезпечення безпеки підприємства

Abstract. It should be noted that today the establishment of an effective protection system is a priority in the overall strategy of development of any enterprise. The analysis of the specialized literature, as well as the arrays of practical information, makes it possible to speak about the lack of a unified concept of approach to information support of the enterprise system. Often, cases of inefficient use of forces and security of the enterprise in the process of ensuring their information security.

The paper deals with the main aspects of defining the concept of information security and information security of the enterprise, as well as describes methods and means of ensuring information security of the enterprise, and ways to improve it.

Keywords: information, information security, enterprise security

Постановка проблеми. Питання забезпечення інформаційної безпеки на підприємствах сьогодні є досить актуальним і наболівшим. Рівень інформаційної безпеки активно впливає на стан політичної, економічної, оборонної та інших складових національної безпеки України, бо найчастіше реалізація інформаційних загроз – це нанесення шкоди в політичній, військовій, економічній, соціальній, екологічній сферах тощо.

В сучасних ринкових умовах господарювання інформаційна безпека в умовах глобального інформаційного суспільства відіграє провідну роль. Широка інформатизація всіх сфер життя суспільства, зокрема сфери забезпечення безпеки особи, суспільства, економіки і фінансів, державної інфраструктури, ставить питання про комплексний підхід до проблеми інформаційної безпеки.

Отже, проблема організації захисту підприємства на сьогодні є важливою складової в діяльності будь-якого підприємства.

Аналіз основних досліджень і публікацій. Інформаційна безпека є складовою загальної проблеми інформаційного забезпечення функціонування системи органів виконавчої влади, підприємств, організацій та установ. В різних літературних дже-

релах інформаційна безпека інтерпретується трохи по різному, але суть її залишається та сама.

У науковій літературі досліджені поняття інформаційного забезпечення безпеки підприємства, серед найбільш значущих розробок варто назвати праці В. А. Авраменко, В. К. Гасеський, Р. Л. Калюжний, Ю. А. Фісун [1–4] тощо.

О. Г. Додонов визначає інформаційну безпеку як стан захищеності інформаційного простору, що забезпечує формування та розвиток цього простору в інтересах особистості, суспільства та держави [1]. Б. М Кормич та І. М. Панарін визначають інформаційну безпеку як це захищеність встановлених законом правил, за якими відбуваються інформаційні процеси в державі, що забезпечують гарантовані Конституцією умови існування і розвитку людини, всього суспільства і держави [1–5].

Формулювання мети. Метою дослідження є вивчення сутності інформаційної безпеки підприємства, та визначення шляхів вдосконалення забезпечення захисту інформації.

Виклад основного матеріалу дослідження. Аналізові змісту поняття «інформаційна безпека» зазвичай дослідниками приділяється значна увага, у той час як такі поняття, як небезпека і загроза розглядаються дещо спрощено і здебільшого у звуженому плані, відірваному від контексту поняття «інформаційна безпека».

Необхідність у розробленні поняття «загроза» визначається:

1) відсутністю єдиного підходу до дослідження основних понять інформаційної безпеки;

2) недостатньою розробленістю родового поняття «загроза» і питань його відмежування від інших споріднених понять, таких, як «небезпека», «виклик», «ризик», і відповідно видового «інформаційна загроза» і його відмежування від таких понять, як «інформаційна війна», «інформаційне протиборство», «інформаційний тероризм»;

3) наявністю невирішеної проблеми формування категорійно-понятійного апарату теорії інформаційної безпеки;

4) можливістю на підставі теоретичних розробок даного апарату формувати адекватну систему моніторингу та управління загрозами та небезпеками в інформаційній сфері [5].

Найбільш широко загрози інформаційним ресурсам можна розглядати як потенційно можливі випадки природного, технічного або антропогенного характеру, які можуть спричинити небажаний вплив на інформаційну систему, а також на інформацію, яка зберігається в ній.

Захист інформації – сукупність засобів, методів, організаційних заходів щодо попередження можливих випадкових або навмисних впливів природного чи штучного характеру, наслідком яких може бути нанесення збитків чи шкоди власникам інформації або її користувачам, інформаційному простору. Суттю захисту інформації є її доступність при збереженні цілісності інформації та гарантованій конфіденційності.

Важливими методами аналізу стану забезпечення інформаційної безпеки є методи описи і класифікації. Для здійснення ефективного захисту системи управління НБ слід, по-перше, описати, а лише потім класифікувати різні види загроз та небезпек, ризиків та викликів і відповідно сформулювати систему заходів по здійсненню управління ними.

Вибір методів аналізу стану забезпечення інформаційної безпеки залежить від конкретного рівня і сфери організації захисту. В залежності від загрози уможливлюється завдання щодо диференціації як різних рівнів загроз, так і різних рівнів захисту. Що стосується сфери інформаційної безпеки, то у ній зазвичай виділяють:

1) фізичний;
2) програмно-технічний;
3) управлінський;
4) технологічний;
5) рівень користувача;
6) мережевий;
7) процедурний [5].

В нинішніх умовах для підприємств дуже важливим є захист електронної корпоративної інформації. Безпека електронної системи – це здатність її протидіяти спробам завдати збитків власникам і користувачам систем у разі появи різних збуджувальних (навмисних і ненавмисних) впливів на неї.

Ефективність захисту систем за допомогою будь-яких криптографічних алгоритмів значною мірою залежить від безпечного розподілу ключів. Тут можна виділити такі основні методи розподілу ключів між учасниками системи: метод базових/сеансових ключів – метод описаний у стандарті ISO 8532 і використовується для розподілу ключів симетричних алгоритмів шифрування; метод відкритих ключів – метод описаний у стандарті і може бути використаний для розподілу ключів як для симетричного, так і для асиметричного шифрування. За його допомогою можна також забезпечити надійне функціонування центрів сертифікації ключів для електронного цифрового підпису на базі асиметричних алгоритмів та розподіл сертифікатів відкритих ключів учасників інформаційних систем. Використання методу відкритих ключів дає можливість кожне повідомлення шифрувати окремим ключем симетричного алгоритму та передавати цей ключ із самим повідомленням у зашифрованій асиметричним алгоритмом формі [5].

Висновки. Отже, захист інформації на підприємстві є доцільним здійснювати в наступних напрямах:

– комплексним застосуванням різних засобів і методів;

– створенням структури захисту й охорони з кількома рівнями;

– постійним їх удосконаленням.

Успіх справи залежить від збалансованої й налагодженої взаємодії захисту операційних систем і гарантування безпеки баз даних.

Список використаних інформаційних джерел

1. Бибик С. Ділові документи та правові папери: Листи, протоколи, заяви, договори угоди / С. Бибик. – Харків : Фолио, 2005. – 491 с.
2. Зубок М. І. Правове регулювання безпеки підприємницької діяльності / М. І. Зубок. – Київ : КНТЕУ, 2005. – 76 с.
3. Інформаційне законодавство: збірник законодавчих актів / ред. Ю. С. Шемшученко, К. С. Чиж. – Т. 5: Міжнародно-правові акти в інформаційній сфері. – Київ : Юридична думка, 2005. – 328 с.

4. Карпенко О. О. Сучасне діловодство : навч. посіб. / О. О. Карпенко, М. М. Матліна. – Харків : Нац. аерокосм. ун-т «Харк. авіац. ін-т», 2009. – 75 с.
5. Коваленко Ю. О. Забезпечення інформаційної безпеки на підприємстві [Електронний ресурс] / Ю. О. Коваленко. – Режим доступу: http://www.econindustry.org/arhiv/html/2010/st_51_18.pdf (дата звернення: 10.10.2019). – Назва з екрана.

УДК 023

ІНФОРМАЦІЙНІ МОДЕЛІ ДІЯЛЬНОСТІ КОМЕРЦІЙНОГО ПІДПРИЄМСТВА

Н. В. Зубань, *магістр спеціальності 029 Інформаційна, бібліотечна та архівна справа освітня програма «Документознавство та інформаційна діяльність»*
Л. М. Колєчкіна, *д. ф.-м. н., професор – науковий керівник*

Анотація. Комерція – це діяльність по забезпеченню купівлі-продажу товарів, що супроводжується проведенням відповідних розрахунків, з метою здобуття максимально можливого прибутку в умовах існуючих правових норм. Комерційне підприємство – це підприємство, яке здійснює операції та угоди з купівлі-продажу або перепродажу товарів. Основна функція – доведення товару до споживача. Інформаційна модель комерційного підприємства є схемою потоків інформації, використовуваної в процесі управління,відображає різні процедури виконання функції управління підприємством і представляє за кожним завданням зв'язок вхідних і вихідних документів і показників. Комерційне підприємництво отримало найбільший розвиток в Україні в перші роки переходу до ринку. Воно стало стрімко розвиватися, в основному як приватне, індивідуальне підприємництво. Даний вид діяльності приваблює доволі швидкою віддачею і відносно високою прибутковістю, яка досягає 20–30 %, а іноді й більше.

Ключові слова: комерція, комерційне підприємство, інформаційна модель комерційного підприємства.

Abstract. Commerce is the activity of ensuring the sale and purchase of goods, which is accompanied by the carrying out of

appropriate calculations, in order to obtain the maximum possible profit under the existing legal norms. Commercial enterprise – is an enterprise, which conducts transactions and agreements on the sale or resale of goods. The main function is to bring the goods to the consumer. The information model of a commercial enterprise is a scheme of flows of information used in the management process, reflects the different procedures of performing the function of managing the enterprise and presents for each task the communication of input and output documents and indicators. Commercial entrepreneurship was the largest development in Ukraine in the first years of transition to the market. It began to develop rapidly, mainly as private, individual entrepreneurship. This type of activity attracts a fairly quick return and a relatively high yield, which reaches 20–30 %, and sometimes even more.

Keywords: commerce, commercial enterprise, information model of commercial enterprise.

Постановка проблеми. Швидкий розвиток ринкових відносин, зміни в інституціональній структурі економіки України створили нове середовище для здійснення комерційних зусиль сучасних підприємств, які діють як у виробничій, так і у невиробничій сферах.

Проблемами розвитку комерційних підприємств є відсутність достатньої кількості фінансових ресурсів для забезпечення потреб процесів реалізації, низька ділова активність партнерів, недотримання конкурентами правил торговельної діяльності [3, с. 124].

Аналіз основних досліджень і публікацій. Істотний внесок у розвиток комерції та комерційних підприємств внесли своїми працями: В. В. Апопій, О. І. Белей, О. Г. Буданова, А. М. Виноградська, М. М. Єрмошенко, Є. Н. Кісєльова, Н. Ю. Омарова і показали, що комерція і комерційне підприємство притаманне тим підприємствам, метою функціонування яких є створення прибутку шляхом виготовлення і продажу(перепродажу) продук ції, надання послуг, яких потребує ринок [1, с. 62].

На сьогоднішній день різні світові літературні видання пропонують дуже велике різноманіття книжок та періодичних видань

присв'ячених теорії та практиці комерційних підприємств. Основну увагу досідженню даної теми приділяли Болт Дж. Г., Даненбург В., Котлер Ф., Мескон М., Шерр І., так і до сучасних вітчизняних та російських авторів – Германчук А. М., Криконцева Н. О., Меженська В. А.

Формулювання мети. Метою статті є вивчення сучасних тенденцій розвитку комерційних підприємств як вітчизняних суб'єктів господарювання.

Виклад основного матеріалу дослідження. Комерційне підприємство – це підприємство, яке здійснює операції та угоди з купівлі-продажу або перепродажу товарів. Комерційне підприємництво виконує важливу роль в економіці, оскільки саме у сфері комерційного підприємництва відбувається безпосередній контакт споживачів з товаром, забезпечується баланс на ринку споживчих товарів, формуються оптимальні пропорції між виробництвом цих товарів і суміжними сферами, визначається попит на товари, стимулюється виробниче підприємництво, формуються доходи бюджетів [5, с. 6].

Загальна схема комерційного підприємництва у певній мірі подібна схемі виробничо-підприємницької діяльності. Однак на відміну від її тут замість матеріальних ресурсів здобувається готовий товар, що потім реалізується споживачу. Таким чином, замість виробництва продукції тут має місце одержання готового продукту.

Схема комерційного підприємництва є істотно простішою ніж схема виробничого підприємництва у зв'язку з незначною кількістю основних чинників, які впливають на комерційний бізнес. У спрощеному вигляді схема комерційного підприємництва подана на (рис. 1):

Рисунок 1 – Загальна схема комерційного підприємства [6, с. 9]

Комерція – вид торгового підприємництва чи бізнесу, але бізнесу шляхетного, того бізнесу, що є основою будь-якої по-

справжньому цивілізованої ринкової економіки. Головний принцип комерції – це пронизування комерційними діями етапів просування продукції від виробника до споживача, забезпечуючи зниження витрат обертання й одержання реального прибутку від продажу продукції. Механізм комерції будується на саморегулюванні, де визначальна роль диктується економічними і розпорядницькими методами. У результаті зароджуються сприятливі умови, що сприяють динамічному розвитку комерції.

Інформаційна модель комерційного підприємства є схемою потоків інформації, використовуваної в процесі управління, відображає різні процедури виконання функції управління підприємством і представляє за кожним завданням зв'язок вхідних і вихідних документів і показників.

Інформаційна модель комерційного підприємства орієнтована на інформацію як ресурс, який виробляється і використовується у процесі функціонування системи управління, спрямована на розв'язування інформаційних проблем, раціоналізацію та інтеграцію інформаційних процесів, покращання організаційної структури, підвищення ефективності роботи у цілому.

Інформаційна модель підприємства також являється схемою

потоків інформації, використовуваної в процесі управління, відображає різні процедури виконання функції управління підприємством.

Інформаційна модель підприємства орієнтована на інформацію як ресурс,який виробляється і використовується у процесі функціонування системи управління, спрямована на розв'язування інформаційних проблем, раціоналізацію та інтеграцію інформаційних процесів, покращення організаційної структури, підвищення ефективності роботи в цілому [2, с. 56].

Інформаційна модель є цифровим прототипом підприємства, в якому однозначно визначено кожен його елемент і забезпечена їх логічний взаємозв'язок. Саме структура об'єкта і призначені взаємозв'язку – основні ознаки інформаційної моделі.

Інформаційна модель об'єднує в єдиному актуальному і структурованому електронному сховищі всю необхідну для функціонування підприємства інформацію. Цими даними в будь-який

момент можуть скористатися як технічні фахівці, так і керівники організації. Тому, для побудови інформаційної моделі комерційного підприємства, необхідно пройти кілька етапів (рис. 2).

Рисунок 2 – Етапи побудови інформаційної моделі комерційного підприємства [складено автором]

Комерційне підприємництво є господарсько-торговельною діяльністю, що здійснюється суб`єктами господарювання у сфері виробництва і товарного обігу, спрямованою на реалізацію продукції виробничо-технічного призначення і виробів народного споживання, а також допоміжною діяльністю, яка забезпечує їх реалізацію шляхом надання відповідних послуг.

Основним змістом комерційного підприємництва є технологічні та комерційні операції.

Основними суб`єктами комерційного підприємництва є торговельні підприємства: магазини, кіоски, торговельні центри, які можуть мати товарну спеціалізацію, ґрунтуватися на різних формах торгівлі тощо, речові та продовольчі ринки, біржі, виставки-продажі, аукціони, торговельні доми, ярмарки, торговельні бази, інші заклади торгівлі, у тому числі комерційні(торговельні) [6].

Комерційне підприємництво включає пошук, закупку товару будь-якого виду і типу, забезпечує його збереження, транспортування, доставку у торговельне підприємство (місце), продаж товару, а інколи і після продажне обслуговування покупця-споживача, наприклад, доставку додому, встановлення, налагодження, усунення дефектів тощо.

Висновки. Ефективність виробництва (діяльності) комерційн ого підприємства – це комплексне поняття, що відбиває кінцеві результати використання ресурсів за певний проміжок часу, головною ознакою якого може бути необхідність досягнення мети виробничо-господарської діяльності підприємства з найменшими витратами суспільної праці або часу.

Успішна реалізація стратегії розвитку комерційного підприємства передбачає здійснення результативної, ефективної та конкурентоспроможної діяльності.

Основні чинники підвищення ефективності роботи комерційного підприємства полягають в підвищенні його технічного рівня, вдосконаленні управління, організації виробництва і праці, зміні обсягу та структури виробництва, поліпшенні якості природних ресурсів тощо.

Список використаних інформаційних джерел

1. Апопій А. А. Комерційна діяльність : підручник / А. А. Апопій. – Київ : Знання, 2008. – 558 с.
2. Балабан П. Ю. Комерційна діяльність : підручник / П. Ю. Балабан. – Харків : Світ Книг, 2015. – 452 с.
3. Виноградська А. М. Технологія комерційного підприємства : навч. посіб. / А. М. Виноградська. – Київ : Центр навч. л-ри, 2006. – 780 с.
4. Забарський В. К. Основи комерційного підприємства та бізнесу / В. К. Забарський, О. І. Стешук. – Вінниця : Нова книга, 2006. – 46 с.
5. Комерційна діяльність / Криковцева Н. О., Козакова О. Б., Саркісян Л. Г., Авдєєнко Л. Л., Дяченко Г. А., Курська Л. С., Сахарова О. Н. – Київ : Центр навч. л-ри, 2007. – 295 с.
6. Павлова В. А. Комерційне товарознавство : навч. посіб. / В. А. Павлова. – Київ : Кондор, 2012. – 285 с.

УДК 930.25:004.91

ІНФОРМАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ В АРХІВНІЙ СПРАВІ: ОСОБЛИВОСТІ ТА ПРОБЛЕМИ ВПРОВАДЖЕННЯ

В. В. Каплун, *магістр спеціальності 029 Інформаційна, бібліотечна та архівна справа освітня програма «Документознавство та інформаційна діяльність»*
Т. В. Оніпко, *д. і. н., професор – науковий керівник*

Анотація. У статті розглянуто значення інформаційних технологій в архівній справі та особливості їх впровадження. З'ясовано, що для забезпечення ефективної роботи архівних установ є необхідним впровадження інформаційних технологій. Виділено головні проблеми, які гальмують процес впровадження інформаційних технологій у діяльність вітчизняних архівних установ.

Ключові слова: інформаційні технології, архівні установи, архівна справа, інформатизація, фінансове забезпечення.

Annotation. The article deals with the importance of information technologies in archival affairs and the peculiarities of their implementation. It has been found out that the introduction of information technologies is necessary for the effective functioning of archival institutions. The author identifies the main problems that hinder the process of introduction of information technologies in the activities of domestic archival institutions.

Key words: information technologies, archival institutions, archival affairs, informatization, financial support.

Постановка проблеми. Сучасні умови розвитку України, яким притаманні спрямованість на європейську інтеграцію, пошук ефективних та результативних механізмів державного управління, прийняття обґрунтованих та своєчасних управлінських рішень, поглиблення демократизації всіх сфер життєдіяльності людини, потребують якісного інформаційного забезпечення. Ці процеси визначили провідну роль державних архівних установ, що забезпечують реалізацію державної політики в галузі архівної справи, займаються організацією формування, державного обліку та зберігання документів Національного ар-

хівного фонду, всебічного використання інформації, що в ньому міститься.

Неможливий всебічний розвиток ні суспільства, ні підприємств без ефективно налагодженої роботи архівних установ [1].

Сьогодні, коли обсяги документації щоденно зростають, впровадження інформаційних технологій в архівну справу стали необхідною умовою ефективної роботи архівних установ. Все частіше через складність доступу до архівів збільшується час пошуку документів і, як наслідок, вимушених простоїв. Найбільш ефективним рішенням даної проблеми є впровадження інформаційних технологій в архівну справу. Впровадження інформаційних технологій зможе забезпечити ефективну роботу всієї архівної установи та значно спростити роботу її співробітникам.

Аналіз основних досліджень і публікацій. Питання впровадження інформаційних технологій в архівній справі розглядається в багатьох наукових працях як вітчизняних, так і зарубіжних вчених, а саме: А.-М. Аль-Джамалі, Н. В. Грицяка, Н. М. Кузова, Х. О. Хащина та інших. Проте невирішеною залишається низка проблем впровадження інформаційних технологій в архівній справі.

Формулювання мети. Метою статті є дослідження особливостей та проблем впровадження інформаційних технологій в архівній справі.

Виклад основного матеріалу дослідження. Історія засвідчила, що людство пережило кілька революцій. Остання – це інформаційна революція, яка спричинила найбільший вплив на розвиток суспільства. Головним результатам інформаційної революції стала поява й розвиток комп'ютерної техніки, різних інформаційних технологій та інших засобів, які забезпечують збір, обробку, аналіз та передавання інформації.

Особливо важливою є інформаційна технологія, яка необхідна для забезпечення функціонування комп'ютерів, інформаційних систем та мереж. У наш час інформаційні технології відіграють надзвичайно велику роль. Інформаційні технології включають в себе програмне забезпечення, обладнання, програми та

багато іншого. З появою інформаційних технологій та їх подальшим розвитком світ змінився назавжди [2, с. 51].

Практично в кожній господарській сфері людини, навіть, в домашніх умовах використовуються інформаційні технології. Без інформаційних технологій і їх системної підтримки повноцінний розвиток неможливий. Особливо актуальним є використання інформаційних технологій в архівнійсправі. Адже, саме в архівній справі доводиться опрацьовувати великі масиви документів, аналізувати, обробляти інформацію, задовольняти запити користувачів тощо. Тому впровадження інформаційних технологій здатне значно покращити роботу працівників, зайнятих в архівній справі та підвищити ефективність функціонування архівнихустанов [4, с. 31].

В умовах постійного дефіциту фінансових ресурсів усіх рівнів бюджету, посадовцями завжди ігнорувались питання, пов'язані із забезпеченням вітчизняних архівних установ сучасними інформаційними технологіями. Тому на більшості вітчизняних архівних установ використовуються застарілі технології, що ускладнює їх роботу та не дозволяє повноцінно функціонувати та виконувати головні функції. Наразі існує нагальна проблема щодо впровадження сучасних інформаційних технологій в архівну справу.

Для початку необхідно з'ясувати сутність поняття «інформаційної технології». Дане поняття хоча і з'явилось ще у 1970-х роках, але вчені дають йому різні варіанти інтерпретації. Загалом під інформаційними технологіями розуміють сукупність певного програмного забезпечення на базі якого відбувається процес збору, передачі, накопичення, опрацювання, зберігання, подання і використання інформації [3, с. 53].

Інформаційні технології значно полегшують роботу архівістів. Так, з допомогою інформаційних технологій легше стало знайти потрібні документи, зареєструвати при їх прийнятті тощо. Відповідно й зростає якість наданих послуг.

Впровадження інформаційних технологій виступає сьогодні як одна з необхідних умов удосконалення функціонування архівних установ. Її впровадження надає можливість архівним

установам аналізувати зміни, що відбуваються у такій складній системі, як суспільство, поліпшувати планування, облік і контроль в її діяльності.

Слід відзначити, що керівникам для вирішення питання впровадження інформаційних технологій необхідно вирішувати досить багато різноманітних управлінських завдань. Це такі, як створення та розвиток матеріальної бази інформатизації, що передбачає придбання або отримання комп'ютерів, програмного забезпечення, створення корпоративної мережі, підключення до мережі Інтернет, обладнання відповідних приміщень, призначення відповідального за цей процес [5, с. 118].

Загалом впровадження інформаційних технологій в діяльність архівних установ, його результативність залежить від багатьох чинників. Основні проблеми, з якими стикаються вітчизняні архівні установи при впровадженні інформаційних технологій наведемо на рис. 1.

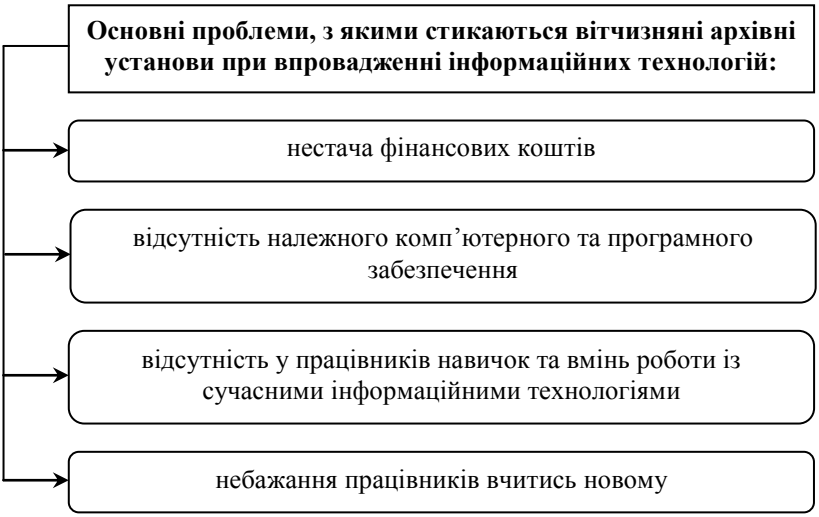

Рисунок 1 – Основні проблеми, з якими стикаються вітчизняні архівні установи при впровадженні інформаційних технологій [складено автором на основі власних досліджень]

Саме вище наведені проблеми гальмують в Україні усі процеси, що пов'язані з впровадженням інформаційних технологій в діяльність архівних установ. Насамперед необхідно забезпечити належне фінансування їх, це можна досягти лише при покращенні економічної ситуації в країні, достатності фінансових ресурсів в бюджетах, виваженій державній політиці щодо фінансування державних архівних установ. При вирішенні зазначеної проблеми появляться кошти на впровадження нових комп'ютерів, відповідного програмного забезпечення та інформаційних технологій.

Також важливо створити дієве навчання архівістів для роботи з сучасними інформаційними технологіями. В першу чергу потрібно надати можливість за рахунок державних коштів проходити підготовці курси працівникам архівної справи, знайомити їх із останніми досягненнями науки та техніки.

Висновок. Ефективна робота архівних установ насамперед залежить від наявності сучасних інформаційних технологій. Використання яких полегшить роботу архівістів, підвищить якість наданих послуг користувачів тощо. водночас в Україні є низка проблем, які гальмують процес впровадження інформаційних технологій в архівну справу. Насамперед це стосується недостатнього рівня фінансування архівних установ, тому в них не має реальної можливості впровадити сучасні інформаційні технології та перевести свою діяльність на якісно новий рівень. Необхідна державна підтримка архівним установам, від забезпечення їх сучасними інформаційними технологіями залежить їх діяльність в перспективі.

Список використаних інформаційних джерел

1. Про Національний архівний фонд та архівні установи [Електронний ресурс] : Закон України від 24 грудня 1993 р. № 3814-XII. – Режим доступу: http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/3814-12. – Назва з екрана.
2. Аль-Джамалі А.-М. Сфери застосування інформаційних технологій / А.-М. Аль-Джамалі, О. Мацків // Гармонізація суспільства – новітній напрямок розвитку держави: Всеукр. наук. конф. аспірантів та молодих вчених, 25 березня 2014 р. : матер. конф. – Одеса : ОНЕУ. – С. 49–53.

3. Грицяк Н. В. Електронний документообіг та захист інформації / Н. В. Грицяк, О. Б. Кухарін. – Київ : НАДУ, 2015. – 84 с.
4. Кузовова Н. М. Інформаційні технології в архівній справі та документознавстві / Н. М. Кузовова. – Херсон, 2015. – 152 с.
5. Хащина Х. О. Програмне забезпечення інформаційних систем в архівах органів державної влади / Х. О. Хащина // Вісник Харківської державної академії культури. – 2013. – Вип. 41. – С. 114–123.

УДК 023

ДОКУМЕНТАЦІЙНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЛІЦЕНЗУВАННЯ ТА АКРЕДИТАЦІЯ МЕДИЧНОГО ЗАКЛАДУ

А. О. Карпухіна, *магістр спеціальності*
029 Інформаційна,бібліотечна та архівна справа освітня програма «Документознавство та інформаційна діяльність»
Л. М. Колєчкіна, *д. ф.-м. н., професор – науковий керівник*

Анотація. Діяльність сучасного закладу охорони здоров'я неможливо уявити без документування інформації про певні факти чи події. При цьому практично всі документи, що використовуються у цьому закладі і стосуються прав та інтересів громадян і юридичних осіб, мають юридичне значення.

В роботі розглядаються основні аспекти документаційного забезпечення ліцензування та акредитації медичного закладу, а також шляхи вдосконалення роботи з документами для отримання акредитації та ліцензії в медичних закладах.

Ключові слова: медичний заклад, лицензування, акредитація, документаційне забезпечення.

Abstract. The activities of a modern healthcare facility cannot be imagined without documenting information about specific facts or events. At the same time, virtually all documents used in this institution that relate to the rights and interests of citizens and legal entities have legal value.

The paper deals with the main aspects of documentation of licensing and accreditation of a medical institution, as well as ways of improving the work with documents for obtaining accreditation and license in medical institutions.

Key words: medical institution, licensing, accreditation, documentation.

Постановка проблеми. Протягом останніх років повільно, але впевнено у медичну практику входить акредитація медичних установ, яка передбачена законодавчими актами України про охорону здоров'я.

Організація роботи з документним забезпеченням, ліцензування медичної практики та акредитації медичних закладів є тими формами державного контролю у сфері медицини, які забезпечують підтримання якості в даній галузі. Водночас, дана сфера наразі знаходиться на етапі реформування, окрім цього низка змін планується у найближчому майбутньому. Однією з особливостей даних змін, зокрема, є запровадження участі професійної спільноти у здійсненні ліцензування медичної практики.

Аналіз основних досліджень і публікацій. Теоретичні та практичні аспекти документаційного забезпечення ліцензування та акредитації медичного закладу акцентують у своїй роботі С. Н. Горбунов, С. К. Єнілеєва, В. А. Черкасов, А. С. Юр'єв. Однак механізм підвищення якості медичного обслуговування шляхом акредитації та ліцензування лікувально-профілактичних закладів в Україні досліджений не повною мірою та вимагає пошуку підходів до його вдосконалення.

Формулювання мети. Метою статті є вивчення специфіки документаційного забезпечення сучасного медичного закладу, отримання ним акредитації та ліцензії.

Виклад основного матеріалу дослідження. Документування в медичній діяльності полягає у фіксації за встановленими правилами на папері або інших носіях. Воно здійснюється за Типовою інструкцією з діловодства для медичного закладу, в якій визначається порядок ведення загального діловодства.

Документування в медичному закладі охоплює всі процеси, інформація про які фіксується на різних носіях і оформлена за встановленими правилами, необхідними для здійснення управлінських дій.

Найважливішим завданням документаційного забезпечення медичного закладу є організація ефективного діловодства. Цю

організацію здійснює Міністерство охорони здоров'я. Перед усім спеціальна служба документаційного забезпечення, яка в органах державної влади, як правило, входить до керівної структури – апарату адміністрації, й називається загальним відділом. Крім того, окремі функції з документаційного забезпечення установи здійснює архівний підрозділ медичного закладу, а також інші структурні підрозділи (відділ кадрової роботи, бухгалтерія, фінансова частина, господарчо-фінансовий відділ тощо) в межах їхньої компетенції [3].

Документообіг у сучасному документознавстві тлумачать як рух документів в організації з моменту їх отримання чи утворення до завершення виконання чи відправки [5]. Правильна ефективна організація документообігу сприяє оперативному проходженню документів в апараті управління, пропорційному завантаженню підрозділів та посадових осіб, що здійснює позитивний вплив на процес управління в цілому.

Більшість країн Європейського регіону, США, Канада і країни СНД об'єктивно оцінюючи якість свого медичного обслуговування, розробляють програми підвищення якості медичної допомоги. У цих країнах уряди відчувають потужний тиск громадськості, набирає впливовості громадський рух із захисту прав пацієнтів, в якому беруть участь і асоціації лікарів. Ці процеси проявляються особливо в країнах з обмеженими ресурсами і для покращення медичного обслуговування населення формується комплекс державних і приватних служб охорони здоров'я [2].

Головним завданням щодо акредитації та ліцензування охорони здоров'я є постійний контроль та підтримання на належному рівні якості медичного обслуговування.

Ліцензування є не тільки способом одержання дозволу на певний вид медичної діяльності, а й проведення державного контролю за якістю надання медичних послуг. На Міністерство охорони здоров'я України накладаються певні обов'язки за умови надання повноважень органу ліцензування господарсьвої діяльності з впровадження медичної практики. За законодавством України термін дії ліцензії складає три роки. При здійсненні господарської діяльності з медичної практики ліцензіат повинен дотримуватися нормативно-правової бази.

Державна система акредитації повинна об'єднувати зусилля Міністерства охорони здоров'я, асоціацій лікарів і пацієнтів, незалежних експертів, науковців, громадських організацій, тобто практично всіх зацікавлених у нормальній роботі системи медичної допомоги громадянам країни [5].

Обов'язкова державна акредитація всіх медичних закладів, незалежно від форми власності, має проводитись кожні три роки. Це визначає отримання державного дозволу (ліцензії) на медичну діяльність та встановлення рівня відповідності закладу чи особи певним його типам [4]. Отже в таблиці 1 зазначено, що державна система акредитації має 3 рівні, але критерії відрізняються від виду мед допомоги.

Таблиця 1 – Рівні акредитації медичного закладу закладу [складено автором]

Меддопомога	Рівень акредитації мед закладу та % від максимально можливої кількості балів		
	другий	перший	вищий
Первинна	70–79	80–89	90–100
Спеціалізована та високоспеціалізована	70–84	85–100	90–100

Якщо медичний заклад не досягає показника у 69 %, то йому відмовляють в акредитації.

Метою акредитації є офіційне визнання факту наявності в закладі можливостей для надання медично-профілактичної допомоги певного типу. Акредитація медичних закладів дає змогу встановити відповідність їх діяльності встановленим стандартам, нормам та регламентам. Це визнання відповідності певного закладу чи особи певним вимогам, які дозволяють їм виконувати певні функції. В майбутньому отримання певного рівня акредитації стане попередньою умовою для отримання контракту зі страховою компанією [3].

Таким чином, акредитацію закладів охорони здоров'я слід порівнювати з давно відомою атестацією медичних працівників, яку кожен із них проходить у визначені терміни, готується до

неї, щоб підтвердити свій професіоналізм перед авторитетною комісією, досвідченими колегами. Після атестації, як відомо, підтверджується категорія медичного працівника, присвоюється більш висока або лікар втрачає категорію.

Висновки. Діяльність сучасного закладу охорони здоров'я неможливо уявити без документування інформації, ліцензії та акредитації.

Отже, беручи до уваги вищенаведене, можна зробити висновок, що документаційне забезпечення ліцензування та акредитація є базовою основою роботи в медичній структурі. Через документи реалізуються всі основні функції установ, перед усім – функція управління, яка є головною в діяльності структур. Документаційне забезпечення медичного закладу складається з документування управлінської діяльності та діловодства. Складання та обіг документів жорстко регламентований в спеціальних інструкціях та схемах.

Завдяки ліцензії та акредитації медичний заклад має право займатися професійною діяльністю у сфері охорони здоров'я, однак, щоб підтвердити якість своїх послуг, дотримання стандартів надання медичних послуг та отримати офіційне визнання, необхідна акредитація.

Тож можна підсумувати,що ліцензування, акредитація, як і будь-яка галузь діяльності медичного закладу потребує документаційного забезпечення.

Список використаних інформаційних джерел

1. Глуховский В. В. Аккредитация медицинских учреждений и права пациента / В. В. Глуховский // Глав. врач. – 2006. – № 12. – С. 90–92.
2. Шпак І. В. Ліцензування медичної практики та акредитація закладів охорони здоровя як складові управління та контролю якості медичної допомоги / І. В. Шпак // Главный врач: Специализир. информ. изд. – 2008. – № 10. – С. 65–75.
3. International accreditation standards for healthcare external evaluation organizations. ISQua, third edition, December 2007.
4. Использование метода аккредитации в системах управления качеством в здравоохранении зарубежных стран / А. С. Юрьев,

В. А. Черкасов, С. К. Енилеева, С. Н. Горбунов // Проблемы стандартизации в здравоохранении : ежекварт. рецензир. науч.-практ. журн. – 2004. – № 1. – С. 27–39.
5. Михайлова Ю. В. Опыт аккредитации медицинских организаций за рубежом / Ю. В. Михайлова и соавт. // Вопр. экон. и упр. для руководителей здравоохранения. – 2006. – № 6. – С. 52–67.

УДК 658.115.6

ДОКУМЕНТНО-ІНФОРМАЦІЙНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДІЯЛЬНОСТІ ТОВ «ГРІНДЕКО» ТА НАПРЯМКИ ЙОГО ВДОСКОНАЛЕННЯ

Т. В. Коробко, *магістр спеціальності 029 Інформаційна, бібліотечна та архівна справа освітня програма «Документознавство та інформаційнадіяльність»*
Т. М. Білоусько, *к. е. н., доцент – науковий керівник*

Анотація. У статті розглянуто особливості діяльності ТОВ «Гріндеко» як комерційного підприємства. Визначені основні напрямки вдосконалення документно-інформаційного забезпечення його діяльністю.

Ключові слова: документ, інформація, документно-інформаційне забезпечення, комерція, комерційне підприємство.

Abstract. The article deals with the featuresof Grindeco LLC as a commercial enterprise. The basic directions of improvement of documentary information support by its activity are defined.

Keywords: document, information, document information support, commerce, business enterprise.

Постановка проблеми. Рівень ділових процесів суттєво впливає на результативність функціонування комерційних підприємств, підвищує їх імідж, продуктивність і ефективність праці тощо. Відсутність системного погляду на стратегічні напрями вдосконалення системи інформаційно-документаційного забезпечення діяльності комерційних підприємств визначає актуальність цього наукового дослідження.

Аналіз основних досліджень і публікацій. Теоретичним підґрунтям стали праці відомих вітчизняних документознавців:

Г. Г. Асєєва, С. Г. Кулешова, Н. М. Кушнаренко, М. С. Слободяника, Л. Я. Філіпової та ін., а ткож українських економістів із питань комерційної діяльності: В. В. Апопія, О. В. Виноградової, Л. С. Головкової, Л. К. Гліненко, І. В. Сіменко, О. В. Пархоменко. Незважаючи на велику кількість наукових праць, питання документаційного забезпечення комерції України потребують детального дослідження, що стане поштовхом для їх подальшого розгляду в сучасних умовах.

Формулювання мети. Метою статті є вивчення особливостей діяльності ТОВ «Гріндеко» як комерційного підприємства та визначення стратегічних напрямів вдосконалення документно-інформаційного забезпечення його діяльності.

Виклад основного матеріалу дослідження. Однією із найважливіших умов, яка забезпечує діяльність всіх підприємств є добре налагоджена робота з документно-інформаційного забезпечення їх діяльності.

Сучасний рівень менеджменту характеризується тим, що прийняття рішень як головне завдання управління, реалізується за умов повної або часткової невизначеності, активної, досить часто агресивної, протидії конкуруючих сторін. За цих умов на служби діловодства необхідно покладати завдання не тільки і не стільки створення документації та забезпечення її руху, а головним чином питання інформаційної підтримки всіх управлінських рішень на підставі досконалої організації їх документно-інформаційного забезпечення.

Основу документно-інформаційного забезпечення будь-якої системи в наш час складають традиційні машинописні, рукописні та друкарські документи [1].

Суттєві зміни в організації інформаційних ресурсів у суспільстві, показують, що інформація і документ, як її носій, здійснюють вплив на всі аспекти управління діяльністю підприємства.

Практично будь-яка сфера людського життя пов’язана зі створенням і використанням документів. У сучасному суспільстві документ все частіше виступає як ресурс особливого виду.

Документно-інформаційне забезпечення виступає головною обслуговуючою функцією управління, виконання якої потребує спеціальних – професійних знань. Від того, як поставлена ця

робота, залежить оперативність та чіткість у діяльності будь-якого суб'єкта.

Товариство «Гріндеко», як суб'єкт, зареєстроване у Єдиному державному реєстрі підприємств та організацій України (ЄДРПОУ) з кодом ЕГРПОУ4227302203.07.2018. зі стартовим капіталом 200 тис. грн.

Як Суб'єкт ЄДРПОУ, Товариство «Гріндеко» є юридичною особою з недержавною формою власності, знаходиться на території України та здійснює свою діяльність на підставі її законодавства.

Організаційно-правовою формою господарювання «Гріндеко» є діяльність товариства з обмеженою формою відповідальності.

Відповідно до видів діяльності передбаченими Класифікатором видів економічної діяльності (КВЕД)-2010 ТОВ «Гріндеко» відноситься до класів 46 «Роздрібна торгівля, крім торгівлі автотранспортними засобами та мотоциклами»та 47 «Оптова торгівля, крім торгівлі автотранспортними засобами та мотоциклами», тобто займається комерційною діяльністю [2].

Комерційна діяльність є однією з найважливіших галузей людської діяльності, що виникли в результаті поділу праці. Вона полягає у виконанні великого комплексу взаємозалежних торгово-організаційних операцій, спрямованих на здійснення процесу купівлі-продажу товарів і надання торгових послуг з метою одержання прибутку [3].

Організація та здійснення комерційної діяльності потребує чималих зусиль, по-перше, через значні обсяги операцій купівлі-продажу, які оформлюються різними документами, по-друге через значний асортимент товарної маси та різноманітність характеристик товарів. Ці обставини обумовлюють необхідність комплексної автоматизації діяльності комерційного підприємства.

ТОВ «Гріндеко» використовує для цього програмний продукт – «1С:Підприємство. Управління торговим підприємством» (далі по тексту 1С:Підприємство. УТП).

До можливостей цього програмного продукту відносяться:

– управління торговельною діяльністю;
– складський облік;
– облік банківських і касових операцій;

– управління взаєморозрахунками;
– облік необоротних активів;
– управління персоналом і розрахунок зарплати;
– облік виробництва;
– бухгалтерський облік;
– податковий облік;
– формування регламентованої звітності;
– ведення обліку діяльності декількох організацій;
– ведення управлінського обліку в будь-якій валюті;
– аналіз результатів діяльності підприємства [4].

Програмний продукт 1С:Підприємство. УТП забезпечує автоматизацію усіх структурних підрозділів ТОВ «Гріндеко», а саме: відділів продажу для магазинів у м. Київ та м. Полтава; постачання зі складів; бухгалтерії; кадрової служби та виробничого відділу; адміністрації.

Таким чином, 1С:Підприємство. УТП дозволяє автоматизувати завдання оперативного, управлінського, бухгалтерського і податкового обліку, аналізу і планування торгових операцій, підготовку обов'язкової (регламентованої) звітності, що забезпечує ефективне управління сучасним торговим підприємством.

Але, дослідженнями виявлено, що первинні документи для формування бази даних у середовищі 1С: Підприємство УТП формуються засобами табличного процесора MS Ecxcel.

При цьому встановлено відсутність автоматизованого зв'язку між цими програмними продуктами що обумовлює низький рівень автоматизації на етапі оформлення первинних документів, а саме: «Заявка покупця №», «Товарний чек №» та «Видаткова накладна №», засобами табличного процесора MS Ecxcel. Інформація із паперових копій цих документів вручну заноситься менеджером у базу даних 1С: Підприємство УТП.

Окрім цього, виявлено можливість автоматизувати процедуру заповнення у первинних документах таких даних як характеристика та ціна товару безпосередньо із існуючих на сайті ТОВ «Гріндеко» каталогів товарів. Тому керівництву ТОВ «Гріндеко» необхідно підвищити якість документно-інформаційного забезпечення діяльності його фахівців з організації продажів при оформленні первинних документів.

Висновки. До найважливіших стратегічних напрямів удосконалення системи документаційно-інформаційного забезпечення комерційного підприємства потрібно зарахувати три основні вектори діяльності, а саме [5]:

– створення єдиного інформаційного середовища галузі (формування уніфікованої бази єдиного документного ресурсу комерційної діяльності на основі законодавчо-нормативної бази; удосконалення документаційного забезпечення зовнішнього комунікаційного середовища комерції і її складових;

– підвищення рівня автоматизації документообігу та вдосконалення електронного документообігу;

– забезпечення підприємств високо підготовленими фахівцями з ІТ-технологій.

Список використаних інформаційних джерел

1. Теоретичні основи інформаційно-документаційного забезпечення підприємства [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://sites.google.com/site/informacijnodokumentacijne/teoretichni-aspekti-informacijno-dokumentacijnogo-zabezpecenna-organizaciie (дата звернення: 21.09.19). – Назва з екрана.
2. Сервіс для визначення кодів видів економічної діяльності за КВЕД-2005 та КВЕД-2010 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://kved.ukrstat.gov.ua/KVED2010/SECT/KVED10. (дата звернення: 21.09.19). – Назва з екрана.
3. Комерційна діяльність [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://referat-ukr.com/komerczjna-dyalnst/optovo-poseredniczka-dyalnst.html (дата звернення: 24.09.19). – Назва з екрана.
4. 1С:Підприємство. Управління торговим підприємством [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://portfel.ua/1spidpriyemstvo-8-upravlinnya-torgovim-p/ (дата звернення: 01.10.19). – Назва з екрана.
5. Шевченко О. В. Методичні підходи до визначення стратегічних напрямів удосконалення системи документаційного забезпечення комерції України [Електронний ресурс] / О. В. Шевченко. – Режим доступу: file:///C:/Documents%20and%20Settings/User/%9.pdf (дата звернення: 02.10.19). – Назва з екрана.

УДК 005.7:316.772.5]:[334.723:621.311]](045)

ОСОБЛИВОСТІ ІНФОРМАЦІЙНО-КОМУНІКАЦІЙНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА В ГАЛУЗІ КОМУНАЛЬНОЇ ЕНЕРГЕТИКИ

А. Ю. Лисівець, *магістр спеціальності 029 Інформаційна, бібліотечна та архівна справа освітня програма «Документознавство та інформаційна діяльність»*
Т. М. Білоусько, *к.е.н., доцент – науковий керівник*

Анотація. У статті розглянуто сутність, основні підходи та завдання ефективного інформаційно-комунікаційного забезпечення підприємств. Виділено та охарактеризовано основні технічні характеристики ефективного інформаційного забезпечення підприємства. Розглянуто методи та інструменти формування ефективного інформаційно-комунікаційного забезпечення підприємств.

Ключові слова: інформаційно-комунікаційне забезпечення, управління, інформаційні ресурси, механізм, інформаційне середовище, метод, інструмент.

Abstract. The essence, main approaches and tasks of effective information and communication support of the enterprises are considered in the article. The main technical characteristics of the effective information support of the enterprise are highlighted and characterized. Methods and tools of formation of effective information and communication support of enterprises are considered.

Keywords: information and communication support, management, information resources, mechanism, information environment, method, tool.

Постановка проблеми. Кожне підприємство в ході своєї господарської діяльності є учасником конкурентної боротьби за становлення міцних конкурентних позицій на ринку, а тому одним із важливих елементів його успішного функціонування є визначення його оптимального інформаційно-комунікаційного забезпечення. На сьогоднішній день великий успіх буде мати той суб'єкт господарської діяльності, та галузь, яка володіє найсучаснішими комп'ютерними технологіями. Кожне підприєм-

ство в ході своєї господарської діяльності є учасником конкурентної боротьби за становлення міцних конкурентних позицій на ринку, а тому одним із важливих елементів його успішного функціонування є визначення його оптимального інформаційно-комунікаційного забезпечення.

Аналіз основних досліджень і публікацій. Деякі проблеми, пов'язані з особливостями впровадження ефективного інформаційно-комунікаційного забезпечення діяльності підприємств галузі комунальної енергетики розглянуто у наукових працях вітчизняних науковців Гуляєвої О. А., Іващенко Ю. С., Ларіної Н. Б., Нікітова В. О., Петречук Л. М., Руденко О. М., Савчук Л. М., Соболенко О. В. Толстого В. В., Швачич Г. Г. та ін.

У літературі, присвяченій даній проблемі, існує багато підходів до інформаційно-комунікаційного механізму управління підприємством, однак чимало питань стосовно напрямків впровадження ефективного інформаційного управління в галузі комунальної енергетики залишаються недостатньо дослідженими і потребують поглибленого вивчення.

Формулювання мети. Метою статті є опрацювання проблематики та розробка рекомендацій щодо вдосконалення організації інформаційно-комунікаційного забезпечення діяльності підприємств, що дозволять здійснювати їх ефективний розвиток.

Виклад основного матеріалу дослідження. В умовах сучасної економіки можливості екстенсивного розвитку цілком використані; загострення конкуренції обумовлює зниження рівня рентабельності; впровадження новітніх мережних технологій зменшує невизначеність ринку та забезпечує його прозорість. За таких обставин ускладнюється діяльність вітчизняних підприємств, тому в прийнятті ними стратегічних рішень щодо ведення діяльності та у виборі стратегій розвитку суттєво може допомагати Інтернет. Як відомо, мережа Інтернет володіє унікальними характеристиками, які значно відрізняються від характеристик традиційних маркетингових інструментів. Однією з головних ознак середовища мережі Інтернет є його гіпермедійна природа, для якої характерна висока ефективність представлення інформації, що суттєво збільшує можливості маркетингу в

посиленні взаємозв'язку підприємства зі споживачами. Специфічні характеристики мережі Інтернет не обмежуються тільки функціями широкої комунікації, але й передбачають можливість укладення комерційних угод, проведення платежів і здійснення покупок, що додає Інтернету рис глобального електронного ринку, а це в підсумку дає змогу розглядати його як невід'ємний компонент сучасного господарювання [5].

До інформаційного забезпечення можна віднести взаємопов'язану сукупність знань про вплив зовнішніх та внутрішніх чинників на господарську, в тому числі інноваційну, діяльністю підприємства [2].

Впровадження ефективного інформаційного забезпечення повинне відповідати наступним технічним вимогам (рис. 1).

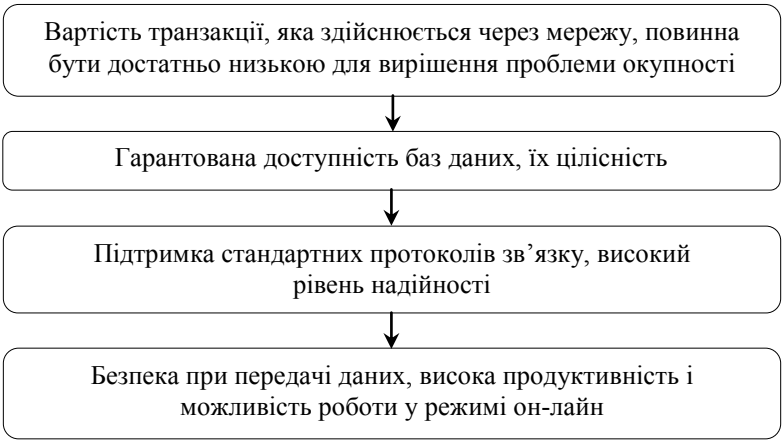

Рисунок 1 – Технічні характеристики ефективного інформаційного забезпечення підприємства [5]

Комунікаційне забезпечення полягає у визначенні структури управлінських засобів, що створюють кодування та передавання необхідних даних. В цілому ж, інформаційно-комунікаційне забезпечення об'єднує вищевказані характеристики та формує підґрунтя для прийняття управлінських рішень. Інформаційні ре-

сурси є одними з ключових чинників ресурсного забезпечення діяльності підприємства [4].

Інформаційно-комунікаційне забезпечення функціонування підприємств галузі комунальної енергетики об'єднує вищезгадані елементи і має на меті сформувати середовище прийняття управлінських рішень в частині розроблення, виробництва, реалізації та захисту послуг і продукції.

В сучасних економічних умовах доцільно виокремити такі особливості інформаційно-комунікаційного забезпечення функціонування підприємств:

– зовнішнє середовище є вкрай мінливим, тому інформаційні потреби підприємства повинні задовольнятися з певним рівнем надлишковості та випередження;

– ризики діяльності є відносно високими, тому інформаційно-комунікаційне забезпечення повинно базуватися на системах з підвищеною надійністю;

– технологічна невизначеність в процесі розроблення інноваційної продукції приводить до необхідності додаткових капіталовкладень в модернізацію інформаційної системи управління підприємством;

– відсутність аналогів розроблюваної продукції вимагає отримання і накопичення інформації про суміжні (доповнюючі) галузі знань;

– відсутність (непридатність) методів техніко-економічного обґрунтування випуску продукції вимагає проведення додаткових досліджень, а отже збирання та оброблення ширших масивів інформації;

– непридатність архітектури стандартизованих інформаційних систем приводить до додаткових капіталовкладень у розроблення (модернізацію) окремих модулів автоматизованих систем управління підприємством;

– організаційна структура управління підприємством відрізняється нестабільністю і потребує відповідної адаптації інформаційно-комунікаційного забезпечення;

– система документообігу підприємства повинна забезпечувати специфічні потреби щодо захисту інтелектуальної власності [2].

Для сталого розвитку та динамічного зростання українського енергоринку важливими умовами стають консолідація, створення сильніших і більших мереж, підвищення рівня організаційного менеджменту, впровадження нових методів оптимізації процесів управління інформаційно-комунікаційною діяльності та механізмів управління підприємствами в галузі комунальної енергетики. Стабілізація конкурентних позицій останніх та підвищення рівня інформаційного забезпечення ринку забезпечить зміцнення конкурентних позицій на енергетичному ринку України.

Висновки. Основним завданням створення єдиного інформаційного середовища у галузі комунальної енергетики є забезпечення об'єктивною, оперативною, повною, обґрунтованою, доказовою та доступною інформацією, спрямованою на якісне надання послуг населенню. Таким чином, основне завдання інформаційно-комунікаційного механізму – забезпечити користувача необхідною інформацією і послугами.

Список використаних інформаційних джерел

1. Закон України «Про основні засади розвитку інформаційного суспільства в Україні на 2007–2015 роки» (Відомості Верховної Ради України (ВВР). – 2007. – № 12. ст. 102.
2. Ларіна Н. Б. Інформаційно-комунікаційне забезпечення ефективної діяльності влади : навч.-метод. матеріали / Н. Б. Ларіна, О. М. Руденко. – Київ : НАДУ, 2014. – 52 с.
3. Никитов В. А. и др. Информационное обеспечение государственного управления / авт.: Никитов В. А., Орлов Е. И., Старовойтов А. В., Савин Г. И. ; под ред. Ю. В. Гуляева. – Москва : Славянский диалог, 2015. – 415 с.
4. Савчук Л. М. Інформаційні складові сучасних підходів до управління економікою : Міжнародна колективна монографія / під заг. ред. Л. М. Савчук. – Донецьк : ЛАНДОН-ХХІ, 2015. – 414 с.
5. Сучасні інформаційно-комунікаційні технології : навч. посіб. / Швачич Г. Г., Толстой В. В., Петречук Л. М., Іващенко Ю. С., Гуляєва О. А., Соболенко О. В. – Дніпро : НМетАУ, 2017. – 230 с.

УДК 347.7:336.71]:005.3

ДОКУМЕНТНО-ІНФОРМАЦІЙНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДІЯЛЬНОСТІ БАНКІВСЬКИХ УСТАНОВ

І. А. Міхалін, *магістр спеціальності 029 Інформаційна, бібліотечна та архівна справа освітня програма «Документознавство та інформаційна діяльність»*
М. В. Макарова, *д. е. н., професор – науковий керівник*

Анотація. Охарактеризовано основні установчі документи, що визначають засади діяльності банківських установ. Проаналізовано контент веб-сайту Публічного акціонерного товариства «Банк «Український капітал». Зроблено висновок про те, що офіційний веб-сайт банківської установи – це її документно-інформаційна система.

Ключові слова: документ, інформація, банківська установа, статут, положення, кодекс корпоративної етики, банківська ліцензія, веб-сайт.

Abstract. The basic constituent documents defining the principles of activity of banking institutions were characterized. The content of the website of Public Joint Stock Company Bank Ukrainian Capital was analyzed. It was concluded that the official website of a banking institution is its document and information system.

Keywords: document, information, banking institution, statute, regulations, corporate ethics code, banking license, website.

Постановка проблеми. В умовах сучасного руху до інформаційної економіки та інформаційного суспільства, до формування глобальної інформаційної інфраструктури й світового інформаційного простору першочергового значення набуває вирішення багатоаспектної проблеми документно-інформаційного забезпечення діяльності підприємств і організацій, у тому числі банківських установ. Нині банківський сектор є однією з найбільш сприятливих сфер для впровадження інформаційних технологій. З огляду на це якісна документно-інформаційна база є запорукою ефективності функціонування банківської установи на фінансовому ринку.

Аналіз основних досліджень і публікацій. Значний внесок у дослідження теоретичних і практичних питань, пов'язаних з організацією діяльності банківських установ, здійснили О. В. Васюренко, Н. І. Демчук, О. В. Дзоблюк, М. Ю. Мироненко, В. І. Міщенко, Ю. І. Онищенко, Ю. Є. Холодна та ін. Документно-інформаційний аспект організації діяльності банківських установ розглядали З. М. Свердлик та Л. В. Пізнюк. Проблему документування банківських операцій також досліджували В. Н. Боровський, Р. В. Друзін, В. П. Прадун, Г. І. Спляк. Значну увагу науковому аналізу питань, пов'язаних з розвитком банківських інформаційних технологій приділяли О. В. Золотарьова, Н. В. Єрьоміна, О. Г. Єсіна, Л. Г. Кльоба, В. І. Огієнко, О. Л. Руда, А. Я. Страхарчук, Н. П. Юрчук. Однак і нині існують методологічна і методична потреби у глибшому дослідженні окремих аспектів формування і підтримки в актуальному стані документно-інформаційної бази банківських установ.

Формулювання мети. Метою статті є дослідження документно-інформаційного забезпечення діяльності банківських установ.

Виклад основного матеріалу дослідження. Діяльність банківських установ має бути обов'язково підкріплена не лише кадровим потенціалом і матеріально-технічною базою, але й комплексом відповідних документів й інформаційних ресурсів. Документно-інформаційні ресурси мають відповідати потребам банківської установи в документованій інформації і водночас задовольняти інформаційні запити клієнтів, у тому числі потенційних. Вагоме місце в документно-інформаційній базі має бути відведено установчим документам, які безпосередньо забезпечують організацію та діяльність банківських установ.

Одним з основних установчих документів банківської установи є Статут. Цей документ визначає порядок організації, діяльності, реорганізації та ліквідації банку. Статут банку складається передусім з урахуванням положень Цивільного кодексу України, Господарського кодексу України та Закону України «Про банки і банківську діяльність».

Так, згідно статті 16 Закону України «Про банки і банківську діяльність» від 07.12.2000 р. № 2121-ІІІ (зі змінами) [1], Статут

банку обов'язково має містити таку інформацію: найменування банку (повне та скорочене); місцезнаходження; організаційно-правова форма; види діяльності, які має здійснювати банк; розмір і порядок формування статутного капіталу банку, види акцій банку, їх номінальна вартість, форми випуску акцій (документарна або бездокументарна), кількість акцій, що купуються акціонерами; структура управління банком, органи управління, їх компетенція і порядок прийняття рішень; порядок реорганізації і ліквідації банку; порядок внесення змін і доповнень до статуту банку; розмір і порядок утворення резервів та інших загальних фондів банку; порядок розподілу прибутків і покриття збитків; положення про аудиторську перевірку банку; положення про органи внутрішнього аудиту банку.

Безперечно, Статут закладає підгрунття для організації роботи органів управління банку. Однак конкретні вимоги до органів управління і їхній вплив на діяльність банку закріплено в окремих документах про ці органи – Положеннях. Так, згідно із законами України «Про банки і банківську діяльність» [1], «Про акціонерні товариства» [2] структура управління акціонерними банками має складатися із загальних зборів акціонерів (учасники), вищого виконавчого (правління, дирекція), контрольного (ревізійна комісія) і спостережного (спостережна рада) органів. Таким чином, банківська установа повинна розробити відповідні документи про ці органи:

- Положення про загальні збори акціонерів;
- Положення про правління;
- Положення про наглядову раду;
- Принципи (Кодекс) корпоративного управління;
- Положення про ревізійну комісію.

Кодекс корпоративної етики – це сукупність корпоративних стандартів, які є основою внутрішніх відносин між співробітниками банківської установи, а також їх взаємодії з клієнтами, партнерами, акціонерами банку. Положення кодексу корпоративної етики поширюються на всіх співробітників банку, незалежно від посади, членів правління і наглядової ради.

У кодексі корпоративної етики банк визначає свою місію та закріплює корпоративні цінності. Наприклад, місія Публічного

акціонерного товариства «Банк «Український капітал» полягає у наступному такому: бути надійним, ліквідним і прибутковим банком, своєчасно виконувати свої зобов'язання; надавати кожному клієнту комплекс якісних банківських послуг й орієнтуватися на встановлення партнерських, довгострокових, взаємовигідних відносин; постійно вдосконалювати банківські продукти і бізнес-процеси, підвищувати рівень ефективності та обслуговування; створювати цінність для клієнтів, контрагентів, партнерів, працівників, акціонерів і суспільства; дотримуватись принципів чесності, прозорості і довіри у взаємовідносинах з клієнтами, контрагентами, партнерами, працівниками, акціонерами, регуляторами і суспільством.

Корпоративними цінностями ПАТ «Банк «Український капітал» визначено такі: репутація, відкритість, довіра і партнерство, клієнтоорієнтованість, сильна команда, професіоналізм, відповідальність [3].

Ще одним важливим установчим документом банківської установи є банківська ліцензія – документ, який видається Національним банком України в порядку і на умовах, визначених у Законі «Про банки і банківську діяльність», на підставі якого банки і філії іноземних банків мають право здійснювати банківську діяльність [1]. Так, у банківській ліцензії, отриманій 1 листопада 2011 року зазначено, що ПАТ «Банк «Український капітал» має право надавати різні банківські послуги, визначені частиною третьою статті 47 Закону України «Про банки і банківську діяльність», а саме:

– залучення у вклади (депозити) коштів і банківських металів від необмеженого кола юридичних і фізичних осіб;

– відкриття і ведення поточних (кореспондентських) рахунків клієнтів, у тому числі у банківських металах, і рахунків умовного зберігання (ескроу);

– розміщення залучених у вклади (депозити), у тому числі на поточні рахунки, коштів і банківських металів від свого імені, на власних умовах і на власний ризик [1].

В умовах інформатизації суспільства банківські установи повинні приділяти увагу не лише внутрішньо-організаційній робо-

ті, але й використанню сучасних інформаційних технологій для налагодження зв'язків зі світом. Одним із ефективних механізмів взаємодії банку з клієнтами можна вважати офіційний веб-сайт банку. За допомогою веб-сайту банк може керувати рекламною діяльністю, працювати з клієнтами онлайн, надавати підтримку клієнтам у використанні ними Інтернет-банкінгу, висвітлювати результати своєї діяльності у звітах, аналітичних оглядах тощо. Водночас завдяки веб-сайту кожний бажаючий може отримати доступ до установчих документів, звітності, аналітичних матеріалів, ознайомитися з оперативною інформацією, переглянути пропозиції банківських продуктів [4].

Веб-сайт банку містить два види інформації: задокументовану лише в електронному вигляді і таку, що має паперові аналоги. Наприклад, на сайті ПАТ «Банк «Український капітал» у відкритому доступі розміщено ліцензійні документи і свідоцтва, на основі яких банк здійснює свою діяльність, оприлюднено електронні версії Статуту банку, Принципи корпоративного управління, Кодекс корпоративної етики. Користувачі веб-сайту можуть ознайомитися з протоколами і рішеннями Загальних зборів акціонерів, звітами органів управління банку. Ще одна група документованої інформації, опублікована на веб-сайті, – фінансова звітність: квартальна фінансова звітність, річні фінансові та аудиторські звіти, результати оцінки стійкості банку [5].

Проаналізувавши контент офіційного веб-сайту ПАТ «Банк «Український капітал», можна зробити висновок про те, що офіційний веб-сайт банківської установи – це її документно-інформаційна система.

Висновки. Проблема документно-інформаційного забезпечення для банківських установ нині є однією з ключових, оскільки від якості документно-інформаційної бази залежить ефективність функціонування банківської установи на ринку. Вагоме місце в документно-інформаційній базі має бути відведено документам, що визначають засади діяльності банківських установ: статуту, положенням, кодексу корпоративної етики, ліцензійним документам. Водночас в умовах інформатизації суспільства зростає значення веб-сайту, як документно-інформа-

ційної системи, завдяки якому банківська установа може налагодити роботу з клієнтами.

Список використаних інформаційних джерел

1. Про банки і банківську діяльність [Електронний ресурс] : Закон України від 07.12.2000 р. № 2121-III. – Режим доступу: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2121-14. – Назва з екрана.
2. Про акціонерні товариства [Електронний ресурс] : Закон України від 17.09.2008 р. № 514-VI. – Режим доступу: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/514-17. – Назва з екрана.
3. Кодекс корпоративної етики Публічного акціонарного товариства «Банк «Український капітал» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://www.ukrcapital.com.ua/images/polojennya/КОДЕКС_КОРПОРАТИВНОЇ_ЕТИКИ_2019.pdf. – Назва з екрана.
4. Свердлик З. М. Організація діяльності банківських установ: документно-інформаційний аспект / З. М. Свердлик, Л. В. Пізнюк // Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія. – 2019. – № 1. – С. 82–88.
5. Офіційний веб-сайт Публічного акціонерного товариства «Банк «Український капітал» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://www.ukrcapital.com.ua/. – Назва з екрана.

УДК 027.021:316.77+655.413

ОРГАНІЗАЦІЯ ДІЛОВОДСТВА У ВИДАВНИЦТВІ

Н. О. Нутріхіна, *магістр спеціальності 029 Інформаційна, бібліотечна та архівна справа освітня програма «Документознавство та інформаційна діяльність»*
Т. В. Оніпко, *д. і. н., професор – науковий керівник*

Анотація. Видавництво – структурний підрозділ у складі будь-якої організації, підприємства чи установи. Що стосується університету, то видавництво об’єднує видавничу і поліграфічну складову у діяльності університету – забезпечує навчально-виховний процес виданням необхідної якості друкованих матеріалів та виконує видавничо-поліграфічні роботи. В роботі розглядаються основні аспекти видавництва та організація діловод-

ства і ньому, визначення поняття документу та роботи з документами, а також шляхи вдосконалення організації діловодства у видавництві.

Ключові слова: документ, класифікація документів, діловодство, видавництво.

Abstract. Publisher is a structural unit within any organization, enterprise or institution. As for the university, the publishing house combines the publishing and printing components in the activities of the university – provides the educational process with the publication of the required quality of printed materials and performs publishing and printing. The paper deals with the basic aspects of publishing and the organization of the record keeping and it, defining the concept of the document and working with documents, as well as ways to improve the organization of record keeping in the publishing house.

Keywords: document, classification of documents, record keeping, publishing house.

Постановка проблеми. Перші сучасні видавництва у вищих навчальних закладах (ВНЗ) України, як відомо, з'явилися у 80-ті роки ХХ століття. На сьогодні власні поліграфічні підрозділи є у більшості ВНЗ. Ступінь важливості та необхідності видавництв вищих навчальних закладів надзвичайно суттєва, враховуючи їх специфіку та унікальність (тісний зв'язок з авторами, оперативність, можливість видання незначним тиражем). Саме в університетах та інститутах працюють освічені фахівці-автори, здатні генерувати цікаві і корисні ідеї, ділитися своїми знаннями і досвідом із студентами не лише на лекціях, але і створювати необхідну сучасну навчальну та наукову літературу, яка відображає тенденції часу, відповідає проблематиці вищої школи і відповідній професії.

Необхідність структурної перебудови видавничої справи в галузі навчальної та наукової літератури позначилася внаслідок того, що наукова, навчальна і довідкова книга принципово відрізняються від інших видів книжкової продукції. Для університету важливо, щоб кожен викладач мав можливість оперативно видати власний підручник або посібник – навчальний або методичний, оскільки ці видання активно впливають на якість навчального процесу, сприяють реалізації наукового і педагогіч-

ного потенціалу. Навчальне книговидання, організоване на базі сучасної техніки, – це складна сфера діяльності, що вимагає ухвалення нетривіальних рішень. Специфіка видавництва ВНЗ полягає ще і в тому, що основні тиражі навчально-методичної і наукової літератури мають головного замовника – власну наукову бібліотеку. У результаті вибудовується ланцюжок – автор (викладач ВНЗ) – власне видавництво – власна наукова бібліотека – студент, аспірант і т. д.

Аналіз основних досліджень і публікацій. За останні півтора десятиріччя відбулися кардинальні зміни в українському книговиданні. Вони відбулися на ринку пропозиції книги і ринку попиту на неї, які помітно вплинули на тенденції видавничого ринку і поведінку покупця. У часи незалежності України саме читацькі смаки стали визначальними в поточних і перспективних планах діяльності більшості видавництв. Тоді за читацькими смаками змінювався й характер книжкових магазинів.

На першому місці за накладами і кількістю назв тривалий час домінували книги еротичного та історичного напрямів. Але не менший попит був на заборонені раніше твори М. Костомарова, М. Грушевського, М. Драгоманова, М. Аркаса, І. Огієнка.

Переживши романтичний період національного пробудження і дещо перенаситившись такою «важкою» тематикою, український читач за короткий час спонукав своїми потребами до зміни характеру книжкових розкладок: «правити бал» на них стали твори класиків детективного жанру (А. Крісті, Ж. Сіменон, А. Чейз). Нова хвиля читацького попиту винесла на ринок різноманітну літературу з вивчення іноземних мов, комп'ютерної тематики.

Видавнича програма розробляється не взагалі для всіх, а для конкретного читача. Такого, якого треба знати і за віком, і за освітою, і за статтю, і за політичними чи релігійними переконаннями.

Важливим аспектом є організація діловодства у видавництвах. У наукових працях багатьох учених, таких як В. Н. Боровський, М. І. Васильєва, Я. О. Габинський, Н. С. Костинська, О. Г. Мітюков, М. Г. Мітяєв, Ю. І. Палеха, Г. М. Швецова-Водка та інших висвітлені питання процесу створення та обігу доку-

ментів та їх класифікації в установах, організаціях та на підприємствах. Ці основи організації документообігу та ведення діловодства можна застосувати і в видавництвах.

Формулювання мети. Метою дослідження є вивчення організації діловодства у видавництвах.

Виклад основного матеріалу дослідження. Головне завдання видавництва – забезпечувати видання інститутам, факультетам, кафедрам та іншим підрозділам університетів усіх видів навчально-методичної літератури, інформаційних та організаційно-дидактичних матеріалів. Видавництво виконує роботу з переважним використанням власного обладнання та штату співробітників. Видавництво у своїй роботі співпрацює з усіма підрозділами університету, безпосередньо керуючись діючими нормативно-правовими документами.

Документаційне забезпечення – найважливіше завдання діяльності будь-якої установи, організації, підприємства. Законодавство України регламентує загальні принципи організації документаційного забезпечення діяльності фізичних осіб (громадян) та юридичних осіб. Інформаційно-документаційне обслуговування виступає головною функцією управління, виконання яких вимагає спеціальних професійних знань. Робота будь-якого управлінського апарату, як і взагалі будь-яка робота нині, тримається на засадах наукової організації праці. Кожен процес роботи може бути методично розкладено на свої складові частини, до найпростіших операцій.

Видавничу діяльність в умовах незалежної української держави регламентує низка нормативно-правових документів [1; 2]. Зокрема, Закон України «Про видавничу справу» (1997 р.) визначає загальні засади видавничої справи, регулює порядок організації та провадження видавничої діяльності, розповсюдження видавничої продукції, умови взаємовідносин і функціонування суб'єктів видавничої справи, а також регламентує систему документообігу у видавничій сфері.

Відповідно до Конституції України цей Закон покликаний сприяти національно-культурному розвитку українського народу, громадян України всіх національностей, утвердженню його

духовності та моралі, доступу членів суспільства до загальнолюдських цінностей, захисту прав та інтересів авторів, видавців, виготівників, розповсюджувачів і споживачів видавничої продукції. Відповідно до Закону – видавнича справа – сфера суспільних відносин, що поєднує в собі організаційно-творчу та виробничо-господарську діяльність юридичних і фізичних осіб, зайнятих створенням, виготовленням і розповсюдженням видавничої продукції [3, с. 72].

Складовими частинами видавничої справи є: видавнича діяльність – сукупність організаційних, творчих, виробничих заходів, спрямованих на підготовку і випуск у світ видавничої продукції; виготовлення видавничої продукції – виробничо-технологічний процес відтворення визначеним тиражем видавничого оригіналу поліграфічними чи іншими технічними засобами; розповсюдження видавничої продукції – доведення видавничої продукції до споживача як через торговельну мережу, так і іншими способами [4, с. 125].

Видавнича справа спрямована на: задоволення потреб особи, суспільства, держави у видавничій продукції та отримання прибутку від цього виду діяльності; створення можливостей для самовиявлення громадян як авторів; забезпечення права на свободу думки і слова, на вільне вираження своїх поглядів і переконань; забезпечення доступу українського суспільства до загальнолюдських цінностей шляхом перекладу державною мовою кращих здобутків світової літератури, науки тощо; налагодження співпраці з іноземними видавництвами, українською діаспорою; укладення відповідних міжнародних угод; здійснення книговидання мовами національних меншин в Україні; збільшення кількості видань іноземними мовами, які поширювали б у світі знання про Україну; зміцнення матеріально-технічної бази видавничо-поліграфічного комплексу і мережі розповсюдження видавничої продукції [5, с. 83].

Відносини у сфері видавничої справи регулюються Конституцією України, Законом «Про видавничу справу», Законами України «Про інформацію», «Про авторське право і суміжні права», «Про державну таємницю», «Про підприємництво», «Про підприємства в Україні», іншими законами та нормативно-

правовими актами. Державна політика у видавничій справі визначається Верховною Радою України і ґрунтується на принципах дотримання свободи у видавничій справі, протидії її монополізації, зміцнення матеріально-технічних, організаційних, правових і наукових засад видавничої справи, гарантії соціального і правового захисту її працівників [6, с. 4]. Державна політика у видавничій справі спрямовується на підтримку розвитку національного книговидання, наповнення україномовною книгою ринку, фондів бібліотек, забезпечення потреб навчальних і наукових закладів та організацій необхідними виданнями державною мовою.

Висновки. Для ефективного управління процесом організації й пошуку документів та інформаційних джерел у видавничих установах є доцільним дотримання нормативної бази, яка забезпечує організацію роботи з документом та оптимізує роботу з інформацією в цілому.

Список використаних інформаційних джерел

1. Про видавничу справу [Електронний ресурс] : Закон України від 05.06.1997. № 318/97-ВР. – Режим доступу: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/318/97-%D0%B2%D1%80/ed20110604. – Назва з екрана.
2. Про інформацію [Електронний ресурс] : Закон України від 02.10.1992 р. № 2657-XII. – Режим доступу: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2657-12. – Назва з екрана.
3. Сучасні видавництва вищих навчальних закладів : матер. Першої Всеукр. наук.-практ. конф. (м. Одеса, 23–26 верес. 2014 р.). – Одеса : ОНУ, 2014. – 256 с.
4. Гордієнко К. Діловодство в роботі секретаря: практичний посібник / К. Гордієнко. – 3-є вид., змінене та доп. – Київ : КНТ, 2009. – 304 с.
5. Добродумов П. О. Діловодство і документація : навч.-метод. посіб. / П. О. Добродумов. – Суми : ДВНЗ «УАБС НБУ», 2014. – 209 с.
6. Бондар Ю. Видавнича комунікація: до питання інституалізації / Ю. Бондар // Вісн. Кн. палати. – 2014. – № 10. – С. 3–5.

УДК 640.412(477.83):005.591.6

ІНФОРМАЦІЙНА СИСТЕМА ОБЛІКУ ТОВАРНО-МАТЕРІАЛЬНИХ ЦІННОСТЕЙ НА БАЗІ SAP ERP

В. О. Петренко, *магістр спеціальності 029 Інформаційна, бібліотечна та архівна справа освітня програма «Документознавство та інформаційна діяльність»*
Т. М. Білоусько, *к. е. н., доцент – науковий керівник*

Анотація. У статті проведено аналіз використання та дослідження досвіду використання інформаційних систем SAP ERP в управлінні підприємствами. Виділено ряд переваг використання SAP ERP, також описано ряд особливостей впровадження та використання системи та оцінено перспективи впровадження інформаційної системи в діяльність підприємства.

Ключові слова: інформаційна система, управлінські рішення, контролінг, автоматизація, функціональний модуль, SAP ERP.

Abstract. The article analyzes the usage and experience of using SAP ERP information systems in enterprise management. A number of advantages of using SAP ERP are highlighted, a number of features of implementation and use of the system are described, and the prospects of implementation of the information system in the activity of the enterprise are evaluated.

Key words: information system, management decisions, controlling, automation, function module, SAP ERP.

Постановка проблеми. Значення інформаційних систем в управлінні підприємствами є надзвичайно важливою темою, дослідженою багатьма авторами. Велика пропозиція утруднює вибір оптимальної інформаційної системи для діяльності конкретного підприємства.

Для ухвалення найбільш ефективного рішення під час вибору інформаційної системи потрібно чітко визначити цілі та результати її впровадження. Тому доцільно дослідити практику впровадження інформаційних систем у діяльність вітчизняних підприємств.

Аналіз основних досліджень і публікацій. Система SAP Enterprise Resource Planning (ERP) розроблена німецькою компанією SAP AG і призначена для комплексної автоматизації ве-

ликих підприємств. Маргарет Роуз описувала в своїй статті, що SAP – це багатонаціональна корпорація програмного забезпечення, яка на даний момент є лідером на ринку у сфері планування ресурсів підприємства (ERP). Представники компанії «Softwareadvice» у своїх публікаціях описують широкий спектр програм планування ресурсів підприємства (ERP), включаючи управління відносинами з клієнтами (CRM), управління фінансами, управління людським капіталом, управління життєвим циклом продукції та управління ланцюгами поставок які надає SAP. Сучасний стан розвитку інформаційних систем описано в роботі Т. В. Іванової та В. В. Баранова. Ґрунтовну класифікацію інформаційних систем здійснено авторами у роботі Н. М. Кисіль, З. П. Гаталяк та Н. І. Горбаль. Широко досліджено інформаційні системи та технології на підприємствах у роботі В. М. Гужви. Також, широко досліджував інформаційні системи в економіці В. Н. Ясенев. Основні вимоги до інформаційних систем наведені в роботі В. С. Горюнова. Розвиток структури інформаційних систем досліджено у роботі В. В. Дрождина та Р. Е. Зинченко.

Формулювання мети. Метою дослідження обрано аналіз стану впровадження інформаційних систем в Україні на прикладі системи SAP ERP, виділення її переваг та недоліків.

Виклад основного матеріалу дослідження. Система SAP ERP складається із набору прикладних модулів, які направлені на різні процеси в компанії, а саме: фінанси FI, контролінг CO, управління основними засобами AM, управління проектами PS, управління виробництвом PP, управління матеріальними потоками MM, збут SD, управління якістю QM, технічне обслуговування та ремонт обладнання PM, управління персоналом HR, управління інформаційними потоками WF.

Структура системи SAP складається з двох рівнів: програмне забезпечення, бази даних та сервери – це верхній рівень, і робочі місця, що розташовані у структурних підрозділах компанії – це нижній рівень. Саме така структура забезпечує те, що внесена і накопичена інформація є оперативною та достовірною. Завдяки цьому розробляються та погоджуються параметри, що впливають на швидкість прийняття управлінських рішень для ефективного управління бізнесом.

Рішення SAP ERP направлені на покращення результативності управління бізнес-процесами, підвищення прозорості та збільшення рейтингу підприємства, а також для більш глибокого розуміння інтегрованих бізнес процесів [1].

Система SAP ERP має загальноприйняту організаційну структуру, що складається із таких елементів: Мандант – найвищий рівень організаційної структури підприємства (концерн, холдинг); Балансова одиниця – незалежна господарська одиниця із самостійним балансом, що входить в структуру Манданта (дочірня компанія, що входить в склад концерну); Завод – місце розміщення фірми в рамках Балансової одиниці (регіональний офіс, філія). Далі поділ відбувається в залежності від структури самої компанії. Організаційні одиниці системи дозволяють зберігати дані на окремих її рівнях і використовувати її в залежності від потреби.

Впровадження системи ERP SAP R/3 дозволяє отримувати кожному користувачеві відповідні інструментарії для продуктивної роботи [2, 3].

Однією із головних і важливих переваг використання SAP ERP є можливість отримання самої актуальної інформації щодо бухгалтерських проводок, кількості використаних матеріалів, обсягів реалізованої продукції тощо в режимі реального часу. Дана система дозволяє менеджерам компанії мати можливість отримувати інформацію, аналізувати її та приймати ефективні управлінські рішення тільки на основі даних, отриманих із SAP.

Узагальнення наукових джерел та практики діяльності підприємств дозволяє виділити такі переваги використання системи SAP ERP: гнучка адаптація системи під особливості бізнесу; забезпечення менеджменту підприємства точною та достовірною інформацією у режимі реального часу; можливість аналізу інформації для прийняття управлінських рішень; можливість контролю чинників, що впливають на ефективність бізнесу; використання єдиного інтегрованого рішення для усіх сфер діяльності компанії; підвищення ефективності бізнесу; підвищення контролю за рахунок прозорості; зберігання великих масивів інформації та захист даних; зменшення необхідності підготовки великої частини паперових звітів тощо.

І це далеко не всі переваги використання системи SAP ERP. Існує ряд особливостей, про які не часто згадують, описуючи дану систему. Не часто говорять про зростання відповідальності працівників. Адже весь адміністративний персонал має певну мотивацію, яка обумовлена можливістю керівника мати інформацію про усі дії своїх підлеглих, знати конкретного виконавця та час здійснення операції чи певної дії. Це надзвичайно актуально для великих підприємств зі значною кількістю персоналу [4].

Висновки. Поряд із часто згадуваними перевагами системи SAP ERP виділено зростання відповідальності працівників та зниження навантаження як на компанію загалом, так і на кожного окремого працівника. Серед недоліків виділено високу вартість купівлі, обслуговування, навчання персоналу та підтримки системи.

Список використаних інформаційних джерел

1. SAP ERP [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.alekta.ru/Solutions/ERP-system/mySAP-ERP.php. (дата звернення: 17.09.19). – Назва з екрана.
2. Коблянська Г. Ю. Застосування модулю «Управлінський облік і звітність» (CO) системи ERP SAP R/3 для автоматизації управлінського обліку / Г. Ю. Коблянська, І. С. Реєнтенко [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://magazine.faaf.org.ua/zastosuvannya-modulyu-upravlinskiy-oblik-i-zvitnist-so-sistemi-erp-sap-r-3-dlya-avtomatizacii-upravlinskogo-obliku.html. (дата звернення: 25.09.19). – Назва з екрана.
3. Довгань О. В. Впровадження програмного продукту SAP його переваги та недоліки [Електронний ресурс] / О. В. Довгань. – Режим доступу: http://sophus.at.ua/publ/2015_11_25_lutsk/sekcija_section_4_2015_11_25/vprovadzhennja_programnogo_produktu_sap_jogo_perevagi_ta_nedoliki/110-1-0-1697. (дата звернення: 25.09.19). – Назва з екрана.
4. Гримова Т. Використання SAP систем для оптимізації бізнес процесів Національного банку України [Електронний ресурс] / Т. Гримова. – http://www.bank.gov.ua/doccatalog/ document?id=73115. (дата звернення: 27.09.19). – Назва з екрана.

УДК 023

ДИСТАНЦІЙНІ СИСТЕМИ НАВЧАННЯ В ПРОЦЕСІ ПІДВИЩЕННЯ КВАЛІФІКАЦІЇ КАДРІВ

В. Ю. Федій, *магістр спеціальності 029 Інформаційна, бібліотечна та архівна справа освітня програма «Документознавство та інформаційна діяльність»*
Л. М. Колєчкіна, *д. ф.-м. н., професор – науковий керівник*

Анотація. Підвищення кваліфікації спрямоване на послідовне удосконалення професійних знань, умінь і навиків, зростання майстерності. Особливістю процесу підвищення кваліфікації кадрів є те, що слухачі вже володіють певними знаннями і практичними навиками виконання своєї роботи, можуть критично відноситись до навчального матеріалу, хочуть отримати саме ту інформацію, яка потрібна для виробничої діяльності. З цією метою є доцільним використання дистанційної форми навчання, як нової форми в системі освіти України. Сьогодні дистанційне навчання демонструє свої переваги завдяки значно вищій інформативності, доступності та економічної ефективності, тому актуальність вивчення цього питання не викликає сумніву.

Ключові слова: дистанційне навчання, підвищення кадрів, кваліфікація, документи.

Abstract. The training is aimed at the continuous improvement of professional knowledge, skills and skills. The peculiarity of the training process is that the students already have certain knowledge and practical skills to perform their work, can be critical of the training material, want to get exactly the information that is needed for production activities. To this end, it is advisable to use distance learning as a new form in Ukraine's education system. Today, distance learning demonstrates its benefits thanks to its much more informative, accessible and cost-effective nature, so the relevance of the study to this issue is undeniable.

Keywords: distance learning, training, qualification, documents

Постановка проблеми. Сучасне суспільство висуває вимоги безперервності, неформальності, відкритості та дистанційності

навчального процесу. Отже, освіта сьогодення повинна носити характер гнучкості та високої технологічності. Всі ці риси притаманні дистанційному освітньому процесу, який особливо актуальний для підвищення кваліфікації кадрів [3].

Аналіз основних досліджень і публікацій. Питання про використання дистанційних технологій і особливості їх застосування з урахуванням специфіки саме педагогічних навчальних закладів зали-шається малодослідженим як у вітчизняній, так і в зарубіжній педагогіці, що зумовлено недостатньою кількістю праць із дистанційної освіти взагалі. Однак помітні здобутки в цій сфері вже є. Серед праць, у яких цю тему було порушено, варто відзначити, наприклад, кандидатську дисертацію та статті Д. М. Бодненка [1], Н. В. Жевакіної [4], О. В. Захарової [7], праці М. Ю. Мартиненко [8] та інших дослідників.

Як зазначає Н. В. Жевакіна, унікальність використання аналізованої форми навчання саме в педагогічних вищих навчальних закладах полягає в тому, що в цьому разі «дистанційне навчання є не лише новою технологією навчання, а й об'єктом вивчення та застосування в навчальному процесі» [4, с. 17].

Історично дистанційне навчання виникло у 1840 році, коли Ісаак Пітман запропонував навчання через поштовий зв'язок для студентів Англії. У 1856 році Чарльз Тюссе та Густав Лангеншейдт розпочали викладання мови заочною формою у Німеччині.

Сьогодні дистанційна освіта – поширене явище у багатьох країнах світу, і з кожним роком її популярність зростає.

Формулювання мети. Мета дослідження полягає у проведенні аналізу організації дистанційної системи навчання в процесах підвищення кваліфікації кадрів в університетах.

Виклад основного матеріалу дослідження. Назва «дистанційне навчання» говорить сама за себе – це навчання на відстані. Навчальний процес організований в спеціально створеному навчальному середовищі за допомогою використання сучасних інформаційно-комунікативних технологій. Система дистанційного навчання дозволяє отримати освіту за допомогою власного персонального комп'ютера і виходу в мережу Інтернет. Ст. 42

Закону України «Про вищу освіту» (з наступними змінами) від 17.01.2002 р.: «Навчання у вищих навчальних закладах здійснюється за такими формами: денна (очна), вечірня, заочна, дистанційна, екстернатна. Форми навчання можуть бути поєднані». Концепція розвитку дистанційної освіти в Україні, затверджена Постановою Міністерства освіти і науки України від 20.12.2000 р.: «Дистанційна освіта – це форма навчання, рівноцінна з очною, вечірньою, заочною та екстернатом, що реалізується, в основному, за технологіями дистанційного навчання» [4].

На рисунку 1.1 визначено характерні риси дистанційної освіти, що відображають сутність даної форми навчання.

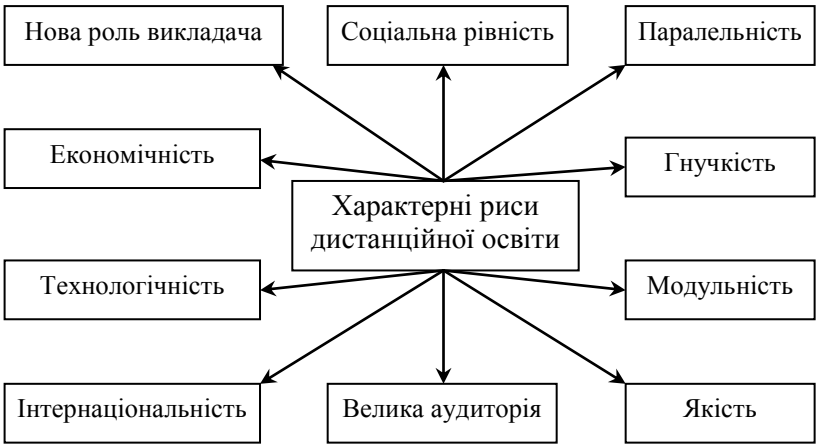

Рисунок 1.1 – Характерні риси дистанційної освіти, розроблено автором на основі [3–7]

Положення про дистанційне навчання, затверджено Наказом Міністерства освіти і науки України від 25.04.2013 р.: «Під дистанційним навчанням розуміється індивідуалізований процес набуття знань, умінь, навичок і способів пізнавальної діяльності людини, який відбувається в основному за опосередкованої взаємодії віддалених один від одного учасників навчального процесу у спеціалізованому середовищі, яке функціонує на базі

сучасних психолого-педагогічних та інформаційно-комунікаційних технологій» [3].

Закріплення принципної бази функціонування системи дистанційної оствіти досить широко відображено як у нормативно-правових актах, так і в працях науковців. Разом з тим аналіз останніх джерел та публікацій засвідчив недостатній інтерес дослідників до проблеми визначення принципів дистанційного навчання у підвищенні кваліфікації державних службовців та посадових осіб місцевого самоврядування.

Метою дистанційного навчання є надання освітніх послуг шляхом застосування у навчанні сучасних інформаційно-комунікаційних технологій за певними освітніми або освітньо-кваліфікаційними рівнями відповідно до державних стандартів освіти; за програмами підготовки громадян до вступу у навчальні заклади, іноземців та підвищення кваліфікації працівників.

Дистанційне навчання дозволяє передовим університетам світу здійснювати експансію на освітні ринки будь-яких країн. На шляху цієї освітньої глобалізації поки що стоїть «мовна проблема», але й вона поступово долається.

Загалом, дистанційна освіта в Україні не завжди відповідає вимогам, що ставляться до інформаційного суспільства і не забезпечує повноцінного входження України в міжнародний освітній простір.

Висновки. На основі аналізу наявного досвіду впровадження дистанційного навчання в університетах Великої Британії та Ізраїлю можна констатувати, що на сьогодні дистанційна освіта там перебуває на стадії активного впровадження і дає позитивні результати щодо підготовки фахівців різних галузей (у тому числі й педагогічної) до професійної діяльності.

Щоб система дистанційного навчання (ДН) зайняла гідне місце в системі освіти України, потрібно, передовсім, створити глобальну комп'ютерну мережу освіти й науки, оскільки саме комп'ютер дає змогу отримувати навчальний матеріал, є водночас і бібліотекою, і центром довідкової інформації, і комунікативним центром, що робить його одним з учасників реалізації програми безперервної освіти в Україні.

Список використаних інформаційних джерел

1. Козлакова Г. О. Інформаційно-програмне забезпечення дистанційної освіти: зарубіжний і вітчизняний досвід : монографія АПН України. Ін-т вищ. освіти / Г. О. Козлакова. – Київ. – 2002. – 231 с.
2. Положення Конституції України [прийнято 28 червня 1996 р.] [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.rada.gov.ua/konst (дата звернення: 18.09.2019). – Назва з екрана.
3. Концепція розвитку дистанційної освіти в Україні. [Електронний ресурс]. – http://www.osvita.org.ua/distance/pravo/00.html (дата звернення: 11.10.2019). – Назва з екрана.
4. Концепція розвитку дистанційної освіти в Україні. – Київ. – 2000. –12 с.
5. Мартиненко М. Ю. Контроль якості самостійного засвоєння навчального матеріалу студентами в умовах вищої дистанційної / М. Ю. Мартиненко // Вісник Черкаського університету. Педагогічні науки. Черкаси. – 2007. – Вип. 115. – С. 53–58.
6. Навчально-методичний комплекс підготовки організаторів дистанційного навчання для системи післядипломної освіти. АПН України. Центр. ін-т післядипломної пед. освіти ; за заг. ред. В. В. Олійника. – Київ : Міленіум, 2003. – 69 с.
7. Овод Ю. В. Історія розвитку та класифікація засобів дистанційного навчання / Ю. В. Овод // Збірник наукових праць Хмельницького інституту соціальних технологій Університету «Україна». – 2011. – № 3. – С. 131–135.
8. Олійник В. В. дистанційне навчання в післядипломній освіті: організаційно-педагогічний аспект / В. В. Олійник // Зб. наук. статей співробітників, 1999–2001 рр. АПН України. Центр. ін-т післядипломної пед. освіти. – Київ. – 2001. – С. 8–21.

УДК 336:235.570.3

ДОКУМЕНТНО-ІНФОРМАЦІЙНА СКЛАДОВА ДІЯЛЬНОСТІ ОРГАНІВ ВИКОНАВЧОЇ ВЛАДИ

А. В. Юрченко, *магістр спеціальності 029 Інформаційна, бібліотечна та архівна справа освітня програма «Документознавство та інформаційна діяльність»*
Т. М. Білоуська, *к. е. н., доцент – науковий керівник*

Анотація. Розглянуто сутність та особливість документно-інформаційної складової діяльності органів виконавчої влади. Проаналізовано проблеми та перспективи документного забезпечення органів виконавчої влади.

Ключові слова: документно-інформаційна складова, орган виконавчої влади, електронний документообіг в органах виконавчої влади.

Abstract. The essence and peculiarity of the document – information component of the activity of executive bodies are considered. The problems and prospects of documentary support of the executive bodies are analyzed.

Keywords: documentary and information component, executive body, electronic workflow in executive bodies

Постановка проблеми. Формування елементів документно-інформаційної складової діяльності органів виконавчої влади на базі сучасних комп'ютерних і телекомунікаційних технологій стикається з рядом серйозних недопрацювань, пов'язаних із загальною теоретичною складністю поставлених завдань, а також з недостатнім опрацюванням структур, форм і методів.

Аналіз основних досліджень і публікацій. Аналіз стану формування і використання документно-інформаційної складової, що становлять ресурс сучасності документної складової, свідчить про наявність низки не вирішених проблем, які пов'язані з непослідовністю та несистемністю впровадження заходів, спрямованих на удосконалення документної складової в органі державної влади. Стратегічно важливою залишається проблема

координації правотворчого процесу щодо формування правових засад побудови, забезпечення функціонування і розвитку системи управління документно-інформаційних складових.

Формування мети. Метою статті є теоретичне обґрунтування та надання рекомендацій щодо вдосконалення документно-інформаційної складової органів виконавчої влади.

Виклад основного матеріалу дослідження. У сучасному суспільстві інформація є повноцінним ресурсом управління, важливим елементом соціального й політичного життя. Доступ до світових інформаційних ресурсів, перехід на електронні технології документування, зберігання й передавання документів, тобто перехід на нові наукові способи організації інформації та доступу до неї, ставлять перед управлінцями різних рівнів принципово нові завдання. Важливою складовою організації роботи з документами є налагодження документно-інформаційної складової установи. У ході реформи на загальнодержавному рівні необхідно встановити єдині принципи уніфікації й стандартизації документування інформації, а також єдині підходи щодо організації роботи з документами. Це сприятиме кращій взаємодії органів виконавчої влади, особливо в умовах росту обсягів документації та впровадження електронного документообігу [1, с. 223–224].

Для сучасної України вдосконалення роботи органів місцевого самоврядування є одним з актуальних завдань, що потребує науково обґрунтованих підходів. Належна організація функціонування цих органів забезпечує успішний розвиток держави, зокрема її соціально-економічну та політичну стабільність. З іншого боку, на ефективність дій органів державної влади суттєво впливає їх взаємозв’язок з органами місцевого самоврядування. Саме на місцевому рівні вирішуються основні проблеми життєдіяльності територіальної громади та забезпечується реалізація її інтересів. Діяльність у цьому напрямі є головним завданням органів місцевого самоврядування, успішне здійснення якого залежить від якісного та оперативного опрацювання від-

повідної інформації, що надходить до цих органів або створюється ними у вигляді документів. [3, с. 85–87].

Документування управлінської інформації та організування роботи зі службовими документами є одним із основних складових діяльності органів місцевого самоврядування. Водночас, на ці процеси, що, як правило, охоплюються поняттям діловодства, останнім часом впливає застосування нових інформаційних технологій, методів інформаційно-документаційного забезпечення управління. У підсумку зазначена діловодна діяльність, що спрямована на прийняття, документування та реалізацію управлінських рішень, набуває більш широкого змісту і може позначатися як документаційне забезпечення діяльності юридичної особи. Слід зауважити, що в державних органах та органах місцевого самоврядування як типова, так і профільна документація представлені переважно видами управлінських документів. Це означає, що в документаційному забезпеченні діяльності органу місцевого самоврядування основними є процеси створення та організування функціонування службових управлінських документів різних класів управлінської документації. Однак, нині, на відміну від традиційних діловодних процесів, вони реалізуються із врахуванням впровадження систем електронного документообігу, методів інформаційного забезпечення керування, моніторингу документаційних потоків в установі, керування документаційними процесами відповідно до чинних національних стандартів. Переважно галузевий принцип інформатизації органів державної влади та органів місцевого самоврядування спричинив до того що, на даний час автоматизацію документообігу в різних державних органах забезпечують автоматизовані системи, побудовані на різних програмних платформах. У зв’язку з цим актуальною задачею є розробка стандартних форматів і регламентів, які б забезпечували ефективну електронну взаємодію між державними органами.

Висновки. В даний час в Україні існує і функціонує доситьтаки складна система виконавчої влади. Не можна забувати про

те, що, перш за все вона є підсистемою державної влади, її гілкою у структурі розподілу влади як єдиного цілого організаційно-правового механізму державної організації суспільства і ведення його справ. Особливу увагу слід приділити раціональному виконанню виконавчо-розпорядчих функцій, виключення при цьому дублювання і неузгодженості, забезпечення постійного контролю за виконанням урядових рішень, підвищення персональної відповідальності державних службовців будь-якого рангу за виконання прийнятих рішень.

Список використаних інформаційних джерел

1. Коваль Р. А. Інформаційно-аналітичне забезпечення діяльності органів державної влади / Р. А. Коваль // Теорія та практика державного управління : зб. наук. пр. – Харків : Вид-во ХарРІ НАДУ «Магістр», 2006. – № 1 (113). – С. 223–226.
2. Кузнець Л. Ф. Алгоритм інформаційного забезпечення вищої ланки державного керівництва / Кузнець Л. Ф. // Актуальні проблеми економіки. – 2005. – № 10. – С. 150–156.
3. Кумицький С. П. Основи організації інформаційної діяльності у сфері управління : навч. посіб. / С. П. Кумицький. – Київ : МАУП, 2002. – 224 с.
4. Лавріненко В. Інформаційно-аналітичне забезпечення діяльності органів державної влади / Лавріненко В. // Вісник Національної академії державного управління при Президентові України. – 2003. – № 3. – С. 502–514.
5. Присяжна Л. Функціональний аналіз моделей комунікації для інформаційного забезпечення органів державної влади / Присяжна Л. // Наукові праці Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського. – 2008. – Вип. 21. – С. 211–217.

СПЕЦІАЛЬНІСТЬ КОМП'ЮТЕРНІ НАУКИ

Освітня програма «Комп'ютерні науки»

УДК 004.424

ТРЕНАЖЕР З ТЕМИ «ЗНАХОДЖЕННЯ ВЕКТОРУ ПРІОРИТЕТІВ ТА ВІДНОШЕННЯ УЗГОДЖЕНОСТІ В МЕТОДІ АНАЛІЗУ ІЄРАРХІЙ» ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАЛЬНОГО КУРСУ «СИСТЕМНИЙ АНАЛІЗ ТА ТЕОРІЯ ПРИЙНЯТТЯ РІШЕНЬ»

М. В. Гусар, *магістр спеціальності Комп'ютерні науки освітня програма «Комп'ютерні науки»*
Ол-ра О. Ємець, *к. ф.-м. н., доцент – науковий керівник*

Анотація. Для підвищення якості освіти в умовах організації контрольованої самостійної роботи студентів об'єктивно затребуваним є створення комп'ютерних засобів підтримки освітнього процесу, які в сучасних умовах розвитку суспільства повинні володіти мобільністю. Такі засоби повинні імітувати повноцінний очний процес навчання і бути націленими на забезпечення вироблення професійних компетенцій у студентів. Серед таких засобів виділяють інтелектуальні навчальні тренажери.

Розглянуто теоретичний матеріал з теми «Знаходження вектору пріоритетів та відношення узгодженості в методі аналізу ієрархій», по якому спочатку створено алгоритм і його блок-схему. Наступним кроком розроблено тренажер для дистанційного курсу «Системний аналіз та теорія прийняття рішень».

Ключові слова: тренажер, вектор пріоритетів, відношення узгодженості.

Abstract. To improve the quality of education in the conditions of organization of controlled independent work of students objectively in demand is the creation of computer aids to support the educational process, which in today's conditions of society must have mobility. Such tools should mimic a full-time face-to-face learning process and be aimed at ensuring students' professional competencies are developed. Among these tools are intellectual training simulators.

Theoretical material on the topic "Finding the vector of priorities and the relation of consistency in the method of hierarchy analysis" is considered, which initially created the algorithm and its block diagram. The next step is to develop a simulator for the course "System Analysis and Decision Theory."

Key words: simulator, priority vector, consistency ratio.

Постановка проблеми. У сучасній освіті система тестування стала важливим напрямом підвищення якості навчання студентів. Підвищення якості знань немислимо без добре відпрацьованих навичок. Реалізації цих цілей сприяє використання різноманітних тренажерів. Тренажери – методика оцінки знань, умінь і навичок студентів і їх цілеспрямоване тренування в процесі багаторазового повторного рішення тестових завдань. Використання тренажерів дозволяє значно підвищити готовність студентів до занять.

Аналіз основних досліджень і публікацій. Метод аналізу ієрархій, який за-пропонував американський вчений Т. Сааті, знайшов застосування в Україні для вирішення найрізноманітніших проблем, наприклад, у будівництві, в економіці та промисловості для вибору інвестиційного проекту, торгівлі, при стратегічному плануванні, проектуванні цін, як інструмент для вимірювання якості тощо. Доступність математичного апарату та основної ідеї Сааті, а саме – використання власного вектора, як вектора пріоритетів, дозволила застосувати цей метод для вирішення проблематичних завдань.

Формулювання мети. Метою статті є розробка тренажера з теми «Знаходження вектору пріоритетів та відношення узгодженості в методі аналізу ієрархій» дистанційного навчального курсу «Системний аналіз та теорія прийняття рішень».

Виклад основного матеріалу дослідження. Спочатку складено алгоритм роботи тренажера, в якому покроково описати всі дії при розв’язанні певного прикладу.

Розроблений навчальний тренажер для знаходження вектору пріоритетів та відношення узгодженості в методі аналізу ієрархій має зрозумілий для користувача інтерфейс.

Для цього він містить наступні елементи:

- стартову сторінку;
- перелік питань по наведеному прикладу;
- варіанти відповідей до заданого питання;
- інформацію для виведення відповідної помилки;
- сторінку з результатами проходження даного тренажера.

Для функціонування тренажера реалізовано наступні функції:

- перехід від стартової сторінки до розв'язання прикладу;
- перехід до наступного питання;
- перевірка правильності відповіді;
- виведення повідомлення про помилку;
- перехід до результатів проходження тренажера.

Висновки. Проект виконаний з наведеними актуальністю обраної теми, алгоритмом роботи програми-тренажера, блок-схемою алгоритму тренажера, описом програми та інструкцією по використанню.

Під час виконання роботи було створено алгоритм роботи тренажера, було розглянуто метод аналізу ієрархій, використана мова програмування Java, зокрема технологія Java-аплет.

При завершенні роботи тренажера виводиться відповідне повідомлення. Всі вимоги, описані в постановці задачі, були виконані.

Список використаних інформаційних джерел

1. Вишнівський В. В. Організація дистанційного навчання. Створення електронних навчальних курсів та електронних тестів : навч. посіб. / В. В. Вишнівський, М. П. Гніденко, Г. І. Гайдур, О. О. Ільїн. – Київ : ДУТ, 2014. – 140 с.
2. Рогоза М. Є. Системи підтримки прийняття рішень : навч. посіб. / М. Є. Рогоза, О. О. Ємець, Є. М. Ємець. – Полтава : РВВ ПУЕТ, 2013. – 328 с.
3. Саати Т. Принятие решений. Метод анализа иерархий / Т. Саати. – Москва : Радио и связь, 1993. – 320 с.
4. Саати Т. Аналитическое планирование. Организация систем / Т. Саати, К. Кернс. – Москва : Радио и связь, 1991. – 224 с.
5. Волошин О. Ф. Теорія прийняття рішень : навч. посіб. / О. Ф. Волошин, С. О. Мащенко. – Київ : Видавничо-поліграфічний центр «Київський університет», 2006. – 304 с.

УДК 004.42

ТРЕНАЖЕР З ТЕМИ «АЛГЕБРА ВИСЛОВЛЮВАНЬ» ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАЛЬНОГО КУРСУ «МАТЕМАТИЧНА ЛОГІКА» ТА РОЗРОБКА ЙОГО ПРОГРАМНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ

В. О. Долгов, *магістр спеціальності Комп'ютерні науки освітня програма «Комп'ютерні науки»*
О. О. Черненко, *к. ф.-м. н., доцент – науковий керівник*

Анотація. В статті розглядається актуальність та мета розробок навчального тренажеру з теми «Алгебра висловлювань». Основну увагу в статті приділено розгляду переваг та проблем дистанційного навчання. Проаналізовано стан системи та оптимальний шлях вирішення поставленої проблеми та розглянуті існуючі на даний момент аналоги. Розглянуто спосіб вирішення проблеми та алгоритм роботи розробленої системи. Одним із головних висновків є те, що в системі дистанційного навчання не вистачає інтерактивного матеріалу, який міг би замінити собою викладача, і саме тому створення спеціального тренажеру є актуальною.

Ключові слова: дистанційне навчання, навчальний тренажер, програмний додаток.

Abstract. The article deals with the relevance and purpose of developing a training simulator on the topic "Algebra of expressions". The main focus of the article is on the benefits and problems of distance learning. The state of the system and the optimal way to solve the problem are analyzed and the current analogues are considered. The way of solving the problem and the algorithm of operation of the developed system are considered. One of the main conclusions is that the distance learning system lacks interactive material that could replace the teacher, which is why the creation of a special simulator is relevant.

Key words: distance education, learning simulator, program application.

Постановка проблеми. Дистанційне навчання – це можливість здобування освіти без необхідності перебування в навчаль-

ному закладі [1–3]. Ця система дуже актуальна для студентів, які живуть далеко від навчального закладу, працюють, або просто не мають змоги відвідувати лекції. Студенту для кращого сприйняття матеріалу, необхідна допомога викладача. Але викладач не завжди може бути на зв'язку зі студентом, а студент не завжди може зрозуміти викладений матеріал. Найкращий шлях подолання цієї проблеми – створення спеціального навчального тренажеру. Завдяки інтерактивній формі взаємодії між студентом та навчальною програмою, тренажер здатен частково замінити викладача, а студент, в свою чергу, буде краще сприймати викладений матеріал та розуміти його сутність.

Аналіз основних досліджень і публікацій. В роботі Овсяника С. А. описується розробка тренажера з теми «Висловлення» навчального курсу «Дискретна математика».

Формулювання мети. Метою статті є розробка програмного забезпечення для тренажера з теми «Алгебра висловлювань» дистанційного навчального курсу «Математична логіка».

Виклад основного матеріалу дослідження. Головним завданням дипломного проекту є розробка тренажера з теми «Алгебра висловлювань» дистанційного навчального курсу «Математична логіка» та можливість впровадження його в систему дистанційного навчання Moodle. Отже, маємо наступні завдання:

– проаналізувати систему дистанційного навчання;

– дослідити предметну область з теми «Алгебра висловлювань»;

– спроектувати програмний додаток, який має можливість інтеграції в систему Moodle.

Для виконання поставленої задачі в тренажері планується реалізувати наступний алгоритм:

Крок 1. Користувач запускає тренажер. На привітальному вікні є дві кнопки. Перша відкриває лекційний матеріал, а друга практичні завдання.

Крок 2. Користувач обирає один з двох запропонованих варіантів. У разі вибору лекції відкриється лекційний матеріал и користувач має змогу ознайомитися з ним та підготуватися до практичної частини. А в разі вибору практичної частини користувач переходить до завдання, яке описано в кроці 3.

Крок 3. Користувач вирішує завдання. У разі неправильної відповіді, користувачу відкривається лекційний матеріал стосовно допущеної помилки або підказка. У разі вирішення завдання, користувач переходить до четвертого кроку.

Крок 4. Користувач проходить практичні завдань та потрапляє у останнє вікно де він може дізнатись про свої результати та повернутись до головного вікна.

Задля забезпечення дистанційного навчання, розроблений додаток має бути сумісний з системою Moodle. Також розроблений тренажер повинен мати зрозумілий інтерфейс щоб його було зручно використовувати, зосередившись на навчальному процесі.

Висновки. Основні результати роботи:

- розглянуто переваги дистанційного навчання;
- розглянуто теоретичні відомості з теми «Алгебра висловлювань»;
- розроблено алгоритм роботи тренажера;
- розроблено тренажер з теми «Алгебра висловлювань».

В алгоритмі описано взаємодія користувача з тренажером, який допоможе ознайомитись з основним матеріалом з алгебри висловлювань.

Список використаних інформаційних джерел

1. Вишнівський В. В. Організація дистанційного навчання. Створення електронних навчальних курсів та електронних тестів : навч. посіб. / В. В. Вишнівський, М. П. Гніденко, Г. І. Гайдур, О. О. Ільїн. – Київ: ДУТ, 2014. – 140 с.
2. Стрелковська І. В. Дискретна математика : навч. посіб. [Електронний ресурс] / І. В. Стрелковська, А. Г. Буслаєв, О. М. Харсун, Т. Л. Пашкова, М. І. Баранов, Т. І. Григор'єва, В. М. Вишневська, Л. Л. Кольцова. – Одеса : ОНАЗ ім. О. С. Попова, 2010. – 196 с. – Режим доступу: www.dut.edu.ua/uploads/l_373_44193539.pdf. – Назва з екрана.
3. Трохимчук Р. М. Дискретна математика у прикладах і задачах [Електронний ресурс] / Р. М. Трохимчук, М. С. Нікітченко. – Київ : КНУ ім. Тараса Шевченка – 248 с. – Режим доступу: csc.knu.ua/media/filter_public/89/10/89101127-5400-4d61-9840-7eab32caddab/discrete_mathematics.pdf. – Назва з екрана.

УДК 004.4’2

ПРОГРАМНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДЛЯ ТРЕНАЖЕРА З ТЕМИ «МІНІМІЗАЦІЯ ЛОГІЧНИХ ФУНКЦІЙ З ДОПОМОГОЮ КАРТ КАРНО» ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАЛЬНОГО КУРСУ «МАТЕМАТИЧНА ЛОГІКА»

В. О. Кравцов, *магістр спеціальності Комп’ютерні науки освітня програма «Комп’ютерні науки»*
О. О. Черненко, *к. ф.-м. н., доцент – науковий керівник*

Анотація. Предмет розробки – програмний продукт, що реалізує калькулятор для розв’язування задач мінімізації логічних функцій з допомогою карт Карно.

Об’єктом розробки є процес дистанційного навчання математичним дисциплінам.

З методів розробки використовується методика мінімізації логічних функцій з використанням карт Карно.

Для розробки тренажера було розглянуто теоретичні відомості про алгебру логіки, логіку першого порядку, специфіку застосування алгебри предикатів та розроблено алгоритм тренажера з теми «Мінімізація логічних функцій з допомогою карт Карно».

Розроблений тренажер повинен мати зрозумілий для користувача інтерфейс.

Ключові слова: тренажер, алгебра логіки, математична логіка.

Abstract. The subject of development is a software product, a calculator calculator for the drawing of tasks related to the logical and functionality of the Carnot cardboard.

The object of development is the process of distance learning of mathematical disciplines.

From the methodology of the drawing of the technique of minimization of logical functions in the used Carnot cardboard.

For the drawing of simulators in the Boza must be shown theoretical data on the logic algorithm, logical sequence, the specifics of the closed predetermination algorithm and the algorithm of the drawing "Mimic logic functions from cardboard".

Developed simulator should have a user-friendly interface.

Key words: simulator, algebra of logic, mathematical logic.

Постановка проблеми. Потрібно скласти алгоритм роботи калькулятора, по якому буде розроблено програмний продукт як складову дистанційного курсу «Математична логіка».

Розглянемо основні завдання роботи:

- розглянути теоретичні відомості про мінімізацію логічних функцій з допомогою карт Карно;
- розглянути специфіку застосування карт Карно;
- розробити алгоритм калькулятора із застосування карт Карно для мінімізації логічних функцій.

Калькулятор повинен містити поле для введення логічного виразу, кнопки із змінними і операторами. Слід також розробити можливість введення змінних з клавіатури, а оператори мають вводитися лише натисненням на відповідну кнопку калькулятора.

У розв'язку повинно описуватися всі виконані дії при мінімізації введеної логічної функції. При побудові таблиці істинності функції передбачити можливість виведення таблиць істинності використаних операцій.

Якщо під час обрахунків виникає помилка, то необхідно вивести повідомлення про дану помилку і її причину.

За допомогою карт Карно легко вирішуються задачі мінімізації функцій з кількістю змінних до шести включно. При більшій кількості змінних пошук мінімальних форм запису функцій значно ускладнюється і наочність карт Карно втрачається.

Формулювання мети. Метою мінімізації є зменшення вартості технічної реалізації логічних функцій незалежно від використовуваних апаратних засобів.

Виклад основного матеріалу дослідження. Логічні функції апаратно реалізуються за допомогою мікросхем, орієнтованих на виконання тих чи інших операцій. Мікросхеми загального використання здебільшого можуть реалізовувати декілька простих одиночних операцій. З цієї причини справедливо стверджувати, що чим простішою є аналітична форма запису логічної функції, тим менше використовується логічних елементів і, як результат, тим менше мікросхем необхідно для її реалізації.

Складність логічних функцій визначається кількістю логічних змінних, що входять до їх складу в прямому і інверсному виді, та кількістю простих логічних операцій над ними. Будь-яка логічна функція може бути записана різними аналітичними виразами різного рівня складності. Серед них можна знайти такі, які містять мінімальну кількість логічних змінних і операцій над ними.

Задача знаходження таких аналітичних виразів називається мінімізацією логічних функцій. Звідси витікає, що мінімізація логічної функції – це заміна логічної функції, що представлена у вигляді логічної суми мінтермів або логічного добутку макстермів, іншою логічною функцією з мінімальною кількістю логічних змінних та операцій над ними.

Задача мінімізації – це задача неоднозначна, і різними шляхами можна отримати різні вирази мінімізованої функції, які відрізнятимуться між собою кількістю змінних і операцій над ними.

Висновки. Основні результати роботи:

- сформулювані основні вимоги до тренажера, що розробляється;
- проведено огляд програмного забезпечення для дистанційного навчання;
- розглянуто специфіку застосування карт Карно;
- розглянуто теоретичні відомості про мінімізацію логічних функцій з допомогою карт Карно;
- складено алгоритм калькулятора із застосування карт Карно для мінімізації логічних функцій.

В алгоритмі розроблено можливість студента звернутися до теоретичного матеріалу з теми, що допоможе йому у проходженні завдання, та покроково описано всі дії при розв'язанні прикладу.

Список використаних інформаційних джерел

1. Ємець О. О. Методичні рекомендації щодо оформлення пояснювальних записок до курсових проектів (робіт) / О. О. Ємець, Ол-ра О. Ємець. – Полтава : РВВ ПУЕТ, 2018. – 49 с.

2. Ємець О. О. Методичні рекомендації щодо оформлення пояснювальних записок до курсових проектів (робіт) для студентів напряму підготовки «Інформатика» і спеціальності «Соціальна інформатика» / О. О. Ємець, Ол-ра О. Ємець. – Полтава : РВВ ПУЕТ, 2014. – 68 с.
3. Игошин В. И. Математическая логика и теория алгоритмов : учеб. пособие для студ. высш. учеб. заведений / В. И. Игошин. – 2–е изд., стер. – Москва : Издательский центр «Академия», 2008. – 448 с.
4. Онлайн-сервіс «Онлайн инструменты по математической логике» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://tablica-istinnosti.ru/ru/. – Назва з екрана.

УДК 004.424

ЕЛЕМЕНТИ ПРОГРАМНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДЛЯ ТРЕНАЖЕРА З ТЕМИ «АЛГЕБРА ПРЕДИКАТІВ» ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАЛЬНОГО КУРСУ «МАТЕМАТИЧНА ЛОГІКА»

В. В. Куркін, *магістр спеціальності Комп'ютерні науки освітня програма «Комп'ютерні науки»*
О. О. Черненко, *к. ф.-м. н., доцент – науковий керівник*

Анотація. Предмет розробки – програмний продукт, що реалізує тренажер з теми «Алгебра предикатів» на мові програмування.

Об'єктом розробки є процес дистанційного навчання математичним дисциплінам.

З методів розробки використовується методика застосування алгебри предикатів першого порядку.

Для розробки тренажера було розглянуто теоретичні відомості про алгебру предикатів, логіку першого порядку, специфіку застосування алгебри предикатів та розроблено алгоритм тренажера з теми «Алгебра предикатів».

Розроблений тренажер повинен має зрозумілий для користувача інтерфейс.

Ключові слова: тренажер, алгебра предикатів, математична логіка.

Abstract. The subject of development is a software product that implements a simulator with the theme "Algebra of predicates" in the programming language.

The object of development is the process of distance learning in mathematical disciplines.

The methods of development use the technique of applying algebra of first order predicates.

For the development of the simulator, theoretical information about the algebra of predicates, logic of the first order, specifics of application of the algebra of predicates was considered, and the algorithm of the simulator on the subject "Algebra of predicates" was developed.

The developed simulator should have a user-friendly interface.

Key words: simulator, algebra of predicates, mathematical logic.

Постановка проблеми. Новий погляд характеризується узагальненням поняття «Предиката» на основі поняття особливого роду функції – логічної (або пропозиціональної) функції, значеннями якої служать вислови (або їх істинне значення – «істина» і «брехня»).

В математичній логіці функції, значеннями яких служать вислови (або їх істинне значення «відмітка» і «брехня»), і називають предикат. Новий погляд на логічну структуру думки зводиться до того, що традиційні поняття предиката і суб'єкта замінюються відповідно на точні математичні поняття функції і її аргументів.

Відповідно до цього предикат визначаються на множинах (областях предметів), елементи яких служать аргументами, або значеннями відповідних змінних, нове трактування предикат додає необхідну спільність логічному міркуванню, яке об'єднує висновки не тільки силогізму, але і несилогізму, а функціональна форма запису відкриває широкі можливості для формалізації висловів будь-якій науковій теорії.

Формулювання мети. Метою статті є алгоритмізація та програмна реалізація тренажера з теми «Алгебра предикатів» ди-

станційного навчального курсу «Математична логіка» та закріплення знань з використання алгебри предикатів.

Виклад основного матеріалу дослідження. До традиційних видів освіти в Україні належить очна, заочна, суботня форми навчання та екстернат. До форм очної освіти належить денна (очна) та вечірня форми освіти.

Зрозуміло, що в основі дистанційної освіти закладені принципи та особливості традиційних форм навчання [1], окрім того, додані нові особливості, які полягають у використанні інтернет-технологій для доступу для навчальних матеріалів, інтерактивної взаємодії між студентами тощо.

Логіка предикатів [2] – це розділ класичної символічної логіки, що вивчає суб'єктно-предикатну структуру висловлювань, на підставі чого визначають значення істинності висловлювань; по-іншому – це дедуктивна теорія, яка моделює процес виведення одних висловлювань із інших, враховуючи їх структуру. Логіку предикатів трактують як розширення логіки висловлювань через виявлення внутрішньої структури висловлювань і введення нових термінів та системи аксіом.

Головна сторінка тренажера містить інформацію щодо назви тренінгу, його розробника та керівника. Також користувачу надається можливість переглянути теоретичний матеріал і приклади, перейти до проходження тренінгу. На кожному кроці виводиться умова прикладу, завдання та наводяться варіанти відповіді. Лише один з варіантів відповідей є вірним.

В кінці користувачу відображається повідомлення про завершення проходження тренажера. Надається можливість пройти тренінг спочатку або завершити його роботу.

Висновки. Основні результати роботи:

- сформулювані основні вимоги до тренажера, що розробляється;
- проведено огляд програмного забезпечення для дистанційного навчання;
- розглянуто теоретичні відомості про алгебру предикатів, логіку першого порядку;
- розглянуто специфіку застосування алгебри предикатів;

- складено алгоритм тренажера з теми «Алгебра предикатів» і розроблена його програмна реалізація.

В алгоритмі розроблено можливість студента звернутися до теоретичного матеріалу з теми, що допоможе йому у проходженні завдання, та покроково описано всі дії при розв'язанні прикладу.

Список використаних інформаційних джерел

1. Системи дистанційного навчання: огляд, аналіз, вибір [Електронний ресурс] / Б. Демида, С. Сагайдак, І. Копил // Вісник Національного університету «Львівська політехніка». – 2011. – № 694 : Комп'ютерні науки та інформаційні технології. – С. 98–107. – Режим доступу: http://ena.lp.edu.ua/bitstream/ntb/10662/1/14.pdf. – Назва з екрана.
2. Игошин В. И. Математическая логика и теория алгоритмов : учеб. пособие для студ. высш. учеб. заведений / В. И. Игошин. – 2–е изд., стер. – Москва : Издательский центр «Академия», 2008. – 448 с.

УДК 004.424

ПРОГРАМНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДЛЯ ТРЕНАЖЕРА З ТЕМИ «МЕТОДИ ПЕРЕВІРКИ ТОТОЖНОЇ ІСТИННОСТІ ЛОГІЧНИХ ФОРМУЛ» ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАЛЬНОГО КУРСУ «МАТЕМАТИЧНА ЛОГІКА»

В. В. Куценко, *магістр спеціальності Комп'ютерні науки освітня програма «Комп'ютерні науки»*
О. О. Черненко, *к. ф.-м. н., доцент – науковий керівник*

Анотація. Бурхливе поширення дистанційного навчання спричинило появу великої кількості навчальних програм і систем, а також освітніх середовищ та платформ дистанційного навчання. Найкращі із них мають стати щоденним робочим інструментом викладача. Навчаючись на дистанційних курсах студент підвищує свій інтелектуальний і творчий потенціал, навчається самостійно приймати рішення.

Спочатку розглянуто специфіку застосування методів перевірки тотожної істинності логічних формул, а потім було складе-

но алгоритм роботи тренажера по якому розроблено навчальний тренажер, як складову дистанційного курсу «Математична логіка».

Ключові слова: тренажер, логічні формули, тотожна істинність.

Abstract. The rapid spread of distance learning has led to the emergence of a large number of curricula and systems, as well as educational environments and distance learning platforms. The best of them should become a daily working tool for the teacher. Studying on distance courses, the student increases his intellectual and creative potential, learns to make decisions independently.

First, the specifics of the application of methods for verifying the identical truth of logical formulas were consider, and then the algorithm of the simulator was worked out and a training simulator was developed as a component of the distance course «Mathematical logic».

Key words: simulator, logical formulas, the same truth.

Постановка проблеми. Гнучкість дистанційного навчання полягає у можливості викладання матеріалу курсу з урахуванням підготовки та здібностей студентів [1–3]. Це досягається створенням альтернативних сайтів для одержання більш детальної або додаткової інформації із складних тем, або низки питань-підказок.

Актуальність дистанційного навчання проявляється у можливості упровадження новітніх педагогічних, психологічних і методологічних розробок з розбиттям матеріалу на окремі функціонально завершені модулі (теми), які вивчаються у міру засвоєння і відповідають здібностям окремого студента або групи загалом.

Аналіз основних досліджень і публікацій. В статті Кондрашева Д. М. описується розробка тренажера дистанційного навчального курсу «Математична логіка та теорія алгоритмів» з теми «Машини Тюрінга».

Формулювання мети. Метою статті є розробка програмного забезпечення для тренажера з теми «Методи перевірки тотожної істинності логічних формул» дистанційного навчального курсу «Математична логіка».

Виклад основного матеріалу дослідження. Дистанційне навчання – засноване на сучасних інформаційних і комунікаційних технологіях навчання й підвищення кваліфікації.

Вибір платформ дистанційного навчання є дуже важливим кроком. Світовим лідером серед розробників комерційних продуктів є американська компанія Blackboard Inc., яка розробила однойменну платформу для електронного навчання «Blackboard».

ATutor є веб-орієнтованою системою керування навчанням.

Moodle (модульне об'єктно-орієнтоване динамічне навчальне середовище), яке може використовуватися як платформа для електронного, в тому числі дистанційного навчання. Moodle – це безкоштовна, відкрита система управління навчанням.

Розроблений тренажер містить наступні елементи:

- стартову сторінку;
- можливість ознайомитися з теоретичним матеріалом і прикладами;
- сторінку з умовою прикладу та завданням, наведеними варіантами відповідей до завдання;
- сторінку з результатами.

Користувачу на головній сторінці тренажера відображається назва цього тренажера, інформація про розробника і керівника.

Тренажер містить два блоки прикладів:

- Формули і підстановки;
- Формальні доведення та вивідність формул.

При невірній відповіді на завдання виводиться повідомлення про помилку з правильною відповіддю.

Висновки. Основні результати роботи:

- розглянуто основні поняття дистанційного навчання
- розглянуто основні види та призначення платформ дистанційного навчання;
- розглянуто теоретичні відомості з теми «Методи перевірки тотожної істинності логічних формул»;
- розглянуто специфіку застосування методів перевірки тотожної істинності логічних формул;
- розроблено алгоритм тренажера, що дозволить закріпити знання і навички.

- розроблено тренажер з теми «Методи перевірки тотожної істинності логічних формул».

В алгоритмі описано покроково всі дії при розв'язанні прикладів, що ознайомлять студента з методами перевірки тотожної істинності логічних формул та принципом їх застосування.

Список використаних інформаційних джерел

1. Дистанційне навчання – від теорії до практики: актуальний мережевий семінар [Електронний ресурс] // Освітній портал. – Режим доступу: http://www.osvita.org.ua/distance/article. – Назва з екрана.
2. Вишнівський В. В. Організація дистанційного навчання. Створення електронних навчальних курсів та електронних тестів : навч. посіб. / В. В. Вишнівський, М. П. Гніденко, Г. І. Гайдур, О. О. Ільїн. – Київ : ДУТ, 2014. – 140 с.
3. Нікольський Ю. В. Дискретна математика / Ю. В. Нікольський, В. В. Пасічник, Ю. М. Щербина. – Київ : Видавнича група BHV, 2007. – 368 с.

УДК 004.424

ЕЛЕМЕНТИ ПРОГРАМНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДЛЯ ТРЕНАЖЕРА З ТЕМИ «ЧИСЛЕННЯ ВИСЛОВЛЮВАНЬ» ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАЛЬНОГО КУРСУ «МАТЕМАТИЧНА ЛОГІКА»

А. О. Москаленко, *магістр спеціальності Комп'ютерні науки освітня програма «Комп'ютерні науки»*
О. О. Черненко, *к. ф.-м. н., доцент – науковий керівник*

Анотація. Для розробки тренажера було розглянуто теоретичні відомості про числення висловлювань, приклади доведення в численні висловлювань та розроблено алгоритм тренажера з теми «Числення висловлювань».

Ключові слова: тренажер, числення висловлювань, математична логіка.

Abstract. For the development of the simulator, theoretical information about the numbering of statements was consider,

examples of proving in the numbering of statements, and an algorithm of the simulator on the topic "Numbering of statements" was developed.

Key words: simulator, number of utterances, mathematical logic.

Постановка проблеми. Сьогодні сформувалось велике українське співтовариство постійних користувачів Інтернету. Ці люди відчули потенціал Інтернету і можливість отримати за його допомогою будь-яку інформацію у вигляді простих і доступних форм.

Тенденції сучасності зобов'язують нас впроваджувати щоразу новіші способи одержання потрібної нам інформації, покращання наших навичок за допомогою новітніх навчальних систем. Це дасть змогу збільшити інтерактивність процесу навчання, перейти від викладання лекційного матеріалу у вигляді набору інформації до закріплення отриманих знань на практиці. Адаптивна система дистанційної освіти дає змогу організувати педагогічний процес у світовій мережі, вирішити проблему доступу студентів до знань, забезпечити вільний доступ до інформації.

Формулювання мети. Метою статті є розробка тренажеру з теми «Числення висловлювань» дистанційного навчального курсу «Математична логіка».

Виклад основного матеріалу дослідження. Числення висловлень – формальна система в математичній логіці, в якій формули, що відповідають висловленням, можуть утворюватися шляхом з'єднання простих висловлень із допомогою логічних операцій, та система правил виводу, які дозволяють визначати певні формули як «теореми» формальної системи.

Програма-тренажер з теми «Числення висловлювань» призначений для оброки інформації студентами, які навчаються в навчальних закладах та дисципліну «Математична логіка».

Програма складається з практичної частини. Після запуску програми, відкривається головне вікно з можливістю розпочати тестування. При виборі кнопки «Розпочати» користувач починає проходити тестування процесом вибору правильної відповіді. У разі правильної відповіді, користувач переходить до наступного

запитання, а в разі неправильної відповіді користувачеві відкривається вікно про те, що відповідь неправильна і можна спробувати ще раз. Програма запускається у вигляді відкритого віконного додатку.

Висновки. Основні результати роботи:

- проаналізовано основні вимоги програмного продукту;
- проведено огляд програмного забезпечення для дистанційного навчання;
- розглянуто теоретичні відомості з числення висловлювань;
- складено алгоритм тренажера «Числення висловлювань».

Список використаних інформаційних джерел

1. Демида Б. Системи дистанційного навчання: огляд, аналіз, вибір / Б. Демида, С. Сагайдак, І. Копил // Вісник Національного університету «Львівська політехніка». Комп'ютерні науки та інформаційні технології. – 2011. – № 694. – С. 98−107.
2. Информационные технологии и средства дистанционного обучения : учеб. пособие для студентов высших учебных заведений / Ильдар Маратович Ибрагимов ; под ред. А. Н. Ковшова. – Москва : Издательский центр «Академия», 2005.

УДК 004.4'2

АЛГОРИТМІЗАЦІЯ ТА ПРОГРАМУВАННЯ ЕЛЕМЕНТІВ ТРЕНАЖЕРА «МЕТОД РЕЗОЛЮЦІЙ» ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАЛЬНОГО КУРСУ «МАТЕМАТИЧНА ЛОГІКА»

***Д. Р. Сосновський**, магістр спеціальності Комп'ютерні науки освітня програма «Комп'ютерні науки»*
***О. О. Черненко,** к. ф.-м. н., доцент – науковий керівник*

Анотація. Об'єктом розробки є процес дистанційного навчання математичним дисциплінам.

Предмет розробки – тренажер, що використовується для закріплення знань із використання методу резолюцій.

Методи розробки – методика застосування методу резолюцій в численні висловлень і численні предикатів.

Розглянуто переваги і недоліки дистанційного навчання, необхідне програмне забезпечення для роботи дистанційної освіти, теоретичні відомості про метод резолюцій, специфіку застосування методу резолюцій в численні висловлень і численні предикатів.

Створено алгоритм тренажера з теми «Метод резолюцій» дистанційного навчального курсу «Математична логіка» та розроблено його програмну реалізацію.

Ключові слова: тренажер, дистанційний курс, метод резолюцій.

Abstract. The object of development is the process of distance learning in mathematical disciplines.

The subject of development is a simulator used to consolidate the knowledge of using the resolution method.

Development Methods - A technique for applying the resolution method to numerous statements and numerous predicates.

The advantages and disadvantages of distance learning, the necessary software for the work of distance education, theoretical information about the method of resolutions, the specifics of the method of resolutions in numerous statements and numerous predicates are considered.

The simulator algorithm on the topic "Method of resolutions" of the distance training course "Mathematical logic" was created and its program implementation was developed.

Key words: simulator, distance course, method of resolutions.

Постановка проблеми. На сучасному етапі розвитку інтелектуальних систем, які можуть використовуватись для вирішення широкого спектру задач, гостро стоїть питання оптимізації та прискорення машин логічного виведення. Сучасні програмно-апаратні засоби дозволяють розпаралелювати вирішення задач, тому розробка спеціальних, паралельних алгоритмів логічного виведення є актуальною проблемою.

Найбільш відомим методом логічного виведення є метод резолюцій, який полягає в почерговому утворенні резольвент. Недолік принципу резолюції полягає у формуванні на кожному кроці виводу безлічі резольвентів – нових диз'юнктів, більшість

з яких виявляються зайвими. У зв'язку з цим розроблені різні модифікації принципу резолюції, що використовують більш ефективні стратегії пошуку і різного роду обмеження на вид вихідних диз'юнктів.

Формулювання мети. Метою статті є алгоритмізація елементів тренажера з теми «Метод резолюцій» дистанційного навчального курсу «Математична логіка» та закріплення знань з використання алгебри предикатів.

Виклад основного матеріалу дослідження. Дистанційна освіта є однією з найперспективніших форм освіти на теперішній день [1]. Являючись формою заочної форми освіти, дистанційна освіта значно ефективніша, оскільки передбачає значно більше очне спілкування між викладачем та студентом, навіть при тому, якщо вони розділені територіально. Це стало можливим завдяки сучасним телекомунікаційним технологіям та Інтернет. Саме це дозволяє значно підвищити ефективність навчання і залучити значно більшу кількість студентів для навчання. Розглянуто декілька систем: aTutor, ILIAS, Moodle.

В алгоритмі покроково описано всі дії при розв'язанні прикладів, де необхідно застосувати метод резолюцій в численні висловлень та метод резолюцій в численні предикатів.

На головній сторінці тренажера відображається інформацію щодо його назви, розробника і керівника. Користувач може переглянути теоретичний матеріал, приклади або відразу перейти до проходження. Тренажер містить декілька прикладів з використання методу резолюцій в численні висловлень і численні предикатів. На кожному кроці виводиться умова, завдання та наводяться варіанти відповіді.

В тренажері було описано наступні приклади:

Приклад 1. Задана множина диз'юнктів S. Довести методом резолюції, що диз'юнкт *U* є логічним наслідком з *S*.

Приклад 2. Методом резолюції перевірити множину S диз'юнктів на суперечність.

Приклад 3. Методом резолюції з'ясувати, чи є логічно правильним наступне просте міркування. Студент піде додому (p)

або залишиться в університеті (q). Він не залишився в університеті. Отже, студент пішов додому.

Приклад 4. Згідно принципу Пітера, «службовець підвищується по службі то тих пір, поки він не досягне свого рівня компетенції». Чи випливає з цього, що «не існує компетентних начальників»?

Висновки. Отже, під комп'ютерним тренажером розуміється програмний засіб для формування умінь і навичок з певної діяльності, а також розвитку пов'язаних із цією діяльністю здібностей. Це поняття входить до більш загальних понять програмно-педагогічного засобу та електронного засобу навчального призначення, які відрізняються як за функціональними можливостями, так і за сферою застосування.

Застосування нових інформаційних технологій, зокрема комп'ютерних тренажерів, у навчальному процесі дозволить об'єднати різні підходи для отримання найкращих результатів у навчанні.

Список використаних інформаційних джерел

1. Мазур М. П. Розвиток дистанційного навчання в Україні як складової інформатизації сучасного суспільства / М. П. Мазур // Інформатика та інформаційні технології в навчальних закладах. – 2007, № 1. – С. 71–75.

УДК 004.424

РОЗРОБКА ЕЛЕМЕНТІВ ПРОГРАМНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ТРЕНАЖЕРУ З ТЕМИ «ПРАВИЛА ВИВЕДЕННЯ» ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАЛЬНОГО КУРСУ «МАТЕМАТИЧНА ЛОГІКА»

Д. О. Стовбун, *магістр спеціальності Комп'ютерні науки освітня програма «Комп'ютерні науки»*
О. О. Черненко, *к. ф.-м. н., доцент – науковий керівник*

Анотація. Об'єктом розробки є процес дистанційного навчання математичним дисциплінам.

Предмет розробки – програмний продукт, що реалізує тренажер для закріплення знань із застосування правил виведення в численні висловлювань.

Методи розробки – правила виведення в численні висловлювань і їх застосування.

Розглянуто складові дистанційного навчання і програмне забезпечення дистанційного навчання, відомості про правила виведення в численні висловлювань, специфіку застосування правил виведення в численні висловлювань.

Запропоновано алгоритм та програмну реалізацію тренажеру з теми «Правила виведення» для дистанційного навчального курсу «Математична логіка».

Ключові слова: тренажер, правила виведення, математична логіка.

Abstract. The object of development is the process of distance learning in mathematical disciplines.

The subject of development – a software product that implements the simulator to consolidate the knowledge of the application of the rules of inference in numerous statements.

Methods of development – rules of inference in numerous statements and their application.

The components of distance learning and distance learning software, information about the rules of output in multiple expressions, the specifics of application of rules of output in multiple expressions are considered.

The algorithm and program implementation of the simulator on the topic "Rules of Inference" for the distance training course "Mathematical logic" is offered.

Key words: simulator, rules of inference, mathematical logic.

Постановка проблеми. Інтенсивний розвиток інформаційно-комунікаційних технологій, який підняв сучасні технічні засоби навчання на новий рівень оснащення і можливостей, дозволяє переглянути основні підходи до організації аудиторної та позааудиторної самостійної роботи студентів (СРС) з метою підвищення ефективності освітнього процесу.

Таким чином, актуальним є завдання створення сучасних

технічних засобів навчання як комплексу апаратного забезпечення, програмного забезпечення і електронних дидактичних засобів з метою розширення можливостей та удосконалення організації аудиторної і позааудиторної СРС.

Формулювання мети. Метою статті є розробка елементів програмного забезпечення тренажеру з теми «Правила виведення» дистанційного навчального курсу «Математична логіка» та закріплення набутих знань і навичок.

Виклад основного матеріалу дослідження. На сьогоднішній день у навчальних закладах України використовується широка номенклатура систем дистанційного навчання як з відкритим кодом (умовно безкоштовних), так і платних, як широковживаних та специфічно орієнтованих. Було розглянуто:

- програмний пакет eLearning Server 3000;
- веб-орієнтованої системи керування навчанням ATutor;
- система LAMS;
- система дистанційного навчання Moodle.

Тренажер створено на основі двох прикладів.

Приклад 1. Які правила виведення використані в міркуваннях:

1) Похолоднішало. Отже, похолоднішало чи почав падати дощ.

2) Похолоднішало та почав падати дощ. Отже, похолоднішало.

3) Якщо сьогодні буде дощ, то сьогодні ми не поїдемо на пікнік. Якщо ми не поїдемо на пікнік сьогодні, то поїдемо на пікнік завтра. Отже, якщо сьогодні буде дощ, то ми поїдемо на пікнік завтра.

Приклад 2. Довести, що з гіпотез «Сьогодні не сонячний день і холодніше, ніж учора», «Ми підемо купатися лише якщо сьогодні сонячний день», «Якщо ми не підемо купатись, то поїдемо плавати на човні» та «Якщо ми поїдемо плавати на човні, то повернемося пізно ввечері» випливає висновок «Ми повернемося пізно ввечері».

На головній сторінці тренажеру користувачеві виводиться назва тренажеру, інформація про розробника і керівника. Також надається можливість ознайомитися з теоретичним матеріалом, в якому також наведено приклади, та перейти до його проходження.

Тренажер містить два типи завдань: на встановлення відповідності і вибір відповіді з наведених варіантів.

Також реалізовано два блоки прикладів. Перший блок містить завдання з встановлення відповідності між правилами виведення, їх тавтологіями і назвами. У другому описано приклади їх застосування в численні висловлювань.

Висновки. В алгоритмі описано всі дії при розв'язанні прикладів, де необхідно застосувати правила виведення в численні висловлювань.

Використання програми-тренажера як компонента навчального інформаційного середовища дає можливість не тільки підійти до розв'язання проблеми ефективної інтеграції самостійної роботи в навчальний процес, але також дозволяє без додаткових витрат аудиторного часу заповнити прогалини в знаннях студентів та забезпечити продуктивний перехід до вивчення основного розділу наукового стилю мови.

Список використаних інформаційних джерел

1. Гладир А. І. Системи дистанційного навчання – огляд програмних платформ / А. І. Гладир, Н. В. Зачепа, О. О. Мотруніч // Проблеми вищої школи. Інновації в освіті та виробництві. Комп'ютерні технології в освіті та виробництві. – Кременчук : КНУ ім. М. Остроградського. – С. 43–44.

УДК 004.424

ТРЕНАЖЕР З ТЕМИ «ЛОГІКА ВИСЛОВЛЮВАНЬ» ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАЛЬНОГО КУРСУ «МАТЕМАТИЧНА ЛОГІКА» ТА РОЗРОБКА ЙОГО ПРОГРАМНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ

О. Ю. Сивокінь, *магістр спеціальності Комп'ютерні науки освітня програма «Комп'ютерні науки»*
О. О. Черненко, *к. ф.-м. н., доцент – науковий керівник*

Анотація. Запропоновано алгоритм і написаний по ньому тренажер на тему «Логіка висловлювань» для дистанційного курсу «Математична логіка».

Ключові слова: тренажер, математична логіка, логіка висловлювань, дистанційний курс.

Abstract. The construction simulator on «Logic of utterance" distance learning course «Mathematical logic». The algorithm written on it and simulator on «Logic of utterance» for distance course «Mathematical logic»

Keywords: trainer, mathematical logic, logic of utterance, distance course.

Постановка проблеми. Дистанційна освіта є важливим доповненням до основної (стаціонарної) освіти, тому створення тренажерів є невід'ємною частиною її наповнення.

Формулювання мети. Метою роботи є написання тренажеру з теми «Логіка висловлювань» дистанційного навчального курсу «Математична логіка».

Виклад основного матеріалу дослідження. При створенні тренажера були вивчені і використані матеріали [1, 2].

Спочатку перед студентом відкривається вікно з кнопкою меню, яка при натисканні розділяється на три кнопки вибору дій, і кнопкою підказки в верхньому правому кутку.

При виборі пункту меню відкривається екран, на якому присутні три кнопки: «Тестові завдання», «Практичні завдання», «Задачі з поясненням». В статті викладена частина алгоритму тренажера, а саме, «Практичні завдання» .

Крок 1. В меню вибору завдань натискаємо кнопку «Практичні завдання». Після цього перед студентом висвітлюється вікно з вибором задачі «Задача № 1», «Задача № 2». При виборі задачі № 1 переходимо до її розв'язання.

Крок 2. Перед студентом відкривається вікно на якому представлена задача: «Доведіть еквівалентність формули: $p \to (q \wedge r)$ і $(p \to q) \wedge (p \to r)$ Запишіть послідовність перетворень і виберіть назву використаного закону або правила». Нижче під умовою знаходиться вираз з пропусками, які треба заповнити шляхом перетягування елементів ($\wedge$, $\vee$, $\neg p$, $\to$) з лівого нижнього кутка в місце, що виділено жовтим кольром $p \ldots (q \wedge r) = \ldots \ldots$

(q … r). Після перетягування відповідних символів на відповідні місця, студент натискає кнопку «Показати варіанти відповіді». Після натискання з'являються три варіанти відповіді 1) За правилом усунення імплікації; 2) За законом дистрибутивності; 3) За правилом комутативності. Після вибору відповіді, студент натискає на кнопку «Перевірити», якщо вибрана відповідь правильна, а саме 1, то відбувається перехід но наступного кроку. Якщо відповідь не правильна, з'являється інформативний напис про неправильність відповіді, студент робить відповідні висновки і вибирає правильну відповідь.

Крок 3. Перед студентом відкривається вікно на якому представлена задача: «Доведіть еквівалентність формули: p → (q ∧ r) = ¬p ∨ (q ∧ r) Запишіть послідовність перетворень і виберіть назву використаного закону або правила». Нижче під умовою знаходиться вираз з пропусками, які треба заповнити шляхом перетягування елементів (∧, q, ¬p, r) з лівого нижнього кутка в місце, що виділено жовтим кольором (… ∨ …) ∧ (¬p ∨ …). Після перетягування відповідних символів на відповідні місця, студент натискає кнопку «Показати варіанти відповіді». Після натискання з'являються три варіанти відповіді 1) За правилом усунення імплікації; 2) За законом дистрибутивності 3а; 3) За правилом комутативності. Після вибору відповіді, студент натискає на кнопку «Перевірити», якщо вибрана відповідь правильна, а саме 2, то відбувається перехід но наступного кроку. Якщо відповідь не правильна, з'являється інформативний напис про неправильність відповіді, студент робить відповідні висновки і вибирає правильну відповідь.

Крок 4. Перед студентом відкривається вікно, на якому представлена задача: «Доведіть еквівалентність формули: (¬p ∨ q) ∧ (¬p ∨ r) Запишіть послідовність перетворень і виберіть назву використаного закону або правила». Нижче під умовою знаходиться вираз з пропусками, які треба заповнити шляхом перетягування елементів (∧, ∨, →, →) з лівого нижнього кутка в місце, що виділено жовтим кольором (p ... q) … (p … r). Після

перетягування відповідних символів на відповідні місця, студент натискає кнопку «Показати варіанти відповіді». Після натискання, з'являються три варіанти відповіді 1) За правилом усунення імплікації; 2) За правилом дистрибутивності; 3) За правилом комутативності. Після вибору відповіді, студент натискає на кнопку «Перевірити», якщо вибрана відповідь правильна, а саме 1, то висвітлюється вікно, що інформує про завершення розв'язку задачі і надається два варіанти вибору, або повернутися до головного меню, або перейти до вирішення задачі № 2.

Крок 5. В меню вибору завдань натискаємо кнопку «Практичні завдання». Після цього перед студентом висвітлюється вікно з вибором задачі «Задача № 1», «Задача № 2». При виборі задачі № 2 переходимо до її розв'язання.

Аналогічні кроки проходимо з задачею 2. Щоб повернутися до головного меню вибору завдань, треба натиснути кнопку «Назад» на вашому смартфоні.

Висновки. В алгоритмі тренажера описано всі дії по крокам при розв'язанні прикладів. Тренажер містить два типи завдань: на встановлення відповідності і вибір відповіді з наведених варіантів.

Список використаних інформаційних джерел

1. Нікольський Ю. В. Дискретна математика / Ю. В. Нікольський, В. В. Пасічник, Ю. М. Щербина. – Київ : Видавнича група BHV, 2007. – 368 с.
2. Математична логіка та теорія алгоритмів : практикум / уклад.: П. Ф. Жук – Київ : НАУ, 2014. – 21 с.

СПЕЦІАЛЬНІСТЬ МЕНЕДЖМЕНТ

Освітня програма «Менеджмент і адміністрування»

Заочна форма навчання

УДК 65.015.3

РОЗВИТОК СИСТЕМИ КРЕАТИВНОГО МЕНЕДЖМЕНТУ ПІДПРИЄМСТВА В УМОВАХ ФОРМУВАННЯ ПОСТІНДУСТРІАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ

В. Е. Бєляк, *магістр спеціальності Менеджмент освітня програма «Менеджмент і адміністрування»*
Л. М. Шимановська-Діанич, *д. е. н., професор – науковий керівник*

Анотація. У статті розглядаються сутність та особливості постіндустріальної економіки та роль креативності в її формуванні, креативний менеджмент як компонент системи управління підприємством, принципи формування, діагностика системи та напрями удосконалення системи креативного менеджменту ПАТ «Комбінат «Придніпровський».

Ключові слова: креативність, управління, організація, креативний менеджмент, креативні цілі, креативні працівники.

Abstract: The article deals with the essence and features of creative management, as components of the enterprise management system, principles of formation, system diagnostics and directions of improvement of the creative management system of PJSC "Prydniprovsky Combine".

Key words: creativity, management, organization, creative management, creative goals, creative workers.

Постановка проблеми. Тема розвитку креативного менеджменту є надзвичайно актуальною для сучасного розвитку українського суспільства, має велике значення, так як вихід України із кризи пов’язаний з упровадженням в життя загально цивілізаційних засад управління, які базуються на нових підходах до менеджменту.

Креативний тип розвитку будь якої організації накладає особливий відбиток на менеджмент, його цілі, функції, методи,

структуру тощо, формуючи в його складі особливе автономне ядро, що спрямовує і регулює всю сукупність інноваційно-інвестиційних процесів у господарській системі для забезпечення складної інтеграції науки, виробництва і ринку. Основною метою цієї діяльності є забезпечення конкурентних переваг підприємства, стабільності його прибутків та інтенсивного типу розвитку.

Успішний креативний менеджмент дає можливість підприємству сформувати позитивний імідж, підвищити конкурентоспроможність, ефективніше використовувати обмежені ресурси, збільшити прибуток.

Аналіз основних досліджень і публікацій. Серед вчених які займаються дослідженням проблем творчості та креативного менеджменту в діяльності підприємства можна визначити таких: Т. Божидарник, В. Василенко, Н. Василик, В. Зянько, А. Мухамедьярова, І. Свидрук, І. Чічкало-Кондрацьку, В. Шматьго.

Формулювання мети. Метою статті є обґрунтування теоретичних засад розвитку системи креативного менеджменту підприємства, розробка та запровадження комплексу практичних заходів, спрямованих на удосконалення системи креативного менеджменту ПАТ «Комбінат «Придніпровський».

Виклад основного матеріалу дослідження.

Постіндустріальна економіка – глобальна і національна реальність. Вона складається з економіки послуг і економіки знань, інформації, контролю, управління, її визначають як економіку, засновану на знаннях. Сучасна економіка найбільш прогресивних країн світу є за своєю суттю креативною економікою. Креативна економіка – це економіка, в основі якої лежить інтелектуальна діяльність та творчість.

Термін «креативність» означає створення чогось нового. Метою креативного менеджменту є генерація нових ідей і пошук нових рішень для досягнення успіху підприємства.

Креативний менеджмент є конкретною функцією управління в системі менеджменту підприємства. Метою її формування є створення на підприємстві сприятливих умов для творчого розвитку як трудового колективу, так і окремих осіб з метою аку-

мулювання креативних ідей і рішень у формі наукової і технологічної інформації, що може бути використана для вирішення виробничо-господарських проблем організації або отримання нових можливостей для її розвитку.

На формування і розвиток креативного менеджменту безпосередньо впливає низка чинникі:

- рівень розвитку креативного суспільства;
- формування креативної економіки;
- розвиток креативної освіти;
- рівень інноваційності підприємства;
- творчий потенціал особистості;
- потенціал менеджера креативного типу.

Система креативного менеджменту є конкретною функцією управління в системі менеджменту підприємства. З позиції системного підходу вона є підсистемою інноваційного менеджменту. Метою її формування є створення на підприємстві сприятливих умов для творчого розвитку як трудового колективу, так і окремих осіб з метою акумулювання креативних ідей і рішень у формі наукової і технологічної інформації, що може бути використаною для розв'язання виробничо-господарських проблем організації або отримання нових можливостей для розвитку.

Розвиток управлінських систем, зокрема системи креативного менеджменту, вимагає дотримання керівниками підприємств певних принципів, а саме принципу причинно-наслідкового зв'язку між метою формування креативних рішень, їх розробкою, оцінюванням і регулюванням; можливості участі будь-якого працівника підприємства, незалежно від його посади, в діяльності робочих груп із висунення креативних ідей і розроблення креативних рішень; комбінованого застосування різних методів акумулювання креативних ідей і вироблення креативних рішень; системності у створенні умов для зацікавленості працівників організації у творчому розвитку; мінімізації витрат часу на розробку і аналіз креативних ідей і рішень; забезпечення позитивного впливу креативних ідей і рішень на показники економічної ефективності, екологічності і безпеки життєдіяльності;

забезпечення конфіденційності інформації про сутність креативних ідей і рішень. Сповідування керівниками підприємства цих принципів є запорукою побудови такої системи креативного менеджменту підприємства, яка з позиції функціонально-процесного підходу буде інтегрованою у систему управління підприємством, зокрема в ієрархію цілей, корпоративну інформаційну систему, виробничі технологічні процеси, а також у бізнес-процеси, що реалізовуються за участю постачальників, споживачів та інших ділових партнерів.

Досліжження системи креативного менеджменту підприємства проведено за матеріалами ПАТ «Комбінат «Придніпровський».

До позитивних умов розвитку системи креативного менеджменту ПАТ «Комбінат «Придніпровський» можна віднести: відсутність адміністративного тиску на працівників, залучених до висунення і розвитку креативних ідей; гарантування безпеки цих працівників, а також членів їхніх сімей; можливість самостійного вибору форми збору, обробки і подання інформації під час вироблення креативних рішень; відсутність загроз звільнення або пониження посади працівників, залучених до висунення і розвитку креативних ідей, в разі неприйнятності запропонованих ідей; наявність доступу до конфіденційної інформації та інформації з обмеженим доступом; отримання повноважень виступати у ролі керівника робочої групи, що працює над удосконаленням і аналізом креативного рішення, схваленого керівниками підприємства.

Розвиток творчого потенціалу та його реалізація сприяють підвищенню ефективності діяльності ПАТ «Комбінат «Придніпровський» в цілому, а використання інструментів креативного менеджменту дозволяє оперативно й творчо вирішувати складні завдання у сфері передачі інформації та дієвої політики підприємства.

Для удосконалення системи креативного менеджменту на ПАТ «Комбінат «Придніпровський» запропоновано заохочувати працівників ПАТ «Комбінат «Придніпровський» до їх постійного креативного розвитку. Для цього необхідно здійснювати такі заходи:

– планувати та забезпечувати безперервну підготовку і кар'єрний ріст працівників;

– створювати умови, що заохочують розроблення і впровадження нововведень;

– проводити аналіз потреб своїх працівників;

– запроваджувати різноманітні визнання та матеріальні винагороди;

– сприяти відкритому двосторонньому обговоренню інформації стосовно необхідності покращення якості виконання робіт;

– забезпечувати умови для ефективної колективної роботи;

– чітко визначати повноваження та відповідальність персоналу;

– розробляти особисті і колективні цілі, управління процесом поліпшення й оцінки результатів;

– інформувати необхідність внесення пропозицій та вдосконалення виробничого процесу;

– проводити аналіз ступеня задоволеності працівників та вдосконалення підходів щодо підвищення рівня мотивації;

– проводити аналіз плинності персоналу і вдосконалення процесу підбору і розстановки кадрів.

Невід'ємною частиною підприємства, її «мозковим центром» має стати креативний ситуаційний центр, призначений для цілей стратегічного планування й оперативно-диспетчерського управління ПАТ «Комбінат «Придніпровський». Креативні ситуаційні центри дозволяють підвищити якість управлінських рішень, насамперед за рахунок використання системно-креативного підходу до розробки та реалізації управлінських рішень.

Запропоновано формування і реалізацію стратегії розвитку системи креативного менеджменту у пріоритетному для ПАТ «Комбінат «Придніпровський» напрямку. Формування стратегії розвитку системи креативного менеджменту передбачає встановлення довгострокових цілей креативної діяльності. Пропонуємо технологію реалізації стратегії розвитку системи креативного менеджменту ПАТ «Комбінат «Придніпровський», яка передбачає: реорганізацію організаційної структури системи креативного менеджменту; розподіл функцій і повноважень в

системі креативного менеджменту; встановлення правил і процедур через затвердження посадових інструкцій, положень про підрозділи, проектної документації тощо в системі креативного менеджменту; матеріальне, технічне, фінансове та інше забезпечення реалізації обраної стратегії розвитку системи креативного менеджменту; контроль стану реалізації обраної стратегії розвитку системи креативного менеджменту; регулювання стратегії розвитку системи креативного менеджменту.

Висновки. Отже, креативний менеджмент є чинником підвищення конкурентоспроможності підприємства, який дозволяє максимально досягти цілей діяльності підприємства. Але для успішної реалізації елементів креативного менеджменту необхідно сформувати на підприємстві систему креативного менеджменту. Яка потребує постійного та безперервного моніторингу задля вдосконалення й пристосування до постійних економічних та соціальних змін.

Список використаних інформаційних джерел

1. Божидарнік Т. В. Креативний менеджмент : навч. посіб. [для студ. вищ. навч. закл.] / Т. В. Божидарнік, Н. В. Василик. – Херсон : Олді-Плюс, 2014. – 496 с.
2. Зінкевич Д. К. Сутність креативного менеджменту і його місце в системі управління машинобудівним підприємством / Д. К. Зінкевич // Науковий вісник НЛТУ України. Випуск 19.2. – Львів. – 2009. – С. 182–187.
3. Креативний менеджмент [Текст] : Конспект лекцій для підготовки докторів філософії за третім (освітньо-науковим) рівнем зі спеціальності 073 «Менеджмент», галузі знань 07 «Управління та адміністрування» денної та заочної форм навчання / уклад. Т. В. Божидарнік, Н. М. Василик. – Луцьк : Луцький НТУ, 2016. – 188 с.
4. Креативний менеджмент : підручник / проф., д. е. н. В. Я. Брич, к. іст. н. М. М. Корман. – Тернопіль : ТНЕУ, 2018. – 220 с.
5. Окорський В. П. Креативний менеджмент : підручник / В. П. Окорський, А. М. Валюх. – Рівне : НУВГП, 2017. – 344 с.

УДК 659.4.012.12

УПРАВЛІННЯ ДІЛОВИМ ІМІДЖЕМ ПІДПРИЄМСТВА ЯК ЧИННИКОМ ПІДВИЩЕННЯ ЙОГО КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ

Р. С. Бокоч, *магістр спеціальності Менеджмент*
освітня програма «Менеджмент і адміністрування»
І. П. Чайка, *к. е. н., доцент – науковий керівник*

Анотація. У статті розглядаються сутність, зміст та основні етапи формування іміджу підприємства, вплив іміджу на конкурентоспроможність та підходи щодо оцінки іміджу підприємства, дослідження формування ділового іміджу та напрями удосконалення структури ділового іміджу ПАТ «Дніпровськпромбуд».

Ключові слова: імідж, формування іміджу підприємства, позитивний імідж підприємства, конкурентоспроможність.

Abstract: The article deals with the essence, content and main stages of formation of the company image, the influence of the image on the competitiveness and approaches to assessing the image of the company, the study of the formation of business image and directions of improving the structure of the business image of PJSC "Dniprovskprombud".

Key words: image, formation of enterprise image, positive image of enterprise, competitiveness.

Постановка проблеми. У світлі сучасних тенденцій, що відбуваються в економічному і політичному житті суспільства, а також у зв’язку з розвитком адекватних світовим тенденціям ринкових відносин дослідження проблеми іміджу підприємства набуває все більшої практичної та теоретичної значущості. Імідж є фактором впливу на конкурентоспроможність, ефективність діяльність, ринкову вартість, привабливість підприємства і на його відносини з суб’єктами внутрішнього та зовнішнього середовища. В сучасних умовах імідж, з одного боку, стає одним із важливих та дієвих інструментів стратегічного управління розвитком підприємств, націленим на досягнення переваг у конкурентній боротьбі, з другого боку, саме імідж є об’єктом управління.

Аналіз основних досліджень і публікацій. Теоретичні аспекти сутності категорії «імідж», проблеми формування та управління іміджем підприємств досліджували вітчизняні та зарубіжні науковці: Б. Джи, В. Гарденер, С. Леви, К. Боулдінг, О. А. Фєофанов, А. Л. Кузнєцов, Н. В. Андерс, Г. Даулинг, І. Ансофф, Л. В. Чубукова, Н. А. Патутіна, І. Ф. Сімонова, Т. Б. Хомуленко, Ю. І. Палеха, Є. Б. Пєрєлигіна, О. М. Ястремська, Г. Г. Почепцов, Є. А. Блажнов, В. Я. Заруба, І. А. Парфентенко, І. В. Альошіна, П. Ю. Бабкин, І. О. Сабуцький, О. М. Паливода.

Формулювання мети. Метою статті є обґрунтування теоретичних засад управління діловим іміджем підприємства як чинником підвищення його конкурентоспроможності, розробка та запровадження комплексу практичних заходів, спрямованих на удосконалення структури ділового іміджу ПАТ «Дніпровськпромбуд».

Виклад основного матеріалу дослідження.

Імідж підприємства – це образ підприємства, який існує у свідомості людей. Можна навіть сказати, що на будь-якому підприємстві існує імідж поза залежністю від того, хто над ним працює і чи працюють над ним узагалі. Штучне створення іміджу краще довірити професіоналам високої кваліфікації, тому не слід заощаджувати засоби на його створення. Імідж тільки частково «належить» підприємству – у виді візуальної атрибутики фірмового стилю, інша його частина створюється засобами PR і живе в масовій свідомості споживача.

Структуру іміджу організації становлять уявлення людей щодо організації, які умовно можна розділити на вісім груп (компонентів): імідж товару (послуги), імідж споживачів, внутрішній імідж організації, імідж лідера, імідж персоналу, візуальний імідж організації, соціальний імідж організації, бізнес-імідж організації.

Існує чотири етапи формування іміджу: 1 етап – оцінка початкового іміджу; 2 етап – розробка плану по розвитку (покращенню іміджу); 3 етап – реалізація створеного плану; 4 етап – оцінка сформованого іміджу.

Імідж підприємства – це сформоване представлення цільовій аудиторії інформації про діяльність та успіхи підприємства, яка

постійно та динамічно впливає на взаємини підприємства з його потенційними та фактичними покупцями, на його конкурентоспроможність, фінансові результати та контакти з іншими державними або приватними підприємствами, установами та організаціями. Вважається, що для ефективного формування іміджу вплив обов'язково повинен бути багатоканальним. Для створення іміджу використовують такі інструменти, як позиціонування, маніпуляція, міфологізація, емоціоналізація та візуалізація. Отже, імідж – це досить складний феномен із взаємо переплетеними суттєво різнорідними чинниками. З одного боку, імідж є інструментом спілкування з аудиторією через певний позитивний образ, також імідж сприяє досягненню стратегічних цілей організації, що торкаються основних сторін її діяльності та орієнтовані на перспективу. З іншого боку – він підказує аудиторії, на що саме треба звернути увагу, формуючи, таким чином, позитивне сприйняття.

Методика комплексного оцінювання іміджу підприємства – імідж компанії, торгової марки та певного товару – є результатом комплексного впливу багатьох чинників, у тому числі заходів маркетингових комунікацій. Обов'язковою умовою є визначення всіх показників за певний розрахунковий період.

Досліжження впливу ділового іміджу на конкурентоспроможність проведено за матеріалами ПАТ «Дніпровськпромбуд».

Найбільш повну характеристику позитивного іміджу ПАТ «Дніпровськпромбуд» визначають наступні складові: зовнішній вигляд ПАТ «Дніпровськпромбуд» і стиль роботи керівництва; інформація підприємства про свою діяльність; якість і товарний вигляд продукції; відношення з контактними аудиторіями; організація праці; зовнішній вигляд і поведінка персоналу; оснащеність підприємства ресурсами, наявність резервів; публічна звітність і ступень доступу до інформації про діяльність ПАТ «Дніпровськпромбуд». У той же час, позитивний імідж організації залежить від певних факторів: ефективності управління; корпоративної культури; якості та конкурентоспроможності товарів (послуг); тиражування імені ПАТ «Дніпровськпромбуд» через засоби масової інформації.

Для формування позитивного іміджу ПАТ «Дніпровськпромбуд» слід впроваджувати такі заходи:

1. Вивчати потреби клієнтів і пропонувати споживачам цінності та переваги товару чи послуги, які відповідають їх потребам і очікуванням. Такі переваги можуть містити функціональний, соціальний та емоційний характер. Постійно поширювати спектр послуг, які надаються, а також вдосконалювати їх позиціювання на ринку з розширенням сегментів. Використовувати нові технології.

2. Доводити інформацію до аудиторії усіма каналами маркетингових комунікацій. Максимально наблизити інформацію до клієнтів. Організовувати інформаційний моніторинг.

3. Підтримувати та вдосконалювати внутрішній позитивний емоційний клімат. Піднімати на новий рівень відносини між персоналом.

4. Проводити заходи, що демонструють соціальну та екологічну відповідальність ПАТ «Дніпровськпромбуд».

5. Покращувати якість менеджменту, який зобов'язаний чітко розуміти корпоративну стратегію, та впроваджувати її.

6. Удосконалювати управління персоналом, що підвищить імідж ПАТ «Дніпровськпромбуд» як роботодавця.

Якісні характеристики сучасного управлінця повинні визначати тип висококваліфікованого керівника. Він повинен бути перш за все порядною людиною. Для того, щоб вдосконалити імідж керівника, пропонуємо такі якості ефективної управлінської праці: здатність керівника бути завжди управляючим, упевненість у собі, строгість і вимогливість, позитивна критика своїх підлеглих, уміння заохочувати й карати, уміння начальника цінувати час своїх підлеглих, ввічливе, доброзичливе ставлення керівника до своїх підлеглих, уміння говорити й мовчати, почуття гумору, вміння посміятися, оцінити дотепний жарт, іноді навіть над самим собою.

Висновки. Отже, створення позитивного іміджу підприємства та ефективне управління ним підвищує рівень довіри, престиж і авторитетність, може мобілізувати невикористаний потенціал і ресурсні можливості. Результатом створення позитив-

ного іміджу стане підвищення престижу (авторитету) підприємства серед різних груп населення. Таким чином, цілком виправдовується твердження, що спочатку підприємство працює на імідж, а потім імідж працює на підприємство.

Список використаних інформаційних джерел

1. Бурцева Т. А. Дослідження корпоративного іміджу / Т. А. Бурцева, Н. А. Миронова // Маркетинг. – 2013. – № 3(100). – С. 60–64.
2. Колодка А. В. Імідж організації як економічна категорія: сутність зміст, основні етапи формування / А. В. Колодка, С. М. Ілляшенко // Прометей. – 2012. – № 2(38). – С. 164–170.
3. Лозовський О. М. Формування іміджу підприємства як елементу конкурентоспроможності / О. М. Лозовський, І. В. Дрончак // Молодий вчений. – 2016. – № 1 (28). – Ч. 1. – С. 101–104.
4. Родіонов О. В. Ділова репутація підприємства: формування, діагностика. Розвиток : монографія / О. В. Родіонов. – Луганськ : Вид-во «Ноулидж», 2009. – 408 с.
5. Химич І. Г. Імідж як важливий показник діяльності підприємства у сучасних умовах розвитку корпоративної культури / І. Г. Химич // Економіка та держава. – 2009. – № 9. – С. 59.

УДК 658.3.07

УПРАВЛІННЯ КАДРОВОЮ ПОЛІТИКОЮ ПІДПРИЄМСТВА В СУЧАСНИХ УМОВАХ ГОСПОДАРЮВАННЯ

І. В. Карасьов, *магістр спеціальності Менеджмент освітня програма «Менеджмент і адміністрування»*
І. П. Чайка, *к. е. н., доцент – науковий керівник*

Анотація. У статті розглядаються сутність, особливості формування та впровадження кадрової політики підприємства, поняття та механізм управління кадровою політикою підприємства, дослідження управління та напрями удосконалення управління кадровою політикою КП «Дніпроводоканал»

Ключові слова: кадрова політика, кадрова служба, клучинг, кадрова робота.

Abstract: The article deals with the essence, peculiarities of formation and implementation of the personnel policy of the enterprise, concepts and mechanism of management of the personnel policy of the enterprise, research of management and directions of improvement of the personnel policy management of KP «Dniprovodokanal».

Key words: personnel policy, personnel service, clubbing, staff work.

Постановка проблеми. Розвиток ринкової економіки в Україні передбачає формування нової системи реалізації кадрової політики на підприємствах. Це пов'язано з тим, що успішна діяльність підприємств в умовах жорсткої ринкової конкуренції залежить від творчої активності працівників. Тому, кадрова політика є однією з найважливіших соціальних і економічних характеристик будь якого підприємства. Управління кадровою політикою – особливо важлива сфера діяльності в сучасних умовах глобальної конкуренції і стрімкого науково-технічного прогресу, коли організаційні методи, технології, продукти, послуги і, навіть, організаційні структури старіють з нечуваною швидкістю, а знання та навички співробітників стають головним джерелом тривалого розквіту будь-якої організації. В сучасних умовах господарювання виникає необхідність у вивчені та впровадженні сучасних інструментів управління кадровою політикою.

Аналіз основних досліджень і публікацій. Проблеми теорії, методології та практики управління кадровою політикою вивчали такі вітчизняні та зарубіжні науковці як: Амосов О. Ю., Базарова Т. Ю., Балабанова Л. В., Бутенко І. А., Веснин В. Р., Виноградський М. Д., Воронков В. Г., Гавкалова Н. Л., Гавриш О. А., Гетьман О. О., Гриньов В. М., Зелінський С. Е., Серьогін С. М., Коншин О., Кравченко О. О., Криворученко А. Г., Крисюк С. В., Крушельницька О. В., Марков С. В., Михайлов Л. І., Михальська Н. В., Никифоренко В. Г., Олійник С. У., Пархимчик Е. П., Петров І. Л., Рульєв В. А., Спивак В. А., Стец В. А., Ходаківський Є. І., Храмов О. В., Шаповал О. А., Щекин Г. В. та інші.

Формулювання мети. Метою статті є обґрунтування теоретичних засад управління кадровою політикою підприємства в

сучасних умовах господарювання, розробка та запровадження комплексу практичних заходів, спрямованих на удосконалення управління кадровою політикою КП «Дніпроводоканал».

Виклад основного матеріалу дослідження.

Кадрова політика – це сукупність правил і норм, цілей і уявлень, які визначають напрям і зміст роботи з персоналом. Через кадрову політику здійснюється реалізація цілей і завдань управління персоналом, тому її вважають ядром системи управління персоналом. Кадрова політика приводить людські ресурси підприємства у відповідність до потреб виробництва.

Формуванню ефективної кадрової політики підприємства сприятиме реалізація таких заходів:

– своєчасне забезпечення підприємства персоналом певної якості та кількості відповідно до стратегії розвитку підприємства;

– запровадження ефективних заходів з професійного відбору кадрів і їх розстановки;

– удосконалення методів оцінювання персоналу та його розвиток;

– створення середовища, в якому кожен працівник зможе розвиватися, підвищувати свою самооцінку, бути повноцінним працівником і членом суспільства;

– ефективне використання персоналу та трудового потенціалу підприємства;

– підтримка ефективної роботи підприємства.

Управління кадровою політикою підприємства – це процес, який включає в себе формування сукупності принципів, методів, заходів і процедур збереження, відтворення, вдосконалення та використання персоналу, створення оптимальних умов праці, мотивації та стимулювання. Саме управління кадровою політикою визначає генеральний напрямок і основи роботи з кадрами, вимоги до них і розробляється керівництвом та кадровою службою.

Механізм управління кадровою політикою підприємства представляє собою систему планів, норм і нормативів, організаційних, адміністративних, соціальних, економічних і інших заходів, спрямованих на рішення кадрових проблем і задоволення

потреб підприємства в персоналі. В реалізації кадрової політики можливі альтернативи, з врахуванням реального стану економіки.

Кадрове забезпечення – це один із напрямків кадрової політики підприємства, результатом якого є формування такого складу персоналу, який за своїми характеристиками відповідає тактичним і стратегічним цілям організації та спрямований на вдосконалення кадрового потенціалу організації. Механізм управління кадровим забезпечення являє собою сукупність форм і методів реалізації процесів системи кадрового забезпечення, які дозволяють вирішити завдання щодо формування кадрового складу організації.

Досліжження управління кадровою політикою проведено за матеріалами КП «Дніпроводоканал».

Для забезпечення ефективної роботи з працівниками на підприємстві КП «Дніпроводоканал» існує «Відділ з управління кадрами», який очолює завідуючий відділом. Система управління кадрової політикою КП «Дніпроводоканал» – це комплекс організаційних заходів, спрямованих на оптимальне кількісне і якісне формування персоналу на підприємстві та повне використання його можливостей в процесі діяльності для досягнення поставленої мети.

Основними етапами роботи з персоналом в КП «Дніпроводоканал» є: планування трудових ресурсів (визначення потреби в кадрах); підбір, прийом, переміщення чи скорочення штату персоналу; підготовка, перепідготовка та підвищення кваліфікації; стимулювання працівників організації; соціальне забезпечення та реалізація інших соціальних гарантій.

Аналіз управління кадровою політикою КП «Дніпроводоканал» показав, що підприємство має середній рівень управління кадровою політикою. Кількість працівників підприємства зменшується з кожним роком

Для вдосконалення управління кадровою політикою КП «Дніпроводоканал» слід впроваджувати такі заходи:

Для вирішення проблем, які виявлено впродовж дослідження рекомендується впровадити коучинг, як систему взаємозв’язку

між працівниками, аби підвищити складову комунікація. Впровадження коучингу дозволить підприємству покращити внутрішню комунікацію, підвищити якість за зменшити час навчання, підвищити професійність працівників, зменшити плинність кадрів, зменшити витрати на пошук нових співробітників.

Основними напрямами професійного навчання і підвищення кваліфікації КП «Дніпроводоканал» пропонуємо вважати такі:

1. Первинне навчання (підготовка нових фахівців).
2. Навчання з метою підвищення кваліфікації.
3. Навчання для роботи в нових умовах (перепідготовка).

Вважається доцільним вести статистику, яка, з одного боку, дає уявлення про стан цього питання в кожен даний момент, а з другої – служить основою планування. Статистика підвищення кваліфікації вивчає персонал за групами і формами навчання:

1) для робітників – виробничо-технічні курси, курси цільового призначення, курси бригадирів;

2) для керівників – інститути і факультети підвищення кваліфікації при вузах, різноманітні курси, інші форми навчання.

Отже, запропонувавши види підвищення кваліфікації персоналу, які можна використати в практиці кадрової роботи у КП «Дніпроводоканал», рекомендуємо до впровадження програму професійного розвитку кадрів.

Пропонуємо виділити впровадження принципів аутплейсмента в роботу кадрової служби КП «Дніпроводоканал» (тобто допомоги працівникам, які звільняються).

Пропонуємо використання кадрового аутсорсингу – це передача функцій ведення кадрового діловодства КП «Дніпроводоканал» сторонній організації.

КП «Дніпроводоканал» заощаджує кошти, які відраховуються в якості податків, відпадає необхідність в облаштуванні робочих місць фахівцям кадрової служби, а значить, КП «Дніпроводоканал» економить на площах і устаткуванні.

Аутсорсингова кадрова служба повинна бути центром акумуляції новітніх кадрових технологій та новітніх досягнень, досвіду кадрової роботи. В кожному обласному центрі повинні

створюватись служби по покращенню управління персоналом, підвищення якісних показників роботи працівників із врахуванням усіх досягнень в теорії і на практиці в даному напрямі покращення.

Висновки. Отже, ефективне функціонування КП «Дніпроводоканал» у сучасних умовах залежить від ефективності процесу управління кадровою політикою. Відповідно, удосконалення методів і механізмів формування ефективної кадрової політики забезпечить КП «Дніпроводоканал» стійкі конкурентні позиції.

Список використаних інформаційних джерел

1. Бутенко І. А. Напрямки вдосконалення кадрової політики та підвищення ефективності управління персоналом підприємства / І. А. Бутенко, А. В. Курносова // Вісник економічної науки України, 2014. – № 3. – С. 7–11.
2. Войнаш Л. Г. Кадрова політика підприємства в сучасних умовах розвитку національної економіки / Л. Г. Войнаш // Європейський вектор економічного розвитку. – 2011. – № 1 (10). – С. 38.
3. Глєбова А. О. Кадрова політика підприємства: особливості формування у сучасних соціально-економічних реаліях / А. О. Глєбова, С. А. Головко // Молодий вчений, 2015. – № 12 (27). – С. 159–164.
4. Нежинська О. О. Основи коучингу : навч. посіб. / О. О. Нежинська, В. М. Тименко. – Київ ; Харків : ТОВ «ДІСА ПЛЮС», 2017. – 220 с.
5. Пушкар З. М. Кадровий менеджмент : навч. посіб. / З. М. Пушкар, Б. Т. Пушкар. – Тернопіль : Осадца Ю. В., 2017. – 210 с.
6. Філіпова Т. І. Система підвищення кваліфікації кадрів, як складова кадрової політики / Філіпова Т. І. // Актуальні проблеми державного управління : зб. наук. пр. – Вип. 10. – Одеса : ОРІДУ УАДУ, 2009. – С. 79–88.
7. Хміль Ф. І. Управління персоналом : підруч. для студ. ВНЗ / Ф. І. Хміль. – Київ : Академвидав, 2006. – 488 с.

УДК 658.31

УПРАВЛІННЯ КОРПОРАТИВНОЮ КУЛЬТУРОЮ ПІДПРИЄМСТВА В СУЧАСНИХ УМОВАХ ГОСПОДАРЮВАННЯ

А. В. Маркевич, *магістр спеціальності Менеджмент освітня програма «Менеджменті адміністрування»*
О. В. Лозова, *к. е. н., доцент – науковий керівник*

Анотація. У статті розглядаються поняття та роль корпоративної культури в діяльності підприємства, управління корпоративною культурою та вплив корпоративної культури на управління персоналом, оцінка управління та напрями удосконалення управління корпоративною культурою ТОВ «Фармвест плюс».

Ключові слова: корпоративна культура, управління корпоративною культурою, корпоративний кодекс, модель корпоративної культури.

Abstract: The article discusses the concepts and role of corporate culture in the enterprise, corporate culture management and the influence of corporate culture on personnel management, management evaluation and directions of improvement of corporate culture management of Farmvest Plus LLC.

Key words: corporate culture, corporate culture management, corporate code, corporate culture model.

Постановка проблеми. В сучасних умовах господарювання ефективність діяльності підприємств багато в чому визначається рівнем розвитку їх корпоративної культури. Необхідність формування корпоративної культури підприємства в умовах розвитку ринкових відносин не викликає сумнівів. Корпоративна культура складається з ідей, основоположних цінностей і поглядів, які поділяють усі члени організації. Вона включає в себе і стиль поведінки, і стиль спілкування з клієнтами та колегами, й активність співробітників, їх зацікавленість, рівень мотивації і багато іншого. Мета корпоративної культури – забезпечення високої прибутковості фірми за допомогою вдосконалення управління людськими ресурсами для забезпечення лояльності співробітників до керівництва, виховання у працівників ставлення до підприємства як до свого дому.

Аналіз основних досліджень і публікацій. Корпоративна культура відіграє важливу роль у визначенні і реалізації управлінської діяльності, здійсненні ефективної політики підприємства. Дослідження в цій сфері здійснювали такі вчені, як А. В. Іванченко, Г. В. Назарова, Г. Л. Хаєта, В. А. Співака, О. С. Віханського, А. І. Наумова, Е. А. Капітонова, С. В. Щербини, С. В. Маловичко та ін.

Формулювання мети. Метою статті є обґрунтування теоретичних засад управління корпоративною культурою підприємства в сучасних умовах господарювання, розробка та запровадження комплексу практичних заходів, спрямованих на удосконалення управління корпоративною культурою ТОВ «Фармвест плюс».

Виклад основного матеріалу дослідження.

Корпоративна культура – це сукупність матеріальних і духовних цінностей, культурних, етичних та соціальних потреб, що перебувають у нерозривному зв'язку, вони притаманні для кожної компанії, проте є різними для конкретних організацій.

Аналізуючи найбільш значущі фактори, що впливають на формування корпоративної культури, можна визначити критерії, відповідність яким свідчить про сильну корпоративну культуру:

– спільність інтересів – більшість співробітників і менеджерів поділяють спільні цінності і методи ведення бізнесу;

– адекватність обраної стратегії – цілі компанії не суперечать корпоративній культурі;

– адаптивність культури – здатність бути каталізатором змін.

Корпоративна культура є об'єктом управління, що займає своє вагоме місце в системі управління.

Корпоративну культуру можна розглядати як своєрідну ідеологію управління, націлену на підвищення ділової активності підприємства. ідеологія управління проявляється в місії та цілях організації і впливає на:

– взаємовідносини працівників із організацією;

– основні принципи діяльності працівників та організації загалом;

– відносини організації до ділових партнерів, конкурентів, споживачів;

– позиціонування щодо суспільства;
– загальні світоглядні позиції.

Корпоративна культура у системі управління персоналом підприємства розглядається як стратегічний інструмент, що дозволяє орієнтувати усі його підрозділи та усіх працівників на загальні цілі, підвищувати ініціативу персоналу, забезпечувати відданість загальній справі, полегшувати спілкування.

Корпоративна культура підприємства справляє вплив на працівників при введенні та соціалізації їх в організації, але вона має діяти і в напрямку спрямування їх на розвиток, на професійне навчання, підвищення якості своєї робочої сили. Корпоративна культура повинна бути спрямована таким чином, щоб працівники організації вбачали в своєму розвиткові розвиток та підвищення ефективності діяльності підприємства, щоб у них формувались переконання, цінності, схильності до навчання та розвитку.

Дослідження управління корпоративною культурою підприємства в сучасних умовах господарювання проведено за матеріалами ТОВ «Фармвест плюс».

Для того щоб краще проаналізувати корпоративну культуру і зрозуміти проблеми, існуючі в ТОВ «Фармвест плюс», було проведено анкетування серед співробітників. Для дослідження управління корпоративною культурою була розроблена анкета, де співробітникам пропонувалось дати відповіді на запропоновані питання, які стосуються безпосередньо управління корпоративною культурою

Після проведення анкетування та обробки даних визначили, що керівництву ТОВ «Фармвест плюс» необхідно приділити увагу соціально-психологічному клімату в колективі. Хоча керівництво стверджує, що підтримується дух колективізму, атмосфера відкритості та свободи спілкування, проте в результаті проведення дослідження з використанням анкетування, було виявлено, що це лише формально, насправді результати анкетування показали незадоволеність співробітників кліматом в колективі, а клімат в колективі є найважливішою характеристикою корпоративної культури. Всі інші фактори успіху корпоративної культури знаходяться на достатньо високому рівні.

Для удосконалення управління корпоративною культурою ТОВ «Фармвест плюс» слід впроваджувати такі заходи:

– розробити корпоративний кодекс як дієвий інструмент формування корпоративної культури ТОВ «Фармвест плюс»;

– проводити частіше тренінги серед працівників та анкетування;

– можна залучити в компанію фірми, які можуть надавати професійну допомогу щодо поліпшення корпоративної культури;

– зі сторони керівників варто більше приділяти увагу для вирішення конфліктів між робітниками, які не заважали б ефективній роботі;

– частіше проводити діагностику корпоративної культури;

– потрібно не забувати про ефективні способи впровадження цінностей, (мотивування персоналу);

– проводити постійний моніторинг впровадження змін в корпоративну культуру підприємства;

– створити посаду спеціаліста з корпоративної культури.

Запропонована модель формування корпоративної культури на ТОВ «Фармвест плюс» розглядає процес через послідовне виділення рівнів середовища та умов, в яких формуються та реалізуються організаційні, соціальні, економічні чинники «корпоративного духу» та «корпоративного клімату» на ТОВ «Фармвест плюс».

Висновки. Отже ми бачимо, що корпоративна культура є важливим інструментом в управлінні підприємством. Тому, для підтримки стабільного розвитку підприємства й підвищення ефективності його діяльності, керівники повинні своєчасно формувати та вдосконалювати корпоративну культуру. Вона має стати центром уваги менеджерів, адже дозволяє досягнути ефективних результатів діяльності підприємства через наближення інтересів керівництва і персоналу. Створення високого рівня корпоративної культури дає змогу покращити конкурентоспроможність підприємства та його продукції як на внутрішніх, так і на зовнішніх ринках.

Список використаних інформаційних джерел

1. Антонюк А. А. Оцінювання економічної ефективності управління корпоративною культурою / А. А. Антонюк, Н. М. Шмиголь // Держава та регіони. Серія: Економіка та підприємництво. – 2012. – № 4. – С. 27–31.
2. Красніцька Г. М. Методологічні засади формування корпоративної культури // Гілея. Наук. вісн. – 2015. – № 12 (103). – С. 155–158.
3. Савчук Л. М. Теоретичні аспекти впливу корпоративної культури на ефективність організації / Л. М. Савчук, О. О. Савчук // Проблеми науки. – 2011. – № 9. – С. 23–27.
4. Скриньковський Р. М. Система діагностики корпоративної культури підприємства: європейський вектор // Економіка та держава. – 2015. – № 4. – С. 58–60.
5. Чугай О. М. Корпоративна культура та соціальна відповідальність у соціокультурному вимірі економіки / О. М. Чугай // Гілея. Наук. вісн. – 2015. – № 7 (98). – С. 306–309.
6. Шаповал О. Ф. Бізнесові аспекти удосконалення управління корпоративною культурою підприємства // Формування ринк. відносин в Україні. – 2014. – № 7/8. – С. 77–80 (№ 8).

УДК 658.8.012.12

УПРАВЛІННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНІСТЮ ПІДПРИЄМСТВА В СУЧАСНИХ УМОВАХ ГОСПОДАРЮВАННЯ

В. В. Сафонов, *магістр спеціальності Менеджмент освітня програма «Менеджмент і адміністрування»*
І. В. Козюра, *д. н. з держ упр., професор – науковий керівник*

Анотація. У статті розглядаються сутність, чинники підвищення рівня конкурентоспроможності підприємства, конкурентна політика підприємства як засіб управління його конкурентоспроможністю, оцінювання ефективності конкурентної політики підприємства та його конкурентоспроможності, оцінка рівня конкурентоспроможності та ефективності конкурентної політики, підвищення рівня конкурентоспроможності ПрАТ «Новомосковський завод мінводи».

Ключові слова: конкурентоспроможність, конкурентна політика, ефективність, якість, програма.

Abstract: The article discusses the essence, factors of increasing the level of competitiveness of the enterprise, competitive policy of the enterprise as a means of managing its competitiveness, assessing the effectiveness of the enterprise's competitive policy and its competitiveness, assessing the level of competitiveness and efficiency of the competition policy, increasing the level of competitiveness of PJSC "Novomoskovsky Plant".

Key words: competitiveness, competition policy, efficiency, quality, program.

Постановка проблеми. У сучасних умовах розвитку вітчизняних підприємств управління їх конкурентоспроможністю розглядається як один з аспектів менеджменту, дія якого спрямована на формування, розвиток та реалізацію конкурентних переваг й забезпечення життєздатності підприємства як суб'єкта економічної конкуренції. Практика розвитку сучасного бізнесу доводить, що без конкурентоспроможності неможливо забезпечити успіх підприємства в його боротьбі за виживання, досягнення провідних ринкових позицій та забезпечення довготривалого ефективного функціонування в динамічному конкурентному середовищі.

Аналіз основних досліджень і публікацій. Значний внесок у розвиток сутності конкурентоспроможності та основ її підвищення внесли Барабась Д. О., Вакуленко А. В., Галелюк М. М., Дубова С. Г., Заїнчковський А. О., Клименко А. В., Кобиляцький Л. С., Портер М., Томсон – мл. А. А., Семенов А. Г., Стрикленд Тії А. Дж., Хомяков В. І., Швиданенко О. А., Шершньова З. С. та інші.

Формулювання мети. Метою статті є обґрунтування теоретичних засад управління конкурентоспроможністю підприємства в сучасних умовах господарювання, розробки та запровадження комплексу практичних заходів, спрямованих на підвищення рівня конкурентоспроможності ПрАТ «Новомосковський завод мінводи».

Виклад основного матеріалу дослідження.

Ринкові умови господарювання вимагають підтримки високого рівня конкурентоспроможності – однієї із головних складових успіху підприємства на внутрішніх і міжнародних ринках. Термін «конкурентоспроможність» застосовується до товарів або продукції, до виробників або надавачів послуг, до регіонів і навіть окремих країн та національних економік.

Конкурентоспроможність підприємства – це складне багатоаспектне поняття, яке означає суперництво, боротьбу за досягнення найкращих результатів, отримання конкурентних переваг шляхом ефективного використання всіх наявних ресурсів, виготовлення та реалізації конкурентоспроможної продукції та отримання прибутку від ведення ефективної господарської діяльності.

Значення підвищення рівня конкурентоспроможності потенціалу підприємства полягає в наступному: сприяє виготовленню конкурентоспроможної продукції, реалізуючи яку, підприємство здатне забезпечити власне існування на ринку в довготерміновій перспективі і, як результат, у збільшенні прибутку, що залишається в розпорядженні підприємства, а отже, у появі можливості не тільки в простому, але і розширеному відтворенні; в появі більшої можливості для матеріального стимулювання працівників і вирішення багатьох соціальних проблем колективу підприємства; в поліпшенні фінансового стану підприємства та зниження ступеню ризику банкрутства, в можливості зниження продажної ціни на свою продукцію, що дозволяє значною мірою підвищити конкурентоспроможність продукції та збільшити обсяг продажів та займати гідне положення на конкуруючому ринку.

Конкурентна політика є складовою теорії конкуренції. Конкурентна політика підприємства є система принципів, фундаментальних правил та законів конкуренції, що формуються відповідно до характеру конкурентного середовища підприємства та його внутрішнього потенціалу.

Реалізація конкурентної політики дозоляє підприємству забезпечити конкурентоспроможність та стабільну діяльність на галузевих ринках.

Конкурентна політика передбачає перш за все підвищення конкурентоспроможності підприємства. А це можливо лише за рахунок застосування принципово нових (відмінних від традиційних) підходів до розуміння і оцінки конкурентоспроможності підприємства, розробки та впровадження комплексної системи управління конкурентоспроможністю, вибору конкурентної стратегії ринку товарів і ринку технологій, скерованих на сучасний і правильний шлях, що відповідає рівню мінливості навколишнього середовища в період глобалізації.

Існують різні методи та способи оцінки та вимірювання конкурентоспроможності підприємства: графічний, матричний методи, метод конкурентних переваг, метод що базується на оцінювання конкурентоспроможності продукції, метод, що базується на теорії ефективної конкуренції, тощо.

Виходячи із загальних методів оцінки конкурентоспроможності, уявляється можливим запропонувати наступну схему її аналізу, яка може знайти застосування на будь-якому етапі існування підприємства:

– вивчення ринку; збір даних про конкурентів; потреби потенційних споживачів;

– формування вимог до вибору параметрів оцінки;

– аналіз ціни споживання, наслідком якого є визначення переліку параметрів, які підлягають оцінці;

– визначення одиничних показників за обраними параметрами: економічними технічними та нормативними;

– визначення групового показника конкурентоспроможності по економічних технічним та нормативним параметрам;

– розрахунок інтегрального показника конкурентоспроможності;

– розробка заходів по підвищенню конкурентоспроможності та оптимізації з урахуванням затрат

Дослідження рівня конкурентоспроможності та ефективності конкурентної політики проведено за матеріалами ПрАТ «Новомосковський завод мінводи».

Основним видом діяльності ПрАТ «Новомосковський завод мінводи» є виробництво мінеральної води, соків, безалкоголь-

них напоїв, квасу. Для визначення конкурентоздатності ПрАТ «Новомосковський завод мінводи» проаналізовано основні її складові, а саме: виробники, споживачі, постачальники, конкуренти. Проведений PECT та СВОТ аналіз показав, що ПрАТ «Новомосковський завод мінводи» володіє доволі сильними сторонами для того, щоб і надалі утримувати лідируючі позиції на ринку. Проте необхідно звернути увагу на слабкі сторони та загрози, які можуть негативно вплинути на діяльність підприємства.

Для підвищення рівня конкурентоспроможності ПрАТ «Новомосковський завод мінводи» запропоновано напрями удосконалення конкурентної політики ПрАТ «Новомосковський завод мінводи»: розвиток конкуренції на підприємстві та між конкурентами; формування конкурентної культури; підвищення інвестиційної привабливості підприємства; покращення кадрової політики підприємства, випуск якісної конкурентної продукції; відповідність продукції стандартам.

Розроблено програму підвищення конкурентоспроможності ПрАТ «Новомосковський завод мінводи», яка включає визначення цілей; діагностика ресурсів підприємства; формулювання стратегій програми; планування дій; вибір інструментарію вимірювання досягнутих результатів; визначення витрат, що пов'язані з реалізацією програми; оцінка ефективності заходів.

Для підвищення рівня конкурентоспроможності на підприємстві запроваджено менеджмент якості. До методів оцінки якості відноситься стандарт ISO 9001. Впровадження системи управління якістю призводить не тільки до покращення продукції, а й сприяє оптимізації виробництва, збільшення продуктивності праці, зменшення ресурсозалежності, та як наслідок, до зниження собівартості продукції, що безпосередньо впливає на конкурентоспроможність ПрАТ «Новомосковський завод мінводи».

Висновки. Отже, саме управління конкурентоспроможністю допоможе підприємству постійно вдосконалюватися та керувати всіма процесами на підприємстві, які забезпечуватимуть його конкурентними перевагами з усіма наслідками, що випливають для успішної діяльності підприємства.

Список використаних інформаційних джерел

1. Должанський І. З. Конкурентоспроможність підприємства : навч. посіб. / І. З. Должанський, Т. О. Загорна. – Київ : Центр навч. л-ри, 2006. – 384 с.
2. Клименко С. М. Управління конкурентоспроможністю підприємства / С. М. Клименко, Т. В. Омельяненко, Д. О. Барабась та ін. – Київ : КНЕУ, 2008. – 520 с.
3. Коваленко К. С. Шляхи вирішення проблем конкурентоспроможності вітчизняних підприємств харчових продуктів на міжнародному ринку / К. С. Коваленко // Інноваційна економіка. – 2012. – № 7. – С. 118–121.
4. Конкурентоспроможність підприємства: оцінка рівня та напрями підвищення : [монографія] / за заг. ред. О. Г. Янкового. – Одеса : Атлант, 2013. – 470 с.
5. Лагутін В. Д. Конкуренція і конкурентна політика: категорії та поняття / В. Д. Лагутін, О. О. Бакалінська, О. В. Вертелєва та ін. ; за заг. ред. В. Д. Лагутіна. – Київ : Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2009. – 320 с.
6. Федонін О. С. Потенціал підприємства : формування та оцінка : [навч. посіб.] / О. С. Федонін, І. М. Рєпіна, О. І. Олексюк. – Київ : КНЕУ, 2010. – 316 с.

УДК 65.011.5

УПРАВЛІННЯ ІННОВАЦІЙНИМ РОЗВИТКОМ ПІДПРИЄМСТВА В СУЧАСНИХ УМОВАХ ГОСПОДАРЮВАННЯ

Д. В. Фаткін, *магістр спеціальності Менеджмент освітня програма «Менеджмент і адміністрування»*
Л. М. Шимановська-Діанич, *д. е. н., професор – науковий керівник*

Анотація. У статті розглядаються теоретичні основи інноваційного розвитку підприємства, обгрунтування концепції управління розвитком підприємства та оцінка ефективності інноваційного розвитку підприємства, дослідження управління інноваційним розвитком та напрями удосконалення управління інноваційним розвитком ТОВ «М'ясна фабрика «Фаворит плюс».

Ключові слова: інновація, інноваційний розвиток, управління, персонал, концепція.

Abstract: The article discusses the theoretical foundations of enterprise innovation development, substantiation of the concept of enterprise development management and evaluation of efficiency of enterprise innovation development, research of innovation development management and directions of improvement of innovation development management of «Myasna fabrika« Favorit plus »LLC.

Key words: innovation, innovative development, management, personnel, concept.

Постановка проблеми. Одним із перспективних напрямів економічного зростання підприємств є їх інноваційний розвиток. Практика показує, що інноваційні перебудови на сучасному етапі розвитку суб'єктів господарювання можуть не лише забезпечити високі показники економічного розвитку, але й підвищити конкурентоспроможність сучасних підприємств, їх експортний потенціал, а також допоможуть вирішити економічні, екологічні, соціальні проблеми. Інноваційна діяльність є однією з основних складових процесу забезпечення успішного функціонування підприємств. Тому сучасні економічні умови вимагають інтенсивної інноваційної діяльності, ефективної організації досліджень та розробок, нововведень, зниження інноваційних ризиків, стратегічного управління в інноваційній діяльності кожного підприємства.

Аналіз основних досліджень і публікацій. Інноваційний розвиток підприємств в різних аспектах досліджувався в наукових працях О. Адаменка, І. Борисової, О. Бронської, С. Вахнюка, В. Власової, О. Жихора, І. Журавкової, Н. Заглуміної, О. Іванченка, О. Ігнатенка, Е. Крилова, І. Ксьонжик, Т. Кужди, О. Кузьміна, М. Лизуненка, П. Макаренка, О. Мороз, А. Пантелейчука, Ю. Погорелова, І. Федулової, А. Череп, В. Яшкіної. Значний внесок у вирішення проблем функціонування м'ясопереробних підприємств внесли П. Березівський, Р. Логоша, Є. Майовець, В. Месель-Веселяк, П. Пуцентейло, В. Черданцев та інші.

Формулювання мети. Метою статті є обґрунтування теоретичних засад управління інноваційним розвитком підприємства

в сучасних умовах господарювання, розробка та запровадження комплексу практичних заходів, спрямованих на удосконалення управління інноваційним розвитком ТОВ «М'ясна фабрика «Фаворит плюс».

Виклад основного матеріалу дослідження.

Під інноваційним розвитком ми розуміємо передусім ланцюг реалізованих нововведень, який охоплює всі сфери діяльності підприємства (управління, маркетинг, навчання персоналу, фінанси, продаж тощо), впливає на загальний кінцевий результат і забезпечує реалізацію інноваційного потенціалу підприємства у подальшому.

Для забезпечення ефективного інноваційного розвитку підприємства необхідно визначити резерви збільшення інноваційної активності, створити потужний інноваційний потенціал, з'ясувати інноваційні пріоритети, спрямовані на задоволення потреб ринку.

Дослідження показують, що до основних проблем, які впливають на процеси управління інноваційним розвитком українських підприємств, можна віднести такі: обмеженість фінансування інноваційної діяльності, відсутність у підприємств сучасної бази для впровадження розробок через зношування або відсутність необхідного устаткування, старіння кадрів; відсутність кадрів, здатних ефективно управляти інноваційним процесом; нечітка державна політика у сфері інновацій.

Концепція управління інноваційним розвитком підприємств бере до уваги принципи управління; критерії вибору пріоритетних напрямків інноваційного розвитку; пріоритети інноваційного розвитку; стимулювання інноваційного розвитку, яке містить форми, методи та інструменти управління інноваційним розвитком. Обмеження враховують не лише ті, що пов'язані з використанням наявних ресурсів, але й організаційно-правове забезпечення інноваційного розвитку.

Ефективність інноваційної діяльності визначається її конкретною спроможністю створювати продукцію, яка зберігає відповідну кількість праці, часу, матеріально-технічних ресурсів, коштів у розрахунку на одиницю всіх необхідних і передба-

чених корисних ефектів продуктів, послуг, технічних систем або дають змогу збільшувати виробництво знарядь праці, предметів споживання, котрі створюють комфортні умови життя людей, нові правила соціальних відносин.

Ефективність інновацій – величина, що визначається конкретною їх здатністю зберігати певну кількість трудових, матеріальних і фінансових ресурсів з розрахунку на одиницю створюваних продуктів, технічних систем, структур. Основними критеріями оцінювання результатів інновацій є актуальність, значущість, багатоаспектність.

Дослідження управління інноваційним розвитком підприємства проведено за матеріалами ТОВ «М'ясна фабрика «Фаворит плюс».

Проведені дослідження ТОВ «М'ясна фабрика «Фаворит плюс» дали можливість виділити такі фактори впливу на управління інноваційним розвитком підприємства:

– рівень забезпечення матеріальними і фінансовими ресурсами;

– соціально-психологічний клімат;

– стиль керівництва (взаємодія керівництва та персоналу);

– кадровий потенціал системи (структура та рівень кваліфікації персоналу, організаторські здібності, дисциплінованість, творча активність);

– система оцінювання результатів праці та ефективність стимулювання (мотивація персоналу);

– рівень гнучкості та мобільності системи управління інноваційною діяльністю (швидке реагування на зміни);

– комунікаційні процеси та інформаційна база системи (інформаційне забезпечення, структура інформаційної системи, порушення інформаційних потоків, інформаційні шуми);

– рівень виконання управлінських та регулюючих рішень.

Для вдосконалення управління інноваційним розвитком ТОВ «М'ясна фабрика «Фаворит плюс» слід впроваджувати такі заходи:

– рекомендовано створити спеціальний інноваційний підрозділ, який би здійснював керівництво інноваційною діяльні-

стю, залучаючи до неї працівників усіх підрозділів організації. Наявність в організаційній структурі організації інноваційного підрозділу може зробити процес впровадження нововведень більш контрольованим, системним та посилити відповідальність за результати;

– запропонована зміна в організаційній структурі ТОВ «М'ясна фабрика «Фаворит плюс» сприятиме вдосконаленню управлінню інноваційного розвитку;

– запропоновано напрями вдосконалення управління інноваційним розвитком: провести маркетингове дослідження нових потенційних ринків діяльності і визначити бар'єри входження на ринок; визначити конкурентоспроможність ТОВ «М'ясна фабрика «Фаворит плюс» на обраному сегменті ринку; оцінити можливі ризики ТОВ «М'ясна фабрика «Фаворит плюс» виходу на новий сегмент ринку; провести комплекс рекламних заходів; запропонувати потенційним клієнтам ряд переваг співпраці з підприємством; налагодити довгострокову співпрацю з клієнтами; підвищити рівень якості виробництва товарів, шляхом впровадження інновацій та нових технологій діяльності.

На ТОВ «М'ясна фабрика «Фаворит плюс» запропоновано формування інноваційної програми розвитку. Інноваційна програма – це комплекс інноваційних процесів та заходів, узгоджених за ресурсами, виконавцями і термінами їх здійснення, які забезпечують ефективне вирішення завдань щодо освоєння та поширення принципово нових видів продукції або технологій.

Висновки. Отже, за рахунок підвищення темпів розробки та впровадження інноваційних ідей та проектів покращується управління інноваційним розвитком ТОВ «М'ясна фабрика «Фаворит плюс». Велика кількість таких проектів, котрі реалізуються в один час, потребують концептуально нової системи управління та підходів для забезпечення належної структури менеджменту інновацій. Необхідно своєчасно відреагувати та пристосуватись до нововведень для покращення організаційного процесу на підприємстві, забезпечення стабільності, конкурентоспроможності та збереження позицій лідера в галузі.

Список використаних інформаційних джерел

1. Адаменко О. А. Концептуальні засади інноваційного розвитку підприємств / О. А. Адаменко // Наукові праці Національного у-ту харчових технологій. – 2010. – № 35. – С. 5–10.
2. Гринько Т. В. Формування системи управління інноваційним розвитком підприємств / Т. В. Гринько // Вісник Хмельницького національного університету. – 2010. – № 4, Т. 2. – С. 39–43.
3. Інноваційний розвиток підприємства [текст] : навч. посіб. / Пугач А. М., Демчук Н. І., Довгаль О. В., Крючко Л. С., Тягло Н. В. – ФОП Швець В. М., 2018. – 348 с.
4. Шевчук П. В. Управління інноваційним розвитком підприємств: стратегічна складова / П. В. Шевчук // Вісник Криворізького економічного інституту КНЕУ. – 2010. – № 3(23). – С. 90–92.
5. Шульгіна Л. М. Сучасні концепції стратегічного управління інноваційним розвитком підприємства / Л. М. Шульгіна, В. В. Юхименко // Маркетинг і менеджмент інновацій. – 2011. – № 3. – Т. 2. – С. 79–84.

УДК 65.012.4

УПРАВЛІННЯ КАР'ЄРОЮ ПЕРСОНАЛУ ПІДПРИЄМСТВА ЯК ЧИННИК ЙОГО РОЗВИТКУ

С. В. Чмирь, *магістр спеціальності Менеджмент освітня програма «Менеджмент і адміністрування»*
Л. М. Шимановська-Діанич, *д. е. н., професор – науковий керівник*

Анотація. У статті розглядаються теорія кар'єри та особливості її використання в управлінні персоналом підприємства, методи та форми управління кар'єрою та підходи до побудови системи управління кар'єрою персоналу на підприємстві, оцінка ефективності управління кар'єрою персоналу та напрями удосконалення управління кар'єрою персоналу ТОВ «Інтер-мол».

Ключові слова: кар'єра, управління кар'єрою, процес управління кар'єрою, ефективність.

Abstract: The article discusses career theory and features of its use in enterprise personnel management, methods and forms of career management and approaches to building a system of personnel career management at the enterprise, assessment of the effectiveness of personnel management and directions for improving career management. the staff of LLC "Inter-Mall".

Key words: career, career management, career management process, efficiency.

Постановка проблеми. Розвиток ринкових відносин в Україні стосується не тільки форми господарювання, орієнтуючи її на ефективне використання обмежених ресурсів, у тому числі кадрового та інтелектуального потенціалу особистості, а й самої природи людської діяльності, її цілей, структури, спрямованості, характеру переваг і цінностей. У системі цих змін все більш важливе місце займає кар'єра, яка дозволяє підприємству більш повно розкривати та використовувати інтелектуальний потенціал своїх працівників, а персоналу дає можливість задовольнити широкий спектр потреб.

Аналіз основних досліджень і публікацій. Питаннями управління кар'єрою персоналу підприємства займались багато зарубіжних та вітчизняних вчених, серед яких можна відмітити таких як: Д. П. Богиня, М. Д. Ведерніков, О. А. Грішнова, В. М. Данюк, О. В. Дубовик, А. П. Єгоршин, Ю. А. Єршова, О. Л. Єськов, І. В. Климчук, Т. А. Костишина, А. С. Козакевич, В. І. Крамаренко, І. І. Лотоцький, М. П. Лукашевич, Е. Г. Молл, Ю. В. Наврузов, Г. В. Назарова, О. С. Новікова, Е. В. Охотський, І. Л. Петрова, Т. В. Поспєлова, В. С. Савельєва, О. В. Сардак, М. В. Семикіна, Н. С. Ситнік, О. А. Турецький, В. О. Храмов, Н. І. Чухрай, Н. В. Шаргородська, І. Б. Швець, Ю. М. Яновська та інші.

Формулювання мети. Метою статті є обґрунтування теоретичних засад управління кар'єрою персоналу підприємства як

чинником його розвитку, методи та форми, підходи до побудови системи управління кар'єрою персоналу, оцінки ефективності управління кар'єрою, розробки та запровадження комплексу практичних заходів, спрямованих на удосконалення управління кар'єрою персоналу ТОВ «Інтер-мол»

Виклад основного матеріалу дослідження.

Кар'єра – це результат усвідомленої позиції і поведінки людини у сфері трудової діяльності, що пов'язаний з баченням працівником свого трудового майбутнього, шляхів професійного зростання та самореалізації. Управління діловою кар'єрою виконує важливі функції в трудовій діяльності працівника: стимулює ріст трудової активності, прискорює процеси кадрових переміщень, що дозволяє працівнику зайняти вище соціальне положення, сприяє зростанню задоволеності своєю працею. Управління діловою кар'єрою організації має стати одним з найважливіших напрямків кадрової роботи та управління трудовими ресурсами, орієнтованим на визначення стратегії та етапів розвитку і просування керівників і спеціалістів.

Управління діловою кар'єрою – заходи, що проводяться кадровою службою підприємства, щодо планування, організації, мотивації й контролю службового росту працівника, виходячи із цілей, потреб і можливостей організації й самого працівника

Управління кар'єрою с досить складним процесом і може вирішуватись на основі застосування сукупних методів:

– по-перше, через аналіз і обробку листків обліку кадрів з метою виявлення періоду роботи на певних посадах. Цей метод зорієнтований на минуле і виникає потреба в його корегуванні з врахуванням реальних можливостей;

– по-друге, на основі експертних опитувань керівників про раціональний вік і термін зайняття посади з наступною обробкою результатів методами рангової кореляції – на основі нормативного рейтингу посад.

Система управління кар'єрою персоналу повинна включати взаємозалежні між собою цілі, функції, технології, принципи, структуру й кадри управління кар'єрою

Ефективна система управління кар'єрою персоналу повинна включати три взаємозалежні підсистеми: виконавців (працівників); робіт (робітників місць, посад); інформаційного забезпечення.

Дослідження ефективності управління кар'єрою персоналу проведено за матеріалами ТОВ «Інтер-мол».

За результатами оцінки ефективності управління кар'єрою персоналу ТОВ «Інтер-мол» виявлено, що процеси управління кар'єрою сприяють підвищенню конкурентоздатності співробітників ТОВ «Інтер-мол» і викликають необхідність спільного навчання керівництва і співробітників справлятися зі змінами, які вони тягнуть за собою. Успішність цих процесів багато в чому залежить і від організаційної культури: все керівництво ТОВ «Інтер-мол» поділяє з підлеглими висхідні принципи і ціннісні пріоритети.

Проаналізувавши визначені в «Положенні про кадрову службу» завдання та функції відмічаємо, що плануванню кар'єри, мотивації до кар'єрного зростання, комплексній системі кар'єрного росту персоналу ТОВ «Інтер-мол» приділяється обмаль уваги.

Після проведеного дослідження визначено, що ТОВ «Інтер-мол» не сприяє розвитку кар'єри і визначено такі головні причини, через які кар'єра не відбувається: недосконала організація планування та стимулювання, відсутність можливостей кар'єрного зростання, відсутність умов для самореалізації.

Для вдосконалення управління кар'єрою персоналу ТОВ «Інтер-мол» слід впроваджувати такі заходи:

– розроблено та впроваджено комплексну систему кар'єрного росту персоналу ТОВ «Інтер-мол», яка включає: комбінування різних технологій серед яких поряд з такими універсальними персонал-технологіями, як управління по цілям, навчання, управління адаптацією і професійною орієнтацією, застосовуються і специфічні кар'єрні: робота з резервом на висування, індивідуальне психологічне консультування з питань кар'єри, моделювання кар'єрограм;

– система кар’єрного росту персоналу формується з простих програм у виді навчання і більш деталізованих консультаційних послуг по удосконалюванню подальших планів просування по службі, дає широкий спектр інформації про вакантні місця і про кваліфікацію, що потрібна, щоб їх зайняти; допомагає працівникам установити цілі кар’єри; заохочує змістовний діалог між працівниками і їхніми керівниками по цілях цієї кар’єри;

– планування кар’єри не обмежується підбором та розстановкою персоналу. Воно має забезпечити подальший розвиток персоналу, професійно-кваліфікаційне просування працівників, їх перепідготовку в разі виробничої необхідності. Це вимагає тісного взаємозв’язку між плануванням кар’єри та плануванням виробничої адаптації, атестації персоналу, його професійного навчання, формуванням резерву керівників підприємства.

До методів підвищення ефективності планування кар’єри персоналу відносять:

– створення ефективних умов управління;

– налагодження контролю як з боку кадрової служби, так і з боку керівників структурних підрозділів за перебігом робочого процесу кожного науково-педагогічного працівника;

– проведення заходів із залучення керівників структурних підрозділів до систем як планування кар’єри, так і професійного зростання;

– зменшення впливу сторонніх факторів на процеси управління кар’єрою та професійним розвитком; забезпечення взаємозв’язку систем управління кар’єрою та процесами професійного розвитку й професійного навчання.

Розглядаючи місце соціального пакета в системі мотивації персоналу, треба зазначити, що основна тенденція в розвитку мотиваційної політики ТОВ «Інтер-мол» полягає у збільшенні частки соціальних виплат у компенсаційних пакетах. Конкурентна соціальна політика вказує на те, що керівництво не лише прагне до максимізації прибутку, а й надає важливого значення соціальному забезпеченню найманих працівників, створенню гідних умов праці, збереженню і збагаченню людського капіталу.

Висновки. Управління діловою кар'єрою виконує важливі функції в трудовій діяльності працівника: стимулює ріст трудової активності, прискорює процеси кадрових переміщень, що дозволяє працівнику зайняти вище соціальне положення, сприяє зростанню задоволеності своєю працею.

Список використаних інформаційних джерел

1. Дахно І. І. Ділова кар'єра : навч. посіб. / І. І. Дахно. – Київ : Центр учбової л-ри, 2011. – 528 с.
2. Маркова С. В. Управління персоналом : навч.-метод. посіб. для студентів освітньо-кваліфікаційного рівня «бакалавр» / С. В. Маркова, О. М. Олійник. – Запоріжжя : ЗНУ, 2013. – 80 с.
3. Никифоренко В. Г. Управління персоналом : навч. посіб. / В. Г. Никифоренко. – Одеса : Атлант, 2013. – 275 с.
4. Савельєва В. С. Управління діловою кар'єрою : навч. посіб. / В. С. Савельєва, О. Л. Єськов. – Київ : Центр учбової л-ри, 2007. – 176 с.
5. Управління персоналом : підручник / В. М. Данюк, А. М. Колот, Г. С. Суков та ін. ; за заг. та наук. ред. к. е. н., проф. В. М. Данюка. – Київ : КНЕУ; Краматорськ : НКМЗ, 2013. – 666 с.

СПЕЦІАЛЬНІСТЬ ОБЛІК І ОПОДАТКУВАННЯ

Освітня програма «Облік і аудит»

Заочна форма навчання

УДК 657.076.4

ОБЛІКОВА ПОЛІТИКА ЯК ІНСТРУМЕНТ ОРГАНІЗАЦІЇ БУХГАЛТЕРСЬКОГО ОБЛІКУ ВЛАСНОГО КАПІТАЛУ

М. С. Гацук, *магістр спеціальності Облік і оподаткування освітня програма «Облік і аудит»*
Є. А. Карпенко, *к. е. н., доцент – науковий керівник*

Анотація. Досліджено сутність облікової політики, що інтегрує всі аспекти облікового процесу власного капіталу. Запропоновано модель побудови облікової політики щодо власного капіталу в системі управління підприємством.

Ключові слова: власний капітал, капітал, облікова політика, організація обліку.

Abstract. The essence of accounting policy that integrates all aspects of accounting process of equity is investigated. The model of accounting accounting for equity in the enterprise management system is proposed.

Key words: equity, capital, accounting policy, accounting organization.

Постановка проблеми. Для забезпечення організації облікового процесу на підприємствах роздрібної торгівлі в контексті гармонізації та стандартизації бухгалтерського обліку України згідно з міжнародними правилами розробляється облікова політика.

Відносно власного капіталу сучасна облікова політика має не лише забезпечувати виконання вимог чинного законодавства і бути дієвим інструментом організаційного, технічного та методичного забезпечення бухгалтерського обліку і подання об'єктивної інформації про елементи власного капіталу у фінансовій звітності, але й засобом контролю й аналізу стану та змін власного капіталу, спрямованим на обґрунтування управлінських рі-

шень із підвищення ефективності його формування та використання. Разом з тим на багатьох підприємствах України в розпорядчому документів про облікову політику не приділено достатньо уваги обліку власного капіталу.

Аналіз основних досліджень і публікацій. Ретроспективний аналіз теоретико-методичного забезпечення обліково-аналітичної практики дозволяє констатувати той факт, що основні проблеми обліку власного капіталу досліджували вітчизняні і зарубіжні науковці: І. О. Бланк, Ф. Ф. Бутинець, Є. Ф. Брігхем, Ю. А. Верига, С. Ф. Голов, С. М. Дєньга, О. В. Карпенко, В. А. Кулик, Г. Г. Кірейцев, В. Ф. Палій, М. С. Пушкар, Ж. Ришар, В. В. Сопко, К. С. Сурніна, В. М. Сутормінa, Л. Л. Тягнирядно, Л. М. Янчева.

Визнаючи вагомий внесок науковців у розв'язання комплексу теоретичних і методичних питань бухгалтерського обліку власного капіталу, встановлено, що використання зарубіжного досвіду без врахування специфіки організаційно-правових форм вітчизняних підприємств зумовлює невідповідність теоретичного забезпечення обліку власного капіталу практиці функціонування суб'єктів господарювання, ускладнює організацію і ведення бухгалтерського обліку власного капіталу, що в комплексі знижує ефективність управлінських рішень. На сьогодні залишаються не достатньо дослідженими питання формування облікової політики щодо власного капіталу.

Формулювання мети. Метою статті є дослідження порядку формування облікової політики підприємства в частині власного капіталу та визначення напрямів її удосконалення.

Виклад основного матеріалу дослідження. Облікова політику підприємства – це система способів ведення бухгалтерського обліку та складання фінансової звітності, що використовується підприємством для інформаційного забезпечення прийняття економічних рішень та передбачає найбільш достовірне відображення фактів господарської діяльності [1, с. 54].

Результати дослідження науковців [2] щодо складових облікової політики сукупності підприємств України свідчать про відсутність або неповне висвітлення в цьому організаційному

регламенті правил відображення в обліку операцій з елементами власного капіталу.

Так, у 66,7 % з досліджених підприємств в обліковій політиці наводяться цитування та посилання на законодавчі нормативні документи і частково висвітлюються облікові процедури з формування та змін окремих елементів власного капіталу, оцінки внесків засновників (інструментів власного капіталу), технології облікового процесу операцій із складовими власного капіталу (документування, рух первинних документів, робочий план рахунків, систематизація даних в облікових регістрах, узагальнення інформації у звітності підприємства) тощо, а 33,3 % підприємств не приділяють уваги цим питанням і не прописують їх в обліковій політиці [1]. Це впливає на якість облікової інформації та може призвести до прийняття неефективних рішень з управління власним капіталом.

Для підвищення якості облікової інформації, яка використовується в управлінні, під час формування облікової політики щодо капіталу підприємства доцільним є виокремлення двох груп елементів, а саме:

1) елементи основного функціоналу, що є директивними для організації фінансового обліку і передбачають розкриття інформації про власний капітал у фінансовій звітності;

2) елементи додаткового функціоналу, орієнтовані на отримання інформації для забезпечення ефективності управління власним капіталом (управлінський облік). Вони є необов'язковими, але бажаними в змінюваному ринковому середовищі функціонування сучасних підприємств роздрібної торгівлі.

На основі вивчення наукової літератури нами сформована модель формування облікової політики власного капіталу, яка буде виконувати місію інформаційної підтримки в системі управління підприємством (рис. 1).

Синергія елементів основного і додаткового функціоналу облікової політики щодо власного капіталу знайде відображення у відповідних розділах розпорядчого документу про облікову політику підприємства. На нашу думку цей документ може містити такі розділи:

Рисунок 1 – Модель побудови облікової політики щодо власного капіталу в системі управління підприємством

1. Організаційне забезпечення обліку власного капіталу.
2. Методичне забезпечення обліку складових елементів власного капіталу.
3. Технологія обліку власного капіталу.
4. Управлінський аспект обліку власного капіталу (додатковий функціонал облікової політики).

Перший розділ «Організаційне забезпечення обліку власного капіталу» визначає цілі облікової політики; сучасне нормативно-правове забезпечення обліку та його моніторинг; зовнішні та внутрішні фактори, що впливають на організацію обліку власного капіталу підприємства; суб'єкти облікової політики та розподіл обов'язків між ними.

Другий розділ «Методичне забезпечення обліку складових елементів власного капіталу» є частиною основного функціонала облікової політики і висвітлює методичні аспекти обліку інвестованого та накопиченого капіталу в процесі діяльності.

Третій розділ «Технологія обліку власного капіталу» визначає порядок обліку власного капіталу в частині документування операцій зі складовими власного капіталу, формування робочого плану рахунків, облікових регістрів і надання інформації у фінансовій звітності.

Четвертий розділ «Управлінський аспект обліку власного капіталу» є додатковим функціонала облікової політики і висвітлює організаційні та методичні аспекти управлінського обліку. В цьому розділі описуються питання, які стосуються: створення центру контролю та управління власним капіталом; аналізу складу та структури власного капіталу; визначення додаткової потреби у власному капіталі і внутрішніх та зовнішніх джерел його формування; методів оцінки вартості складових елементів власного капіталу підприємства; формування внутрішньої звітності про власний капітал і його зміни (перелік форм, порядок складання і строки подання); прийняття рішень щодо ефективного функціонування власного капіталу.

Висновки. Бухгалтерський облік є основним джерелом інформаційного забезпечення управління підприємством. Саме він формує достовірну облікову інформацію про стан, структуру і динаміку власного капіталу, що, в подальшому, дає можливість для системи управління підприємством прийняти відповідні управлінські рішення. Разом з тим, у сучасному бухгалтерському обліку допускається багатоваріантність вирішення питань щодо формування та змін власного капіталу. Тому необхідним є ґрунтовний опис всіх елементів власного капіталу в розпорядчому документів про облікову політику.

Список використаних інформаційних джерел

1. Кулик В. А. Облікова політика підприємства: набутий досвід та перспективи розвитку : монографія / В. А. Кулик. – Полтава : РВВ ПУЕТ, 2014. – 373 с.

2. Янчева Л. М. Обліково-аналітичне забезпечення управління капіталом підприємств торгівлі: теорія та практика : монографія / Л. М. Янчева, Н. Б. Кащена, Г. Л. Чміль. – Харків : ХДУХТ, 2016. – 537 с.

УДК 657.1

НАПРЯМИ РОЗВИТКУ МЕТОДУ БУХГАЛТЕРСЬКОГО ОБЛІКУ

В. О. Бочкова, *магістрант спеціальності Облік і оподаткування освітня програма «Облік і аудит»*
І. В. Леоненко, *магістрант спеціальності Облік і оподаткування освітня програма «Облік і аудит»*
В. А. Кулик, *д. е. н., доцент – науковий керівник*

Анотація. У дослідженні обґрунтовано необхідність перегляду теоретичних основ бухгалтерського обліку. Враховуючи, що сучасні підприємства працюють в умовах повної автоматизації, необхідним є перегляд підходів до методології обліку. Автором застосовано хронологічний та системний підходи для відображення еволюції елементів методу бухгалтерського обліку. У ході дослідження визначено фактори, що впливають на трансформацію елементів методу бухгалтерського обліку та їх сучасну форму. Отримані результати можуть бути використані для побудови системи бухгалтерського обліку на підприємствах з метою підвищення її ефективності.

Ключові слова: бухгалтерський облік, мета бухгалтерського обліку метод бухгалтерського обліку, предмет бухгалтерського обліку.

Abstract. The study substantiates the need to review the theoretical foundations of accounting. Given that modern enterprises operate in the conditions of full automation, it is necessary to revise approaches to accounting methodology. The author has applied the chronological and systematic approaches to reflect the evolution of the elements of the accounting method. The study identified the factors that influence the transformation of accounting method elements and their modern form. The results obtained can be used to build a business accounting system to improve its efficiency.

Key words: accounting, purpose of accounting method of accounting, subject of accounting.

Постановка проблеми. Дослідження основних тенденцій розвитку сучасного суспільства неможливе без врахування впливу на нього сучасних інформаційних технологій. Інформатизація стосується усіх сфер людського буття, включаючи суспільство, науку, мистецтво, економіку. В економіці найбільш стрімкого розвитку інформаційні технології набули із виникненням та освоєнням суб'єктами господарювання мережі Інтернет. Галузі економіки, безпосередньо пов'язані з інформаційними і телекомунікаційними технологіями, порівняно з традиційною промисловістю, зростають більш швидкими темпами та набувають домінуючого значення. Враховуючи, що бухгалтерський облік є сервісною економічною наукою, основною метою якого є надання користувачам повної, правдивої та неупередженої інформації для прийняття рішень, на підставі яких забезпечується подальше функціонування суб'єктів господарської діяльності та розвиток економіки в цілому, вважаємо за необхідне переглянути методологічні основи бухгалтерського.

Аналіз основних досліджень і публікацій. Питаннями розвитку бухгалтерського обліку в умовах автоматизації присвятили свої праці такі українські вчені як Р. П. Булига, В. Н. Жук, Г. Г. Кірейцев, С. Ф. Легенчук, М. С. Пушкар, І. І. Яремко та ін. Проблемами використання інформаційно-комунікаційних технологій у бухгалтерському обліку займаються такі українські вчені як: С. В. Івахненков, А. С. Крутова, В. А. Осмятченко, М. М. Матюха. У той же час методологічні основи бухгалтерського обліку, залишаються недостатньо дослідженими.

Формулювання мети. Метою дослідження є перегляд існуючих методологічних основ бухгалтерського обліку та визначення їх актуальності, що дозволить оптимізувати існуючу систему організації бухгалтерського обліку та підвищить її ефективність.

Виклад основного матеріалу дослідження. Бухгалтерський облік є важливою складовою інформаційного суспільства та інформаційної економіки, оскільки виступає інформаційною ба-

зою про стан і результати діяльності підприємства, що створюється з метою надання повної, правдивої та неупередженої інформації зовнішнім і внутрішнім користувачам для прийняття рішень. Виходячи з вищесказаного, можна впевнено стверджувати, що теоретичні основи бухгалтерського обліку також змінюються в умовах повної автоматизації суспільства та економіки.

В Україні із 1999 року мета бухгалтерського обліку визначена Законом України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні». Згідно із зазначеним нормативно-правовим актом, метою бухгалтерського обліку і складання фінансової звітності визначено надання користувачам для прийняття рішень повної, правдивої та неупередженої інформації про фінансове становище, результати діяльності та рух грошових коштів підприємства. У Законі вказано, що на підставі даних бухгалтерського обліку здійснюється складання фінансової, податкової, статистичної та інших видів звітності, що використовують грошовий вимірник.

Прагнення до підвищення ефективності системи управління підприємством, зумовлює необхідність перебудови способів обробки облікової інформації в основі яких знаходиться метод бухгалтерського обліку. До елементів методу бухгалтерського обліку належать способи: 1) первинного спостереження (документування та інвентаризація); 2) вартісного вимірювання (оцінка і калькуляція); 3) поточного групування (рахунки бухгалтерського обліку та подвійний запис); 4) підсумкового узагальнення (баланс і звітність).

Розглянемо зміни елементів методу бухгалтерського обліку, що відбуваються в умовах повної автоматизації бухгалтерського обліку.

Документування є початковим етапом у системі облікового перетворення інформації, а документ – носієм цієї інформації. Ознаки електронного документу наведено у Законі України «Про електронні документи й електронний документообіг», згідно з яким, електронний документ – це документ, інформація у якому зафіксована у вигляді електронних даних, включаючи обов'язкові реквізити документа. Обов'язковими реквізитами є

обов'язкові дані в електронному документі, без яких він не може бути підставою для його обліку і не матиме юридичної сили. Таким чином, беззаперечним є факт, що в електронному середовищі, документування як елемент бухгалтерського обліку змінює форму свого існування. Зокрема, первинні документи можуть створюватися із використанням «безпаперових» носіїв інформації; змінюються форми первинних документів та перелік їх обов'язкових реквізитів; окремі обов'язкові реквізити бухгалтерських документів видозмінюються під впливом способу представлення та обробки облікової інформації (наприклад, підпис та електронний цифровий підпис); частина бухгалтерської документації – зокрема, облікові регістри та звітність, в умовах автоматизованої форми обробки облікових даних взагалі формується автоматично.

Досліджуючи особливості проведення інвентаризації в постіндустріальній економіці, тобто, в умовах повної комп'ютеризації бухгалтерського обліку, варто відзначити, що на даний час не створено жодного програмного продукту, який без участі людини здатен визначити стан та якісні характеристики об'єкту, що контролюється. Ефективність проведення інвентаризації в комп'ютерному середовищі більшою мірою залежать від виду об'єктів обліку, що підлягають інвентаризації, особливостей їх визнання та оцінки.

На законодавчому рівні визначено необхідність оцінки при веденні бухгалтерського обліку та підтвердження його достовірності в умовах діючого підприємства та регламентовано необхідність проведення оцінки майна підприємства у випадку припинення його діяльності. Згідно з чинним законодавством, пріоритетною є оцінка за історичною (фактичною) собівартістю. У той же час, вимоги, користувачів до облікової інформації, що виникають у процесі функціонування суб'єктів господарювання в інформаційній економіці, свідчать про необхідність застосування альтернативних видів оцінки до різних об'єктів бухгалтерського обліку. Завдяки повній автоматизації облікових процедур на підприємствах, така вимога користувачів є здійсненною, за допомогою відповідного програмного забезпечення ко-

ристувачами може бути отримана інформація щодо окремих об'єктів бухгалтерського обліку та вартості підприємства в цілому за різними видами оцінок. Калькулювання є результатом застосування оцінки.

Бухгалтерський облік відображає факти господарського життя у вартісному вимірі, за його допомогою здійснюється відображення на рахунках бухгалтерського обліку усіх господарських операцій, що відображають стан та рух активів, власного капіталу, зобов'язань, доходів, витрат та фінансових результатів. До перспектив розвитку системи рахунків бухгалтерського обліку в контексті економічних змін (інформатизації суспільства, зростання значення соціального, клієнтського та екологічного капіталів) належить необхідність поглиблення предметного наповнення рахунків бухгалтерського обліку, передбачаючи важливість облікового відображення на них об'єктів частин зовнішнього середовища.

Результатом застосування подвійного запису в бухгалтерському обліку є існування такого елемента методу бухгалтерського обліку як баланс (балансове узагальнення).

Особливістю балансового узагальнення як елемента методу бухгалтерського обліку для підприємств, що працюють в інформаційній економіці є збільшення видів активів і зобов'язань, що включаються в основний балансове рівняння.

Розвиток інноваційних інформаційних технологій здійснює суттєвий вплив на зміст та перелік форм бухгалтерської звітності, методику їх складання та подання. Одним із видів прояву впливу інформаційних технологій на процес подачі звітності є отримання бухгалтерами можливості її подання у електронній формі.

Висновки. Таким чином, методологічні основи бухгалтерського обліку в умовах його повної автоматизації потребують перегляду. Особливо це стосується побудови системи бухгалтерського обліку на підприємствах, що повністю автоматизують усі управлінські процеси. Запропоновані у дослідженні, критичні підходи до традиційних елементів бухгалтерського обліку дозволять побудувати систему бухгалтерського обліку відповідну запитам управлінців та підвищити її ефективність.

Список використаних інформаційних джерел

1. Плаксієнко В. Я. Облік, оподаткування та аудит : навч. посіб. [для студ. Вищих навч. закл.] / В. Я. Плаксієнко, Ю. А. Верига, В. А. Кулик, Є. А. Карпенко. – Київ : ЦУЛ. 2019. – 509 с.
2. Кулик В. А. Принципи обліку: стан та перспективи розвитку / В. А. Кулик, М. О. Любимов, Л. Л. Тягнирядно // Науковий вісник ПУЕТ. – 2019. − № 1. – С. 71–76.

УДК 657

АУДИТ РОЗРАХУНКІВ З ПІДЗВІТНИМИ ОСОБАМИ

М. С. Говоруха, *магістрант спеціальності Облік і оподаткування освітня програма «Облік і аудит»*
В. А. Кулик, *д. е. н., доцент – науковий керівник*

Анотація. У статті удосконалено документальне забезпечення проведення аудиту розрахунків з підзвітними особами з метою складання правильного аудиторського висновку і збереження конкурентних переваг на ринку аудиторських послуг. Розроблені: анкета перевірки, програма аудиту та робочі документи аудитора для перевірки розрахунків з підзвітними особами підприємства.

Ключові слова: розрахунки з підзвітними особами, мета аудиту, завдання аудиту, робочий документ аудитора, програма перевірки, аудиторські процедури.

Abstract. Documents of audit with accountable persons were improved with the purpose to make correct conclusion of auditor and to keep the competitor advantages at the market services of audit. The article include: list of questions, program of audit and working documents of auditor for checking calculations with accountable persons.

Key words: accounts payable, audit purpose, audit tasks, audit working paper, audit program, audit procedures.

Постановка проблеми. Планування роботи аудитора і його документальне забезпечення є невід'ємною складовою в процесі проведення аудиту для перевірки розрахунків з підзвітними особами. У процесі планування та складання програми аудиту

важливе значення має визначення мети та завдання аудиторської перевірки. Планування допомагає аудитору належним чином організувати свою роботу та контролювати роботу своїх асистентів, а також виявляти помилки та порушення при проведенні аудиту та оформляти їх належним чином для формування правильного аудиторського висновку. Тому постає нагальне питання розробки документів для оформлення аудиту розрахунків з підзвітними особами.

Аналіз основних досліджень і публікацій. Проблеми розробки документального забезпечення аудиту розрахунків з підзвітними особами розглядаються в працях видатних вітчизняних науковців, таких як: А. М. Ткаченко, В. В. Сопко, П. І. Пилипенко, І. І. Сахарцева, Л. П. Кулаковська, В. І. Драч, Н. М. Проскуріна та ін.

Формулювання мети. Метою статті є удосконалення документального забезпечення аудиту розрахунків з підзвітними особами підприємства. Задачі дослідження – розробити анкету перевірки, програму аудиту та робочі документи аудитора для перевірки розрахунків з підзвітними особами з метою складання правильного аудиторського висновку і збереження конкурентних переваг на ринку аудиторських послуг.

Виклад основного матеріалу дослідження. Мета проведення аудиту розрахунків з підзвітними особами – висловлення незалежної думки аудитора щодо достовірності, законності та правильності відображення в обліку та звітності виданих грошових коштів під звіт та їх цільового використання.

Завдання проведення аудиту розрахунків з підзвітними особами – це: 1) оцінювання рівня законності та доцільності видачі грошових коштів під звіт, на відрядження або господарські потреби; 2) перевірка правильності оформлення первинних документів та відповідність термінів відрядження; 3) перевірка правильності отримання та використання підзвітних сум; 4) перевірка своєчасності повернення невитрачених коштів, а також перевірка правильності відображення інформації у реєстрах бухгалтерського обліку та фінансовій звітності.

Для проведення якісного аудиту розрахунків з підзвітними особами аудитору необхідно провести на підприємстві анке-

тування бухгалтера з обліку розрахунків з підзвітними особами.

Перелік питань в Анкеті перевірки розрахунків з підзвітними особами. Анкета складається із чотирьох розділів.

Розділ 1. Дані про опитуваного:

1.1. Скільки років Ви працюєте на підприємстві?

1.2. Чи знаходитеся Ви в трудових відносинах з підприємством?

Розділ 2. Оформлення первинних документів та терміни звітування:

2.1. Чи існують договірні відносини з підприємством у місці відрядження?

2.2. Чи укладені договори з підзвітними особами про повну матеріальну відповідальність?

2.3. Чи встановлений графік документообігу розрахунків з підзвітними особами?

2.4. Де зазначається розмір добових на підприємстві: положенні про відрядження працівників; наказі про відрядження; не має такого документа?

2.5. Якими документами оформлюється видача коштів на відрядження: наказ про відрядження; посвідчення про відрядження; розрахунок (кошторис витрат); видатковий касовий ордер; Звіт про використання коштів; інші?

2.6. На кого покладено контроль за виписку посвідчень на відрядження: головного бухгалтера; підзвітну особу; касира?

2.7. Чи є на підприємстві Журнал реєстрації посвідчень на відрядження?

2.8. Як здійснюється реєстрація посвідчень на відрядження: суцільно; вибірково?

2.9. Якими документами оформлюються видача коштів на інші господарські потреби: наказ керівника на здійснення витрат на господарські потреби; видатковий касовий ордер; Звіт про використання коштів; інші?

2.10. Чи всі підтверджуючі документи до Звіту про використання коштів надаються в оригіналі?

Розділ 3. Отримання та використання підзвітних сум:

3.1. Видача авансу підзвітній особі здійснюється через: касу; особисту банківську картку?

3.2. Чи були на підприємстві штрафні санкції щодо невчасно повернених підзвітних сум?

3.3. Чи були випадки порушення касової дисципліни в розрахунках з підзвітними особами?

3.4. Чи відзвітувалися підзвітні особи за раніше отримані кошти?

3.5. Цільове використання коштів, отриманих у банку на відрядження та господарські потреби, контролюється головним бухгалтером?

Розділ 4. Відображення інформації в обліку:

4.1. Регістри з обліку розрахунків з підзвітними особами формуються: автоматично або вручну?

4.2. Чи мають всі особи доступ до комп'ютеризованого обліку розрахунків з підзвітними особами?

При первісному аудиті процедури будуть залежати від рівня довіри до результатів попереднього аудиту.

Для вирішення поставлених завдань аудиту розрахунків з підзвітними особами пропонуємо робочі документи аудитора, які, на думку авторів, стануть обґрунтованими доказами якісного аудиту розрахунків з підзвітними особами (табл. 1, 2).

Таблиця 1 – Робочий документ аудитора з перевірки балансу

Період	Головна книга	Баланс	Відхилення (+; –)	Причина	Висновок аудитора

Таблиця 2 – Робочий документ аудитора з перевірки своєчасності повернення коштів наданих під звіт

ПІБ. підзвітної особи	Одержання під звіт		Звіт про використання коштів		Повернення в касу		Затримка розрахунку		Висновок аудитора
	дата	сума	дата	сума	дата	сума	сума	днів	

Висновки. Удосконалено документальне забезпечення аудиту розрахунків з підзвітними особами підприємства, що, на відміну від існуючих, включає: анкету перевірки, програму аудиту та робочі документи аудитора для перевірки розрахунків з підзвітними особами. Це дозволить провести якісний аудит та скласти правильний аудиторський висновок, що допоможе зберегти конкурентні переваги аудиторської фірми на ринку аудиторських послуг.

Список використаних інформаційних джерел

1. Плаксієнко В. Я. Облік, оподаткування та аудит : навч. посіб. [для студ. вищих навч. закл.] / В. Я. Плаксієнко, Ю. А. Верига, В. А. Кулик, Є. А. Карпенко. – Київ : ЦУЛ. 2019. – 509 с.
2. Карпенко Є. А. Аудит бізнес-ризиків: переваги, недоліки та можливості застосування в Україні / Є. А. Карпенко, В. А. Кулик. – Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія «Економічні науки», 2019. Випуск 33. – С. 156–160.

УДК 657.2

ЗМІНИ В ОБЛІКУ ПОДАТКУ НА ДОДАНУ ВАРТІСТЬ У 2019 РОЦІ

В. О. Грицюк, *магістр спеціальності Облік і оподаткування освітня програма «Облік і аудит»*
Ю. О. Ночовна, *к. е. н., доцент – науковий керівник*

Анотація. У статті розкрито зміни в обліку податку на додану вартість у 2019 році; узагальнено платників податку на додану вартість; охарактеризовано порогову суму, що підлягає оподаткуванню податком на додану вартість та операції, що звільняються від оподаткування; проведено порівняння різних підходів до застосування касового методу обліку для різних галузей економіки у контексті нарахування податку на додану вартість; висвітлено основні аспекти заповнення податкової накладної з податку на додану вартість та можливі випадки її блокування.

Ключові слова: дохід, податкова декларація з податку на додану вартість, податок на додану вартість.

Abstract. The article discusses about changes in income tax accounting. The article summarizes value-added taxpayers; the threshold amount to be subject to value added tax; tax exempt transactions. The author compares approaches to the application of the cash accounting method for different industries in the context of value added tax. The article deals with the main aspects of filling in the value added tax invoice and the possible cases of its blocking.

Key words: income, value added tax statments, value added tax.

Постановка проблеми. Податок на додану вартість є одним із найважливіших податків, що формують бюджет будь-якої держави, і України в тому числі. Водночас він є одним з найпроблемніших і найскладніших податків у податковій системі України. У зв'язку з чим кожен суб'єкт господарювання повинен здійснювати контроль правильності, повноти та своєчасності нарахування й сплати ПДВ для того, щоб знизити податкові ризики, що призводять до фінансових втрат. Податковий кодекс України (ПКУ) містить окремі нововведення в порядок нарахування та сплати ПДВ у 2019 році. Інформацію для нарахування і сплати ПДВ надає аналіз показників Податкової декларації з ПДВ, а також визначення методичних підходів до її складання, що і підтверджує актуальність проведеного дослідження.

Аналіз основних досліджень і публікацій. Вагомий внесок у розвиток організації та методики бухгалтерського обліку розрахунків за ПДВ здійснили вітчизняні науковці: А. М. Герасимович, П. О. Куцик, І. Ю. Кравченко, Т. В. Мединська, Т. Ф. Плахтій, П. Я. Хомин, О. М. Чабанюк та інші. Проте зважаючи на постійні зміни в законодавчій базі України, необхідність адаптації системи обліку та контролю до вимог сучасності, особливої уваги вимагають подальші дослідження окресленої проблематики.

Формулювання мети. Метою статті є аналіз актуальних змін та нововведень у 2019 році з питань нарахування та обліку податку на додану вартість.

Виклад основного матеріалу дослідження. Основні зміни у нарахуванні та обліку ПДВ, що набули чинності з 1 січня 2019 року, узагальнено у табл. 1 [1, 2].

Таблиця 1 – Зміни щодо обліку ПДВ у 2019 році

Критерій	Значення
Платники податку	Можуть бути юридичні особи, ФОП загальної системи та платники єдиного податку 3 групи 3 % (ст. 180.1 ПКУ)
Порогова сума щодо обов'язкової реєстрації платником ПДВ	1 млн грн – сума оподатковуваних постачань товарів (послуг) протягом останніх 12 календарних місяців сукупно (п. 181.1 ПКУ). Операції з імпорту та ті, які звільнені від ПДВ, в цей обсяг не входять
Порогова сума, коли не сплачується ПДВ при імпорті товарів	Митна вартість імпортованих товарів не перевищує 150 євро. Суми такого імпорту не зазначаються в Податковій декларації з ПДВ. При перевищенні сплачується «імпортний» ПДВ
База оподаткування	Договірна вартість товарів (послуг), що постачаються, але не нижче звичайної ціни, ціни придбання та залишкової вартості (щодо основних засобів)
Ставки ПДВ	20 % – основна ставка щодо більшості операцій з постачання та для визначення «імпортного» ПДВ; 7 % – використовується щодо лікарських засобів та медобладнання, медичних виробів; 0 % – ставка ПДВ щодо експорту; «без ПДВ» – операції звільнені від оподаткування (перелік таких товарів зокрема в ст. 196 ПКУ, наприклад, книжна продукція)
Звітний період	Місячний – для всіх; квартальний – можливий для платників єдиного податку

При цьому операції, що мають звільнення від сплати ПДВ в цілому визначені ст. 196 ПКУ. Однак, існує ще низка специфічних тимчасових виключень, які значаться у перехідних положеннях.

Так, у 2019 році діє режим «без ПДВ» щодо операцій з вивезення в митному режимі експорту технічних культур товарних позицій 1201 (соя), 1205 (ріпак) та 1206 00 (соняшник) згідно з УКТ ЗЕД. Це означає, що при виготовленні такої продукції доведеться коригувати податковий кредит за п. 198.5 ПКУ, так як режим «без ПДВ» позбавляє суб'єктів господарювання й права на податковий кредит.

У 2019 році перестає діяти звільнення від ПДВ щодо операцій з імпорту електромобілів, яке діяло з 1 січня 2018 року по 31 грудня 2018 року. Також перестає діяти звільнення від ПДВ у 2019 році (з 1 січня) по операціях з:

1) постачання техніки, обладнання, устаткування, що стосуються альтернативних видів палива, зокрема біоетанолу (п. 2 підрозділу 2 розділу XX ПКУ);

2) імпорту відходів та брухту чорних і кольорових металів, а також паперу та картону для утилізації (макулатури та відходів) товарної позиції 4707 згідно з УКТ ЗЕД (ч. 1 п. 23 підрозділу 2 розділу XX ПКУ);

3) вивезення відходів та брухту чорних і кольорових металів в митному режимі експорту (ч. 2 п. 23 підрозділу 2 розділу XX ПКУ);

4) постачання на митній території України вугілля та/або продуктів його збагачення товарних позицій 2701, 2702, 2703 00 00 00, 2704 00 згідно з УКТ ЗЕД (п. 45 підрозділу 2 розділу XX Прикінцевих положень ПКУ).

31 березня 2019 р. припинило дію звільнення від ПДВ щодо деяких лікарських засобів відповідно до законодавства у сфері технічного регулювання (п. 38 підрозділу 2 розділу XX ПКУ).

З 1 січня 2019 року зупинилася дія касового методу визнання дати податкового зобов'язання та податкового кредиту для платників ПДВ, які: здійснюють постачання (у тому числі оптове), передачу, розподіл електричної та/або теплової енергії, поста-

чання вугілля та/або продуктів його збагачення по товарних позиціях 2701, 2702, 2703 00 00 00, 2704 00 УКТ ЗЕД; надають послуги з централізованого водопостачання та водовідведення (п. 44 підрозділу 2 розділу XX ПКУ).

Після 1 січня 2019 року касовий метод залишається за операціями з виконання підрядних будівельних робіт суб'єктами підприємницької діяльності (ст. 187.1 ПКУ).

Касовий метод щодо обліку ПДВ – це альтернатива правилу першої події. За касовим методом: податкове зобов'язання визнається за датою зарахування коштів на банківський рахунок (у касу) платника ПДВ; податковий кредит визнається також по даті оплати, тобто списанню коштів з банківського рахунку (чи видачі з каси).

Загальна форма декларації поки що залишається без змін. Останні зміни, внесені Наказом № 381, додали нові таблиці в додатки 1 (Д1) та 5 (Д5): таблиці 1.1 і 1.2 додатка Д1 щодо заповнення у ситуації використання розрахунків коригування незареєстрованних у ЄРПН на дату подання декларації.

У 2019 році відбулися зміни у порядку моніторингу ризикових податкових накладних. Міністерство фінансів України підготовло цілу низку нормативних документів з цього приводу: 1) Критерії ризикованості платника податку 2019; 2) Критерії ризиковості здійснення операцій; 3) Перелік показників, за якими визначається податкова історія платника податку; 4) Перелік кодів УКТ ЗЕД та послуг з кодами згідно з ДКПП, що застосовується для визначення відповідності податкових накладних / розрахунків коригування, поданих на реєстрацію до ЄРПН, критеріям ризиковості здійснення операції при здійсненні моніторингу.

Висновки. Як свідчить практика, в обліку розрахунків з ПДВ виникає багато питань, непорозумінь та суперечностей щодо правильного застосування норм чинного законодавства, визнання в обліку податкового зобов'язання та кредиту, порядку їх нарахування і сплати. Тому важливим є систематичне дослідження актуальних змін і доповнень до ПКУ стосовно ПДВ. У 2019 році відбулися зміни, що стосуються обліку імпортних

операцій та операцій, які звільнені від оподаткування, порядку блокування податкових накладних з ПДВ.

Список використаних інформаційних джерел

1. Податковий кодекс України від 02.12.2010 р. № 2755-VI. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17#n3610. – Назва з екрана.
2. Про внесення змін до Податкового кодексу України та деяких інших законодавчих актів України щодо покращення адміністрування та перегляду ставок окремих податків і зборів [Електронний ресурс] : Закон України від 23.11.2018 р. № 2628-VIII. – Режим доступу: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2628-19. – Назва з екрана.

УДК 657.1

МЕТОДИЧНІ АСПЕКТИ ОБЛІКУ АКРЕДИТИВІВ

В. О. Гроза, *магістр спеціальності Облік і оподаткування освітня програма «Облік і аудит»*
В. А. Кулик, *д. е. н., доцент – науковий керівник*

Анотація. Метою статті є виявлення особливостей застосування чинного національного та міжнародного законодавства, що регулює правові аспекти розрахунків із використанням акредитивів, а також відображення цих господарських операцій в обліку. У результаті дослідження визначено особливості нормативно-правового регулювання розрахунків із акредитивами із врахуванням вимог національних та міжнародних стандартів бухгалтерського обліку.

Ключові слова: акредитив, бухгалтерський облік, нормативне регулювання, розрахунки.

Abstract. The subject of the study is the payments using letters of credit. The purpose of the study is to identify the specifics of the application of the current national and international legislation. In the course of the study, the types of letters of credit and the features of its accounting have been determined. As a result of the research, certain aspects of the regulatory legal regulation of settlements with

letters of credit have been identified, taking into account the requirements of national and international accounting standards.

Key words: letter of credit, accounting, normative regulation, international financial reporting standards, calculations.

Постановка проблеми. В умовах нестабільності економіки та її все більшої глобалізації набуває великого значення проблема вибору форми розрахунків, що буде прийнятною для контрагентів із різних країн, а також підприємств, що на конкретний момент часу ще не мають впевненості у доброчесності нових партнерів. Виходячи із цього, підприємства потребують використання такої форми розрахунків, яка б забезпечила надійність погашення зобов'язань за укладеними договорами, у тому числі із іноземними партнерами. Однією із форм розрахунків, що задовольняє цим вимогам є розрахунки за допомогою акредитивів.

Аналіз основних досліджень і публікацій. Аналіз нормативно-правового регулювання розрахунків із використанням акредитивів та особливості їх відображення на рахунках бухгалтерського обліку підприємств, що здійснюють зовнішньоекономічну діяльність є предметом досліджень багатьох вчених, О. С. Височан, Н. В. Кудлаєва, О. Д. Онуфрак, С. В. Романенко, В. В. Скоробогатова, В. А. Шпильовий. Водночас, проблеми, що виникають в обліку розрахунків із використанням акредитивів у розрізі їх видів із врахуванням вимог міжнародних стандартів потребують, на нашу думку, більш глибокого дослідження.

Формулювання мети. Метою дослідження є виявлення особливостей застосування чинного національного законодавства, що регулює правові аспекти розрахунків із використанням акредитивів, а також відображення цих господарських операцій в обліку.

Виклад основного матеріалу дослідження. Успішне ведення господарської діяльності завжди передбачає доброчесне виконання своїх зобов'язань обома сторонами договору. Проте, на практиці, не завжди виникають ситуації, коли контрагенти можуть повністю довіряти один одному. Причинами виникнення

та застосування розрахунків із акредитивами для підприємств, що займаються зовнішньоекономічною діяльністю є: 1) поширення міжнародної торгівлі в умовах глобалізації економіки; 2) вимоги чинного законодавства окремих країн, якими визначено необхідність застосування саме цієї форми розрахунків для певних видів господарських операцій; 3) необхідність зменшення ризиків неплатежів для господарюючих суб'єктів, оскільки значна частина міжнародних контрактів укладаються на великі суми, а їх невиконання може спричинити банкрутство підприємства (акредитивній формі розрахунків надають перевагу підприємства агропромисловості, машинобудування та кораблебудування).

Відповідно до вимог вітчизняного законодавства із 2017 року українські підприємства були зобов'язані використовувати акредитиви, за умови укладання, імпортної угоди на суму, що перевищувала 5 млн дол. США (у еквіваленті цієї суми за офіційним курсом гривні до іноземних валют, установленим НБУ на день укладення договору). Із 2018 року Національний банк України скасував вимогу щодо обов'язкового використання акредитивної форми розрахунків під час авансової оплати нерезиденту для вітчизняних підприємств. Таким чином, із 2018 року в Україні використання акредитивної форми розрахунків залишається на розсуд господарюючого суб'єкта-резидента та залежить від законодавства підприємства-контрагента.

Головною перешкодою при використанні акредитивної форми розрахунків є її значна вартість, що впливає на собівартість товарів, придбаних, наприклад, у результаті імпортних операцій. Враховуючи, що підприємства повинні постійно підтримувати конкурентоспроможність своїх товарів на ринку, вони намагаються уникати будь-яких додаткових витрат, що можуть зменшити ефективність їх функціонування.

Стримуючими факторами у процесі розповсюдження акредитивної форми розрахунків в Україні є: 1) неможливість оцінки підприємствами поширення документарного акредитива; 2) наявність суперечностей між національними законодавчими акта-

ми та міжнародними; 3) недостатня кількість фахівців у даній сфері [2].

Відповідно до вимог законодавства та практики використання акредитивної форми розрахунків у господарській діяльності, акредитиви класифікуються за багатьма ознаками.

Особливості бухгалтерського обліку акредитивів характерні для покритих та непокритих акредитивів, а також безвідкличних акредитивів.

Покритий (депонований) – це акредитив, для здійснення виплат за яким, грошові кошти підприємства-платника бронюються заздалегідь в повній сумі на окремому рахунку в банку-емітенті або в виконуючому банку.

Виходячи із економічного змісту такої господарської операції, очевидно, що заброньовані заздалегідь кошти підприємство не може вільно використовувати у ході господарської діяльності. Для відображення резервування коштів на покриття акредитиву підприємства використовують кореспонденції рахунків: 1) дебет 313 «Інші рахунки в банку в національній валюті», кредит 311 «Поточні рахунки в національній валюті» − якщо при здійсненні господарської операції використовується гривня; 2) дебет 314 «Інші рахунки в банку в іноземній валюті», кредит 312 «Поточні рахунки в іноземній валюті» − якщо при здійсненні господарської операції використовується інша валюта. Доцільність відображення цих коштів на субрахунках 313 «Інші рахунки в банку в національній валюті» або 314 «Інші рахунки в банку в іноземній валюті» викликає сумніви, оскільки ліквідність грошових коштів, зарезервованих для покриття акредитиву є меншою, порівняно із коштами, що зберігаються на поточному рахунку та не задіяні для їх покриття.

Непокритий (гарантований) – це акредитив, для покриття якого використовуються кошти банківської установи, надані підприємству-платнику на умовах кредиту.

Кошти, що використовуються для оплати акредитиву у підприємства-платника обліковуються із використанням субрахунків 501 «Довгострокові кредити банків в національній валюті»,

502 «Довгострокові кредити банків в іноземній валюті», 601 «Короткострокові кредити банків у національній валюті» та 602 «Короткострокові кредити банків в іноземній валюті». При відображенні в обліку непокритих акредитивів, також будуть задіяні рахунки 951 «Відсотки за кредит», оскільки під час використання цієї форми розрахунків будуть використані кошти, залучені на платній основі.

Безвідкличний акредитив – це акредитив, який не може бути анульовано без згоди підприємства-отримувача коштів. Виходячи із економічного змісту розрахунків, що проводяться із використанням безвідкличних акредитивів, логічно припустити, що після його акцептування підприємство-емітент повністю втрачає контроль над зарезервованими для платежу коштами. Тому ми підтримуємо думку вчених, які вважають, що кошти, акумульовані для його сплати, доцільно обліковувати у складі дебіторської заборгованості підприємства із їх одночасним відображенням на балансових та позабалансових рахунках бухгалтерського обліку.

Висновки. Акредитивна форма розрахунків не є досить розповсюдженою в Україні. Основним стримуючим фактором щодо її використання є її висока вартість. Водночас, на державному рівні робляться спроби лібералізувати акредитивну форму розрахунків шляхом спрощення вимог до її застосування та надання підприємствам права оформлювати усі документи, пов'язані із використанням акредитивів, у електронній формі.

Список використаних інформаційних джерел

1. Плаксієнко В. Я. Облік, оподаткування та аудит : навч. посіб. [для студ. Вищих навч. закл.] / В. Я. Плаксієнко, Ю. А. Верига, В. А. Кулик, Є. А. Карпенко. – Київ : ЦУЛ. 2019. – 509 с.
2. Кулик В. А. Облік акредитивів із врахуванням вимог міжнародних стандартів / В. А. Кулик // Науковий вісник ПУЕТ. – 2018. − № 2. – С. 18–24.

УДК 657.1

ЯКІСТЬ ОБЛІКОВОЇ ІНФОРМАЦІЇ ЯК НЕОБХІДНА СКЛАДОВА СИСТЕМИ ІНФОРМАЦІЙНОЇ ПІДТРИМКИ УПРАВЛІННЯ

А. В. Дерев'янко, *магістрант спеціальності Облік і оподаткування освітня програма «Облік і аудит»*
Ю. О. Шустір, *магістрант спеціальності «Облік і оподаткування» освітня програма «Облік і аудит»*
Є. А. Карпенко, *к. е. н., доцент – науковий керівник*

Анотація. Предметом дослідження статті є якісні характеристики інформації бухгалтерського обліку та фінансової звітності. Метою дослідження є розширення переліку якісних характеристик інформації бухгалтерського обліку та фінансової звітності відповідно до вимог інформаційної економіки. У ході дослідження використано методи систематизації та узагальнення під час вивчення змісту міжнародних та національних стандартів бухгалтерського обліку та фінансової звітності.

Ключові слова: бухгалтерський облік, інформаційна економіка, якісні характеристики фінансової звітності.

Abstract. The subject of the article is the qualitative characteristics of accounting information. The purpose of the study is to expand the list of qualitative characteristics of accounting information in accordance with the requirements of the information economy. Methods of systematization and generalization were used in the article concerning studying of the international and national accounting standards.

Key words: accounting, information economy, qualitative characteristics of financial reporting.

Постановка проблеми. Розвиток бухгалтерського обліку в Україні відбувається шляхом поступового переходу на Міжнародні стандарти фінансової звітності (МСФЗ) через введення їх обов'язкового застосування для акціонерних товариств та адаптації змісту Національних положень (стандартів) бухгалтерського обліку до їх вимог. Водночас, відбувається постійне удосконалення змісту Концептуальної основи фінансової звіт-

ності та Міжнародних стандартів фінансової звітності, спрямоване на досягнення відповідності рівня розвитку бухгалтерського обліку особливостям світової економіки. Наразі, в Україні діють Міжнародні стандарти фінансової звітності, офіційний переклад яких здійснено станом на 2010 р., проте протягом останніх восьми років зміст Міжнародних стандартів фінансової звітності зазнав суттєвих змін.

Аналіз основних досліджень і публікацій. В Україні проблемам визначення принципів бухгалтерського обліку та якісних характеристик інформації фінансової звітності присвячено праці О. О. Гончаренко, О. В. Лук'янець, З.-М. В. Задорожного, Я. Крупки, М. Музики, Л. Є. Момотюк, Л. В. Шкуліпи, Т. Ф. Палахтій, Л. В. Чижевської. Водночас, питання пов'язані із розширенням переліку якісних характеристик інформації бухгалтерського обліку та фінансової звітності відповідно до вимог інформаційної економіки залишаються поки що не достатньо дослідженими.

Формулювання мети. Метою дослідження є розширення переліку якісних характеристик інформації бухгалтерського обліку та фінансової звітності відповідно до вимог інформаційної економіки.

Виклад основного матеріалу дослідження. В епоху розвитку інформаційних технологій і їх наскрізного впливу на всі аспекти людського буття важко виявити, що є первинним при розгляді конкретного об'єкта дослідження – сам об'єкт і традиційні фактори впливу на нього чи інформаційні технології, що розвиваються надшвидкими темпами та коригують усі об'єкти, на які, хоч найменшою мірою, опосередковано впливають.

Основною рушійною силою перетворень, що відбулися в усіх площинах соціального та економічного устрою, революційним стало широке запровадження інформаційно-комунікаційних технологій як інструменту інформаційного обслуговування світового простору. Інформатизація та комп'ютеризація вплинули на усі аспекти соціально-економічного життя світового співтовариства, за їх участю робиться спроба оптимізувати всі інформаційні потоки, у тому числі у масштабах національних і світо-

вої економік. Наслідком поширення цих процесів стало виникнення нового виду економіки – інформаційної.

Облікова інформація в інформаційній економіці не втрачає своєї цінності, проте до неї висуваються нові вимоги, задовольнити які, вона наразі не здатна з об'єктивних причин. Тому важливо не лише формувати бухгалтерський продукт, але й окреслювати об'єктивні вимоги до інформації, яка буде аргументом на користь прийняття конкретного управлінського рішення.

Нагальною проблемою сучасного бухгалтерського обліку є певна шаблонність його підсумкового інформаційного продукту без врахування особливостей цільової аудиторії. Облікова інформація як результат ведення бухгалтерського обліку має певний трафаретний характер – не виконує свого головного завдання, тобто не задовольняє інтереси різних груп її споживачів.

В умовах функціонування інформаційної економіки проблема ефективності бухгалтерського обліку полягає не в економії часу на виконання облікових завдань, а в наданні управлінцям максимально можливої інформації із задовільною точністю та в мінімально стислі терміни. Якісні характеристики є атрибутами, що роблять подану інформацію корисною для користувачів.

На макроекономічному рівні, більший обсяг економічної інформації означає більшу економічну могутність, а мікроекономічному рівні більш якісна та повна інформація може забезпечити:

1) визначення напрямів розвитку технологій і нових методів, які можуть бути негайно застосовані;

2) сигналізацію про сегменти ринку та виявлення кращих сегментів для інвестицій;

3) знання про еволюцію зайнятості загалом, зокрема, потреби в персоналі;

4) зниження витрат виробництва та зниження витрат на реалізацію товарів і послуг.

Для того, щоб облікова інформація була релевантною для прийняття рішень на мікрорівні Законом України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» до неї висувається низка вимог або якісних характеристик, таких як повнота,

правдивість та неупередженість, проте цей перелік постійно розширюється.

Використання бухгалтерських програмних продуктів посилює змістовність облікової інформації через зростання її повноти, зменшує вплив людського фактора на обліково-контрольні процеси, забезпечує об'єктивність відображення господарських операцій та спрощує обробку даних завдяки її автоматизації. Найбільш суттєвою перевагою застосування комп'ютерних програм для автоматизації обліково-контрольних процесів є досягнення максимально корисної аналітичності обліку. Надмірна аналітика може бути бар'єром своєчасності обліку внаслідок його складності та інформаційної перенасиченості, однак це дещо нівелюється в умовах зменшення трудомісткості автоматизованого обліку. Тому максимальна аналітика в умовах застосування інформаційно-комунікаційних технологій зменшує ентропію інформації у прийнятті ефективних управлінських рішень.

Основною проблемою при формуванні системи вимог до облікової інформації є відсутність міцного зв'язку і взаємодії облікових служб із системою управління, що призводить до невідповідності функцій обліково-інформаційної системи підприємства цілям управління. Основний недолік у формуванні облікової інформації полягає у відсутності системного підходу до створення системи критеріїв та показників оцінки її якості, а також до формування системи регулювання її якості.

Способами підвищення якості облікової інформації в умовах інформаційної економіки є:

– розвиток принципів формування облікової інформації, що відповідають ринковій економіці та безпосередньо сформульовані відповідно до міжнародних стандартів (IAS / IFRS);

– вдосконалення механізму регулювання якості облікової інформації;

– забезпечення адекватної системи показників якості облікової інформації та методики їх розрахунку.

Висновки. Інформаційна система управління залежить від запитів внутрішніх і зовнішніх користувачів інформації. Запити користувачів інформації мають як кількісні, так і якісні показ-

ники. Безумовно, система бухгалтерського обліку повинна залишитися ядром інформаційної системи управління вітчизняними підприємствами, проте, для цього, її потрібно суттєво трансформувати відповідно до вимог інформаційної економіки.

Список використаних інформаційних джерел

1. Плаксієнко В. Я. Облік, оподаткування та аудит : навч. посіб. [для студ. вищих навч. закл.] / В. Я. Плаксієнко, Ю. А. Верига, В. А. Кулик, Є. А. Карпенко. – Київ : ЦУЛ. 2019. – 509 с.
2. Кулик В. А. Якісні характеристики облікової інформації в умовах використання інформаційно-комунікаційних технологій / В. А. Кулик // Науковий вісник ПУЕТ. – 2017. − № 5. – С. 57–62.

УДК 657.36

НОРМАТИВНО-ПРАВОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ОБЛІКУ ФІНАНСОВИХ РЕЗУЛЬТАТІВ

А. Д. Єлістратова, *магістр спеціальності Облік і оподаткування освітня програма «Облік і аудит»*
Ю. О. Ночовна, *к. е. н., доцент – науковий керівник*

Анотація Система бухгалтерського обліку витрат, доходів та фінансових результатів підприємства в сучасних умовах не може повноцінно існувати без належної нормативно-правової бази, а сутність фінансових результатів неможливо адекватно оцінити та дослідити без аналізу відповідного нормативно-правового забезпечення.

Ключові слова: нормативно-правове регулювання, облік, положення бухгалтерського обліку, фінансові результати.

Abstract The system of accounting of expenses, income and financial results of an enterprise in modern conditions cannot fully exist without a proper regulatory framework, and the essence of financial results cannot be adequately assessed and investigated without analysis of the relevant regulatory support.

Key words: accounting, accounting provisions, financial results, regulatory regulation.

Постановка проблеми. Прийняті законодавчі акти, що діють на території України, спрямовані, у першу чергу, на забезпечення регламентації бухгалтерського обліку, а також на регулювання правових та економічних відносин підприємства з державою, з іншими підприємствами й організаціями, з трудовим колективом тощо. Тому одним із найважливіших завдань є дослідження нормативно-правової бази з обліку доходів, витрат та фінансових результатів діяльності підприємства.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питанням нормативно-правового регулювання бухгалтерського обліку загалом та обліку фінансових результатів зокрема присвячена значна кількість праць вітчизняних науковців, таких як Ф. Ф. Бутинець, Л. В. Дікань, Є. В. Калюга, Р. О. Костирко, В. Ф. Максімова, В. М. Мурашко, Л. В. Нападовська, А. В. Озеран, В. О. Овсійчук, С. М. Петренко, М. А. Проданчук, В. П. Суйц, Б. Ф. Усач, Т. В. Фоміна, В. О. Шевчук, Н. М. Шульга. Проте у контексті гармонізації бухгалтерського обліку в Україні з міжнародними стандартами та наявності суттєвих неузгодженостей у вітчизняному нормативному забезпеченні виникає ряд проблемних питань в організації та методиці обліку фінансових результатів підприємства, які вимагають глибшого вивчення і формування нових підходів у напрямку їх удосконалення.

Формулювання мети. Метою статті є вивчення та узагальнення державних підходів до нормативно-правового забезпечення обліку фінансових результатів вітчизняних підприємств.

Виклад основного матеріалу дослідження. Державне регулювання обліку фінансових результатів здійснюється Законами України, постановами Кабінету Міністрів України, Національного банку України, наказами Міністерства фінансів України, Державного Комітету статистики України, інших міністерств та відомств.

Основним нормативним документом, який регулює систему бухгалтерського обліку в Україні, є Закон України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні», ухвалений Верховною Радою України від 16.07.1999 р. № 996-XIV, зі змінами та доповненнями. Цим законом керуються усі суб'єкти

господарювання, які зобов'язані вести облік і подавати фінансову звітність згідно з чинним законодавством. Він регламентує порядок організації та ведення обліку на підприємстві, визначає основні реквізити первинних документів і регістрів бухгалтерського обліку, встановлює загальні вимоги до фінансової звітності, характеризує принципи ведення обліку та складання фінансової звітності, застосування яких дає можливість достовірного відображення в обліку та звітності інформації про доходи, витрати і фінансові результати. Водночас, відповідно до останньої редакції цього Закону державою встановлено перелік підприємств, які становлять суспільний інтерес і складають фінансову та консолідовану звітність за міжнародними стандартами.

У Законі України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» зазначено, що П(С)БО безпосередньо ґрунтуються на МСБО, а точніше, «не суперечать міжнародним стандартам». Це свідчить про те, що майже кожному П(С)БО відповідає певне МСБО або МСФЗ. Зокрема, П(С)БО 15 «Дохід» відповідає МСБО 18 «Дохід» та включає елементи МСБО 20 «Облік державних грантів і розкриття інформації про державну допомогу». Проте, П(С)БО 16 «Витрати» не має аналогів у міжнародних стандартах та безпосередньо відповідає потребам національної облікової практики.

Щодо обліку фінансових результатів, то нормативною основою для складання найважливішої форми фінансової звітності – Звіту про фінансові результати (звіту про сукупний дохід) є НП(С)БО 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності». Цим Положенням (стандартом) визначаються загальні вимоги до розкриття його статей, принципи підготовки та якісні характеристики. Зміст і форма Звіту про фінансові результати (звіту про сукупний дохід), порядок його складання наведені в Методичних рекомендаціях щодо заповнення форм фінансової звітності, затверджених наказом Міністерства фінансів України від 28 березня 2013 року № 433.

Правові засади формування облікової політики підприємства щодо доходів, витрат і фінансових результатів регулюються Методичними рекомендаціями щодо облікової політики підпри-

ємства, затвердженими наказом Міністерства фінансів України від 27.06.2013 року № 635. Ними встановлено елементи облікової політики, альтернативні варіанти обліку окремих об'єктів, щодо яких у підприємства є право вибору.

Важливим джерелом нормативної інформації щодо обліку фінансових результатів є затверджені наказом Міністерства фінансів України План рахунків бухгалтерського обліку та Інструкція про його застосування. Серед додаткових документів, що містять інформацію про доходи, витрати і прибуток (збиток) є директиви ради Європейського Економічного Союзу, рекомендації науково-практичних конференцій тощо.

На рівні кожного конкретного підприємства обрана облікова політика стосовно доходів, витрат і фінансових результатів регламентується внутрішнім розпорядчим документом – наказом або положенням про облікову політику.

Висновки. Нормативно-правове регулювання обліку фінансових результатів охоплює ряд нормативно-правових актів, які мають різну юридичну силу, відповідно до якої їх можна розподілити по рівнях: законодавчий, нормативний, методичний, організаційно-розпорядчий. Законодавчий рівень – це Закони і підзаконні акти, що регламентують економічні, правові і організаційні основи обліку доходів, витрат і фінансових результатів. До нормативного рівня – відносяться національні П(С)БО, План рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань і господарських операцій підприємств (організацій) та Інструкція про його застосування. Документи методичного рівня розробляються міністерствами і відомствами у межах їх компетенції відповідно до галузевих особливостей і носять рекомендаційний характер. Організаційно-розпорядчий рівень представлений документами, що затверджуються керівником підприємства, розробляються його економічними службами.

Список використаних інформаційних джерел

1. Національне Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності» [Електронний ресурс] : Наказ Міністерства фінансів України від 07.02.2013 р. № 73. – Режим доступу: www.minfin.gov.ua. – Назва з екрана.

2. Про бухгалтерський облік і фінансову звітність в Україні [Електронний ресурс] : Закон України від 16.07.1999 р. № 996-XIV. – Режим доступу: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/996-14. – Назва з екрана.

УДК 338.585

ТЕОРЕТИЧНІ ПІДХОДИ ДО ТРАКТУВАННЯ СУТНОСТІ ЛОГІСТИЧНИХ ВИТРАТ

О. С. Зеленська, *магістр спеціальності Облік і оподаткування освітня програма «Облік і аудит»*
Є. А. Карпенко, *к. е. н., доцент – науковий керівник*

Анотація. Статтю присвячено розгляду теоретичних підходів до трактування сутності поняття «логістичні витрати». На основі вивчення наукових праць запропоновано під логістичними витратами розуміти грошове вираження сукупності витрачених матеріальних, трудових, фінансових, інформаційних ресурсів підприємства, які пов'язанні із забезпеченням бізнес-процесів та операцій з переміщення матеріальних потоків у межах логістичної системи.

Ключові слова: витрати, логістика, логістичні витрати.

Abstract. The article is devoted to the consideration of theoretical approaches to the interpretation of the essence of the concept of "logistics costs". Based on the study of scientific works, it is suggested that logistical costs mean the monetary expression of a set of spent material, labor, financial and information resources of an enterprise, which are related to the provision of business processes and operations for the movement of material flows within the logistics system.

Key words: costs, logistics, logistics costs.

Постановка проблеми. Підвищена увага до логістики зумовлена її потенційною можливістю забезпечення кращої ефективності функціонування підприємств. Логістичні витрати, які нерозривно пов'язанні з функціонуванням логістичної системи підприємства, формуються у різних сферах: постачання, виробництва та розподілу, що ускладнює можливості ефективного

управління ними. Тому на підприємствах досить гостро постає проблема створення інформаційного забезпечення управління логістичними витратами; методики обліку цих витрат, адаптованої до вимог Національних положень (стандартів) бухгалтерського обліку Україні, як бази для прийняття управлінських рішень у сфері логістики. Вказана проблема не може бути реалізована без існування єдиного підходу до визначення поняття «логістичні витрати».

Аналіз основних досліджень і публікацій. Підходи до визначення складу логістичних витрат виробничих підприємств розроблялися такими вченими як О. О. Андруховою, Д. Д. Бауерсоксом, А. М. Гаджинським, О. М. Головащенком, Л. М. Гурч, П. А. Ельяшевичем, М. Н. Захаровим, А. В. Левкович, Л. Б. Міротіним, С. М. Нікшич, М. А. Окландером, Є. М. Рудніченко, І. А. Якімовим та іншими. Однак, незважаючи на зростаючий інтерес науковців до логістичного управління, до сьогодні відсутнє однозначне й вичерпне трактування сутності логістичних витрат як обєкту обліку.

Формулювання мети. Метою статті є дослідженні та обґрунтування теоретичних положень і практичних рекомендацій щодо визначення сутності логістичних витрат як об'єкту обліку.

Виклад основного матеріалу дослідження. Логістика – це управління потоком товарів між точкою відправлення і пунктом споживання. Вона розглядає ланцюжок поставок, що складається з комплексу послуг, кожна з яких виконує свої функції, починаючи від виробника до споживача. Логістика передбачає контроль над усіма ланцюжками поставок. Основний аспект полягає в тому, що логістична система є системою управління ланцюгами постачання й пов'язана з проблемами різних напрямків діяльності підприємства.

Впровадження у практику управління підприємствами логістичних принципів та формування логістичних систем призвели до виникнення нового терміна в економіці – «логістичні витрати».

Так, Д. Дж. Бауерсокс трактує їх як «…витрати, пов'язані з придбанням, зберіганням, рухом та розподілом товарів» [1, с. 65].

На думку Є. В. Новопісної, логістичні витрати складова частина загальних витрат підприємства, що є витратами, які супроводжують рух матеріального потоку, тобто формуються паралельно з ним для виконання головного завдання функціонування логістичної системи – доставки товару в потрібне місце, в потрібній кількості, за певний термін і при заданому рівні витрат [6, с. 124].

С. М. Димарчук стверджує, що під логістичними витратами можна вважати «…витрати, пов'язані з рухом та зберіганням товарно-матеріальних цінностей від первинного джерела до кінцевого споживача» [2, с. 20].

На думку М. Н. Захарова логістичні витрати – це витрати на здійснення логістичних операцій (складування, транспортування, збір, обробку та передачу даних про замовлення, запаси, поставки і т. п.) [3].

Такої ж думки притримується і Є. М. Рудніченко, вказуючи, що під логістичними витратами слід розуміти витрати, пов'язані з виконанням логістичних операцій (розміщення замовлень на поставку продукції, закупівля, складування продукції, внутрішньовиробниче транспортування, проміжне зберігання, зберігання готової продукції, відвантаження, зовнішнє транспортування), а також витрати на персонал, устаткування, приміщення, складські запаси, на передачу даних про замовлення, запаси, поставки [4].

Є. В. Крикавський та С. М. Нікшич трактують логістичні витрати як позатехнологічні витрати просторово-часового переміщення різних форм матеріальних потоків підприємства та витрати, пов'язані з управлінням логістичною діяльністю, а також вартість альтернативних можливостей інвестування капіталу та збитки внаслідок некорисних подій, які унеможливили заплановану роботу підприємства, спричинили пошкодження та/або повну втрату його активів [5, с. 182], підкреслюючи їх комплексність та багатогранність, що випливає з логістичних процесів та функцій.

На нашу думку логістичні витрати – це грошове вираження сукупності витрачених матеріальних, трудових, фінансових, ін-

формаційних ресурсів підприємства, які пов'язанні із забезпеченням бізнес-процесів та операцій з переміщення матеріальних потоків у межах логістичної системи.

Таким чином, незважаючи на розмаїття трактувань категорії «логістичні витрати», у цілому спостерігається єдність за економічною сутністю, але в межах цієї єдності спостерігаються певні відмінності у складі суб'єктів, об'єктів, функцій, ресурсів тощо

Це, своєю чергою, викликає необхідність дослідження логістичних витрат системно, як економічно-управлінської категорії, з урахуванням потреби в ідентифікації логістичних витрат підприємств, обґрунтування їх функцій; дослідження чинників формування логістичних витрат промислових підприємств, розроблення методики й організації обліку та контролю логістичних витрат з метою підвищення ефективності їх діяльності.

Зауважимо, що в умовах сьогоднішньої господарської практики вітчизняних виробничих підприємств для логістичних витрат характерне роздрібнення серед багатьох груп витрат у межах окремих фаз, процесів, логістичних операцій, структурних підрозділів тощо.

Логістичні витрати займають значну частку у загальних витратах підприємств, тобто витратах операційної діяльності, що постійно зростає. На практиці існує складність їх відокремленого відображення як у первинних документах, так і у реєстрах обліку, що зменшує можливості управління ними.

Висновки. З метою вдосконалення обліку логістичних операцій є необхідним існування єдиного підходу до визначення поняття «логістичні витрати». На основі вивчення наукової літератури ми дійшли висновку, що, незважаючи на розмаїття трактувань категорії «логістичні витрати», у цілому спостерігається єдність за економічною сутністю, але в межах цієї єдності спостерігаються певні відмінності у складі суб'єктів, об'єктів, функцій, ресурсів тощо. На нашу думку логістичні витрати – це грошове вираження сукупності витрачених матеріальних, трудових, фінансових, інформаційних ресурсів підприємства, які пов'язанні із забезпеченням бізнес-процесів та операцій з переміщення матеріальних потоків у межах логістичної системи.

Список використаних інформаційних джерел

1. Бауэрсокс Д. Д. Логистика: интегрированная цепь поставок / Д. Д. Бауэрсокс, Д. Д. Клосс ; [пер. с англ.]. – [2-е изд.]. – Москва : ЗАО «Олимп-бизнес», 2006. – 639 с.
2. Димарчук С. М. Логістична система управління та її взаємозв'язок з стратегією підприємства [Текст] / С. М. Димарчук // Вісник ДУ. – Львів : Львівська політехніка, 2000. – № 390. – 74 с. – С. 20.
3. Захаров М. Н. Контроль и минимизация затрат предприятия в системе логистики / М. Н. Захаров ; [под ред. А. А. Колобова]. – Москва : Экзамен, 2006. – 158 с.
4. Рудніченко Є. М. Логістичні витрати підприємства: аналіз складу та структури / Є.М. Рудніченко // Економіка. Менеджмент. Підприємництво : зб. наук. пр. / Східноукр. нац. ун-т ім. В. Даля. – Луганськ, 2011. – № 23 (II). – С. 172–179.
5. Василевський М. Економіка логістичних систем : монографія / [М. Василевський, І. Білик, О. Дейнега та ін. ; за наук. ред. Є. Крикавського та С. Кубіва]. – Львів : Вид-во НУ «Львівська політехніка», 2008. – 596 с.
6. Новопісна Є. В. Фактори формування логістичних витрат підприємства / Є. В. Новопісна // Управління проектами та розвиток виробництва : зб. наук. праць – Луганськ : Вид-во СНУ ім. В. Даля. – 2009. – № 4 (32). – С. 123–129.

УДК 657

ОБЛІК ДЕБІТОРСЬКОЇ ЗАБОРГОВАНОСТІ: МЕТОДИЧНІ ТА ОРГАНІЗАЦІЙНІ АСПЕКТИ

Т. В. Ковальська, *магістрант спеціальності Облік і оподаткування освітня програма «Облік і аудит»*
В. А. Кулик, *д. е. н., доцент – науковий керівник*

Анотація. Робота присвячена систематизації основних напрямків обліку дебіторської заборгованості в межах системи управління з урахуванням специфіки залізничної галузі. Для вирішення завдань такого класу в роботі запропоновано застосувати системний підхід та стратегічне управління дебіторською забор-

гованістю. Дебіторська заборгованість має значну вагу в складі поточних активів і впливає на фінансовий стан підприємств. Запропоновано систематизовані аспекти обліку дебіторської заборгованості. Узагальнено основні напрямки розвитку та завдання бухгалтерського обліку дебіторської заборгованості

Ключові слова: облік; дебіторська заборгованість; резерв сумнівних боргів; прострочена дебіторська заборгованість; безнадійна дебіторська заборгованість.

Abstract. The work is devoted to the systematization of the main areas of accounting for accounts receivable within the management system. To solve the problems of this class, it is suggested to apply the system approach and strategic management of receivables. The paper presents the aspects of accounting for debt receivable, which details information for making managerial decisions. The aspects of accounting for debt receivables are systematized. The basic directions of development and the tasks of accounting of receivables are generalized. Accounts receivable has a significant weight in current assets and affects the financial condition of the enterprise.

Key words: accounting; accounts receivable; reserve of doubtful debts; overdue accounts receivable; uncollectible receivables.

Постановка проблеми. Наразі існує чимало нерозв'язаних питань стосовно бухгалтерського обліку дебіторської заборгованості. Одне з найбільш проблемних – це суперечності між бухгалтерським та податковим обліком у таких напрямах, як формування резерву сумнівних боргів, облік сумнівної та безнадійної дебіторської заборгованості. Через нестабільну ситуацію в країні сьогодні більшість українських підприємств перебувають на межі фінансової кризи. Однією з найсуттєвіших проблем є криза взаємонеплатежів, яка пов'язана з великою сумою заборгованості, що існує між українськими підприємствами. У нестабільних ринкових умовах дуже важко забезпечити високий рівень збуту продукції і її вчасну оплату покупцями. Кризовий стан економіки змушує підприємства надавати свою продукцію з умовою відстрочки оплати. Несплата призводить до виникнення дебіторської заборгованості, ефективне ведення обліку, внутрішнього контролю та управління якою стає одним з першочер-

гових завдань підприємства. Теоретичні та практичні дослідження фахівців з обліку свідчать про те, що питанням організації обліку дебіторської заборгованості приділяється недостатня увага. Платіжно-розрахункові відносини із суб'єктами господарювання потребують ефективної системи обліку на підприємстві. Саме вона забезпечує керівництво достовірною та своєчасною інформацією про стан дебіторської заборгованості, наявність «слабких» місць і можливі шляхи їх усунення.

Аналіз основних досліджень і публікацій.

Найбільш вагомі дослідження питань регулювання організації бухгалтерського обліку дебіторської заборгованості та його удосконалення здійснили вітчизняні вчені: І. О. Бланк, М. Д. Білик, Ф. Ф. Бутинець, А. Д. Бутко, С. Ф. Голов, Л. В. Городянська, Р. О. Костирко, В. М. Костюченко, Г. О. Кравченко, С. А. Кузнєцова, Л. О. Лігоненко, А. А. Мазаракі, Г. В. Митрофанов, Є. В. Мних, Л. В. Нападовська, Ю. І. Осадчий, Г. В. Савицька, В. В. Сопко, А. Г. Шаповалова, В. О. Шевчук, О. А. Шевчук та ін.

Формулювання мети. Метою статті є розгляд основних неточностей в обліку розрахунків підприємства з покупцями та дебіторської заборгованості, а також визначення пропозицій щодо вдосконалення системи обліку та управління дебіторською заборгованістю.

Виклад основного матеріалу дослідження. У процесі діяльності підприємства систематично вступають у господарські відносини з іншими суб'єктами – працівниками, засновниками, покупцями, постачальниками, фінансово-кредитними організаціями, іншими контрагентами, органами державної влади та місцевого самоврядування тощо. У результаті таких відносин виникає дебіторська заборгованість, яка є предметом безперервного контролю з боку керівництва й фінансових служб. З огляду на це необхідно забезпечити якісне та своєчасне відображення інформації про заборгованість у системі бухгалтерського обліку [1].

Згідно з П(С)БО 10, дебіторська заборгованість – це сума заборгованості дебіторів підприємства на певну дату. Дебітори – юридичні та фізичні особи, які внаслідок минулих подій заборгували підприємству певні суми грошових коштів, їх еквіва-

лентів або інших активів. У більшості випадків можна визначити два головних види дебіторської заборгованості: товарну й нетоварну (неопераційну). Операції називають товарними, якщо йдеться про оплату продукції, робіт і послуг. Тобто товарна дебіторська заборгованість виникає внаслідок звичайної операційної діяльності підприємства, яка може передбачити продаж товарів, виконання робіт чи надання послуг.

Облік розрахунків з покупцями є однією з найважливіших та найбільш досліджуваних ділянок бухгалтерської роботи, оскільки на цьому етапі формується основна частина доходів та грошових надходжень підприємства. Проте на сьогодні існує низка проблем стосовно цього питання, а саме:

1. Недостатня розробленість методичних підходів до класифікації та оцінки дебіторської заборгованості за товари, роботи, послуги.

2. Неможливість отримання інформації про дебіторську заборгованість у обсязі й вигляді, достатньому для виконання аналізу розрахунків підприємства з покупцями.

3. Непристосованість та неефективність методів обрахунку резерву сумнівних боргів відповідно до П(С)БО 10.

4. Недостатня розробленість плану рахунків бухгалтерського обліку та інструкції щодо його застосування з обліку розрахунків покупців та замовників.

5. Погано налагоджена система внутрішнього контролю дебіторської заборгованості на підприємствах.

6. Нерозвиненість форм рефінансування для ефективного управління дебіторською заборгованістю. Тому виникає необхідність у розробленні деяких заходів щодо удосконалення обліку розрахунків з покупцями та власне дебіторської заборгованості.

Для вирішення цих проблем та вдосконалення обліку дебіторської заборгованості можна запропонувати наступні заходи:

1) використовувати метод нарахування резерву сумнівних боргів на підставі класифікації дебіторської заборгованості за товари, роботи, послуги за строками непогашення (до 3, 6 і 12 місяців);

2) використовувати метод розрахунку з покупцями, який широко застосовується в країнах з розвинутими ринковими відносинами, – метод надання знижок за дострокової оплати;

3) створювати резерв сумнівних боргів за результатами інвентаризації дебіторської заборгованості в кінці року перед складанням звітності, а використовувати його протягом звітного року. Резерв сумнівних боргів варто формувати в розрізі кожного боржника, за термінами непогашення дебіторської заборгованості та залежно від розмірів підприємства та обсягів діяльності. Це дасть змогу отримувати інформацію про суми дебіторської заборгованості, яка визнана сумнівною; про суми списаної дебіторської заборгованості в межах та понад резерв сумнівних боргів; про суми заборгованості, що раніше була визнана безнадійною [2];

4) збільшувати кількість покупців і замовників підприємства для зменшення масштабів ризику несплати боргів;

5) удосконалити контроль стану розрахунків з дебіторами, зокрема за простроченими заборгованостями, своєчасно виявляючи такі види дебіторської заборгованості, які є недопустимими для підприємства;

6) внести зміни до П(С)БО 10 «Дебіторська заборгованість», у яких чітко були б розмежовані поняття довгострокової та короткострокової дебіторської заборгованостей. Їх облік нині ведеться на різних рахунках бухгалтерського обліку, що не відзначено у вищезазначеному стандарті;

7) здійснювати моніторинг потенційних дебіторів (оцінювання фінансового стану та платоспроможності, ринкової репутації, іміджу тощо);

8) доцільно було б здійснювати оцінку дебіторської заборгованості за допомогою міжнародних стандартів;

9) слід своєчасно та періодично контролювати співвідношення дебіторської заборгованості. Адже значне перевищення дебіторської заборгованості над кредиторською створює загрозу для фінансової стабільності підприємства і потребує залучення додаткових джерел фінансування.

Висновки. Організація обліку дебіторської заборгованості на підприємстві будь-якої форми власності має важливе значення, оскільки сприяє упорядкуванню інформації, прозорості та достовірності даних із розрахункових операцій з дебіторами. Облікове та аналітичне забезпечення стану дебіторської заборгованості має бути організоване таким чином, щоб достатньою мірою відбивати й характеризувати всю господарську діяльність з достатньою конкретизацією, саме це зумовлює подальший напрямок досліджень у галузі облікового та аналітичного забезпечення управління дебіторською заборгованістю на підприємстві.

Список використаних інформаційних джерел

1. Плаксієнко В. Я. Облік, оподаткування та аудит : навч. посіб. [для студ. вищих навч. закл.] / В. Я. Плаксієнко, Ю. А. Верига, В. А. Кулик, Є. А. Карпенко. – Київ : ЦУЛ. 2019. – 509 с.
2. Кулик В. А. Облік акредитивів із врахуванням вимог міжнародних стандартів / В. А. Кулик // Науковий вісник ПУЕТ. – 2018. − № 2. – С. 18–24.

УДК 657.6:004.4:681.518

КОМП'ЮТЕРНІ ТЕХНОЛОГІЇ АУДИТУ ОПОДАТКУВАННЯ ПРИБУТКУ В УМОВАХ РОЗВИТКУ СУЧАСНИХ ІНФОРМАЦІЙНИХ СИСТЕМ

Я. В. Крайняк, *магістр спеціальності Облік і оподаткування освітня програма «Облік і аудит»*
Є. А. Карпенко, *к. е. н., доцент – науковий керівник*

Анотація. У статті досліджено особливості проведення аудиту в умовах ручного, частково автоматизованого та повністю автоматизованого обліку. Запропоновано алгоритм внутрішнього аудиту оподаткування прибутку підприємства.

Ключові слова: аудит, комп'ютерні технології, програмне забезпеечння, автоматизація.

Abstract. The features of the audit in terms of manual, partially automated and fully automated accounting are investigated in the

article. The algorithm of internal audit of enterprise profit taxation is offered.

Key words: audit, computer technology, software, automation.

Постановка проблеми. Розвиток інформаційних систем відбувається настільки швидкими темпами, що ні аудит, ні будь-який інший напрям економічної роботи, що використовує такі системи не може ефективно функціонувати без використання відповідних технічних засобів. Таким чином, питання комп'ютерних технологій аудиту оподаткування прибутку в умовах розвитку сучасних інформаційних систем потребує належної уваги і на сьогоднішній день є досить актуальним.

Аналіз основних досліджень і публікацій. Розгляд проблематики аудиту оподаткування прибутку знайшли своє відображення в наукових працях таких фахівців, як М. Бенько, О. Карпенко, І. Кравченко, Л. Ловінська, О. Малишків, О. Петрик, Ю. Піча, Н. Прохар, В. Рудницький, В. Рядська та ін. Проте питання застосування комп'ютерних технологій при аудиті оподаткування прибутку досліджено не достатньо.

Формулювання мети. Метою статті є дослідження особливостей застосування комп'ютерних технологій при аудиті оподаткування прибутку.

Виклад основного матеріалу дослідження. Застосування інформаційних технологій в обліку вплинуло і на процедури, що використовуються аудитором у процесі виявлення особливостей системи бухгалтерського і податкового обліку та внутрішнього контролю; аналіз можливого ризику і ризику системи внутрішнього контролю; розробку і здійснення аудиторської перевірки системи контролю і процедур перевірки окремих показників, необхідних для вивчення аудиторських фактів.

При перевірці операцій в умовах паперового обліку аудитор здійснює суцільну або вибіркову перевірку, порівнюючи дані з первинних документів із записами у звітах, залишки на кінець попереднього періоду – із залишками на початок наступного. Для виявлення можливих помилок, зловживань, аудитор складає групувальну таблицю. Для полегшення роботи аудитора потрібне застосування комп'ютерної техніки та програмного забезпечення, які є лише допоміжним засобом для обробки інформації.

При частково автоматизованому обліку аудитор може застосовувати окремі елементи комп'ютерного аудиту (вивчення програмних алгоритмів, дослідження бази даних облікової інформації за окремими ділянками). Але тут немає необхідності в системному моделюванні облікової системи з метою її вивчення або є вивчення системи контрольних технологій, вбудованих в певні програми, оскільки, в даному випадку обробка облікової інформації здійснюється приблизно так як і в паперовому.

При комплексній автоматизації обліку та в цілому бізнесу при аудиті слід застосовувати комп'ютерні засоби для автоматизації роботи аудитора і відомі технології комп'ютерного аудиту, а також здійснювати аудит інформаційних систем і їх технологій. В даному випадку паперовий аудит є нераціональним, так як значна кількість інформацію буде міститися лише в електронному вигляді.

Відмітимо, що при комп'ютерному аудиті акценти аудиторської перевірки змістилися на управління ризиком, а до команди аудиторів все частіше входять фахівці з інформаційних систем.

На основі проведеного дослідження використання інформаційних систем в аудиті підприємств, можна запропонувати типовий алгоритм здійснення внутрішніх аудиторських процедур щодо оподаткування прибутку (рис. 1).

Вважаємо, що розробка алгоритму сприятиме автоматизації процесів аналізу інформації бухгалтерської та податкової звітності на всіх рівнях оцінки та забезпечить системну реалізацію аудиторських процедур й подання симетричних звітів даних за аналогічними перевірками.

При перевірці аудитор повинен дослідити й оцінити систему документообігу, техніку формування, порядок реєстрації, систему збереження, обробки і відображення первинних документів в системі бухгалтерського обліку та складанні податкової звітності.

Слід також розібратися з місцями виникнення первинної інформації і ступенем автоматизації її збору і реєстрації. При умові використання засобів автоматичного збору і реєстрації інформації аудитор має пересвідчитися в тому, що перевірка цих пристроїв здійснюється регулярно, а при виявленні відхилень результати належним чином оформлюються.

Рисунок 1 – Алгоритм внутрішнього аудиту оподаткування прибутку підприємства

Аудитор зобов'язаний оцінити, наскільки модель документообігу реалізована програмним забезпеченям, яке використовується підприємством, раціональна і ефективна для складання податкової звітності з податку на прибуток.

При цьому слід ретельно вивчити розподіл функцій між службами управління і бухгалтерською службою, їх інформаційні зв'язки з різним підрозділами, дослідити рух найбільш важливих документів і їх взаємозв'язок, з'ясувати порядок під-

тримки системи міждокументальних зв'язків, де зберігаються електронні копії документів і як забезпечується до них доступ облікових працівників, хто підбирає інформацію для формування бази оподаткування прибутком та чи здійснюється контроль розрахунків керівництвом товариства.

На підприємствах, де автоматизований лише бухгалтерський облік, аудитор повинен особливу увагу звернути на дотримання часового інтервалу між виписування документів, фактичним здійсненням операцій та реальним відображенням їх в обліку; можливість обов'язкового збереження документів у системі після їх роздрукування; зв'язок документів та здійснених бухгалтерських проведень, сформовані автоматичні процедури заповнення декларації з податку на прибуток через перенесення даних звітності.

Аудитор, який досліджує здійснені операції, повинен дати характеристику способам введення даних і формування записів про них (формування запасів, логістику, вивчення асортименту, здійснення неосновних видів діяльності тощо).

Автоматизована й автоматична генерація бухгалтерських записів декларації з податку на прибуток на основі типових операцій електронних форм документів практично дозволить уникнути багатьох помилок, які можуть мати місце при ручному веденні обліку і складанні звітності. При автоматизованій формі обліку аудитору належить дослідити організацію збереження інформації про операції, можливість оперативного одержання необхідної інформації, документи і виведення її на друк та надання засобами електронної пошти податковим органам.

В системі комп'ютерного обліку багато операцій з нарахування відсотків, визначення фінансових результатів, бази оподаткування прибутку можуть бути передбачені самою програмою. Отже, за такими відображеними операціями практично може не бути жодних паперових нормативно-розпорядчих або підтверджуючих документів. У цьому випадку аудитор ретельно перевіряє правильність алгоритмів розрахунків та всі необхідні підтверджуючі документи.

Неточність, що закладена в алгоритмі розрахунку бази оподаткування прибутку і відтворена багаторазово у численних господарських операціях може призвести до неправильного розрахунку фінансового результату діяльності підприємства.

У процесі перевірки алгоритму розрахунку зазначених сум при введенні операцій слід контролювати також достовірність складання самих бухгалтерських проведень.

Аудит за допомогою комп'ютерних програм покликаний забезпечити правильне застосування контрольних технологій прикладних програм, до яких відносяться контрольні процедури вхідних даних, що здійснюють формальний і логічний контроль інформації при її ручному введенні або з інших програм, які ще називають засобами контролю інтерфейсів; контрольні технології обробки даних, що забезпечують їх цілісність та інтегрованість, правильність розрахунку залишків або запобігають тому, щоб дані за подільними назвами різних контрагентів добавлялись; а також контрольні технології вихідних даних (правильність формування звітів і передачі інформації до інших програм).

Висновки. Вважаємо, що поширення інформаційних систем у сфері обліку, внутрішнього контролю та управління у підприємстві сприятиме підвищенню ефективності здійснення аудиту оподаткування прибуток, перевірки стану бухгалтерської звітності, самої системи обліку, первинних документів та іншої інформації про господарську діяльність підприємства, дотримання внутрішніх актів і відповідності чинному законодавству та встановленим нормативам. Використання інформаційних систем і комп'ютерних технологій організації і методики аудиту оподаткування прибутку будуть сприяти підвищенню якості аудиту, ефективності та комплексному застосуванню аудиторського інструментарію.

Список використаних інформаційних джерел

1. Івахненков С. В. Інформаційні технології аудиту та внутрішньогосподарського контролю в контексті світової інтеграції / С. В. Івахненков. – Житомир : Рута, 2010. – 432 с.

УДК 657

УДОСКОНАЛЕННЯ МЕТОДИКИ АНАЛІЗУ БАЛАНСУ (ЗВІТУ ПРО ФІНАНСОВИЙ СТАН)

М. В. Мартиненко, *магістр спеціальності Облік і оподаткування освітня програма «Облік і аудит»*
Ю. О. Ночовна, *к. е. н., доцент – науковий керівник*

Анотація. У статті досліджено актуальні проблеми аналізу бухгалтерського балансу. Розкрито відмінності вітчизняної і світової практики будови активу і пасиву балансу, трактування золотого правила балансу. Охарактеризовано основні етапи проведення аналізу балансу за певними напрямами та аспектами. Обґрунтовано якісні характеристики аналітичного балансу.

Ключові слова: активи, аналіз, баланс, власний капітал, зобов'язання, фінансова звітність, фінансовий стан.

Abstract. Actual problems of balance sheet analysis are investigated in the article. The differences between domestic and world practice of asset and liability structure and the interpretation of the golden balance rule are revealed. The main stages of the analysis of the balance in certain directions and aspects are described. The qualitative characteristics of the analytical balance are substantiated.

Keywords: assets, analysis, balance sheet, equity, liabilities, financial statements, financial position.

Постановка проблеми. Процес управління будь-яким підприємством в складних умовах сучасної глобалізаційної та інформаційної економіки вимагає створення гнучкої системи прийняття рішень.

Основою такої системи є оцінка фінансового стану підприємства на основі бухгалтерського балансу, що характеризує ступінь ліквідності його активів, стан дебіторської та кредиторської заборгованості, рівень платоспроможності та фінансової стійкості, економічної самостійності й незалежності від зовнішніх джерел фінансування, інвестиційної привабливості та ділової активності, дозволяє дослідити динаміку показників, порівняти їх з показниками інших підприємств і розробити заходи з поліпшення фінансового стану.

Реформування бухгалтерського обліку та прийняття національних Положень (стандартів) бухгалтерського обліку призвело до вдосконалення форм і змісту фінансової звітності в Україні.

Однак проблеми послідовності та структурованості подання інформації в балансі, відсутності комплексної методики оцінки фінансового стану на основі балансу, спрямованої на врахування зовнішніх і внутрішніх факторів розвитку, оцінку ризиків підприємницької діяльності наразі залишаються не вирішеними і потребують адаптації до сучасних умов господарювання.

Аналіз основних досліджень і публікацій. Питання методики складання та аналізу фінансової звітності в цілому, і балансу зокрема, досліджувалися у працях багатьох вітчизняних науковців і фахівців у галузі обліку і економічного аналізу, зокрема О. Д. Данілова, О. І. Гадзевича, А. М. Герасимовича, В. П. Завгороднього, Г. Г. Кірейцева, Г. Я. Козака, В. А. Кулик, Є. В. Мниха, І. В. Олександренко, Г. В. Савицької, Л. С. Селіверстова, І. О. Тарасенко, О. О. Терещенко, А. Д. Шеремета та інших.

Проте віддаючи належне науковим розробкам провідних вчених, слід відзначити, що низка проблемних питань в цьому напрямку до сьогодні залишаються не достатньо вирішеними.

Формулювання мети. Метою статті є дослідження сучасних проблем аналізу Балансу (звіту про фінансовий стан) та розробка напрямків удосконалення методики формування і аналізу його показників.

Виклад основного матеріалу дослідження. Згідно з НП(С)БО 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності» Баланс (звіт про фінансовий стан) – це звіт про фінансовий стан підприємства, який відображає на певну дату його активи, зобов'язання і власний капітал.

Отже, у балансі відображається рівновага між активами підприємства і тим, з яких джерел фінансування ці активи з'явилися (власний капітал чи зобов'язання підприємства).

Активи і зобов'язання відображуються в балансі за принципом зростання ліквідності. Балансові статті у межах розділів балансу розміщуються за їх здатністю перетворюватися на гро-

шові кошти, так в активі вони розташовані у міру зростання їх ліквідності, а в пасиві – за ознакою часу, який потрібен для повернення боргу.

У відповідності з класифікацією активів на оборотні та необоротні, будується актив балансу. Аналізуючи співвідношення між необоротними і оборотними активами, можна зробити висновки про ліквідність майна, прискорення чи сповільнення оборотності активів, забезпеченість підприємства необхідними ресурсами у досліджуваному періоді.

Аналіз активів підприємства передбачає:

– вивчення динаміки валюти балансу і з'ясування причин її зміни;
– загальну оцінку складу, структури і динаміки активів;
– аналіз ефективності використання необоротних активів;
– аналіз стану і оборотності запасів;
– аналіз дебіторської заборгованості;
– аналіз наявності та руху грошових коштів.

У пасиві балансу відображається власний капітал і зобов'язання підприємства. Аналізуючи співвідношення між власним капіталом і зобов'язаннями, можна зробити висновки про забезпеченість підприємства власними джерелами фінансування, наявність власного оборотного капіталу, прискорення чи сповільнення оборотності капіталу, фінансову стійкість підприємства та його незалежність від зовнішніх джерел фінансування.

Аналіз пасивів підприємства передбачає:

– вивчення динаміки валюти балансу і з'ясування причин її зміни;
– загальну оцінку складу, структури і динаміки власного капіталу;
– загальну оцінку складу, структури і динаміки зобов'язань;
– аналіз ефективності використання власного капіталу;
– аналіз фінансової стійкості;
– аналіз кредиторської заборгованості;
– аналіз платоспроможності підприємства.

При цьому основними ознаками задовільного балансу підприємства є:

– збільшення валюти балансу;

– перевищення темпів росту оборотних активів над темпами росту необоротних активів;

– приблизно однакове співвідношення між оборотними і необоротними активами;

– перевищення власного капіталу над зобов'язаннями;

– перевищення темпів росту власного капіталу над темпами росту позикового капіталу;

– приблизно однакове співвідношення між дебіторською і кредиторською заборгованістю;

– частка власного капіталу в оборотних активах більше 50 %;

– наявність власних основних засобів, грошових коштів та прибутку;

– відсутність непокритих збитків, простроченої дебіторської та кредиторської заборгованості тощо.

Проте, не дивлячись на реформи в системі бухгалтерського обліку України, сучасна форма балансу вітчизняних підприємств не повною мірою відповідає вимогам міжнародних стандартів та інформаційним запитам аналітиків [2]. Особливо це стосується принципу нетто-оцінок і «золотого правила балансу».

Так, «золоте правило балансу» вимагає не лише дотримання паралельності між строками фінансування та інвестування, а й додержання певних співвідношень між окремими статтями пасивів та активів. Загалом це правило вимагає виконання двох умов:

а) потребу в капіталі для фінансування необоротних активів слід покривати за рахунок власного капіталу і довгострокових зобов'язань;

б) довгострокові капіталовкладення повинні фінансуватися за рахунок коштів, мобілізованих на довгостроковий період, тобто довгострокові пасиви повинні використовуватися не тільки для фінансування необоротних активів, а й для покриття довгострокових оборотних активів (наприклад, оборотних активів, авансованих в стратегічні запаси сировини, неліквідні товари тощо).

Використання «золотого правила балансу» дає змогу уникнути проблеми з оцінкою ліквідності майна, адже якщо списання активів у результаті господарської діяльності за обсягами і термінами збігається з погашенням залученого капіталу, то грошових надходжень достатньо для забезпечення розрахунків у процесі поточної операційної діяльності. У довгостроковому капіталі має також існувати можливість пролонгувати строки погашення існуючих кредитів і залучити новий капітал. Якщо ж такі можливості існують, то дотримання «золотого правила балансу» є необов'язковим.

Висновки. Зважаючи на зростаючу роль фінансової звітності у інформаційному забезпеченні власників, кредиторів, контролюючих органів та інших користувачів, виникає об'єктивна необхідність в удосконаленні наявних форм фінансової звітності, що значно підвищить її інформативність.

Сучасна форма вітчизняного Балансу (звіту про фінансовий стан) ще не повною мірою відповідає вимогам міжнародних стандартів і потребам аналізу та фінансового менеджменту.

Удосконалення бухгалтерського балансу та методики розрахунку на його основі окремих аналітичних показників сприятиме однозначному трактуванню інструментів аналізу у рекомендаціях законодавчих органів та економічної літератури, що є необхідною умовою забезпечення адекватності оцінки фінансового стану підприємства, незалежно від обсягу та виду його діяльності, організаційно-правової форми чи галузевих особливостей.

Список використаних інформаційних джерел

1. Положення (стандарти) бухгалтерського обліку [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://kodeksy.com.ua/buh/psbo.htm. – Назва з екрана.
2. Ночовна Ю. О. Критична оцінка нових форм фінансової звітності / Ю. О. Ночовна, В. А. Кулик // Бухгалтерський облік, аналіз та аудит: проблеми теорії, методології, організації. Збірник наукових праць. – Київ : ПП «Рута», 2013. – 463 с.

УДК 657

АМОРТИЗАЦІЙНА ПОЛІТИКА ПІДПРИЄМСТВА

В. В. Мозжаров, *магістр спеціальності Облік і оподаткування освітня програма «Облік і аудит»*
В. А. Кулик, *д. е. н., доцент – науковий керівник*

Анотація. У статті розглянуто удосконалення амортизаційної політики підприємства, оновлення основного капіталу. Об'єкти основних засобів використовуються в діяльності підприємства протягом тривалого часу. Протягом цього терміну вони зношуються як морально, так і фізично, поступово втрачаючи свою вартість. Амортизаційна політика підприємства та проблеми її розвитку посідають вагоме місце. Вона є складовою частиною системи зовнішнього керування відтворення основних фондів підприємства, визначає рівень індивідуального розвитку й можливість внутрішньої варіативності підприємства.

Ключові слова: основні засоби, амортизація, амортизаційна політика,підприємство, основний капітал, виробництво.

Abstract. The article deals with improving the depreciation policy of the company, updated capital. Facilities and equipment used in the enterprise for a long time. During this period, they wear out both morally and physically, gradually losing its value. Depreciation policy and issues of development occupy an important place. It is part of the external control playback of the core business determines the level of individual development and the possibility of internal variability company

Key words: fixed assets, depreciation, amortization policy, venture capital, production.

Постановка проблеми. В умовах гострої нестачі фінансових ресурсів важливе значення має процес збільшення внутрішніх джерел коштів підприємства, необхідних для ведення виробничо-господарської діяльності. Необхідною умовою ведення виробничого процесу на підприємстві є зосередження в достатній кількості засобів праці, що відповідали б вимогам науково-технічного прогресу. Ефективне використання основних засобів на підприємстві є одним із найважливіших чинників, що сприяють

досягненню ефективності процесів господарювання. Під впливом низки негативних явищ і тенденцій розвиток українських підприємств в останні роки значно уповільнився. Зношеність основних засобів практично у всіх галузях економіки складає 60–70 %. Проблема формування амортизаційної політики підприємства в сучасних умовах набуває важливого значення на сучасному етапі розвитку нашої країни, оскільки вона одночасно виступає як витрати та як джерело відтворення основних засобів. Вивчення закономірностей нарахування амортизації та визначення показників, що характеризують стан основних засобів є одним із пріоритетних напрямів дослідження не лише у рамках підприємства, а й у системі господарювання всієї держави.

Аналіз основних досліджень і публікацій.

Питання удосконалення амортизаційної політики підприємства розглядається і висвітлено у працях В. Сопко, К. Андросова, В. Бакай, Л. Бабіч, Н. Дугієнко, С. Скомарохова, М. Чумаченко, Ф. Бутинець, С. Ніколаєнко, Л. Гайвич, Л. Овод, Л. Кудь. Проблемами амортизації займаються такі вчені, як: С. Голов, М. Бондар, Л. Гуцаленко, Г. Осіпчук, Л. Борщ, Ю. Стадницький, Я. Мех.

Формулювання мети. Метою дослідження є виявлення основних напрямів удосконалення амортизаційної політики та оновлення основного капіталу на підприємствах задля забезпечення ефективного управління виробничим процесом у сучасних умовах господарювання, що дозволить керівництву підприємства отримувати якісну інформацію, а також пошук шляхів їх успішного вирішення.

Виклад основного матеріалу дослідження. Планування, облік і наукове дослідження основних засобів підприємств може бути організовано лише на основі правильно сформованої структури та науково-обґрунтованої їх класифікації у відповідності з видами, призначенням, використанням і територіальним розміщенням.

Основні засоби, що використовуються на підприємствах, поділяють на певні групи залежно від того, яку роль вони відіграють у виробничому процесі. На сьогоднішній день термін

«основні засоби» використовується в законодавстві України. Під ним розуміють матеріальні активи, у тому числі запаси корисних копалин наданих у користування ділянок надр (крім вартості землі, незавершених капітальних інвестицій, автомобільних доріг загального користування, бібліотечних і архівних фондів, матеріальних активів, вартість яких не перевищує 6 000 гривень, невиробничих основних засобів і нематеріальних активів), що призначаються платником податку для використання у господарській діяльності платника податку, вартість яких перевищує 6 000 гривень і поступово зменшується у зв'язку з фізичним або моральним зносом та очікуваний строк корисного використання (експлуатації) яких з дати введення в експлуатацію становить понад один рік [1].

Основні засоби неоднорідні і різняться між собою натурально-речовим складом, термінами служби, призначенням і роллю у виробництві. Все це обумовлює необхідність їх класифікації. Класифікують основні засоби за видами, галузевою належністю, функціональною ознакою, віковим складом.

Амортизаційна політика повинна носити стимулюючий характер і володіти наступними рисами:

– сприяти підвищенню норм списання основного капіталу;

– розвивати прискорену амортизацію;

– створювати пріоритетні умови для розвитку особливо важливих галузей економіки.

Розробка амортизаційної політики на підприємствах починається з вивчення та врахування основних факторів, що визначають передумови її формування.

Такими чинниками є:

– принципи амортизаційної політики, встановлені в країні;

– майновий стан підприємства, зокрема, обсяги, склад, вікова структура та рівень спрацювання необоротних активів, які підлягають амортизації;

– темпи інфляції та методи відображення в обліку реальної вартості основних фондів та нематеріальних активів;

– переваги та недоліки дозволених законодавством методів нарахування амортизації;

– норми амортизаційних відрахувань та їх вплив на різні аспекти фінансово-економічної діяльності промислових підприємств;

– реальний термін використання підприємством необоротних активів;

– інвестиційна активність промислових підприємств [2].

Система факторів, що повинна враховуватися при формуванні амортизаційної політики, є наступною. Фактори, що впливають на обсяг амортизаційних відрахувань:

1. Незалежні від підприємства: встановлені державою норми амортизації; дозволені законодавством методи бухгалтерської амортизації; інфляція.

2. Залежні від підприємства: обсяг основних засобів, що підлягають амортизації; вибір методу амортизації та встановлення терміну амортизації; визначення терміну корисного використання об'єктів основних засобів.

Висновки. У підсумку варто зазначити, що необхідною умовою відтворення основних фондів є передусім розвиток та удосконалення відтворювальної функції амортизації, для цього необхідно здійснювати переоцінку вартості основних засобів. Доречно звернути увагу на оптимальний варіант вибору методу нарахування амортизації та врахування інфляції при розрахунку амортизаційних відрахувань, це сприятиме ефективному формуванню амортизаційної політики на підприємстві.

Список використаних інформаційних джерел

1. Плаксієнко В. Я. Облік, оподаткування та аудит : навч. посіб. [для студ. вищих навч. закл.] / В. Я. Плаксієнко, Ю. А. Верига, В. А. Кулик, Є. А. Карпенко. – Київ : ЦУЛ. 2019. – 509 с.
2. Кулик В. А. Використання підприємствами нових об'єктів обліку при проведенні заходів дигітальної благодійності / І. В. Жиглей, В. А. Кулик // Науковий вісник Полісся. – 2018. – № 1 (13). Ч. 1. – С. 137–142.
3. Малярова С. В. Удосконалення амортизаційної політики та оновлення основного капіталу підприємства / С. В. Малярова // Причорноморські економічні студії. – 2017. № 13 (1). – С. 143–147.

УДК 657.6

КОНТРОЛЬ ЯКОСТІ ВНУТРІШНЬОГО АУДИТУ ДОХОДІВ ПІДПРИЄМСТВ

Я. А. Некрасова, *магістр спеціальності Облік і оподаткування освітня програма «Облік і аудит»*
Є. А. Карпенко, *к. е. н., доцент – науковий керівник*

Анотація. Проблема якості аудиту є актуальною для підвищення надійності результатів внутрішнього аудиту доходів. В статті розглядається контроль якості внутрішнього аудиту як системи. Визначено поняття, необхідність та етапи здійснення моніторингу системи контролю якості.

Ключові слова: аудит, внутрішній аудит, якість, контроль, моніторинг.

Abstract. The problem of audit quality is relevant to improve the reliability of internal audit results. The article deals with internal audit quality control as a system. The concept, necessity and stages of monitoring of the quality control system are defined.

Key words: audit, internal audit, quality, control, monitoring.

Постановка проблеми. В умовах глобалізаційних перетворень та інтеграції в європейську спільноту, подолання наслідків фінансової кризи, економіка України вимагає системних зрушень. Тому є на часі підвищення якості контролю за діяльністю підприємств. За таких умов проблема якості внутрішнього аудиту є актуальною для підвищення надійності результатів внутрішнього аудиту доходів підприємства.

Аналіз основних досліджень і публікацій. Розгляд проблематики становлення та розвитку контролю й аудиту знайшли своє відображення в наукових працях таких фахівців, як В. Бондарь [1], Т. Каменська [2], В. Пантелєєва [3], О. Редько, М. Ніконович, О. Петрик та ін.

Проте в сучасних умовах криз та стагнації підприємств, економічної депресії виникає гостра необхідність розгляду якості внутрішнього аудиту доходів в контексті забезпечення стабільності діяльності суб'єкта господарювання та подолання загальних негативних наслідків його роботи.

Формулювання мети. Метою статті є дослідження теоретичних засад контролю якості внутрішнього аудиту доходів підприємства.

Виклад основного матеріалу дослідження. Якісною визнається аудиторська послуга, яка надається внутрішніми аудиторами з дотриманням професійних стандартів внутрішнього аудиту, законодавчих і нормативних вимог, що регулюють діяльність внутрішніх аудиторів, та яка задовольняє потреби користувачів [4].

Метою контролю якості аудиту є забезпечення відповідності діяльності внутрішніх аудиторів встановленим критеріям якості. При цьому розрізняють стратегічні та тактичні аспекти загального контролю якості внутрішнього аудиту (рис. 1).

Політика та процедури контролю якості встановлюються службою внутрішнього аудиту для підвищення внутрішньої культури та розуміння персоналом того, що якість – це головне при наданні аудиторських послуг. Відповідальність за розробку, організацію, впровадження та підтримання ефективного функціонування системи контролю якості внутрішнього аудиту несе керівник служби.

Персонал служби внутрішнього аудиту має бути ознайомлений з політикою та процедурами контролю якості, що застосовуються, та розуміти їх. Факт ознайомлення персоналом має бути належним чином задокументований.

Для досягнення бездоганного розуміння з боку персоналу керівник Служби внутрішнього аудиту зобов'язаний запровадити постійний процес навчання і роз'яснення політики та процедур контролю якості, здійснювати заходи заохочування персоналу та особисто демонструвати відповідність своєї фахової діяльності до таких політики та процедур.

Відповідно до Міжнародного стандарту контролю якості [4] система контролю якості аудиторських послуг має складатися з елементів: відповідальність керівництва за організацію контролю якості, етичні вимоги, прийняття завдання і продовження співпраці з клієнтом, виконання специфічних завдань, людські ресурси, виконання завдання, моніторинг.

Рисунок 1 – Аспекти загального контролю якості внутрішнього аудиту

Система контролю якості роботи внутрішніх аудиторів ґрунтується на стандартних процедурах і політиках, а також на професійній думці керівника служби. Система контролю якості внутрішнього аудиту доходів включає елементи, наведені на рис. 2.

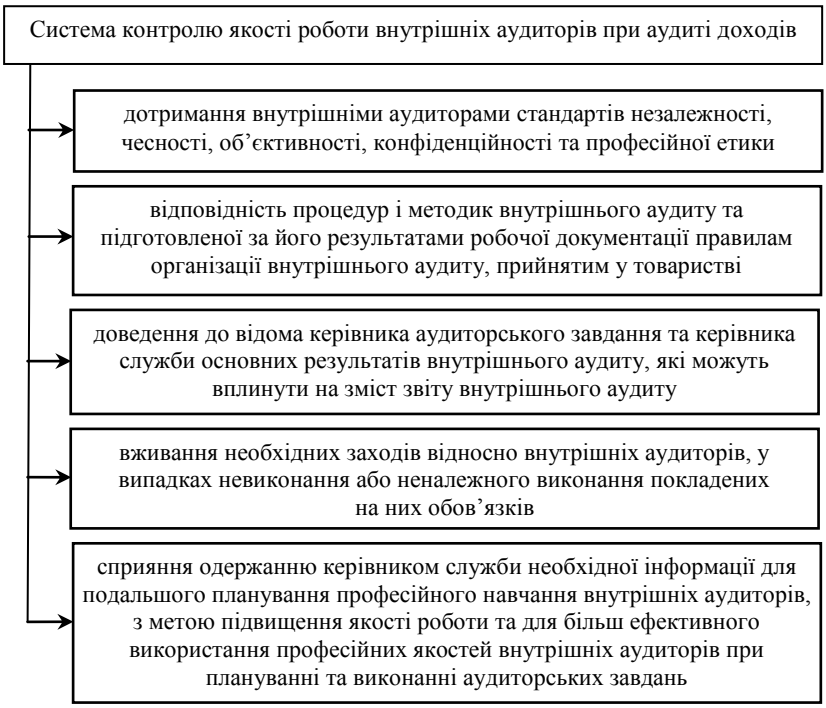

Рисунок 2 – Система контролю якості роботи внутрішніх аудиторів при аудиті доходів

Контроль за якістю може здійснюватися керівником служби аудиту; групою однакових за посадовим рівнем співробітників всередині аудиторської служби або ж зовнішнім аудитором. В будь-якому випадку керівник Служби внутрішнього аудиту повинен забезпечувати щоквартальний контроль якості роботи внутрішніх аудиторів щодо застосування професійних стандартів аудиту та дотримання внутрішніх політик та процедур.

Також рекомендується здійснювати моніторинг системи контролю якості та ефективності діяльності служби. При здійсненні моніторингу системи контролю якості спершу оцінюється внутрішня система контролю якості на відповідність нормативному забезпеченню діяльності внутрішніх аудиторів.

Основна мета проведення моніторингу – це визначення надійності оцінки якості внутрішнього аудиту за допомогою тестування функціонуючої системи конролю розробленими процедурами моніторингу.

Для цього реалізуються такі заходи.

1. Розробка програми моніторингу контролю якості.
2. Моніторинг контролю якості окремих аудиторських завдань.
3. Документування системи контролю якості.

Найвищою оцінкою ефективності служби внутрішнього аудиту є гарантія, що всі системи підприємства побудовані та функціонують адекватно, що необхідні механізми контролю вбудовано у кожний бізнес-процес та вони належно працюють. Ефективність внутрішнього аудиту доходів неможливо виміряти точно. Однак, щорічно можна відслідковувати певні критерії, незважаючи на ті або інші недоліки. Для аналізу продуктивності аудиту доходу можуть бути використані як якісні, так і кількісні показники.

Висновки. Таким чином, контроль якості внутрішнього аудиту є необхідним елементом системи управління діяльністю служби внутрішнього аудиту. Впровадження відповідної системи контролю якості забезпечує надійність результатів внутрішнього аудиту, підвищує ефективність рекомендацій, та сприяє впевненості керівництва підприємства та його власників в необхідності створення служби внутрішнього аудиту, та підтримки її іміджу та значення для підприємства.

Список використаних інформаційних джерел

1. Бондарь В. П. Концепція розвитку аудиту в Україні: теорія, методологія, організація : монографія / В. П. Бондар. – Житомир : ЖДТУ, 2008. – 456 с.

2. Каменська Т. О. Ефективність діяльності та якість внутрішнього аудиту / Т. О. Каменська // Вісник Чернівецького торговельно-економічного інституту. Серія «Економічні науки». – Чернівці, 2010. – Вип. III (39). – С. 301–306.
3. Пантелєєв В. П. Внутрішньогосподарський контроль: методологія та організація : монографія / В. П. Пантелєєв. – Київ : ДП «Інформаційно-аналітичне агентство», 2008. – 493 с
4. Міжнародні стандарти контролю якості, аудиту, огляду, іншого надання впевненості та супутніх послуг : видання 2016–2017 років [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.apu.com.ua. – Назва з екрана.

УДК 657.421.1

СУТНІСТЬ БІОЛОГІЧНИХ АКТИВІВ ЯК ОБ'ЄКТІВ ОБЛІКУ

А. В. Олефіренко, *магістр спеціальності Облік і оподаткування освітня програма «Облік і аудит»*
Є. А. Карпенко, *к. е. н., доцент – науковий керівник*

Анотація. У статті розглянуто категорію біологічних активів як об'єктів обліку. Досліджено сутність поняття «біологічні активи» в різних наукових і літературних джерелах. Розглянуто два наукових підходи до визначення біологічних активів. Запропоновано визначення біологічних активів, яке дає змогу уточнити сутність біологічних активів як об'єктів бухгалтерського обліку сільськогосподарських підприємств.

Ключові слова: біологічні активи, сільське господарство, бухгалтерський облік, актив, об'єкт обліку.

Abstract. The article deals with the category of biological assets as accounting objects. The essence of the concept of "biological assets" in various scientific and literary sources is investigated. Two scientific approaches to the determination of biological assets are considered. The definition of biological assets is proposed, which allows to clarify the essence of biological assets as objects of accounting of agricultural enterprises..

Key words: biological assets, agriculture, accounting, assets, accounting.

Постановка проблеми. Сільське господарство є специфічним видом діяльності, тому що засобами виробництва являються живі організми – тварини і рослини. Їх вирощування залежить від природних та біологічних факторів і може часто тривати кілька років. Це зумовлює відповідні особливості бухгалтерського обліку таких господарських засобів, які регулюються в Україні П(С)БО 30 «Біологічні активи». А тому необхідним є дослідження сутності біологічних активів, як об'єктів обліку

Аналіз основних досліджень і публікацій. Теоретичні та методологічні засади бухгалтерського обліку біологічних активів досліджували П. С. Безруких, Ф. Ф. Бутинець, С. Ф. Голов, Н. І. Дорош, Є. В. Калюга, Є. А. Карпенко, О. В. Карпенко, Л. Г. Ловінська, О. Л. Міклуха, К. А. Пилипенко, В. В. Сопко, Л. К. Сук, А. В. Череп, Ю. Л. Шендерівська та ін. Однак до сьогодні відсутнє однозначне й вичерпне трактування сутності біологічних активів для цілей обліку

Формулювання мети. Метою статті є дослідженні та обґрунтування теоретичних положень і практичних рекомендацій щодо визначення сутності біологічних активів як об'єктів обліку.

Виклад основного матеріалу дослідження. Категорія біологічних активів є однією з найважливіших у господарській діяльності сільськогосподарських підприємств.

Відповідно до міжнародного стандарту, біологічний актив – це жива тварина або рослина [1]. Таке визначення характеризує тільки перший складник терміну – «біологічний» і зовсім ігнорує другий, але не менш важливий – «актив».

Виходячи з того, що об'єктом бухгалтерського обліку є актив незалежно від його форми, то не всі живі тварини та рослини можуть бути об'єктами бухгалтерського обліку, а тільки ті, які контролюються підприємством у результаті минулих подій та використання яких, як очікується, призведе до отримання економічних вигід у майбутньому.

З огляду на це, тлумачення терміну «біологічний актив», що наведено в П(С)БО 30 «Біологічні активи» повністю відповідає його економічній сутності. Відповідно до даного стандарту,

біологічний актив – тварина або рослина, яка в процесі біологічних перетворень здатна давати сільськогосподарську продукцію та/або додаткові біологічні активи, а також приносити в інший спосіб економічні вигоди [2].

На основі вивчення наукової літератури з проблем трактування сутності біологічних активів ми дійшли висновку, що серед учених не існує єдиного підходу до визначення біологічних активів як облікової категорії, оскільки кожен автор трактує його по-своєму. Але всі визначення, наведені науковцями, сферою дослідження яких є проблеми обліку біологічних активів, можливо поділити на дві групи: прихильників системного (філософського) підходу та несистемного (видового) підходу (рис. 1).

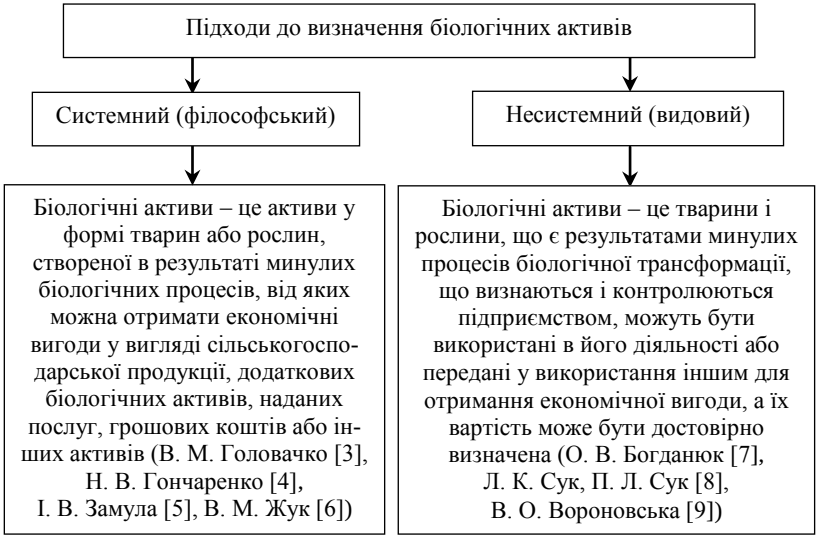

Рисунок 1 – Підходи до визначення біологічних активів

На нашу думку, доцільно використовувати системний підхід, в якому ширше та конкретніше дається визначення. В основу другого визначення покладений конкретний вид (форма) майнових елементів підприємства.

Таким чином, за другим підходом визначення будь-якої однорідної групи активів вимагає повторення властивостей, характеристик, загальних для інших груп активів. Проте перевага належить визначенню за системним (філософським) підходом.

Під час характеристики біологічних активів як активів підприємства для цілей обліку необхідно враховувати, що біологічні активи – це живі організми, які розвиваються за законами природи. Виходячи із цього, природні чинники, які впливають на особливості цих активів та їх облік, визначають їх відмінності від інших видів активів, що обліковуються підприємствами.

Серед таких природних чинників, які впливають на облік біологічних активів, виділяють значну тривалість виробничого процесу, що залежить від впливу зовнішнього середовища на біологічні процеси розвитку рослин (світло, температура повітря, опади) і біологічних характеристик тварин (порода).

Зважаючи на це, у сільському господарстві існує сезонність, а сам виробничий процес часто виходить за межі календарного року й досягає кількох років (під час вирощування багаторічних насаджень, корів для відновлення стада тощо). Також через біологічні особливості сільськогосподарських ресурсів від однієї культури чи виду тварин одержують кілька видів продукції.

Крім того, час, затрачений на виробництво сільськогосподарської продукції, не збігається з часом її надходження і реалізації. Терміни одержання готової продукції залежать від строків вирощування тварин. Біологічні активи в процесі виробництва відтворюють частину потрібних предметів та засобів виробництва (молодняк тварин, корми, насіння тощо), необхідних підприємству для підтримання й розширення виробництва [11].

У цілому визначення терміну «біологічні активи», що наводиться в П(С)БО 30 «Біологічні активи», є досить оптимальним для характеристики даного об’єкта як економічної та обліково-аналітичної категорії. Разом із тим, досліджуючи обліково-аналітичний процес біологічних активів у сільськогосподарському підприємстві, встановлено, що до складу біологічних активів входять не лише тварини та рослини, а й птахи, риба та бджоли, які, згідно з біологічною класифікацією не є тваринами.

Тому погоджуємося з думкою Н. В. Перевозник, яка полягає у тому, що окреслення біологічних активів для обліково-аналітичних цілей у межах «рослина або тварина» звужене й потребує уточнення або доповнення.

На нашу думку біологічні активи – це живі рослини, тварини або інші біологічні ресурси, якими володіє суб'єкт господарської діяльності та використання якиху сільськогосподарському виробництві забезпечить економічні вигоди в майбутньому.

Висновки. На основі вивчення наукової літератури з проблем трактування сутності біологічних активів ми дійшли висновку, що серед учених не існує єдиного підходу до визначення біологічних активів як облікової категорії, оскільки кожен автор трактує його по-своєму. Але всі визначення, наведені науковцями, сферою дослідження яких є проблеми обліку біологічних активів, можливо поділити на дві групи: прихильників системного (філософського) підходу та несистемного (видового) підходу. Нами запропоноване визначення біологічних активів, яке дає змогу уточнити сутність біологічних активів як об'єктів бухгалтерського обліку сільськогосподарських підприємств.

Список використаних інформаційних джерел

1. Міжнародний стандарт бухгалтерського обліку 41 «Сільське господарство» [Електронний ресурс]. – Режим доступу. – http: //www. minfin.ua. – Назва з екрана.
2. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 30 «Біологічні активи» [Електронний ресурс] : Наказ Міністерства фінансів України від 18 листопада 2005 р. № 790. – Режим доступу http:// zakon.rada. gov.ua. – Назва з екрана.
3. Головачко В. М. Поняття, класифікація та оцінка біологічних активів / В. М. Головченко // Науковий вісник Мукачівського державного університету. – 2015. – Вип. 1(3). – С. 201–206.
4. Гончаренко Н. В. Облік та аналіз біологічних активів : автореф. дис. … канд. екон. наук : 08.00.09 / Н. В. Гончаренко. – Київ, 2010. – 21 с.
5. Замула І. В. Сутність і класифікація біологічних активів як об'єкта бухгалтерського обліку / І. В. Замула, Л. П. Черевко // Вісник Житомирського державного технічного університету. – 2012. – № 1(59). – С. 74–76.

6. Жук В. М. Нові методологічні засади обліку сільськогосподарської діяльності та проблеми практичного застосування П(С)БО 30 «Біологічні активи» / В. М. Жук // Облік і фінанси АПК. – 2006. – № 6. – С. 34–42.
7. Богданюк О. В. Обліково-аналітичне забезпечення управління біологічними активами садівництва : автореф. дис. … канд. екон. наук : 08.00.09 / О. В. Богданюк. – Київ, 2011. – 21 с.
8. Сук Л. Облік біологічних активів / Л. Сук, П. Сук // Бухгалтерія в сільському господарстві. –2007. – № 4. – С. 47–50.
9. Вороновська В. О. Еколого-економічний аспект П(С)БО 30 «Біологічні активи» / В. О. Воронковська // Реформування обліку, звітності та аудиту в системі АПК України: стан та перспективи : тези доп. ІІ Міжнар. наук.-практ. конф. (Київ, 19–20 жовтня 2006 р.). – Київ : Юр-Агро-Веста, 2006. – С. 39–40.
10. Перевозник Н. В. Біологічні активи як обліково-аналітична та економічна категорія / Н. В. Перевізник // Формування ринкових відносин в Україні. – 2007. – № 6(73). – С. 115–118.

УДК 657

ВПЛИВ РИЗИК-ОРІЄНТОВАНОГО ПІДХОДУ ДО УПРАВЛІННЯ НА ОРГАНІЗАЦІЮ БУХГАЛТЕРСЬКОГО ОБЛІКУ

М. С. Огороднікова, *магістр спеціальності Облік і оподаткування освітня програма «Облік і аудит»*
Є. А. Карпенко, *к. е. н., доцент – науковий керівник*

Анотація. Досліджено особливості організації бухгалтерського обліку в умовах ризик-орієнтованого підходу до управління. Визначено основні складові облікової політики щодо ризиків як інструменту, який дозволяє організувати бухгалтерський облік на підприємстві так, щоб максимально задовольнити потреби менеджменту в інформації для управління ризиками.

Ключові слова: облік, ризик, управління, ризик орієнтований підхід до управління.

Abstract. The features of accounting organization in the conditions of risk-oriented approach to management are investigated. The basic components of risk accounting policy are identified as a tool that allows to organize accounting at the enterprise in such a way as to maximally satisfy the needs of management in information for risk management.

Key words: accounting, risk, management, risk oriented approach to management.

Постановка проблеми. Останнім часом високої популярності набуває ризик-орієнтовний підхід до управління підприємством, який є складовою загальної системи корпоративного управління [1]. Ефективність такого управління повністю залежить від інформаційного забезпечення системи управління підприємства, зокрема системи бухгалтерського обліку.

Це породжує необхідність удосконалення системи бухгалтерського обліку таким чином, щоб вона найбільш повно та оперативно забезпечувала інформацією управлінський персонал підприємства на усіх етапах процесу управління ризиками господарської діяльності.

Аналіз основних досліджень і публікацій. Вагомий внесок у розвиток теорії і методології обліку в умовах підвищеного ризику досліджували такі вчені: Є. А. Карпенко, Краснокутська Н. С., В. А. Кулик, В. В. Сопко, В. О. Шевчук та ін.. Не применшуючи їх внесок у розвиток теоретико-методичних положень бухгалтерського обліку господарської діяльності, зважаючи на особливості функціонування системи ризик-орієнтованого управління необхідним є дослідження організації обліку в умовах підвищеного ризику.

Формулювання мети. Метою статті є вивчення особливостей організації обліку в умовах ризик орієнтованого підходу до управління.

Виклад основного матеріалу дослідження. Моделювання облікових подій в системі бухгалтерського обліку дозволяє сформувати реальну картину поточного та перспективного фінансового стану суб'єкта господарювання, а також виявити основні тенденції та динаміку його розвитку, що надасть можли-

вість своєчасно та адекватно приймати ефективні управлінські рішення, орієнтовані на перспективу [2].

Система управління ризиками та система бухгалтерського обліку перебувають у постійній взаємодії на кожному етапі управління. Це пояснюється тим, що, по-перше, система бухгалтерського обліку є складовою загальної системи управління підприємства, а по-друге, вона виступає основним інформаційним джерелом для прийняття управлінських рішень відносно ризиків.

Якість інформаційного забезпечення процесу управління ризиками та обліково-управлінських комунікаційних потоків залежать, в першу чергу, від ефективно налагодженої системи ризик-орієнтованого управління.

При ризик-орієнтованому підході до управління первинні документи, надійшовши до системи бухгалтерського обліку, створюють інформаційну базу для роботи підсистем фінансового та управлінського обліку. В підсистемі фінансового обліку дані первинних документів групуються за синтетичними та аналітичними показниками.

На основі рахунків складаються аналітичні відомості, реєстри, головна книга, бухгалтерська звітність. Звітність, сформована в підсистемі фінансового обліку, надається як апарату управління підприємством, так і зовнішнім користувачам облікової інформації.

В підсистему управлінського обліку інформація про ресурси акумулюється за центрами відповідальності, які надають внутрішні управлінські звіти керівництву. Функціональне призначення звітів полягає в обміні інформацією між системою бухгалтерського обліку та контролінгу, розвитком обліково-аналітичного забезпечення управлінських рішень.

Інформація фінансового та управлінського обліку надходить до системи економічного аналізу, де вона оброблюється та аналізується, а потім така аналітична інформація надходить також до апарату управління. Таким чином, керівництво буде отримувати три види звітності: бухгалтерську звітність, звітність за центрами відповідальності та аналітичні звіти.

Сформувавши на підприємстві таку систему бухгалтерського обліку, управлінський персонал отримає міцний та надійний інструмент управління ризиками. Така система дозволить виявити внутрішні резерви зростання прибутку за рахунок зниження витрат, а також підвищити рентабельність продукції, зменшення ризиків діяльності.

Сьогодні облікова політика перетворилась в реальний інструмент управління. Оцінка наслідків ризиків та прийняття рішень про управління ними повинні прийматися до уваги при виборі та обґрунтуванні облікової політики підприємства. Нами запропоновано можливі елементи облікової політики у підприємства з метою управління ризиками (табл. 1).

Таблиця 1 – Положення облікової політики підприємства з метою управління ризиками

Положення облікової політики	Можливі варіанти
1	**2**
Вступ	
Основні розділи локальної нормативної документації	Мета та види діяльності з відображенням сегментної спрямованості; реалізація функції управління в локальних нормативних актах; облік, звітність, ревізія та ін.
Критерії виділення ризиків	1) визначені фінансовою або міжнародною звітністю; 2) самостійно розроблені підприємством
Основа виділення ризиків	1) продукт або група продуктів; 2) центри відповідальності; 3) частини зовнішньої сфери підприємства; 4) сфера виникнення; 5) можливість здійснення контролю
Організаційно-технічний розділ	
Спеціалісти, які ведуть облік ризику	1) додаткова штатна одиниця спеціаліста з управлінського обліку; 2) спеціаліст бухгалтерської служби після спеціальної підготовки, в обов'язки якого включаються ведення сегментного обліку та формування звітності

Продовж. табл. 1

1	2
Технологія ведення обліку ризику	1) спеціалізовані професійні обліково-аналітичні інформаційні прикладні системи; 2) неспеціалізовані програмні пакети, які мають аналітичні можливості
Адаптація робочого плану рахунків	1) розвиток аналітики діючого плану рахунків; 2) доповнення рахунків до діючого плану рахунків для цілей обліку ризику
Графік документообігу	Описує порядок та терміни подання первинних документів та звітності з розподіленням за сегментами бізнесу
Форми первинних документів	Розробка форм, які враховують потреби та специфіку організації, та які затверджуються у формі додатків до облікової політики
Форми та зміст сегментної звітності	Звітність сегменту бізнесу; звідна/консолідована звітність за сегментами бізнесу
Методичний розділ	
Система обліку витрат	1) система обліку фактичних витрат; 2)) директ-костинг; 3) стандарт-костинг; 4) інший варіант
Система трансфертного ціноутворення	1) за ринковими цінами; 2) за собівартістю; 3) за договірними цінами; 4) відсутність трансфертного ціноутворення
База розподілу непрямих витрат	1) амортизація основних засобів; 2) витрати на оплату праці; 3) прямі витрати

Отже, облікова політика як специфічний елемент системи бухгалтерського обліку повинна створювати організаційно-методичне забезпечення виконання завдань бухгалтерського обліку. Відповідно, це вимагає від власників належної уваги до облікової політику, через яку вони реалізують свою власну політику у сфері бухгалтерського обліку. Формування і реалізація облікової політики є тим інструментом, який дозволяє влас-

никам організувати бухгалтерський облік так, щоб максимально задовольнити їх потреби в інформації для управління ризиками.

Висновки. Складність процесу управління ризиками обумовлює необхідність залучення не лише внутрішньої, але й зовнішньої інформації. Проте, не дивлячись на суттєве значення зовнішніх джерел, основою системи інформаційного забезпечення управління є внутрішня управлінська інформаційна система, яка базується на даних бухгалтерського обліку та є складовою системи корпоративного управління. Важливою складовою при організації обліку є формування облікової політики. Нами досліджені складові облікової політики щодо ризиків, як інструменту, який дозволяє організувати бухгалтерський облік на підприємстві так, щоб максимально задовольнити потреби менеджменту в інформації для управління ризиками.

Список використаних інформаційних джерел

1. Пилипенко Л. М. Бухгалтерський облік і звітність в управлінні ризиками підприємства / Л. М. Пилипенко // Бухгалтерський облік, аналіз та аудит: проблеми теорії, методології, організації. – 2015. – № 1. – С. 153−160.
2. Панченко І. А. Нові підходи до організації бухгалтерського обліку в умовах впровадження ризик-орієнтованого управління прибутком / І. А. Панченко // Вісник ЖДТУ. – 2012. – № 3 (61). – С. 68–73.

УДК 657.47: 664.1

ОРГАНІЗАЦІЯ ОБЛІКУ ВИТРАТ ЗА ЦЕНТРАМИ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ У ПРАТ «ПЕРВУХІНСЬКИЙ ЦУКРОВИЙ ЗАВОД»

А. Г. Панченко, *магістр спеціальності Облік і оподаткування освітня програма «Облік і аудит»*
Є. А. Карпенко, *к. е. н., доцент – науковий керівник*

Анотація. У статті досліджено особливості виділення центрів відповідальності із врахуванням галузевих особливостей діяльності ПрАТ «Первухінський цукровий завод». Запропоно-

вано етапи формування центрів відповідальності та модель облікової політики щодо управлінського обліку витрат за центрами відповідальності.

Ключові слова: витрати, центр відповідальності, облік, організація.

Abstract. In the article the peculiarities of the allocation of the centers of responsibility are considered, taking into account the industry peculiarities of the activity of Pervukhinsky Sugar Factory. The stages of formation of responsibility centers and the model of accounting policy on management accounting of expenses by responsibility centers are offered..

Key words: costs, responsibility center, accounting, organization.

Постановка проблеми. Управління витратами у діяльності ПрАТ «Первухінський цукровий завод» потребує повної, обґрунтованої й достовірної інформації, яка міститься в обліку та звітності. Від того, як організовано управлінський облік та як формується інформація для виконання його контрольних функцій, значною мірою залежить рівень прийняття рішень. Це зумовлює необхідність дослідження особливостей організації обліку витрат за центрами відповідальності.

Аналіз основних досліджень і публікацій. Проблеми теорії, методології та організації управлінського обліку витрат досліджували вітчизняні вчені: В. І. Бачинський, М. І. Бондар, О. В. Карпенко, Р. О. Костирко, Я. Д. Крупка, П. О. Куцик, М. О. Любимов, Л. В. Нападовська, Ю. О. Ночовна, В. О. Озеран, Н. В. Прохар та ін., а також зарубіжні вчені: Р. Друрі, Р. Ентоні, Дж. Рис та ін. Однак, залишаються недостатньо розкритими питання організації обліку витрат за центрами відповідальності на підприємствах цукрової галузі.

Формулювання мети. Метою статті є дослідженні порядку організації обліку витрат за центрами відповідальності у ПрАТ «Первухінський цукровий завод».

Виклад основного матеріалу дослідження. Сукупність інструментів, методів та прийомів, що утворюють систему управління витратами, можна розглядати як взаємопов’язаний комплекс заходів, спрямованих на досягнення оптимального рівня

витрат для всіх підрозділів основного, обслуговуючих, допоміжних і побічного виробництв.

На основі проведеного дослідження структури виробничого процесу ПрАТ «Первухінський цукровий завод» можна стверджувати, що на досліджуваному товаристві склалися сприятливі умови для організації управління витратами на основі центрів відповідальності.

Виділення в організаційній структурі ПрАТ «Первухінський цукровий завод» центрів відповідальності дасть можливість не тільки виявити загальну суму економії або перевитрат різних ресурсів, але й точно визначити, на якій ділянці та з чиєї провини допущено перевитрату. Також можна оцінити внесок кожного підрозділу в кінцевий підсумок діяльності й стежити за формуванням цих витрат на всіх рівнях управління, що істотно підвищує економічну ефективність діяльності товариства.

В своєю чергою, це сприятиме підвищенню рівня відповідальності керівників підрозділів та одночасно більшій ініціативності в прийнятті тих чи інших управлінських рішень.

Управління витратами у ПрАТ «Первухінський цукровий завод» через центри відповідальності – інструмент оперативного управління, основа організації внутрішнього контролю та впливу на результати діяльності структурних підрозділів, що, на нашу думку, є об'єктивною необхідністю.

На нашу думку, для ПрАТ «Первухінський цукровий завод» доцільно виділити етапи формування центрів відповідальності та їх внутрішню регламентацію (табл. 1).

Таблиця 1 – Етапи формування центрів відповідальності у ПрАТ «Первухінський цукровий завод»

Зміст етапу	Організаційна регламентація етапу
1. Виокремлення центрів відповідальності та розподіл відповідальності	Положення про центри відповідальності
2. Призначення відповідальних за результати діяльності центру відповідальності – керівників	Положення про центри відповідальності

Продовж. табл. 1

Зміст етапу	Організаційна регламентація етапу
3. Визначення переліку та змісту бюджетів і звітів про їх виконання	Положення про бюджетування
4. Визначення показників оцінювання ефективності роботи центру відповідальності щодо витрат	Положення про управлінську внутрішню звітність
5. Контроль та оцінювання результатів діяльності центру відповідальності	Положення про внутрішній контроль

Значний вплив на виділення центрів відповідальності має виробнича структура підприємства, яка залежить від технологічного процесу, виробничих потужностей, наявності обслуговуючих, допоміжних та побічних виробництв, характеру продукції, що виробляється тощо.

У результаті вивчення практики діяльності й організаційної структури ПрАТ «Первухінський цукровий завод» нами згруповані його структурні одиниці, подібні за своїми функціями та технологічними особливостями:

– до першої групи віднесено підрозділи основного виробництва: бурякоприймальний пункт, виробництво цукру (бурякопереробне відділення, сокоочисне відділення, продуктове відділення) та пакувальний цех.

На бурякоприймальному пункті формується фактична собівартість основної сировини – цукрового буряка, що включає закупівельну вартість, витрати на заготівлю та витрати на тимчасове зберігання. Процес виробництва цукру складається з кількох фаз, які технологічно об’єднані, що вимагає їх визначити як окремий структурний підрозділ.

Пакувальний цех забезпечує фасування та пакування цукру в мішки, пакети з різною вагою.

Всі ці підрозділи мають певний завершений цикл виробництва, а тому є підстави підраховувати понесені ними витрати, а це означає, що існує можливість виокремити ці підрозділи як центри відповідальності;

– другу групу утворюють підрозділи допоміжного виробництва, обслуговуючі цехи та побічне виробництво. Цехи та підрозділи допоміжного й обслуговуючого характеру діяльності надають послуги структурним підрозділам основного виробництва, а їх головне завдання – забезпечувати безперебійну роботу цих підрозділів;

– третю групу формують підрозділи адміністративного та збутового призначення.

Кожна структурна одиниця є відокремленим підрозділом, тобто вона самостійно організовує свою діяльність і відповідає за її здійснення, витрати та результати.

Керівники центрів відповідальності щодекади звітують перед вищим керівництвом за виконану роботу та обговорюють питання, важливі як для діяльності структурних одиниць, так і для підприємства загалом.

При цьому товариство являє собою ієрархію центрів відповідальності: на нижньому рівні розташовуються відділи та виробничі ділянки, очолювані керівниками підрозділів, керівники підрозділів підпорядковуються заступникам директора; заступники директорові. Саме підприємство також є центром відповідальності (номінальним центром витрат) на чолі з директором, який відповідає за його діяльність.

Важливим кроком організації облікового процесу є внесення відповідних змін до облікової політики, оскільки вона повинна втілювати основні принципи, методи та процедури ведення обліку, що дають можливість достовірно відобразити фінансовий стан, результати діяльності підприємства і забезпечити порівнюваність фактичних і бюджетних даних щодо витрат в управлінській звітності.

Модель облікової політики щодо управлінського обліку витрат за центрами відповідальності ПрАТ «Первухінський цукровий завод» вміщує складові, наведені на рис. 1.

У ринкових умовах господарювання необхідно, щоб облікова політика давала можливість керівництву отримувати оперативну інформацію управлінського обліку для прийняття ним відповідних обґрунтованих рішень. Тому система управління ПрАТ

«Первухінський цукровий завод» повинна включати елементи бюджетування, прогнозування, аналізу та контролю.

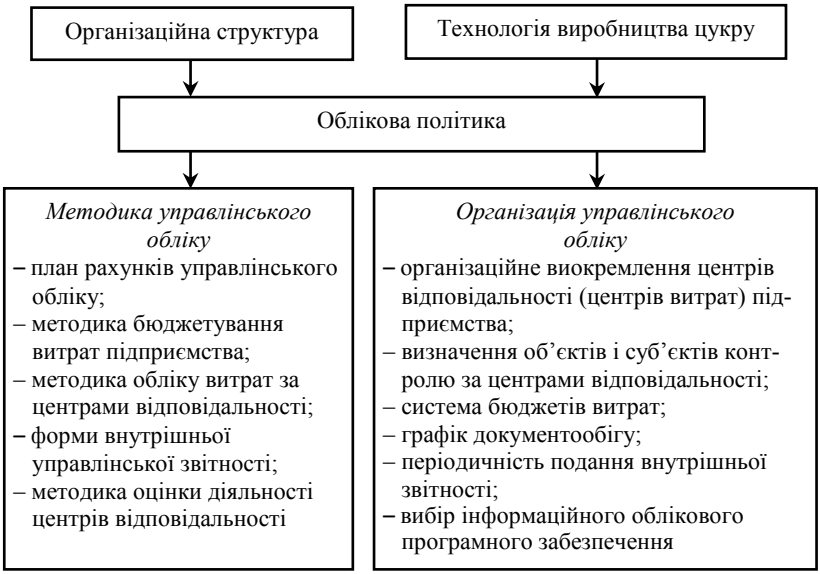

Рисунок 1 – Модель облікової політики щодо управлінського обліку витрат ПрАТ «Первухінський цукровий завод»

Висновки. Виділення в організаційній структурі центрів відповідальності дасть можливість точно визначити, на якій ділянці та з чиєї провини допущено перевитрату, дозволить оцінити внесок кожного підрозділу в кінцевий підсумок діяльності й стежити за формуванням цих витрат на всіх рівнях управління, що істотно підвищить економічну ефективність діяльності будь-якого суб'єкта господарювання.

Список використаних інформаційних джерел

1. Волкова М. В. Система управління витратами промислового підприємства / Волкова М. В. // Економіка та управління підприємствами машинобудівної галузі: проблеми теорії та практики. – 2013. – № 3 (23). – С. 25–33.

УДК 657

ОБЛІК МАЛОЦІННИХ ТА ШВИДКОЗНОШУВАНИХ ПРЕДМЕТІВ: МЕТОДИКА ТА ОРГАНІЗАЦІЯ

К. А. Пащенко, *магістр спеціальності Облік і оподаткування освітня програма «Облік і аудит»*
В. А. Кулик, *д. е.н., доцент – науковий керівник*

Анотація. У статті досліджено зміст терміну «малоцінні та швидкозношувані предмети» (МШП), наведено критерії визнання МШП активом, охарактеризовано синтетичний та аналітичний облік МШП. Обґрунтовано необхідність удосконалення синтетичного та аналітичного обліку та надано пропозиції щодо такого удосконалення.

Ключові слова: малоцінні та швидкозношувані предмети, малоцінні, вартісний критерій, строк користування, синтетичний облік, аналітичний облік

Abstract. In this article is researched the content of the term «Low–value and fast-wearing items», provided the criteria for recognition the low-value and fast-wearing items as an asset, characterized the synthetic and analytical accounting of the low-value and fast-wearing items. There's also substantiated the necessity of improving the synthetic and analytical accounting and there are also given suggestions for this improvement.

Key words: low-value and fast-wearing items, low value items, cost criterion, period of use, synthetic accounting, analytical accounting.

Постановка проблеми. У сучасних умовах становлення ринкової економіки України зростає потреба в удосконалені бухгалтерського обліку, особливо це стосується великих підприємств де існує велика кількість господарських операцій, від відображення правильності яких залежать результати діяльності. Особливе місце у виробничій діяльності підприємства займають малоцінні і швидкозношувані предмети (МШП), адже вони є засобами праці невисокої вартості з недовгим терміном служби, які відносяться до класу запасів. Малоцінні та швидкозношувані предмети суттєво відрізняються від інших видів запасів, бо

МШП багаторазово беруть участь у виробництві та зберігають свою натурально речову форму до кінця строку корисного використання. Тому нині залишається актуальним питання удосконалення обліку МШП.

Аналіз основних досліджень і публікацій. Основні аспекти удосконалення обліку малоцінних та швидкозношуваних предметів знайшли своє відображення в наукових працях таких вітчизняних вчених, як: О. Д. Данілов, Т. В. Паєнтко, М. Ф. Огійчук, В. Я. Плаксієнко, М. І. Беленкова, Л. К. Сук, А. П. Макаренко, Т. О. Меліхова та інші. Проте напрям удосконалення обліку МШП потребує подальшого дослідження.

Формулювання мети. Метою статті є дослідження сутності малоцінних та швидкозношуваних предметів, виявлення проблемних питань обліку та шляхи їх вирішення.

Виклад основного матеріалу дослідження. Теоретико-методологічні засади формування в бухгалтерському обліку інформації про наявність та рух МШП і розкриття її у фінансовій звітності визначає Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 9 «Запаси» та Інструкція про застосування Плану рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань і господарських операцій підприємств і організацій. У різних літературних джерелах можна зустріти дещо різне тлумачення малоцінних та швидкозношуваних предметів, та основні складові що входять до цього поняття залишаються незмінними.

Відповідно до П(С)БО 9 «Запаси», малоцінні та швидкозношувані предмети визнаються активом, якщо:

– існує імовірність того, що в майбутньому підприємство отримає економічні вигоди, пов'язані з їх використанням;

– вартість МШП може бути достовірно визначена.

У Методичних рекомендаціях, затверджених наказом Міністерства фінансів України від 10.01.2007 р. № 2 (із останніми змінами та доповненнями від 30.12.2013 р.) вказані ще два критерії визнання МШП активом:

– підприємству перейшли ризики й вигоди, пов'язані з правом власності або з правом повного господарського оперативного управління на придбані (отримані) запаси;

– підприємство здійснює управління та контроль за МШП.

Відповідно до Інструкції про застосування Плану рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань і господарських операцій підприємств і організацій, для обліку й узагальнення інформації про наявність та рух малоцінних та швидкозношуваних предметів, що знаходяться у складі запасів призначено рахунок 22 «Малоцінні та швидкозношувані предмети».

Аналітичний облік МШП ведеться за видами предметів по однорідних групах, установлених, ви ходячи з потреб підприємства. Тому для більшої деталізації та відповідності синтетичного та аналітичного обліку пропонуємо розширити робочий план рахунків у залежності від наявності матеріально відповідальних осіб. Така деталізація робочого плану рахунків дасть змогу своєчасно і більш точно отримувати інформацію про наявність та рух МШП на підприємстві.

Записи до реєстру повинні здійснюватись на підставі первинних документів, що відображають господарську операцію з МШП з обов'язковим відображенням даних документів в реєстрі. Вирішуючи поставлені завдання щодо удосконалення обліку МШП на підприємствах, не можливо не приділити увагу покращенню аналітичного обліку. Оскільки аналітичний облік МШП ведеться за видами предметів по однорідних групах, установлених, виходячи з потреб підприємства, тому з метою отримання більш оперативної інформації про наявність та рух актуальним було б запровадження «Картки складського обліку малоцінних та швидкозношуваних предметів», в якій буде відображатись надходження, вибуття та залишок МШП. Така інформація дуже полегшить оперативний облік.

Висновки. У результаті проведеного дослідження було встановлено зміст терміну «малоцінні та швидкозношувані предмети» та досліджено їх синтетичний та аналітичний облік. Запропоноване розширення плану рахунків у вигляді додаткових субрахунків до рахунку 22 «Малоцінні та швидкозношувані предмети» дасть змогу своєчасно і більш точно отримувати інформацію про наявність та рух МШП на підприємстві. Виявивши недосконаліть первинної документації з обліку МШП, було

запропоновано створення додаткового реєстру оперативного (кількісного) обліку руху малоцінних і швидкозношуваних предметів, які знаходяться в експлуатації.

Список використаних інформаційних джерел

1. Плаксієнко В. Я. Облік, оподаткування та аудит : навч. посіб. [для студ. вищих навч. закл.] / В. Я. Плаксієнко, Ю. А. Верига, В. А. Кулик, Є. А. Карпенко. – Київ : ЦУЛ. 2019. – 509 с.
2. Кулик В. А. Використання підприємствами нових об'єктів обліку при проведенні заходів дигітальної благодійності / І. В. Жиглей, В. А. Кулик // Науковий вісник Полісся. – 2018. − № 1 (13). Ч. 1. – С. 137–142.

УДК 657

УДОСКОНАЛЕННЯ ОБЛІКУ ГОТОВОЇ ПРОДУКЦІЇ: МЕТОДИЧНІ ТА ОРГАНІЗАЦІЙНІ АСПЕКТИ

А. В. Сергієнко, *магістр спеціальності Облік і оподаткування освітня програма «Облік і аудит»*
В. А. Кулик, *д. е.н., доцент – науковий керівник*

Анотація. У статті досліджено сутність готової продукції. Представлено класифікацію готової продукції за формою, ступенем готовності і технологічною складністю. Визначено порядок формування первісної вартості та виробничої собівартості готової продукції. Розроблено пропозиції щодо вдосконалення обліку готової продукції підприємства.

Ключові слова: готова продукція, виробнича собівартість, первісна вартість, витрати, запаси, дохід.

Abstract. Essence of the prepared products is investigational authors. Classification of the prepared products is presented on next signs: by a form, degree of readiness and technological complication. The order of forming of primitive cost and productive prepared unit cost is certain. Suggestions are worked out in relation to the improvement of account of the prepared products of enterprise.

Key words: the prepared products, productive prime price, primitive cost, charges, supplies, profit.

Постановка проблеми. Одними з головних показників, що характеризують діяльність підприємства, є узагальнюючі показники обсягу виробництва готової продукції та її реалізації. Отже, провідну роль у забезпеченні отримання прибутку підприємством відіграє система контролю та обліку результатів виробництва та реалізації, а також прийняття управлінських рішень стосовно виробничої та реалізаційної програм на різних рівнях. Головним завданням обліку готової продукції сьогодні є забезпечення оперативного регулювання її виробництва та реалізації з урахуванням особливостей національних та міжнародних стандартів бухгалтерського обліку.

Аналіз основних досліджень і публікацій. Шара Є. Ю., Андрієнко О. М., Жидеєва Л. І. готовою називають продукцію, яка виготовлена на підприємстві, призначена для продажу, повністю закінчена обробкою, пройшла випробування, приймання, укомплектування і відповідає технічним та якісним характеристикам, передбаченим договорами або іншими нормативно-правовими актами (умовами, стандартами). Бутинець Ф. Ф., Виговська Н. Г., Івахненков С. В., Малюга Н. М., Чижевська Л. В., Бардаш С. В., Бутинець Т. А., Пархоменко В. М., Петрук О. М. наголошують, що готовою вважається продукція, повністю закінчена обробкою, укомплектована, яка пройшла необхідні випробування (перевірки), відповідає діючим стандартам або затвердженим технічним умовам (має сертифікат чи інший документ, що засвідчує її якість), прийнята відділом технічного контролю підприємства та здана на склад або ж прийнята замовником (якщо готова продукція здається на місці) відповідно до затвердженого порядку її приймання (оформлена встановленими здавальними документами).

Формулювання мети. Метою статті є дослідження формування собівартості готової продукції підприємства та розробка пропозицій щодо вдосконалення її обліку.

Виклад основного матеріалу дослідження. Визначення готової продукції наводиться у Положенні (стандарті) бухгалтерського обліку 9 «Запаси», затвердженого Наказом Міністерства фінансів України від 20.10.1999 р. № 246. Так, готова продукція,

що виготовлена на підприємстві, в установі, призначена для продажу і відповідає технічним та якісним характеристикам, передбаченим договором або іншим нормативно-правовим актом. Відповідно до Інструкції про застосування Плану рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань і господарських операцій підприємств і організацій, затвердженої Наказом Міністерства фінансів України від 30.11.1999 р. № 291, до готової продукції належить продукція, обробка якої закінчена та яка пройшла випробування, приймання, укомплектування згідно з умовами договорів із замовниками і відповідає технічним умовам і стандартам.

Планом рахунків для обліку наявності та руху готової продукції, що має кількісні характеристики та складується, передбачено рахунок «Готова продукція». За своїми характеристиками та структурою він аналогічний рахунку «Матеріали» та формує вид запасу виробничої діяльності. У бухгалтерському обліку готова продукція має оцінюватися за фактичною собівартістю виготовлення. Але оскільки фактична собівартість може бути визначена лише після збирання всіх затрат та калькулювання її фактичної собівартості, постає потреба в щоденному обліку наявності та руху готової продукції до визначення її вартісних характеристик (для цього існують спеціальні способи, аналогічні способам обліку матеріалів).

З використанням комп'ютерної техніки на багатьох виробничих підприємствах прийнято вести облік реалізації готової продукції без застосування узагальнюючих документів, виняток становить формування оборотно-сальдової відомості за рахунком 26 «Готова продукція». Цей документ характеризує інформацію щодо оборотів і залишків готової продукції. Однак цього недостатньо, тому ми вважаємо за доцільне на підставі первинних документів складати реєстри документів з реалізації готової продукції. Реєстри необхідно формувати за напрямками реалізації, видами продукції, покупцями та замовниками. Щоденне заповнення цих реєстрів дасть змогу здійснювати оперативний контроль за реалізацією продукції, застосуванням цін та їх змінами, надходженням виручки.

У зв'язку з цим вважаємо за доцільне на виробничих підприємствах до рахунку 26 «Готова продукція» відкрити два субрахунки:

– 261 «Готова продукція за обліковими цінами»;

– 262 «Відхилення фактичної виробничої собівартості готової продукції від облікових цін».

Готова продукція обліковується на підприємствах за місцями її зберігання й окремими видами в установлених одиницях виміру: натуральних (характеризують кількість, обсяг і вагу продукції відповідно до їх фізичних властивостей, використовують для кількісного обліку готових виробів); умовно-натуральних (показники, необхідні для одержання узагальнених показників з обліку однорідної продукції). На складі в облікових регістрах (картках, відомостях, сальдових відомостях, оборотних відомостях або Книзі складського обліку) готова продукція обліковується у кількісному вираженні.

Для вдосконалення обліку готової продукції та її реалізації вважаємо за необхідне розмежувати витрати на збут, які пов'язані з доведенням існуючої продукції до споживача (тара, упаковка, вантажні роботи, транспортування, складування, витрати на утримання складів, магазинів, торгового персоналу тощо) та маркетингові витрати, що виникають у зв'язку з вивченням і стимулюванням попиту, пошуком інформації про ринки збуту і розширенням частки ринку виробника.

Висновки. Визначення готової продукції наводиться у П(С)БО 9 «Запаси» – це продукція, що виготовлена на підприємстві, в установі, призначена для продажу і відповідає технічним та якісним характеристикам, передбаченим договором або іншим нормативно-правовим актом. Сьогодні проблема полягає не в обсягах та якісних характеристиках облікової інформації. Найбільшою проблемою залишається рівень використання останньої для оцінки якісних і кількісних параметрів об'єктів обліку, передусім готової продукції і витрат на збут. Ця інформація нині недостатньо застосовується для прийняття управлінських рішень і коригування виробничої діяльності, тому на кожному підприємстві доцільно вивчати інформаційні потреби управлін-

ських підрозділів, формувати оперативні дані у вигляді звітів і використовувати їх для оптимізації програми виробництва і збуту продукції.

Список використаних інформаційних джерел

1. Плаксієнко В. Я. Облік, оподаткування та аудит : навч. посіб. [для студ. вищих навч. закл.] / В.Я. Плаксієнко, Ю.А. Верига, В. А. Кулик, Є. А. Карпенко. – Київ : ЦУЛ. 2019. – 509 с.
2. Кулик В. А. Якісні характеристики облікової інформації в умовах використання інформаційно-комунікаційних технологій / В. А. Кулик // Науковий вісник ПУЕТ. – 2017. − № 5. – С. 57–62.

УДК 657.6

ОРГАНІЗАЦІЙНІ ЗАСАДИ АУДИТУ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ

І. А. Сіманько, *магістр спеціальності Облік і оподаткування освітня програма «Облік і аудит»*
Є. А. Карпенко, *к. е. н., доцент – науковий керівник*

Анотація. Проблема аудиту конкурентоспроможності є актуальною для підвищення надійності інформації, яку надає управлінський персонал власникам та інвесторам підприємства. В статті значення, мету, завдання, об’єкт та предмет аудиту конкурентоспроможності. Запропоновано процес аудиту конкурентоспроможності розподіляти на чотири етапи. Охарактеризовано склад аналітичних процедур, які застосовуються при аудиті конкурентоспроможності.

Ключові слова: аудит, конкурентоспроможність, планування, аналітичні процедури.

Abstract. The problem of competitiveness audit is relevant for improving the reliability of information provided by management personnel to owners and investors of the enterprise. In the article the value, purpose, task, object and subject of the competitiveness audit. It is proposed to divide the competitiveness audit process into four stages. The composition of analytical procedures used in competitiveness audit is described.

Key words: audit, competitiveness, planning, analytical procedures.

Постановка проблеми. В умовах глобалізаційних перетворень, подолання наслідків фінансової кризи підвищується прагнення управлінського персоналу сформувати максимально ідеалістичний фінансовий стан суб'єкта господарювання. Це може значним чином викривити інформацію щодо конкурентоспроможності підприємства, сформовану для власників та інвесторів. У такому випадку виникає гостра необхідність у висловленні незалежної, професійної, обґрунтованої думки аудитора, що можливе унаслідок проведення аудиту конкурентоспроможності.

Аналіз основних досліджень і публікацій. Розгляд проблематики аудиту конкурентоспроможності знайшли своє відображення в наукових працях таких фахівців, як Н. С. Барабаш, І. О. Бланк, Л. С. Гангал, О. В. Карпенко, Є. А. Карпенко, М. Д. Корінько, К. О. Назарова, Ю. О. Ночовна, Т. В. Ріпа, М. Г. Чумаченко та ін та ін. Проте в сучасних умовах криз та стагнації підприємств, економічної депресії виникає гостра необхідність з'ясування ролі аудиту конкурентоспроможності як механізму розроблення стратегій управління підприємством. Це обумовлено недосконалістю інформаційного забезпечення для задоволення потреб менеджменту в умовах гострої конкуренції.

Формулювання мети. Метою статті є дослідження організаційних засад аудиту конкурентоспроможності.

Виклад основного матеріалу дослідження. Гостра необхідність у здійсненні аудиту конкурентоспроможності обумовлена такими особливостями:

1. Існування інформації, яка не задовольняє потреби користувачів у зв'язку з конфліктом інтересів між менеджерами вищої ланки управління, власниками та інвесторами;

2. Специфіка поняття «конкурентоспроможність підприємства» вимагає від аудитора оволодіння методикою оцінки її рівня;

3. Відсутність доступу користувачів звітності до якісної інформації, яка стосується характеристики рівня конкурентоспроможності суб'єкта господарювання.

За Міжнародними стандартами аудиту [1] аудит конкурентоспроможності не виділяють як окремий вид аудиту, однак він має надзвичайно важливе значення та базується на методичних прийомах фінансового, маркетингового та стратегічного аналізу. Використання в аудиті методичних прийомів аналізу обумовлене необхідністю оцінити існуючі та виявити потенційні конкурентні переваги підприємства.

Аудит конкурентоспроможності слід розглядати у складі завдань з надання впевненості.

Мета аудиту конкурентоспроможності полягає у висловленні думки про здатність товариства займати лідируючі позиції на ринку товарів та вести конкурентну боротьбу з аналогічними господарюючими суб'єктами.

Завданнями аудиту конкурентоспроможності, які забезпечують досягнення його мети є постійне дослідження рейтингових позицій підприємства, набору конкурентних переваг та факторів впливу, а також оцінка його рівня конкурентоспроможності.

Об'єктом аудиту конкурентоспроможності є діяльність підприємства та його конкурентів.

Предмет аудиту є конкурентоспроможність підприємства.

Дослідження наукової літератури з проблем аудиту [2, 3] дозволили нам виділити такі етапи аудиту конкурентоспроможності:

1. Підготовчий етап, який включає ознайомлення з фінансовою звітністю клієнта, формулювання мети конкурентоспроможності.

2. Етап планування – розробка стратегії аудиту, планування аудиту, розрахунок суттєвості.

3. Дослідно-аналітичний етап, який полягає в оцінці системи внутрішнього контролю, розрахунку аудиторського ризику, ідентифікації його складових, виборі і проведенні аудиторських процедур.

4. Завершальний – передбачає складання аудиторського звіту та надання пропозицій щодо покращення рівня конкурентоспроможності.

Зважаючи на значущість етапу планування, слід деталізувати процес його здійснення, визначивши типову схему аудиту конкурентоспроможності підприємства (рис. 1).

Рисунок 1 – Схема етапу планування аудиту конкурентоспроможності підприємства

При зборі аудиторських доказів в аудиті конкурентоспроможності левова частка відводиться аналітичним процедурам.

Основними завданнями при проведенні аналітичних процедур під час аудиту конкурентоспроможності підприємства є:

1. Оцінка фінансових результатів діяльності підприємства та чинників, що зумовлюють рентабельність реалізації товарів і послуг; визначення напрямів збільшення прибутку підприємства; кількісне обчислення резервів збільшення операційного та чистого прибутку.

2. Оцінка фінансової стійкості та платоспроможності підприємства; виявлення ризиків потенційного банкрутства та втрати конкурентоспроможності; визначення напрямів і кількісне обчислення резервів підвищення фінансової стійкості та платоспроможності.

3. Оцінка впливу грошових потоків на формування економічного потенціалу підприємства; визначення напрямів і кількісне обчислення резервів збільшення та оптимізації структури економічного потенціалу підприємства з метою запобігання потенційному банкрутству і підвищення його конкурентоспроможності.

4. Оцінка ринкової вартості підприємства та визначення його інвестиційної привабливості для потенційних інвесторів.

5. Дослідження конкурентоспроможності товарів і послуг товариства та оцінка їх відповідності вимогам товарних ринків за економічними, якісними, технічними (для товарів побутової техніки), ергономічними та естетичними характеристиками.

6. Комплексна оцінка конкурентоспроможності підприємства та визначення його рейтингу порівняно з підприємствами-конкурентами; визначення конкурентних загроз і шляхів їх подолання.

7. Узагальнення результатів аналізу конкурентоспроможності підприємства та обґрунтування управлінських рішень, спрямованих на її підвищення.

Результати проведення аналітичних процедур узагальнюються у звіті щодо конкурентоспроможності. Він є основою для формулювання заключної думки аудитора про конкурентоспроможність підприємства та розробку рекомендацій щодо підвищення її рівня.

Висновки. Таким чином аудит конкурентоспроможності є необхідним елементом системи управління нею. Процес аудиту конкурентоспроможності запропоновано проводити за чотирма стадіями: підготовча, планування, дослідно-аналітична, заключна. Вагому частину аудиторських процедур при проведенні аудиту конкурентоспроможності належить аналітичним процедурам. Результати проведення аналітичних процедур узагальню-

ються у звіті щодо конкурентоспроможності. Він є основою для формулювання заключної думки аудитора про конкурентоспроможність підприємства та розробку рекомендацій щодо підвищення її рівня.

Список використаних інформаційних джерел

1. Міжнародні стандарти контролю якості, аудиту, огляду, іншого надання впевненості та супутніх послуг : видання 2016–2017 років [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.apu.com.ua. – Назва з екрана.
2. Карпенко Є. А. Аудит бізнес-ризиків: переваги, недоліки та можливості застосування в Україні / Є. А. Карпенко, В. А. Кулик. – Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія «Економічні науки», 2019. Випуск 33 (2019). – С. 225–230.
3. Карпенко Є. А. Внутрішній аудит у системі процесно-орієнтованого управління підприємствами / Є. А. Карпенко, І. Ю. Кравченко // Глобальні та національні проблеми економіки. – Миколаїв : Миколаївський національний університет ім. Сухомлинського, жовтень 2016. – № 13. – С. 271–276.

УДК 657

ОБЛІК ОРЕНДНИХ ОПЕРАЦІЙ: ПРОБЛЕМНІ АСПЕКТИ

В. С. Турлюн, *магістрант спеціальності Облік і оподаткування освітня програма «Облік і аудит»*
В. А. Кулик, *д. е. н., доцент – науковий керівник*

Анотація. Обґрунтовано позицію щодо співвідношення лізингу та оренди (визначено відмінності і спільні риси з погляду бухгалтерського обліку). Методи дослідження – теоретичні методи пізнання (абстрагування й узагальнення, аналізу і синтезу, індукції і дедукції та інші методи продукування понятійного знання) – використовувалися для узагальнення теоретичних і методологічних засад обліку лізингових (орендних) операцій. Для аналітичних досліджень застосовувалися методи табличного подання та порівняння інформації. Розкрито основоположні

моменти обліку лізингових (орендних) операцій. Обґрунтовано використання аналітичних рахунків для відображення операцій лізингу (оренди), інформація яких задовольняє потреби управлінського персоналу.

Ключові слова: лізинг, оренда, орендар, фінансовий, оперативний, витрати, доходи, лізингові (орендні) платежі, бухгалтерський облік.

Abstract. The paper defines a grounded position on leasing and rental value. Theoretical methods of cognition (abstraction and generalization, analysis and synthesis, induction and deduction, and other methods for producing conceptual knowledge) were used for the synthesis of theoretical and methodological principles of accounting for leasing transactions. For analytical research, the methods of tabular presentation and comparison of information were used. The basic accounting aspects of leasing (rental) operations are disclosed. The application of analytical accounts to reflect leasing (rental) and the information which meets the needs of managerial staff for is substantiated.

Key words: leasing, lease, lessor, financial, operational, costs, revenues, lease (rent) payments accounting.

Постановка проблеми. Становлення і розвиток ринкової економіки потребує реформування усіх сфер економічної діяльності, вдосконалення існуючих та використання принципово нових методів і способів організації господарських процесів. Подальший розвиток оренди вимагає поглиблених наукових досліджень у напрямі вдосконалення організації обліку орендних операцій. Оскільки дані обліку є інформаційною базою для внутрішніх і зовнішніх користувачів, вона повинна відображати організаційний, економічний та юридичний аспекти орендних відносин і враховувати інтереси їх суб'єктів.

Аналіз основних досліджень і публікацій.

У розробку теорії та практики питань обліку орендних операцій суттєвий внесок зробили такі вітчизняні вчені як Ф. Ф. Бутинець, Л. В. Гуцаленко, М. Я. Дем'яненко, В. М. Жук, Г. Г. Кірейцев, М. М. Коцупатрий, М. В. Кужельний, Ю. Я. Литвин, В. Г. Лінник, В. Б. Моссаковський, М. Ф. Огійчук, О. Д. Радченко,

П. Т. Саблук, Л. К. Сук, Л. С. Шатковська та зарубіжні дослідники: П. С. Безруких, Ван Бреда, М. Р. Метьюс, Я. В. Соколов, Е. С. Хендріксен. Однак ряд практичних питань щодо організації й методики обліку орендних операцій недостатньо опрацьовані.

Формулювання мети (постановка завдання). Метою дослідження є узагальнення та систематизація діючого порядку відображення в бухгалтерському обліку орендних операцій.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів.

Суб'єкт підприємницької діяльності не завжди має можливість набути у власність майно, необхідне для ведення господарської діяльності, інколи це може бути навіть економічно недоцільно. Відтак, більш вигідним, з економічної точки зору, винаймання окремих господарських засобів на певний строк, тобто оренда.

Під орендою, відповідно до П(С)БО 14 «Оренда», слід розуміти угоду, за якою орендар набуває права користування необоротним активом за плату протягом погодженого з орендодавцем строку.

Орендні правовідносини регулюються нормами Цивільного кодексу України, Господарського кодексу України, Законом України «Про оренду державного майна», Законом України «Про фінансовий лізинг», а також рядом підзаконних нормативних документів, які прийнято для реалізації зазначених законів.

Проблеми, що стосуються реформування бухгалтерського обліку основних засобів, в основному можна об'єднати в три окремі групи:

1. Термінологічна неузгодженість в законодавчих документах, що регулюють орендні операції. Так, П(С)БО 14 «Оренда» (надалі – стандарт) об'єктами оренди визнаються необоротні активи, в той же час як інші законодавчі акти (Закон про податок на прибуток, Закон про оренду державного та комунального майна) передбачають проведення орендних операцій тільки з основними фондами або майном. А відсутність такого визначення як поліпшення об'єкту оренди породжує проблему відокремлення в обліку споріднених операцій (ремонт, технічне обслуго-

вування, добудова, реконструкція, модернізація, модифікація, дообладнання, переозброєння та інші).

2. Некоректність та неточність існуючих вимог щодо ведення бухгалтерського обліку орендних операцій. В стандарті зазначено, що «дохід від операційної оренди визнається іншим операційним доходом…з урахуванням способу одержання економічних вигод, пов'язаних з використанням об'єкта операційної оренди». Практика показує, що для бухгалтерів не зрозуміло, що означає «…з урахуванням способу одержання економічних вигод…». Це призводить до ігнорування цієї норми при наявності права на її застосування.

Відповідно до стандарту затрати орендаря на поліпшення об'єкта оренди, які призводять до збільшення майбутніх економічних вигод від його використання відображаються як капітальні інвестиції. Але ж це дає змогу стверджувати, що згідно вимог стандарту збільшується вартість тих (віртуальних) основних засобів, на поліпшення яких ці затрати понесені в дійсності не були.

Хоча відображення орендодавцем в бухглатерському обліку об'єкту оренди в складі власних основних засобів є зрозумілим, проте в стандарті про це не згадується. Відокремлення основних засобів, переданих в операційну оренду, на окремому субрахунку рахунку обліку основних засобів на практиці є більше зручним.

3. Відсутність правил облікового відображення окремих категорій витрат. Вищезгадана проблема відокремлення споріднених операцій таких як ремонт, технічне обслуговування та інших, – не єдина причина виникнення проблеми відображення в обліку витрат з поліпшення об'єкту оренди. Остання викликана й наступними обставинами:

– бухгалтерськими регулятивами не передбачено порядок обліку поліпшень, за умови, що орендодавець відшкодовує витрати на проведення таких поліпшень;

– поза увагою стандарту залишилися затрати орендаря на поліпшення орендованого об'єкту, які не призводять до збільшення майбутніх економічних вигод від його використання (наприклад, витрати на поточний ремонт тощо);

– стандарт не містить жодних згадок щодо обліку технічного обслуговування об'єкту оренди;

– порядок покриття капітальних інвестицій у стандарті не визначено;

– критерії витрат, що підлягають капіталізації не обумовлені, а умови їх застосування потребують конкретизації.

Слід зазначити, що витрати з нарахування амортизації об'єкта оренди потребують окремого висвітлення в облікових документах. Так, застосування норм стандарту в деяких випадках неможливе, оскільки:

– хоча збільшення вартості основних засобів на суму відшкодованих поліпшень, що здійснені орендарем, є очевидним, але цього не вимагають норми чинного законодавства. Проте, амортизація відшкодованих орендодавцем поліпшень не передбачено ані П(С)БО 14 «Оренда», ані П(С)БО 7 «Основні засоби»;

– основні засоби, передані в оренду, фактично знаходяться у орендаря. Так, орендар безпосередньо користується об'єктом оренди, а на балансі такий об'єкт рахується в орендодавця. В зв'язку з цим виникає необґрунтованість відображення в обліку орендодавця витрат з нарахування амортизації об'єкта оренди;

– порядок визначення строку корисного використання проведених поліпшень орендованого об'єкту не визначений.

Також стандартом не передбачено порядок визнання витрат з укладення орендної угоди у орендаря, а методика визначення плати за оренду взагалі відсутня.

Окремого розгляду потребує питання повернення об'єкта оперативної оренди із вже здійсненими витратами на його поліпшення. При поверненні орендованого майна орендодавцю здійснені орендарем витрати на модернізацію, реконструкцію для покращання його функціональних завдань чи поліпшення зовнішнього вигляду, як правило, недоцільно відокремлювати від об'єкта оренди. В контексті розгляду проблеми відображення в обліку повернення об'єкта оперативної оренди після проведення певних поліпшень неможливо не зупинитися на поверненні об'єкту оренди, поліпшення якого здійснювалось без отримання згоди орендодавця.

Висновки за результатами викладеного дослідження і перспективи подальших розвідок. Реформування системи обліку орендних операцій потребує вдосконалення, оскільки розв'язання зазначених проблем є передумовою визначення можливості ефективності здійснення орендних операцій та оптимізації пов'язаних з цим витрат.

Список використаних інформаційних джерел

1. Плаксієнко В. Я. Облік, оподаткування та аудит : навч. посіб. [для студ. вищих навч. закл.] / В. Я. Плаксієнко, Ю. А. Верига, В. А. Кулик, Є. А. Карпенко. – Київ : ЦУЛ. 2019. – 509 с.
2. Кулик В. А. Розвиток бухгалтерського обліку на підприємствах електронного бізнесу / В. А. Кулик. – Полтава : РВВ ПУЕТ, 2017. – 410 с.

УДК 657.076.4

ПОНЯТТЯ ТА СКЛАД ВИТРАТ НА МАРКЕТИНГОВІ КОМУНІКАЦІЇ ДЛЯ ЦІЛЕЙ ОБЛІКУ

І. С. Фейст, *магістр спеціальності Облік і оподаткування освітня програма «Облік і аудит»*
Є. А. Карпенко, *к. е. н., доцент – науковий керівник*

Анотація. У статті досліджено існуючі підходи до визначення поняття витрат на маркетингові комунікації. Запропоновано власне трактування витрат на маркетингові комунікації для цілей обліку.

Ключові слова: витрати, маркетинг, комунікації, витрати на маркетингові комунікації.

Abstract. The article explores the existing approaches to defining the concept of marketing communication costs. Your own interpretation of marketing communications costs for accounting purposes is suggested

Key words: expenses, marketing, communications, expenses on marketing communications.

Постановка проблеми. За євро інтеграційних умов зростає потреба багатовекторного підвищення конкурентоспроможності

та інвестиційної привабливості підприємств. Суб'єктам господарювання недостатньо займатися лише збутом наявного товару, постає проблема у збільшенні інвестицій у маркетингові комунікації та здійсненні обліку витрат на маркетингові комунікації.

Аналіз основних досліджень і публікацій. Наукове підґрунтя для вирішення теоретичних, методологічних та науково-практичних проблем облікового забезпечення витрат на маркетингові комунікації заклали та розвинули такі вчені як О. Голов, С. Івахненков, О. Карпенко, В. Кулик, М. Пушкар, Н. Прохар. Однак до сьогодні відсутня одностайність у визначенні та класифікації витрат на маркетингові комунікації..

Формулювання мети. Метою статті є дослідження існуючих підходів до трактування сутності та класифікації витрат на маркетингові комунцікації.

Виклад основного матеріалу дослідження.

Під маркетинговими комунікаціями у науковій літературі розуміють систему заходів прямого та непрямого впливу, що діють на користь підприємства з метою позиціювання його на цільовому ринку та отримання зворотного зв'язку, результат якого спрямований на утримання й укрупнення своїх конкурентних позицій.

Слід зазначити, що особливе місце у цьому визначенні займає поняття «цільова аудиторія», оскільки перед плануванням маркетингових комунікацій проводиться дослідження ринку та обирається аудиторія, на яку буде спрямована дія комунікацій.

У діючій системі обліку поняття витрат на маркетингові комунікації де-юре відсутнє, а де-факто існує. Але в більшості випадків в науковій літературі ці витрати ототожнюються із витратами на маркетинг (табл. 1).

Аналізуючи погляди науковців на трактування поняття витрати на маркетинг, варто звернути увагу на те, що основною метою їх здійснення є реалізацію товарів, налагодження роботи з клієнтами та інвестиційна діяльність. Оцінюючи наведені у табл. 1 підходи, доцільно зауважити, що вони дещо обмежують повний зміст витрат на маркетингові комунікації. Разом з тим, ми поділяємо думку науковців, які ототожнюють витрати на

маркетингові комунікації із витратами на маркетинг, адже маркетинг включає абсолютно всю маркетингову діяльність, у т. ч. рекламу.

Таблиця 1 – Підходи науковців до визначення витрат на маркетинг

Автор	Сутність підходу до визначення витрат на маркетинг
Багієв Г. Л., Тарасевич В. М., Анн Х. [1, с. 216]	Сукупність витрат, необхідних для здійснення маркетингової діяльності і маркетингових заходів щодо формування і відтворення попиту на товари і послуги
Биковська І. В., та ін. [2, с. 47]	Це сукупні витрати підприємства на аналіз ринкових можливостей, розробку комплексу маркетингових заходів, втілення їх у життя і проведення маркетингового контролю
Feder R. A. [3, с. 5]	Витрати, пов'язані з продажем товарів або дистрибуція; це один з видів операційних та тимчасових витрат
Притиченко Т. І., Руденко Ю. В. [4, с. 5]	Кошти підприємства, які супроводжують аналіз та реалізацію маркетингових технологій, що спрямовані на розвиток бренду товару / послуги, торговлеьного персоналу, підприємства в цілому та сприяють зростанню валового прибутку
Гофербер Ю. В. [5, с. 263]	Найбільш доцільним є визначення маркетингових витрат як грошового вираження маркетингових заходів виробника чи дистриб'ютора на збут продукції та його стимулювання, зокрема на рекламу, просування продукції на ринок, проведення маркетингових досліджень, витрати на розробку концепцій нового товару
Банаська Т. М. [6, с. 240]	Маркетингові витрати слід розглядати як рівнозначний вид витрат відносно витрат на збут
Назарова К. О. [7, с. 75]	Це зменшення економічних вигод внаслідок вибуття активів

Разом з тим необхідно відмітити, що маркетинг і збут – це принципово відмінні, а не тотожні категорії, оскільки, за збуто-

вим підходом, відділ збуту продає товар, який вже є в наявності на складі, а за маркетинговим – завдання маркетингу полягає в тому, щоб дослідити, який товар необхідний потенційному споживачу або ж як його стимулювати до покупки товару, про який він мало знає [29, с. 130].

Тому, на нашу думку, негативним є те, що в П(С)БО 16 «Витрати» маркетингові витрати розглянуто як складову витрат на збут, що не дозволяє їх розглядати як самостійну облікову категорію.

З огляду на це нами запропоновано для цілей обліку під витратами на маркетингові комунікації розуміти всі ресурси підприємства, спрямовані на підготовку та реалізацію проектів, обмін інформаційних потоків між підприємством та зовнішнім і внутрішнім середовищем з метою налагодження зв'язків з його цільовою аудиторією, що у цілому спрямовано на досягнення стратегічних цілей підприємства (визначених у його бізнес-плані).

Відмітимо, що у зарубіжній літературі окремі науковці витрати на маркетингові комунікації розглядають як довгострокові інвестиції [15; 16; 39]. Так, Ю. Гоферрберг звертає увагу на те, що пріоритетною на сьогодні є концепція визначення й оцінки витрат з точки зору управлінського обліку, яка характеризується спробою обґрунтування прийняття рішень щодо розподілу фінансових засобів, призначених на маркетинг [16, с. 5].

Тобто, беручи до уваги нову перспективу, яка виникає через зміни сприймання ролі маркетингу, доходимо висновку, що серед групи зарубіжних вчених існує гіпотеза, що витрати на маркетингові комунікації не входять до категорії витрат, які зменшують прибуток підприємства, а є затратами, які в довгостроковій перспективі формують активи підприємства у вигляді бренду, тобто є фінансовими інвестиціями в бренд. На нашу думку таке трактування витрат на маркетингові комунікації є неприйнятним в умовах вітчизняного законодавства.

Висновки. У діючій системі обліку поняття витрат на маркетингові комунікації де-юре відсутнє, а де-факто існує. Але в більшості випадків в науковій літературі ці витрати ототожнюються із витратами на маркетинг. Окремі зарубіжні вчені за-

значають, що витрати на маркетингові комунікації не входять до категорії витрат, а є фінансовими інвестиціями. На нашу думку це є неприйнятним в умовах вітчизняного законодавства. Вважаємо, що для цілей обліку під витратами на маркетингові комунікації слід розуміти всі ресурси підприємства, спрямовані на підготовку та реалізацію проектів, обмін інформаційних потоків між підприємством та зовнішнім і внутрішнім середовищем з метою налагодження зв'язків з його цільовою аудиторією, що у цілому спрямовано на досягнення стратегічних цілей підприємства.

Список використаних інформаційних джерел

1. Маркетинг : учебник для вузов / Г. Л. Багиев, В. М. Тарасевич, Х. Анн ; под. общ. ред. Г. Л. Багиев. – 3-е изд. – Санкт-Петербург : Питер, 2010. – 576 с.
2. Быковская И. К. К вопросу о формировании маркетингового бюджета. Маркетинг в России и за рубежом / И. Быковская, С. Плотников, В. Подчернин. – 2001. – № 6. – С. 46–52.
3. Feder R. How to Measure Marketing Performance / R. Feder // Harvard Business Review. – 1965. – № 3. – May-June. – S. 132–142.
4. Притиченко Т. І. Підходи до визначення витрат на маркетинг [Електронний ресурс] / Т. І. Притиченко, Ю. В. Руденко. – Режим доступу: http://repository.hneu.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/4441/1. – Назва з екрана.
5. Гофербер Ю. В. Визнання і оцінка маркетингових витрат / Ю. В. Гофербер // Економічні науки. Сер. : Облік і фінанси. – 2012. – Вип. 9(1). – С. 262–269.
6. Банасько Т. М. Проблемні питання бухгалтерського обліку маркетингових витрат / Т. М. Банасько // Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія : Економіка і менеджмент. – 2015. – Вип. 12. – С. 239–242.
7. Назарова К. О. Облік та контроль маркетингової діяльності на підприємствах торгівлі : дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук : спец. 08.00.09 «Бух.облік, аналіз та аудит» (за видами екон. діяльн.) / К. О. Назарова. – Київ, 20012. – 260 с.

УДК 657.1: 336

РОЛЬ ОБЛІКУ В УПРАВЛІННІ ПРИБУТКОМ ПІДПРИЄМСТВА

О. В. Шелест, *магістр спеціальності Облік і оподаткування освітня програма «Облік і аудит»*
Є. А. Карпенко, *к. е. н., доцент – науковий керівник*

Анотація. Досліджено управління прибутком з позиції системного підходу. Розкрито роль інтегрованої системи бухгалтерського обліку в управлінні прибутком. Визначено завдання фінансового та управлінського обліку в управлінні прибутком підприємства.

Ключові слова: облік, прибуток, управлінський облік, фінансовий облік, фінансові результати.

Abstract. Profit management from the point of view of system approach is investigated. The role of the integrated accounting system in profit management is revealed. The tasks of financial and managerial accounting in managing the profit of the enterprise are determined.

Key words: accounting, profit, management accounting, financial accounting, financial results.

Постановка проблеми. В умовах ринкової економіки діяльність суб'єктів господарювання спрямована на отримання максимально можливої економічної вигоди, що знаходить своє вираження у показниках фінансових результатів. Рівень прибутку є результатом господарської діяльності підприємства та відображає всі сторони його діяльності – рівень його технології та організації виробництва, ефективність системи управління, контроль за рівнем доходів та витрат тощо. Але без якісного інформаційного забезпечення неможливе кваліфіковане управління прибутком підприємства. Тому необхідним є дослідження ролі обліку в управлінні прибутком підприємства.

Аналіз основних досліджень і публікацій. Теоретичні та методологічні засади обліку прибутку досліджено такими авторами, як Ю. А. Верига, С. В. Бардаш, В. Л. Вороніна, Т. В. Канєва, О. В. Карпенко, Н. В. Прохар, Ю. О. Ночовна та ін. В той же

час, дискусійність багатьох теоретичних положень, недосконаліть нормативного й методичного забезпечення процесу обліку прибутку підприємств та недостатній рівень дослідження проблем моделювання облікового забезпечення з огляду на сучасні інформаційні потреби менеджменту зумовлюють необхідність з'ясування ролі інтегрованої системи обліку в управлінні прибутком підприємства.

Формулювання мети. Метою статті є з'ясування ролі інтегрованої системи обліку в управлінні прибутком підприємства.

Виклад основного матеріалу дослідження. З метою обґрунтування напрямів формування інформації щодо прибуток в системі бухгалтерського обліку, необхідно розглянути складові процесу управління прибутком підприємства, так як управління прибутком – складна багаторівнева система трансакцій, яка включає три підсистеми: формування, розподіл, використання (рис. 1).

Рисунок 1 – Системний підхід до управління прибутком підприємства

Для кожної з цих підсистем притаманні свої конкретні цілі, завдання, інструментарій їх досягнення та напрями формування інформаційного забезпечення для здійснення контролювання та управління прибутком. Разом із тим, кожна з цих підсистем перебуває під впливом інших.

Частиною інформаційної системи є система бухгалтерського обліку. Нині вона набуває стратегічного напряму, тобто спостерігається поєднання інформації фінансового, управлінського та інших видів обліку для прийняття управлінських рішень. Фінансовий облік, як найбільш поширений, сполучає в собі усі види господарського обліку та застосовується суб'єктами підприємницької діяльності незалежно від форм власності та методів господарювання. Разом з тим, основою для більш дієвої організації облікового забезпечення управління прибутком підприємства буде вдосконалення основних облікових підсистем, поданих на рис. 2.

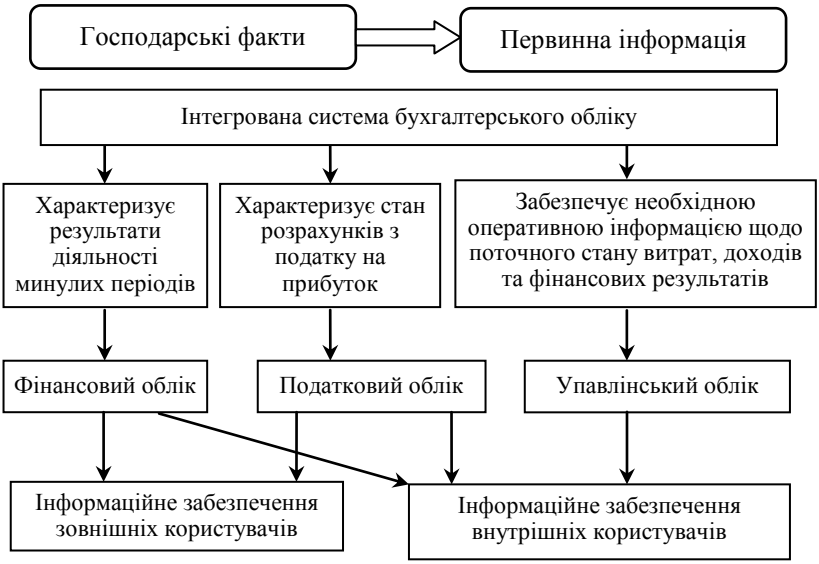

Рисунок 2 – Взаємозв'язок підсистем обліку при формуванні інформаційної бази управління прибутком

Я. В. Лебедзевич зазначає, що спільним для всіх підсистем бухгалтерського обліку є єдність інформаційної бази, на основі якої здійснюється трансформація даних у відповідності до запитів користувачів. При цьому збір первинної інформації для всіх типів обліку здійснюється за єдиними правилами, що дозволяє уникнути дублювання даних, і тим самим підвищити оперативність надання інформації для потреб управління [71].

Головна риса, що визначає спільність підсистем фінансового, управлінського та податкового обліку, полягає в тому, що на основі інформації, створюваної кожною з підсистем, здійснюється процес контролювання за формуванням прибутку та приймаються управлінські рішення.

Так, інформація фінансового обліку про отриманий прибуток дозволяє зовнішнім користувачам, зокрема, інвесторам, контролювати прибутковість підприємства та приймати рішення про можливості здійснення інвестицій в дане підприємство.

Інформація управлінського обліку про прибуток, що надається внутрішнім користувачам, спрямована на контролювання кола питань, пов'язаних з ціноутворенням, формуванням собівартості, обсягами реалізації тощо.

Дані податкового обліку, на основі яких визначається величина податкових зобов'язань, в кінцевому підсумку дозволяють визначити та контролювати суму прибутку, що залишається в розпорядженні підприємства, і порядок його розподілу.

Що ж стосується відмінностей кожної з названих підсистем, то вони зумовлені конкретними завданнями, що вирішуються кожною з підсистем на основі запитів користувачів (суб'єктів контролювання), а також строків, обсягів і форм надання інформації.

Отже, розширення і посилення функцій бухгалтерського обліку, використання його аналітичного потенціалу – на сьогодні, основне і достовірне джерело формування якісної облікової інформації про прибуток з метою забезпечення нею суб'єктів управління.

Основними завданнями обліку прибутку як практичної діяльності є:

1) фіксування первинних даних про прибуток звітного періоду;

2) систематизація, обробка і зберігання інформації про первинні дані;

3) надання користувачам інформації про прибуток для цілей управління, контролю й аналізу господарської діяльності підприємства.

Бухгалтерський облік прибутку посідає чільне місце в організації збору та передачі інформації про діяльність підприємства.

Основним джерелами інформації про прибуток підприємства для прийняття управлінських рішень є фінансова звітність, яка забезпечує такі вимоги:

1. Дає можливість керівництву підприємства по-новому оцінити досягнуті результати фінансово-господарської діяльності, визначити перспективи їхнього розвитку.

2. Для контрагентів інформація про фінансові результати, отримана із фінансової звітності – це основне інформаційне джерело, яке підтверджує можливість і економічну доцільність взаємодії з певним підприємством.

3. Є засобом реклами діяльності фірми, оскільки існує правило: перш ніж підписати контракт, необхідно ознайомитися з річним звітом контрагента.

Сформована інформаційна база про прибуток знаходить у подальшому своє використання у прогнозуванні, плануванні, обліку, контролі, аналізі, регулюванні.

Основне завдання управлінського обліку полягає в наданні інформації, яка необхідна менеджерам у процесі управління господарською діяльністю. Таке завдання система обліку може виконувати одним із двох способів:

1) забезпечення управління шляхом зв’язку реальних кількісних показників із плановими, що історично було основним завданням внутрішніх систем обліку в минулому;

2) сприяння плануванню і прийняттю рішень шляхом надання кількісної інформації, яка допомагає оцінити альтернативні варіанти дій, що є новим для вітчизняного обліку.

Висновки. Управління прибутком – складна багаторівнева система трансакцій, яка включає три підсистеми: формування, розподіл, використання. Частиною інформаційної системи є система бухгалтерського обліку, яка відіграє надзвичайно важливу роль в управлінні прибутком, забезпечуючи зовнішніх та внутрішніх користувачів інформацією про формування та використання прибутку.

Список використаних інформаційних джерел

1. Лебедзевич Я.В. Фінансові результати та їх контроль в системі бухгалтерського обліку: методологія і практика : автореф. дис. ... канд. екон. наук : 08.06.04 / Я. В. Лебедзевич ; Нац. аграр. ун-т. – Київ, 2002. – 20 с.

СПЕЦІАЛЬНІСТЬ ФІНАНСИ, БАНКІВСЬКА СПРАВА І СТРАХУВАННЯ

Освітня програма «Фінанси і кредит»

УДК 658.15:336.02

СУТНІСТЬ ТА ОСОБЛИВОСТІ ФІНАНСОВОЇ СТРАТЕГІЇ ПІДПРИЄМСТВА

Д. Д. Бєлова, *магістр спеціальності Фінанси, банківська справа та страхування освітня програма «Фінанси і кредит»*
М. І. Волков, *магістр спеціальності Фінанси, банківська справа та страхування освітня програма «Фінанси і кредит»*
В. В. Карцева, *д. е. н., професор – науковий керівник*

Анотація. Стаття присвячена вирішенню проблеми стратегічного управління фінансовою стійкістю підприємства. Метою статті визначено вивчення сутності та особливостей стратегії фінансової стійкості підприємства. У статті автором узагальнено визначення поняття «фінансова стійкість» та визначено його відмінності від споріднених понять фінансової стабільності та фінансової рівноваги. Систематизовано рівні механізму забезпечення фінансової стійкості суб'єктів підприємництва та запропоновано визначення стратегії фінансової стійкості підприємства.

Ключові слова: фінансової стійкість, стратегія фінансової стійкості, фінансова стратегія, загальна стратегія підприємства.

Abstract. The article is devoted to solving the problem of strategic management of financial stability of the enterprise. The purpose of the article is to study the nature and features of the strategy of financial stability of the enterprise. The author generalizes the definition of the term "financial stability" and defines its differences from the related concepts of financial stability and financial equilibrium. The levels of the mechanism of ensuring the financial stability of the business entities are systematized and the definition of the strategy of the financial stability of the enterprise is proposed.

Key words: financial stability, strategy of financial stability, financial strategy, general strategy of company.

Постановка проблеми. В умовах сучасних геополітичних та глобальних економічних викликів запорукою виживання підприємства є його фінансова стійкість. Підприємство, що досягло фінансової стійкості, здатне вільно маневрувати грошовими коштами, ефективно їх використовувати, забезпечуючи безперебійний процес реалізації товарів, створюючи умови для розширення свого виробництва. Фінансово стійке підприємство має низку переваг перед іншими підприємствами такого ж профілю при отриманні кредитів, залученні інвестицій, у виборі постачальників і в підборі кваліфікованих кадрів. З огляду на те, що фінансова стійкість впливає на різні сфери діяльності підприємства, надійною основою забезпечення стійкого фінансового стану є фінансова стратегія. Саме тому вивчення теоретичних та практичних аспектів формування стратегії фінансової стійкості підприємств є актуальним та важливим напрямом наукових досліджень.

Аналіз основних досліджень і публікацій. Вивченню різних аспектів фінансової стійкості підприємства присвячені роботи багатьох зарубіжних і вітчизняних вчених-економістів, зокрема, В. Карцевої, В. Пазинич, Г. Савицької та ін. Питанням аналізу та оцінки фінансової стійкості на різних рівнях господарювання присвячено наукові праці науковців пострадянського простору: Т. Керанчук, П. Каллаур, Л. Костирко та інших. Різноманітні теоретичні та методологічні проблеми розробки та реалізації фінансової стратегії підприємства та її складових розглянуто в працях українських науковців: І. Бланка, Н. Кирич та ін. У дослідженнях економістів упорядковані сутність та механізм забезпечення фінансової стійкості підприємств, розглянуті методики аналізу й оцінки стану фінансової стійкості підприємства. Однак на сьогоднішній день не вироблено цілісного підходу до розуміння сутності й особливостей стратегії забезпечення фінансової стійкості підприємства, що зумовило мету та завдання пропонованого дослідження.

Формулювання мети. Метою статті є вивчення сутності та особливостей стратегії фінансової стійкості підприємства.

Виклад основного матеріалу дослідження. Відомо, що стратегія – це генеральна програма дій, що виявляє пріоритети,

проблеми та ресурси для досягнення основної мети діяльності суб'єкта економічних відносин. З точки зору підприємства, стратегія означає вибір: 1) цілей і засобів їх досягнення; 2) партнерів і вибір ресурсів; 3) правил і поведінки на ринках і вибір шляхів запобігання неспроможності; 4) повсюдне задіяння факторів виробництва [5]. В основу стратегії підприємства завжди закладається фундаментальна ідея економічно ефективного вибору. Всі інші її параметри накладаються умовами обмежень мікро- і макросередовища. Економічно ефективним в умовах цих обмежень слід вважати такий вибір, у результаті втілення якого не можна досягти тієї чи іншої мети або застосовувати той чи інший засіб для досягнення цієї мети без шкоди для інших цілей та засобів відповідно. Таким чином, в загальному розумінні стратегія підприємства являє собою сукупність довгострокових цілей його діяльності і принципів їх досягнення [7].

Однією з ключових цілей стратегії діяльності є отримання цільового прибутку та збільшення вартості бізнесу. Цим пояснюється важливість стратегічного управління фінансами та провідне місце фінансової стратегії у досягненні цілей розвитку підприємства.

На основі аналізу праць вітчизняних і зарубіжних економістів слід виділити три базові напрями стратегічного фінансового менеджменту: 1) стратегічне управління формуванням фінансових ресурсів, що забезпечує реалізацію корпоративної стратегії; 2) стратегічне управління інвестиціями, спрямоване на забезпечення фінансової підтримки розвитку пріоритетних напрямів інноваційно-інвестиційної діяльності підприємств; 3) стратегічне управління фінансовою стійкістю ділових одиниць, спрямоване на забезпечення їхньої прибутковості, ліквідності та платоспроможності у тривалому періоді [3, с. 138]. На цій підставі, стратегія фінансової стабільності підприємства є невід'ємною складовою загальної корпоративної стратегії, а відтак, її обґрунтування потребує послідовного підходу.

Задля визначення особливостей формування стратегії фінансової стійкості підприємства слід конкретизувати її сутність та змістовне наповнення. В цьому контексті слід акцентувати

увагу на схильності дослідників поряд з поняттям «фінансова стійкість» використовувати в якості синонімічних понять терміни «фінансова рівновага» та «фінансова стабільність». Водночас, вивчення літератури свідчить, що визначення згаданих понять не є тотожними (табл. 1). В цілому аналізуючи сутність цих категорій, доходимо висновку, що «фінансова стабільність» є ознакою фінансової стійкості у тривалому періоді, а «фінансова рівновага» – ідеальним станом фінансового середовища суб'єкта господарювання. При цьому, фінансова стійкість являє собою такий стан фінансових ресурсів підприємства, за якого раціональне розпорядження ними є гарантією наявності власних коштів, стабільної прибутковості та забезпечення процесу розширеного відтворення. Фінансова стійкість є одним із головних чинників, що впливає на досягнення підприємством фінансової рівноваги та фінансової стабільності. Узагальнюючи, доходимо висновку, що фінансову стійкість слід розглядати як стан структури капіталу, за якого підприємству забезпечується можливість отримання максимального прибутку за мінімальних витрат на обслуговування залучених фінансових ресурсів.

Таблиця 1 – Сутність фінансової стійкості підприємства та споріднених понять у наукових джерелах

Автор [джерело]	Визначення
Фінансова стабільність	
Варваренко Г. [2, с. 52]	Фінансова стабільність пов'язана із залишками або нестачею у підприємства джерел для формування запасів і витрат
Кирич Н. Б. [3, с. 113]	Фінансова стабільність – це забезпеченість підприємства власними фінансовими ресурсами, рівень їх використання, напрями їх розміщення
Фінансова стійкість	
Пазинич В. І. [5, с. 233]	«Фінансова стійкість передбачає збіг чотирьох сприятливих характеристик: високої платоспроможності; високої ліквідності балансу; високої кредитоспроможності; високої рентабельності»

Продовж. табл. 1

Автор [джерело]	Визначення
Пріб К. А. [6, с. 219]	«…здатність суб'єкта господарювання функціонувати та розвиватися, зберігати рівновагу своїх активів та пасивів в мінливому внутрішньому та зовнішньому середовищі, яка гарантує його постійну платоспроможність та інвестиційну привабливість в межах допустимого рівня ризику»
Фінансова рівновага	
Базілінська О. Я. [1, с. 154]	Фінансова рівновага – рівень як власного капіталу і не фінансових активів, так і рівень позикового капіталу і фінансових активів.
Чаленко Н. В. [9, с. 136]	Фінансова рівновага передбачає, що грошові надходження підприємства дорівнюють або перевищують потребу в капіталі для виконання поточних платіжних зобов'язань

Розглядаючи фінансову стійкість як цільовий стан структури формування та розподілу капіталу підприємства, закономірно розглядати її в межах відповідного управлінського процесу, що базується на застосування трирівневого (оперативного, тактичного та стратегічного) внутрішнього механізму збалансування фінансової системи підприємства [8].

Висновки. Відтак, поняття стратегії фінансової стійкості відповідає найвищому – стратегічному рівню управління фінансами підприємства й може бути визначено як процес визначення цільового стану структури капіталу підприємства та механізм його досягнення й засоби підтримки в довгостроковій перспективі. Механізм реалізації стратегії фінансової стійкості підприємства є оптимальною сукупністю форм, структур, методів, засобів і функцій управління, яка має формувати через економічні важелі його відносини із зовнішнім середовищем із метою забезпечення цілеспрямованого оперативного регулювання діяльності для відповідності фактичної структури капіталу підприємства її цільовим параметрам.

Список використаних інформаційних джерел

1. Базілінська О. Я. Фінансовий аналіз: теорія та практика : навч. посіб. / О. Я. Базілінська – Київ : Центр учбової л-ри, 2009. – 328 с.
2. Варваренко Г. До питання визначення поняття «фінансова стабільність» / Г. О. Варваренко, В. В. Сінельник // Збірник наукових праць Національного університету державної податкової служби України. – № 1. – 2015. – С. 52–61.
3. Кирич Н. Б. Теоретичні та прикладні механізми управління стратегією підвищення господарсько-фінансової стабільності підприємства / Н. Б. Кирич // Економіка: проблеми теорії та практики. – 2014. – № 3. – С. 136–142.
4. Костирко Л. А. Діагностика потенціалу фінансово-економічної стійкості підприємства : монографія / Л. А. Костирко. – 2-ге вид., перероб. і доп. – Харків : Фактор, 2008. – 336 с.
5. Пазинич В. І. Фінансовий менеджмент : навч. посіб. / В. І. Пазинич, А. В. Шулешко. – Київ : Центр учбової л-ри, 2011. – 408 с.
6. Пріб К. А. Діагностика в системі управління : навч. посіб. / К. А. Пріб, Н. І. Патика. – Київ : Центр учбової л-ри, 2016. – 432 с.
7. Савчук В. Стратегия + Финансы: уроки принятия бизнес-решений для руководителей / В. Савчук. – Київ : Compamion Group, 2010. – 352 с.
8. Слободчикова О. А. Механізм забезпечення стратегічної стійкості підприємств гірничо-металургійного комплексу / О. А. Слободчикова // Економічний часопис – XXI. – 2012. – № 7–8. – С. 44–46.
9. Чаленко Н. В. Шляхи забезпечення фінансової рівноваги підприємства / Н. В. Чаленко, О. С. Сенченко // Формування ринкових відносин в Україні. – 2014. – № 6. – С. 135–139.

УДК 658.15:338.124.4 (045)

ЕКОНОМІЧНА СУТНІСТЬ ТА ОСОБЛИВОСТІ АНТИКРИЗОВОГО УПРАВЛІННЯ ПІДПРИЄМСТВОМ

Д. Р. Власенко, *магістр спеціальності Фінанси, банківська справа та страхування освітня програма «Фінанси і кредит»*
В. В. Карцева, *д. е. н., професор – науковий керівник*

Анотація. У статті розглянуто сутність антикризового управління підприємством, запропоновано власне визначення, визначено головні цілі, завдання, функції та принципи антикризового управління. Досліджено характерні особливості антикризового управління підприємством.

Ключові слова: антикризове управління, кризові явища, фінансова криза, банкрутство.

Abstract. The article deals with the essence of crisis management of an enterprise, proposes its own definition, defines the main goals, tasks, functions and principles of crisis management. The characteristic features of anti-crisis enterprise management are investigated.

Key words: crisis management, crisis phenomena, financial crisis, bankruptcy.

Постановка проблеми. У сучасних нестабільних економічних умовах на ефективність функціонування підприємств істотно впливають фактори зовнішнього та внутрішнього середовища, які можуть перешкоджати їхньому динамічному розвитку або ставити під загрозу досягнення певних цілей. Виникнення і розгортання системної кризи, вражає основні складові елементи підприємницької діяльності, призводить до нездатності самостійного відновлення стану самоокупності та загрози банкрутства. За таких умов необхідне швидке реагування керівників, мобілізація внутрішніх ресурсів.

Дієвим засобом виходу з кризового стану є застосування процедури антикризового управління, яка передбачає впровадження в систему підприємницької діяльності виробничо-технічних заходів, використання зовнішніх і внутрішніх резервів для відновлення прибутковості та уникнення банкрутства.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання антикризового управління у своїх працях досліджували багато вітчизняних та закордонних науковців, зокрема: І. О. Бланк, В. О. Василенко, А. П. Градов, А. Г. Грязнова, Л. О. Лігоненко, Е. С. Мінаєв, О. О. Терещенко, А. Д. Чернявський, А. М. Штангрет та ін. Разом із тим потребує подальшого дослідження систематизація підходів щодо сутності антикризового управління та питання впровадження антикризового управління на вітчизняних підприємствах.

Формулювання мети. Метою статті є визначення сутності антикризового управління підприємством та його організаційно-економічних особливостей.

Виклад основного матеріалу дослідження. Будь-яке підприємство є складовою загальної економічної системи, на яку впливає значна кількість чинників прямого та опосередкованого характеру. Зважаючи на складне економічне, фінансове та політичне становище, більшість підприємств перманентно стикаються із фінансовою кризою. Впродовж останніх років фінансовим результатом підприємств є збиток.

У цілому кризовим для підприємства можна вважати не лише такий стан, за якого у нього відсутній прибуток, а й той, за якого зменшується платоспроможність, а також втрачаються або ж взагалі відсутні стратегічні перспективи розвитку. Усе це зумовлює впровадження на підприємствах особливого виду управління – антикризового.

Бланк І. О. визначає антикризове управління як постійно діючий процес виявлення ознак кризових явищ та реалізацію генерального плану недопущення поширення кризових явищ й стагнації розвитку підприємства, який здійснюється протягом усього періоду його функціонування [1].

На думку Терещенка О. О., антикризове управління передбачає застосування специфічних методів та прийомів управління фінансами, які дають змогу забезпечити безперервну діяльність підприємств на основі управління зовнішніми та внутрішніми ризиками профілактики та нейтралізації фінансової кризи [7].

Маховка В. М. розглядає антикризове управління як специфічну функцію, яка повинна реалізовуватися через виконання антикризових дій, процедур, направлених на попередження, подолання кризових явищ, оздоровлення господарської діяльності та відновлення стабільного розвитку підприємства, взаємодіючи з іншими основними функціями управління [5].

Здійснюючи аналіз наявних підходів, описаних в працях вітчизняних та зарубіжних науковців, можна зробити висновок, що переважна більшість поглядів авторів погоджується, що антикризове управління є функцією менеджменту, яка забезпечує:

– уникнення кризових ситуацій;

– зменшення або ліквідацію наслідків фінансової кризи на підприємстві;

– забезпечення належного рівня платоспроможності.

Отже, антикризове управління є системою управління, яка має комплексний характер та спрямована на запобігання кризовим явищам і виявлення причин кризи, виду, стадії та закономірностей її перебігу, можливих сценаріїв розвитку, інструментів для її подолання з метою подальшого функціонування підприємства.

Проаналізувавши наявні трактування поняття «антикризове управління», можна виокремити такі його цілі:

– фінансова стабілізація підприємства;

– локалізація кризових явищ;

– недопущення банкрутства підприємства;

– виведення підприємства зі стану юридичного банкрутства;

– запобігання повторенню кризи.

На основі сформованих цілей можна виділити головні завдання антикризового управління:

– визначення причин розвитку кризи, припинення зменшення й забезпечення зростання найважливіших показників фінансово-господарської діяльності підприємства;

– усунення причин розвитку кризи, мінімізація збитків і припинення вимивання власного капіталу;

– пошук грошових коштів для продовження фінансування діяльності підприємства, налагодження внутрішніх механізмів генерування грошових коштів;

– пошук ліквідних засобів для виконання негайних фінансових зобов'язань, залучення нового зовнішнього капіталу, одержання тимчасового відтермінування або пролонгація раніше отриманих кредитів і позик;

– часткова мобілізація наявних активів для розрахунку по зобов'язаннях.

Предметом антикризового управління є передбачувані та реальні причини кризи, фактори, що її викликають, симптоми й наслідки, до яких вона призводить, тобто всі прояви порушення рівноваги, що спричиняють загрозу настання та розвитку кризи.

Об'єктом антикризового управління є виникнення та поглиблення кризи розвитку підприємства, її усунення й запобігання [2].

Суб'єктами системи антикризового управління є певні особи, які володіють знаннями, наділені спеціальною компетенцією та необхідними ресурсами, і які здійснюють цілеспрямовані дії з метою забезпечення виконання завдань даної системи [2].

Успішність антикризового управління великою мірою залежить від дотримання притаманних йому функцій та принципів. У системі антикризового управління дослідники виділяють такі функції: визначення цілей, планування, організація, мотивація та контроль [3].

Виходячи з вищезазначеного, антикризове управління повинно відповідати наступним принципам [4]:

– постійна готовність до можливого порушення фінансової рівноваги підприємства;

– діагностика кризових явищ на початкових етапах фінансової діяльності підприємства;

– диференціація індикаторів кризових явищ за ступенем їхньої небезпеки для фінансового розвитку підприємства;

– терміновість реагування на окремі кризові явища у фінансовому розвитку підприємства;

– адекватність реагування підприємства на ступінь реальної загрози його фінансовій рівновазі;

– повна реалізація внутрішніх можливостей виходу підприємства з кризового фінансового стану;

– використання за необхідності відповідних форм санації підприємства для запобігання його банкрутству.

Антикризове управління має характерні особливості [3, 6]:

– специфічність мети здійснення – збереження підприємства як господарюючого суб'єкта та відновлення його життєздатності;

– використання специфічного управлінського інструментарію, тобто засобів та прийомів управлінського впливу;

– відокремлення суб'єктів здійснення, які мають відповідну фахову підготовку, повноваження, знання та навички, беруть на себе відповідальність за результати своєї діяльності;

– суттєві ресурсні обмеження, пов'язані з неможливістю або складністю отримання додаткових ресурсів, насамперед – фінансових;

– суттєві часові обмеження, обумовлені можливими агресивними діями кредиторів підприємства та виникненням загрози ініціювання банкрутства та обмеження дієздатності існуючого керівництва підприємства;

– орієнтація управлінських зусиль не тільки на зовнішні прояви ускладнень та проблем, а й на їх глибинні корені (причини появи), що є перешкодою повторення кризи;

– підвищена ризикованість управлінських рішень, що приймаються та реалізовуються, у зв'язку з високим ступенем нестійкості (напруження) господарської системи;

– підвищення значимості інформаційно-аналітичної підтримки управлінських рішень, що приймаються, порівняно більший обсяг використання аналітично-розрахункових та прогностичних процедур;

– орієнтація на мінімізацію втрат усіх зацікавлених осіб – власників, персоналу, кредиторів, держави;

– використання інноваційних рішень, креативного підходу до визначення типу поведінки в кризовій ситуації та пошуку шляхів виходу з неї;

– забезпечення високої ефективності управлінського впливу потребує більш високих фінансових та інтелектуальних витрат, відповідно має більшу вартість порівняно з нормальними умовами господарювання.

Отже, застосування антикризового управління, використання заходів попередження кризових явищ на вітчизняних промислових підприємствах сприяє підвищенню їх конкурентоспроможності, дозволить зменшити негативний влив екзогенних та ендогенних чинників та стабілізуватиме фінансовий стан підприємств загалом. Враховуючи вище зазначене, необхідно розуміти, що процес виведення підприємств з кризового стану має відбуватися не хаотично та безсистемно, а він має бути належним чином організований та скоординований.

Список використаних інформаційних джерел

1. Бланк І. А. Антикризисное финансовое управление предприятием / И. А. Бланк. – Киев : Эльга, Ника-Центр, 2006. – 672 с.
2. Важинський Ф. А. Сутність антикризового фінансового управління підприємством / Ф. А. Важинський, А. В. Колодійчук // Економіка промисловості. – 2013. – № 5. – С. 127–130.
3. Єпіфанова І. Ю. Сутність антикризового управління підприємства / І. Ю. Єпіфанова, Н. О. Оранська // Економіка та суспільство. – 2016. – № 2. – С. 265–269.
4. Єпіфанова І. Ю. Фінансовий аналіз та звітність : практикум / І. Ю. Єпіфанова, В. В. Джеджула. – Вінниця : ВНТУ, 2017. – 143 с.
5. Маховка В. М. Формування системи антикризового управління туристичними підприємствами : дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук : спец. 08.00.04 «Економіка та управління підприємствами (за видами економічної діяльності)» / В. М. Маховка. – Полтава, 2015. – 277 с.
6. Скібіцький О.М. Антикризовий менеджмент : навч. посіб. / О. М. Скібіцький. – Київ : Центр учбової літератури, 2009. – 568 с.
7. Терещенко О. О. Антикризове фінансове управління на підприємстві : монографія / О. О. Терещенко, Г. М. Пухтаєвич. – Київ : КНЕУ, 2006. – 268 с.

УДК 658.15:336.02

МЕТОДИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ АНТИКРИЗОВОЇ ДІАГНОСТИКИ ВІТЧИЗНЯНИХ ПІДПРИЄМСТВ

І. О. Гайдаржі, *магістр спеціальності Фінанси, банківська справа та страхування освітня програма «Фінанси і кредит»*
О. В. Яріш, *к. е. н., доцент – науковий керівник*

Анотація. Розглянуто особливості інформаційного забезпечення стратегічного антикризового управління підприємством. Метою статті визначено узагальнення методичних засад антикризової діагностики вітчизняних підприємств. У статті наведено результати компаративного аналізу методик діагностики кризового фінансового стану вітчизняних підприємств.

Ключові слова: антикризова діагностика, дискримінантний аналіз, коефіцієнтний аналіз, кризовий стан.

Abstract. Features of information support of strategic crisis management of the enterprise are considered. The purpose of the article is to summarize the methodological principles of anti-crisis diagnostics of domestic enterprises. The article presents the results of a comparative analysis of methods of diagnostics of crisis financial condition of domestic enterprises.

Key words: anti-crisis diagnostics, discriminant analysis, coefficient analysis, crisis state.

Постановка проблеми. В умовах нестабільного економічного розвитку суб'єкти господарювання, зокрема підприємства, в Україні та світі стають банкрутами або опиняються в кризовій ситуації. Так, частка таких підприємств порівняно із загальною кількістю зареєстрованих підприємств в Україні коливається в рамках 2–3,5 %, тоді як у країнах Європейського Союзу ця частка не досягає 2 %. Крім цього, високою залишається частка збиткових підприємств у загальній кількості великих та середніх підприємств. Так, протягом 2017–2018 років вона коливалась в межах 22,9–23,5 %. Наведена статистична інформація підтверджує актуальність вирішення проблеми антикризової діагностики вітчизняних підприємств.

Аналіз основних досліджень і публікацій. Вагомий внесок у розвиток теоретико-методичних положень щодо антикризової діагностики суб'єктів господарювання таких учених, як: Е. Альтман, Є. Андрущак, А. Беліков, У. Бівер, М. Білоліпецький, І. Благун, І. Бланк, Т. Гудзь, Давидова, М. Кизим, Т. Клебанова, В. Ковальов, Ю. Копчак, Г. Ляшенко, А. Матвійчук, А. Недосєкін, І. Нєскородієва, О. Панасенко, О. Пластун, Н. Пойда-Носик, С. Пустовгар, С. Пустовгар, О. Панасенко, О. Пернарівський, Г. Спрінгейт, О. Терещенко та ін. Проте ґрунтовні праці дослідників потребують удосконалення з погляду розробки методичного забезпечення антикризової діагностики вітчизняних підприємств при визначенні їх поточного фінансового стану та корегування з урахуванням впливу факторів зовнішнього середовища та потенціалу відновлення платоспроможності. Необхідність розв'язання вказаної проблеми зумовило мету та завдання пропонованого дослідження.

Формулювання мети. Метою статті є узагальнення методичних засад антикризової діагностики вітчизняних підприємств.

Виклад основного матеріалу дослідження. У процесі теоретичного дослідження сучасного методичного забезпечення антикризової діагностики підприємств, доведено, що незважаючи на різноманітність підходів не існує універсального, що характеризувався б максимальною точністю результатів оцінювання для всіх галузей економіки, був зручним у використанні та доступним.

До законодавчо закріплених аналітичних методик оцінки фінансового стану та діагностики неплатоспроможності підприємств, що мають комплексний характер, відносяться офіційні методичні рекомендації, представлені «Методикою проведення поглибленого аналізу фінансово-господарського стану підприємств та організацій» [4], «Методичними рекомендаціями щодо виявлення ознак неплатоспроможності підприємства та ознак дій з приховування банкрутства, фіктивного банкрутства чи доведення до банкрутства» [5], «Положенням про порядок здійснення аналізу фінансового стану підприємств, що підлягають приватизації» [6].

Недоліками офіційних методичних рекомендації є використання при розрахунку великої кількості показників, більшість з яких взаємопов'язані та дають ідентичний результат, а визначені для розвинених країн нормативи фінансових коефіцієнтів є недостатньо аргументованими та не відображають галузевих особливостей підприємства. Ці методики також не забезпечують однозначності інтерпретації результатів, у зв'язку з чим виникає проблема недостатньої точності результатів діагностики.

Перевагами експертних методів (якісні методики Скоуна та Аргенті, компанії ERNST & WHINNEY) є можливість виявлення внутрішніх та зовнішніх причин неплатоспроможності підприємств, врахування якісних характеристик діяльності підприємства та гнучкість – можливість вибору для аналізу критеріїв, які є визначальними при функціонуванні галузі та в діяльності підприємства. В той же час проблеми їх використання криються у неможливості однозначного виміру якісних факторів та встановлення їх нормативних значень, суб'єктивністю результатів, що знижує достовірність наслідків діагностики банкрутства підприємств.

Методиками, що досліджують внутрішні фактори неплатоспроможності підприємств, є коефіцієнтний метод, суть якого полягає в проведенні фінансового аналізу підприємства на при визначенні показників ліквідності, фінансової стійкості, ділової активності та рентабельності, на основі яких проводиться аналіз ймовірності банкрутства в найближчому майбутньому за допомогою оцінки рівня поточної та майбутньої загрози банкрутства підприємства, здатності до її нейтралізації.

Одним із поширених методів діагностики банкрутства підприємства, в основі яких розрахунки фінансових коефіцієнтів, є система показників У. Бівера, що передбачає розрахунок коефіцієнтів рентабельності, фінансової стійкості та ліквідності підприємства [59].

Коефіцієнтні методи діагностики банкрутства підприємств забезпечують комплексний аналіз фінансового стану з виявленням поточної та перспективної загрози банкрутства та здатності до її нейтралізації. Недоліками вказаних методів діагностики,

подібно до офіційних методик, є висока трудомісткість, недостатня аргументованість нормативів фінансових коефіцієнтів, неврахування галузевої спрямованості, неоднозначна інтерпретація результатів, унаслідок чого знижується точність діагностики, що й обмежує використання цього методу при оцінці ймовірності банкрутства підприємств.

Широко використовується в Західній Європі діагностика неплатоспроможності підприємств за методикою аналізу фінансових потоків. Так, у Німеччині названий метод має нормативний характер – законодавчо закріплений для виявлення неплатоспроможності підприємств. Розглянутий метод діагностики банкрутства підприємства дає можливість встановити термін та обсяг необхідних позичкових ресурсів, оцінити доцільність отримання кредиту.

З економіко-математичних методів найбільш поширеними є моделі, побудовані з використанням дискримінантного аналізу, засновані на комплексному аналізі фінансових коефіцієнтів з урахуванням теорії ймовірності та визначенні інтегрального показника, відповідно до якого оцінюється ризик настання банкрутства підприємства.

Найпоширенішими дискримінантними моделями діагностики банкрутства підприємств є двофакторна модель оцінки ймовірності банкрутства, Z-рахунок Е. Альтмана, модель Дікіна, Р. Ліса, Р. Таффлера, Г. Тісшоу, Г. Спрингейта, Дж. Фулмера, Ж. Конана і М. Голдера, Ж. Лего, Давидової-Бєлікова, Сайфуліна-Кадикова, О. Зайцевої, О. Терещенка, М. Білошкурського [3].

Перевагами дискримінантного аналізу є однозначна інтерпретація та висока точність результатів оцінки ймовірності банкрутства підприємства, врахування галузевої спрямованості та часова відповідність у вітчизняних моделях. Незважаючи на це, недоліками вітчизняних дискримінантних моделей є суперечність результатів за різними методиками, низька точність прогнозування, використання статичних показників без врахування їх динаміки.

Ефективним інструментом, на основі якого побудована модель діагностики банкрутства підприємств, є логістична регре-

сія – аналітична модель, у якій залежна змінна набуває дискретного виду (у найпростішому вигляді – 0 або 1), завдання якої полягає у визначенні ймовірності прийняття незалежною змінною значень 0 чи 1. Сучасними представниками напряму діагностики неплатоспроможності підприємств є Л. Коваль, М. Білошкурський [3].

Перевагою використання інструментарію логістичної регресії для прогнозування неплатоспроможності підприємств порівняно з дискримінантним аналізом є можливість опису нелінійних залежностей між змінними в моделі, а отже, вища точність результатів. Цим моделям також притаманна простота та однозначність інтерпретації результатів, проте є більш чутливими до мультиколінеарності, порівняно з дискримінантними.

Спільним недоліком дискримінантних та логістичних моделей є те, що розрахунок інтегрального показника, який визначає ймовірність банкрутства підприємства, здійснюється на основі значень показників, скорегованих на вагові коефіцієнти. Унаслідок цього надвисокі значення одного показника можуть компенсувати критичні значення інших, що в підсумку покаже невисоку ймовірність банкрутства підприємства.

Сучасним перспективним напрямом діагностики неплатоспроможності підприємств, представниками якого є О. Панасенко [1], О. Пернарівський [2], С. Пустовгар [7], є використання апарату нечітких множин і нейронних мереж, що дає можливість вивчати кількісні, якісні показники діяльності підприємства в статиці та динаміці.

Суть прогнозування ймовірності банкрутства на основі апарату нечітких множин полягає у формуванні переліку показників, які є найважливішими при оцінці ризику банкрутства, визначенні їх вагових коефіцієнтів та, відповідно до цього, оцінці ймовірності банкрутства в цілому та в аспекті окремих показників. Методика характеризується гнучкістю та адаптивністю, оскільки дозволяє пристосуватися до конкретних умов та специфіки діяльності підприємства, особливостей економіки регіону. Недоліками оцінки ймовірності банкрутства підприємств з використанням нечітких множин є трудомісткість, а також

необхідність визначення класифікації рівнів інтегрального та часткових показників оцінки для кожного суб'єкта.

Висновки. Критична оцінка домінуючих у вітчизняній теорії й практиці методичних підходів до антикризової діагностики підприємства дозволяє виокремити такі їх недоліки: неврахування галузевих особливостей об'єкта діагностики; недостатнє теоретичне та емпіричне обґрунтування критичних точок (чи інтервалів) для окремих фінансових індикаторів та довільність фіксування нормативних значень фінансових показників; суб'єктивність відбору показників, які підлягають аналізу та ігнорування критерію мультиколінеарності; неврахування факту різної вагомості впливу окремих показників на загальні результати аналізу; ігнорування показників, які розраховуються на базі чистого грошового потоку. Наслідком такої ситуації є формалізація процесу аналізу та некваліфіковані аналітичні висновки.

Список використаних інформаційних джерел

1. Панасенко О. В. Модель оцінки схильності підприємства до банкрутства / О. В. Панасенко // Економіка: проблеми теорії та практики : зб. наук. праць. – 2010. – Вип. 227, Т. 2. – С. 315–326.
2. Пернарівський О. В. Моделі прогнозування неплатоспроможності підприємств та проблеми їхнього використання в Україні / О. В. Пернарівський // Актуальні проблеми економіки. – 2008. – № 4 (22). – С. 24–27.
3. Подольська В. О. Фінансовий аналіз : навч. посіб. / В. О. Подольська, О. В. Яріш. – Київ : Центр навч. л-ри, 2007. – 488 с.
4. Про затвердження Методики проведення поглибленого аналізу фінансово-господарського стану підприємств та організацій [Електронний ресурс] : Наказ Агентства з питань запобігання банкрутству підприємств та організацій від 27.06.1997 р. № 81 // Офіційний сайт Верховної Ради України. – Режим доступу: zakon.rada.gov.ua. – Назва з екрана.
5. Про затвердження Методичних рекомендацій щодо виявлення ознак неплатоспроможності підприємства та ознак дій з приховування банкрутства, фіктивного банкрутства чи доведення до банкрутства [Електронний ресурс] : Наказ Міністер-

ства економіки України від 19.01.2006 р. № 14. – Режим доступу: http://zakon.nau.ua/doc/?nobreak=1&uid= 1022.3220.3. – Назва з екрана.
6. Про затвердження Положення про порядок здійснення аналізу фінансового стану підприємств, що підлягають приватизації [Електронний ресурс] : Наказ Міністерства фінансів України, Фонду державного майна України від 26.01.2001 р. № 49/121,49/121 // Офіційний сайт Верховної Ради України. – Режим доступу: zakon.rada.gov.ua. – Назва з екрана.
7. Пустовгар С. А. Концептуальний підхід до оцінювання перспективної діагностики неплатоспроможності підприємств металургійної галузі / С. А. Пустовгар // Ринок цінних паперів України. – 2016. – № 9–10. – С. 75–81.

УДК 657.658

СУЧАСНІ ПІДХОДИ ДО КЛАСИФІКАЦІЇ ВЛАСНОГО КАПІТАЛУ ПІДПРИЄМСТВА

В. Г. Гальченко, *магістр спеціальності Фінанси, банківська справа та страхування освітня програма «Фінанси і кредит»*
С. П. Прасолова, *к. е. н., доцент – науковий керівник*

Анотація. Стаття присвячена сучасним підходам до класифікації власного капіталу, зокрема відповідно до останніх змін у чинному законодавстві, певні складові власного капіталу були частково приведені до вимог міжнародної практики. Виявлено ключові ознаки класифікації власного капіталу та доведено, що у структурі власного капіталу підприємств необхідно виділяти відносно однорідні компоненти, що сприятиме удосконаленню методики аналізу ефективності як формування так і використання власного капіталу.

Ключові слова: капітал, власний капітал, статуний капітал, прибуток, управління.

Abstract. The article is devoted to modern approaches to the classification of equity, in particular in accordance with recent changes in the current legislation, some components of equity have been partially brought to the requirements of international practice.

Key features of the classification of equity have been identified and it has been proved that relatively homogeneous components should be distinguished in the structure of enterprises' equity, which will help to improve the method of analyzing the efficiency of both the formation and use of equity.

Keywords: capital, equity, registered capital, profit, management.

Постановка проблеми. Трансформаційні ринкові процеси в економіці України передбачають розвиток приватної та колективної власності. Потреба адекватного відображення економіко-правового змісту змін, що відбувалися на підприємствах, стимулювала науковий пошук в переосмисленні такої категорії як «власний капітал». Одним із пріоритетних завдань залишається достовірне та повне відображення в фінансовій звітності прав власників. Важливу роль в удосконаленні ефективності використання власного капіталу мають дослідження сутності на змісту категорії «власний капітал», подальшого розвитку його концепцій, підходів до класифікації видів та врахування досвіду відображення даного об'єкта за кордоном.

Аналіз основних досліджень і публікацій. Значний внесок у вирішення питань щодо класифікації власного капіталу підприємств зроблений як вітчизняними, так і закордонними дослідниками. Різні аспекти класифікації власного капіталу досліджували такі вчені-економісти: Бутинець Ф. Ф., Голов С. Ф., Канцуров О. О., Кірейцев Г. Г. Нашкерська Г. В., Пилипенко О. І., Поліщук І. Р., Мельничук В. В., Канцуров, Ткачук Н. М. та ін. Водночас у цих дослідженнях відсутня єдність поглядів авторів щодо класифікаційних ознак власного капіталу.

Формулювання мети. Метою статті є дослідження сучасних підходів до класифікації власного капіталу підприємства.

Виклад основного матеріалу дослідження. Відповідно до Концептуальної основи Міжнародних стандартів бухгалтерського обліку (далі – МСБО), власний капітал поділяється на підкласи, наприклад, в акціонерному товаристві власний капітал має такі підкласи: кошти, внесені акціонерами; нерозподілений прибуток; резерви, які відображають асигнування нерозподіленого прибутку; резерви, які відображають коригування збереженого капіталу [2].

Як вважає О. Н. Коркушко, така класифікація необхідна для прийняття рішень користувачами фінансових звітів, адже вона передбачає правові й інші обмеження спроможності підприємства розподіляти і використовувати власний капітал [1, с. 263]. Вона може також відображати той факт, що сторони з однаковою часткою власності у підприємстві мають різні права на отримання дивідендів або на виплати капіталу.

Згідно з НП(С)БО 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності», власний капітал містить такі складові: зареєстрований капітал, капітал у дооцінках, додатковий капітал, резервний капітал, нерозподілений прибуток (непокритий збиток), неоплачений капітал і вилучений капітал [3].

Якщо розглядати власний капітал за певними ознаками (реєстрація внесків учасників і рівень відповідальності, джерела формування капіталу, оцінка власного капіталу), то слід зазначити, що він формується двома складовими: вкладеним (інвестиції акціонерів) та накопиченим (нерозподілений прибуток акціонерів) капіталом.

Власний капітал знаходиться у фондовій (статутний капітал, додатковий капітал, резервний капітал, спеціальні фонди і фонди цільового фінансування, фонди фінансування капітальних вкладень, амортизаційний фонд) і нефондовій (доходи майбутніх періодів, резерви майбутніх витрат і платежів, нерозподілений прибуток) формах і належить підприємству на правах власності або господарського ведення.

За формою та рівнем відповідальності власний капітал класифікується наступним чином: класифікація власного капіталу за формою дозволяє визначити частину капіталу, який був інвестований засновниками або одержаний безоплатно; зароблений протягом звітного періоду.

Дотримуючись вимог МСБО [3], в структурі власного капіталу вітчизняних підприємств пропонується виділити: інвестований капітал у складі статутного (зареєстрованого) і додаткового капіталу (емісійний дохід і курсові різниці, що виникли при інвестуванні капіталу); накопичений капітал у складі реінвестованого капіталу, нерозподіленого прибутку і набутого капіталу (приріст вартості майна від переоцінки основних засобів, без-

оплатне надходження майна, інвестиційні засоби власників, використані цільові кошти); резервний капітал у складі оціночних і витратних резервів; потенційний капітал у складі цільового фінансування, цільових надходжень і доходів майбутніх періодів.

Інвестований капітал є відправним моментом, з якого починається практична діяльність будьякого економічного суб'єкта. Він включає два елементи – статутний (зареєстрований) і додатковий капітал.

Основним елементом інвестованого капіталу є статутний (зареєстрований) капітал, першочергове формування якого відбувається у момент створення підприємства. Під додатковим капіталом слід розуміти приріст власного капіталу (емісійний дохід) і курсових різниць за внесками до статутного (зареєстрованого) капіталу, виражених в іноземній валюті.

Накопичений капітал створюється у процесі функціонування підприємств за рахунок реінвестованого капіталу, нерозподіленого прибутку і набутого капіталу. Джерелом формування реінвестованого капіталу є чистий прибуток звітного року, який є позитивним кінцевим фінансовим результатом, виявленим за звітний період, за мінусом встановлених відповідно до законодавства податкових й інших аналогічних платежів із податку на прибуток.

Набутий капітал формується за рахунок джерел, не пов'язаних із діяльністю підприємства: приріст вартості майна внаслідок переоцінки основних засобів, безоплатне надходження майна, приріст майна за рахунок інвестованих коштів власників, використані за призначенням цільові засоби в комерційних підприємствах. Основною статтею набутого капіталу є приріст вартості майна внаслідок переоцінки об'єктів основних засобів.

У складі потенційного капіталу виділено цільове фінансування та цільові надходження і доходи майбутніх періодів, оскільки ці засоби при настанні певних умов визнаються доходом підприємства у різних формах і в різні періоди.

Резервний капітал об'єднує дві складові, які віднесено до власного капіталу відповідно до вимог МСБО: витратні та оціночні резерви [3]. Включення резервів до складу власного капі-

талу зумовлено тим, що вони відволікають частину майбутнього доходу і, відповідно, частину власного капіталу підприємства, а у разі неповного використання їх включають до складу позареалізаційних доходів, збільшуючи при цьому капітал.

Витратні резерви (на майбутню оплату відпусток працівників підприємства і виплату щорічної винагороди за вислугу років; на гарантійний ремонт і гарантійне обслуговування; на ремонт основних засобів і виробничі витрати по підготовчих роботах у зв'язку з сезонним характером виробництва; на майбутні витрати по рекультивації земель й інші природоохоронні заходи) визнаються у складі витрат.

Оціночні резерви (резерви по сумнівних боргах, резерви під знецінення вкладень у цінні папери, резерви під зниження вартості матеріальних цінностей) визнаються у складі операційних витрат.

Висновки. Результати проведеного дослідження показали, формування власного капіталу має певну специфіку у відповідності до чинного законодавства України, яка зумовлена організаційно-правовою формою діяльності підприємств. Цю специфіку слід враховувати як при заснуванні того чи іншого виду підприємства, так і для забезпечення ефективної господарської діяльності даного підприємства у майбутньому.

Список використаних інформаційних джерел

1. Коркушко О. Н. Класифікаційні види власного капіталу як об'єкта обліку / О. Н. Коркушко // Сталий розвиток економіки : Міжнародний науково-виробничий журнал – 2017. – № 4. – С. 262–265.
2. Міжнародні стандарти фінансової звітності [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/929_010 (дата звернення: 16.09.2019). – Назва з екрана.
3. Про затвердження Національного положення (стандарту) бухгалтерського обліку 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності» [Електронний ресурс] : Наказ Міністерства фінансів України 07.02.2013 р. № 73: станом на 03.08.2019 р). – Режим доступу: http://zakon2.rada.gov.ua/ laws/show/z0336-13 (дата звернення: 20.08.2019). – Назва з екрана.

УДК 336.5.02

ОЦІНКА СУЧАСНОГО СТАНУ ВИКОНАННЯ БЮДЖЕТНИХ ПРОГРАМ

Є. Ю. Гомон, *магістр спеціальності Фінанси, банківська справа та страхування освітня програма «Фінанси і кредит»*
О. В. Тимошенко, *к. е. н., доцент – науковий керівник*

Анотація. У статті доведено, що для встановлення ефективності бюджетних видатків наявна кількість бюджетних програм в Україні потребує оптимізації в бік зменшення. Укрупнення кількості програм запропоновано провести за галузевою, відомчою ознакою чи головним розпорядником коштів з одночасною правильною постановкою завдань та показників для моніторингу. Запропоновано врахування галузевої специфіки для уникнення проблеми ідентифікації результату, оскільки саме програма може бути своєрідною платформою, на якій створюються умови для продуктивного використання бюджетних коштів, можливості встановлення індикаторів для моніторингу та оцінки.

Ключові слова: державний бюджет, бюджетні видатки, бюджетні програми, бюджетні кошти.

Abstract. The article it is proved that in order to establish the effectiveness of budget expenditures, the existing number of budget programs in Ukraine needs optimization in the direction of reduction. It is proposed to consolidate the number of programs by sectoral, departmental or principal manager of funds with the correct setting of tasks and indicators for monitoring. It is suggested to consider industry specificity to avoid the problem of identifying the result, since the program can be a kind of platform on which to create conditions for productive use of budget funds, the ability to set indicators for monitoring and evaluation.

Keywords: the state budget, budget expenditures, budget programs, budget funds.

Постановка проблеми. Одним із базових компонентів, що формує підвалини та створює можливості для ефективного використання бюджетних коштів із можливостями досягнення передбачуваних результатів – є бюджетна програма. Саме програ-

ма виступає своєрідною платформою на якій створюються можливості для продуктивного використання бюджетних коштів, можливості встановлення індикаторів для моніторингу та оцінки, та самого важливого – визначення конкретних цілей на які скеровуються бюджетні видатки.

Аналіз основних досліджень і публікацій. У сучасній економічній літературі аналіз підходів до управління бюджетними видатками досліджували у своїх роботах науковці І. С. Бадовська, О. Д. Василик, Н. А. Дехтяр, М. М. Єрмошенко, К. М. Жулінська, Я. М. Казюк, А. А. Нечай, К. В. Павлюк, Ф. О. Ярошенко та інші. Проте неузгодженість між чинними нормативно-правовими актами та низький рівень використання бюджетних коштів зумовлюють потребу в поглиблених дослідженнях механізму ефективності виконання бюджетних програм.

Формулювання мети. Метою статті є оцінка результатів процесу оптимізації кількості бюджетних бюджетних програм в Україні.

Виклад основного матеріалу дослідження. Проведення адміністративної реформи в Україні, розпочатої в 2011 р., метою якої була оптимізація системи центральних органів виконавчої влади, усунення дублювання їх повноважень, підвищення управлінського рівня, зумовлювало необхідність удосконалення стратегічного планування діяльності головних розпорядників коштів та оптимізації кількості бюджетних програм [1].

З одного боку, оцінка результатів процесу оптимізації кількості бюджетних програм в Україні (табл. 1) свідчить про значне скорочення кількості запланованих програм протягом періоду аналізу.

Тож за результатами дослідження виявлено позитивний момент оптимізації бюджетних програм, зокрема стало збільшення з 2015 року кількості профінансованих та суттєве зменшення кількості та частки незавершених програм. Варто звернути увагу на той факт, що перш ніж гроші підуть на реалізацію будь-якої програми, вона має бути затверджена спеціальною процедурою протягом першого кварталу того року, на який виділяються кошти. При цьому, виявляється, що через зрив термінів щороку

частина програм залишається без фінансування. Зокрема, якщо в 2015 році без фінансування залишилися 7 програм (1,5 % від загальної кількості), то у 2018 році рекордна кількість бюджетних програм (44) не була затверджена через те, що чиновники вчасно про це не потурбувалися.

Таблиця 1 – Динаміка виконання бюджетних програм Державного бюджету України у 2011–2018 роках

Показник	Роки							
	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018
Кількість запланованих бюджетних програм	976	661	636	587	458	472	487	481
Кількість незавершених бюджетних програм	645	501	535	464	7	22	16	44
Частка незавершених бюджетних програм у їх загальній кількості, %	66,1	75,8	84,1	79,0	1,5	4,7	3,3	9,1
Обсяг фінансування, млрд грн – по плану	296,1	218,0	223,4	458,7	692,2	848,5	1 100,0	1 012,9
– фактично	132,7	104,8	114,7	298,6	433,3	556,6	708,4	679,7
% виконання фінансування бюджетних програм	44,8	48,1	51,3	65,1	62,6	65,6	64,4	67,1

Джерело: складено на основі [2–3]

З іншого боку, оптимізація кількості бюджетних програм виявилася неефективною, адже основною її метою має бути одночасне скорочення видаткової частини державного бюджету.

Тож цікавим є факт, що у 2011 році видатки на реалізацію 976 програм склали 296,1 млрд грн (касові видатки загального фонду державного бюджету), на виконання 481 програми у 2018 році було виділено більше 1 трлн грн (табл. 1). Як результат, при скороченні кількості програм у 2 рази видатки на їх виконання зросли в 5,1 рази.

Водночас доцільно звернути увагу на систематичне недофінансування бюджетних програм, що говорить про значні недоліки в управлінні бюджетними видатками (рис. 1).

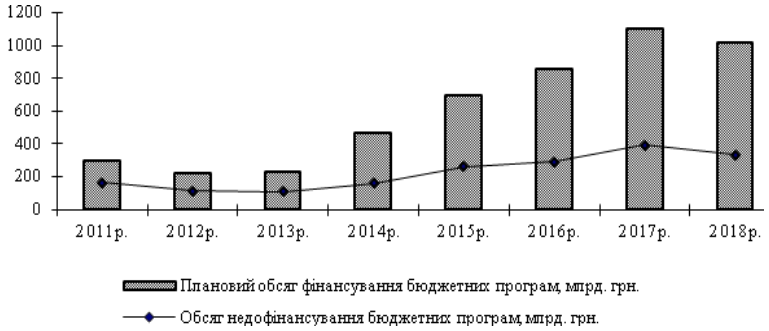

Рисунок 1 – Заплановані та не проведені видатки на фінансування бюджетних програм за 2011–2018 роки

Джерело: складено на основі [2–3]

Необхідно відмітити, що за результатами аудиторської перевірки Державною аудиторською службою України ефективності використання бюджетних коштів за окремими бюджетними програмами, жодна з перевірених у 2011–2018 рр. бюджетних програм не була ефективною. І хоча неефективне управління коштів виявлено з низьким відсотком до запланованого, майже всі перевірені бюджетні програми не досягли своєї мети. Причиною цього у більшості з аналізуємих бюджетних програм є недофінансування. Окрім цього спостерігається низьке планування при реалізації завдань бюджетної програми, зміна її концепції, замовників, виконавців, строків виконання тощо.

Що стосується ефективності витрачання бюджетних коштів в межах виконання бюджетних програм, то необхідно зазначити, що затверджені у паспортах бюджетних програм результативні показники є переважно недосконалими, і це перешкоджає оцінити результат виконання програми, повноту її реалізації, ступінь досягнення поставленої мети та виконання завдань такої програми. Крім того, формальне затвердження головними розпорядниками у паспортах бюджетних програм результативних показників ускладнює надання об'єктивної оцінки ефективності, продуктивності, результативності й економності використання бюджетних коштів, які виділялися з державного бюджету на визначені бюджетними програмами цілі.

Висновки. Таким чином, проведений аналіз виконання бюджетних програм дозволяє зробити висновок, що стан їх виконання дуже низький. Це потребує розробки пропозицій щодо оптимізації бюджетування на основі формування цілей відповідно до завдань стратегічного розвитку територій. Вважаємо, що кількість програм має бути укрупнено за галузевою, відомчою ознакою чи головним розпорядником коштів з одночасною правильною постановкою завдань та показників для моніторингу.

Список використаних інформаційних джерел

1. Савінова О. М. Методологія і практика програмного бюджетування в Україні / О. М. Савінова // Актуальні проблеми державного управління : Збірник наукових праць. – Дніпропетровськ : ДРІДУ НАДУ, 2017. – С. 147–155.
2. Офіційний веб-сайт Державної казначейської служби України [Електронний ресурс]. – Текст. і граф. дані. – Режим доступу: http://www.treasury.gov.ua. – Назва з екрана.
3. Офіційний веб-сайт Міністерства фінансів України [Електронний ресурс]. – Текст. і граф. дані. – Режим доступу: http://www.minfin.gov.ua/. – Назва з екрана.

УДК 336-044.372

УДОСКОНАЛЕННЯ МОДЕЛІ РОЗВИТКУ НЕБАНКІВСЬКОГО ІНСТИТУЦІЙНОГО ІНВЕСТУВАННЯ В УКРАЇНІ

Т. В. Донченко, *магістр спеціальності Фінанси, банківська справа та страхування освітня програма «Фінанси і кредит»*
Т. П. Гудзь, *к. е. н., доцент – науковий керівник*

Анотація. В статті охарактеризовано основні ознаки моделі небанківського інституційного інвестування, що сформувались в Україні. Зроблено висновок про недостатню ефективність діяльності небанківських інституційних інвесторів в Україні у питаннях фінансування економічного зростання та забезпечення соціального захисту населення. Для посилення соціальної спрямованості небанківського інституційного інвестування в Україні визначено нагальну потребу стимулювання розвитку публічних інвестиційних інститутів, ширшого залучення населення до процесів спільного вкладення коштів, більш повного гарантування прав учасників колективних інвестицій.

Ключові слова: небанківські інституційні інвестори, небанківське інституційне інвестування, фінансові інститути, венчурні фонди, бізнес-орієнтована модель.

Abstract. The main features of the model of non-bank institutional investment that has been established in Ukraine are described in the article. The defined factors give reason to characterize the national model of non-bank institutional investment as business oriented. It is concluded that there is the lack of effectiveness of non-bank institutional investors in Ukraine in terms of financing economic growth and ensuring social security. To enhance the social orientation of non-bank institutional investment in Ukraine it is necessary to encourage the development of public investment institutions, to involve widely public in the process of joint investment and to guarantee the rights of collective investment participants.

Keywords: non-bank institutional investors, non-bank institutional investing, financial institutions, venture capital funds, business-oriented model.

Постановка проблеми. Потреби забезпечення економічного зростання вітчизняної економіки вимагають істотного збільшення обсягу інвестиційних ресурсів, важливим постачальником якого є небанківські інституційні інвестори. Практика розвинених країн свідчить, що ці фінансові інститути за показниками нагромаджених активів і темпами розвитку інвестиційної діяльності є лідерами в інвестиційній сфері і можуть скласти реальну конкуренцію банківським установам. В Україні впродовж останнього десятиліття діяльність основних видів інституційних інвесторів відзначалась активним розвитком. Проте при загальних позитивних тенденціях розвитку небанківського інституційного інвестування в Україні відзначається наявність його видових, структурних та регіональних диспропорцій, зумовлених неоднаковими темпами розвитку фінансових інститутів, різним обсягом нагромаджених активів, нерівномірним територіальним поширенням діяльності. Зазначені обставини потребують дослідження основних причин та проблем диспропорційного розвитку цих фінансових інститутів з метою удосконалення вітчизняної моделі небанківського інституційного інвестування.

Аналіз основних досліджень і публікацій. У вітчизняних наукових колах спостерігається значний інтерес до дослідження особливостей діяльності інститутів спільного інвестування (ІСІ), страхових компаній, недержавних пенсійних фондів (НПФ), як важливих інститутів фінансової системи країні. Однак комплексних досліджень, що дають змогу оцінити масштаби та проблеми розвитку небанківського інституційного інвестування у країні небагато. Важливий внесок у дослідження діяльності небанківських інституційних інвесторів здійснили З. Ватаманюк, Т. Кушнір [3], С. Мошенський [5], С. Черкасова [7] та інші науковці. Однак динамічний розвиток цих видів фінансових інститутів та зміна умов економічного розвитку країни вимагають подальшого дослідження цих питань.

Формулювання мети. Мета статті – дослідити тип моделі небанківського інституційного інвестування, що склалась в Україні, виходячи з величини інвестиційних активів, нагромаджених фінансовими інститутами, визначити основні проблеми в діяльності досліджуваних фінансових інститутів і на цій основі

запропонувати шляхи вдосконалення моделі небанківського інституційного інвестування в Україні.

Виклад основного матеріалу дослідження. Упродовж 2014–2018 рр. в Україні відбувався процес нарощування активів групою небанківських інституційних інвесторів. Однак вартість їх активів до ВВП є не такою вагомою (рис. 1).

На кінець 2018 р. сукупний обсяг чистих активів цих інститутів становив 332,5 млрд грн, що становило близько 9,3 % ВВП країни [1, 4, 6]. Значення цих інвесторів у процесі розвитку національних економік розвинених країн, таких як Нідерланди, Великобританія, Канада, США, є дуже суттєвим, що відображає обсяг їх капіталу, який становить близько 60 % ВВП [8].

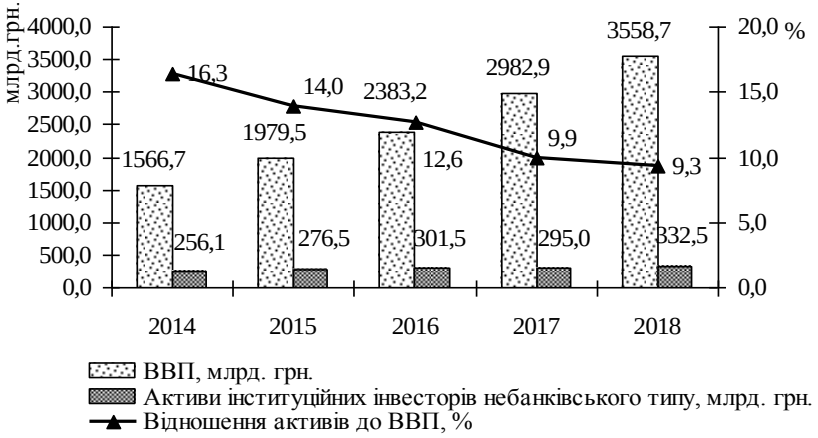

Рисунок 1 – Динаміка змін обсягу активів інституційних інвесторів (ІСІ, НПФ, СК) до ВВП країни, 2014–2018 рр.

Джерело: Складено автором за даними [1, 4, 6]

За досліджуваний період зазначений показник зріс майже втричі, що свідчить про динамічність розвитку небанківського інституційного інвестування в Україні. Водночас темпи розвитку деяких видів фінансових інститутів, що належать до небанківських інституційних інвесторів, є неоднаковими. Найвищі темпи розвитку демонструють венчурні інвестиційні фонди,

закриті невенчурні інвестиційні фонди, НПФ. Значно нижчими темпами розвитку відзначаються страхові організації [4, 6].

Небанківські інституційні інвестори реалізують різні цілі та механізми інвестування. Венчурні інвестиційні фонди, недиверсифіковані невенчурні фонди в основу своєї діяльності висувають мету отримання прибутку. Для компаній з управління їх активами цих фондів інвестиційні операції є формою реалізації інвестиційного бізнесу. Навпаки, НПФ, компанії зі страхування життя, кредитні спілки здійснюють інвестування як допоміжний вид діяльності для надання фінансових послуг, що мають соціальне спрямування [3, с. 125].

Ризикові страхові компанії, публічні та диверсифіковані ІСІ поєднують у своїй інвестиційній діяльності цілі отримання прибутку та убезпечення від ризиків. Використовуючи зазначені аргументи С. Черкасова [7, с. 66] у складі небанківських інституційних інвесторів виокремлює три групи фінансових інститутів залежно від цілей та механізмів реалізації ними інвестиційної діяльності:

– бізнес-орієнтованих інституційних інвесторів;
– соціально-орієнтованих інституційних інвесторів;
– інституційних інвесторів, що поєднують цілі отримання прибутку та убезпечення в своїй діяльності.

Використання цієї ознаки класифікації дає змогу визначити тип моделі небанківського інституційного інвестування, яка може бути бізнес-орієнтованою, соціально-орієнтованою або змішаною, виходячи зі співвідношення активів окремих груп досліджуваних інститутів та обсягів їх інвестиційних операцій. В Україні лідерами за обсягами нагромаджених активів є бізнес-орієнтовані інституційні інвестори. Частка цієї групи інститутів у сукупних активах небанківських інституційних інвесторів на кінець 2018 р. становила 83,3 % (табл. 1).

Водночас частка активів соціально-орієнтованих інституційних інвесторів у цій групі інститутів становила трохи більше 4 %. Виходячи з такого співвідношення активів, можна стверджувати, що в Україні сформована бізнес-орієнтована модель небанківського інституційного інвестування.

Таблиця 1 – Структура активів небанківських інституційних інвесторів в Україні в 2014–2018 рр., % (на кінець періоду)

Група небанківських інституційних інвесторів	Роки				
	2014	2015	2016	2017	2018
Бізнес-орієнтовані	77,5	72,3	78,8	80,0	83,3
Такі, що поєднують цілі отримання прибутку і збереження капіталу	18,2	23,9	17,1	15,7	12,4
Соціально-орієнтовані	4,3	3,8	4,1	4,3	4,3
Разом	100	100	100	100	100

Джерело: Складено автором за даними [4, 6]

У сучасних умовах серед основних ознак моделі небанківського інституційного інвестування, що сформувалась в Україні, потрібно виділити переважання бізнес-орієнтованих механізмів колективного вкладення коштів та їх елітність, видову та територіальну нерівномірність розвитку фінансових інститутів, переважання закритих форм колективного інвестування над публічними, слабку соціальну спрямованість.

Функціонування небанківського інституційного інвестування в Україні і тип його моделі у сучасних умовах значною мірою визначаються діяльністю венчурних інвестиційних фондів. Значну частину таких фондів створено в Україні з метою оптимізації оподаткування і фактично вони є формою організації господарської діяльності. Вітчизняні науковці зазначають, що в сучасних умовах венчурні фонди, здебільшого, не виконують свого основного завдання щодо забезпечення фінансування наукомістких виробництв, розвитку інновацій, впровадження досягнень науки і техніки у виробництво. У цьому контексті заходи державної регулятивної політики потрібно спрямувати на посилення інноваційної спрямованості діяльності венчурних фондів та виведення з ринку тих учасників, що займаються процесами колективного інвестування тільки формально [5, с. 50].

Потребує значної активізації діяльність соціально-орієнтованих інституційних інвесторів, таких як НПФ і компаній зі стра-

хування життя. Найбільш важливими чинниками, що перешкоджають їх розвитку в сучасних умовах, є низький рівень доходів працюючих громадян, незацікавленість роботодавців у посиленні соціальної та фінансової захищеності своїх працівників, низька фінансова грамотність та інвестиційна культура у суспільстві, знецінення національної грошової одиниці.

Основні ознаки моделі небанківського інституційного інвестування, що сформувалась в Україні, свідчать про її низьку ефективність. З одного боку, в країні пріоритетного розвитку набула діяльність бізнес-орієнтованих інституційних інвесторів, активи яких щороку зростають, проте їх вплив на фінансування економіки та розвиток інноваційної сфери залишається незначним. З іншого боку, діяльність соціально-орієнтованих інституційних інвесторів, таких як публічні ІСІ, кредитні спілки, скорочується, що має негативний соціальний ефект. В Україні набули поширення процеси зменшення вагомості публічних інститутів у розвитку небанківського інституційного інвестування, що є невластивим для розвинених країн світу і свідчить про недостатню ефективність державних регуляторних заходів у цій сфері [2, с. 254].

На сучасному етапі з боку держави небанківське інституційне інвестування не розглядають як цілісну систему фінансових інститутів, що функціонують на спільних принципах діяльності й вирішують подібні за змістом завдання щодо акумуляції, нагромадження та ефективного інвестування об'єднаного капіталу групи інвесторів. У цьому контексті потрібно розробити на державному рівні Концепцію розвитку небанківського інституційного інвестування, завдання якої полягають у визначенні заходів щодо його стимулювання й прискорення розвитку в Україні, подоланні існуючих диспропорцій та визначенні системних засад його державного регулювання, побудованих на уніфікованому підході до діяльності небанківських інституційних інвесторів.

Для забезпечення та активізації розвитку небанківських інституційних інвесторів держава в сучасних умовах використовує тільки окремі заходи, які не поширюються на всі види небанківських інституційних інвесторів, внаслідок регулятивного

впливу на ці інститути різних уповноважених органів. Заощадження населення не становлять основу фінансових ресурсів небанківських інституційних інвесторів. Необізнаність населення про механізми діяльності цих фінансових інститутів, недостатня реклама та популяризація НПФ, компаній зі страхування життя, публічних ІСІ є одним із чинників, що зумовлює концентрацію таких інститутів у столиці та окремих промислово розвинених областях країни [2, с. 259]. Держава повинна застосовувати дієвіші механізми щодо поширення серед населення нових форм нагромадження капіталу. У контексті підвищення фінансової грамотності населення потрібно вжити заходів з популяризації колективних форм інвестування, поширення досвіду успішно функціонуючих фінансових установ, що забезпечують механізми колективного інвестування коштів.

Сучасна практика функціонування вітчизняних фінансових інститутів, що є інституційними інвесторами, не відповідає міжнародним стандартам, зокрема правилам та процедурам, визначеним директивами Європейського Союзу. Серед найбільших відхилень від світових стандартів відзначається низький рівень уніфікації вимог до діяльності фінансових інститутів, відсутність дієвих механізмів захисту майнових прав клієнтів і учасників фінансових установ, неналежний рівень розкриття інформації про результати господарської діяльності.

Зазначені вади характеризують недосконаліть існуючої практики державного регулювання небанківських фінансових інститутів в Україні. Фрагментарними та малоефективними є й заходи щодо стимулювання розвитку форм колективного інвестування [7, с. 67].

Серед основних завдань державної політики у сфері небанківського інституційного інвестування в Україні, виконання яких забезпечить удосконалення його моделі та посилення ролі досліджуваних інститутів у розвитку економічної, інвестиційної і соціальної сфер країни, потрібно зазначити:

– збільшення інвестиційного потенціалу всіх видів небанківських інституційних інвесторів та забезпечення його ефективного використання;

– посилення інноваційної спрямованості венчурних фондів;

– стимулювання розвитку публічних і соціально-орієнтованих фінансових інститутів;

– забезпечення фінансової надійності і стабільності діяльності небанківських інституційних інвесторів;

– посилення захисту майнових прав учасників колективних інвестицій.

Досягнення цих завдань забезпечить успішне та ефективне функціонування небанківського інституційного інвестування як важливого сегмента фінансового сектора країни, здатного повноцінно конкурувати з банківською системою у процесах залучення, нагромадження та перерозподілу інвестиційних ресурсів та покращення, таким чином, структурних характеристик інвестиційного середовища в Україні.

Висновки. В Україні сформувалась бізнес-орієнтована модель небанківського інституційного інвестування, зумовлена переважаючою часткою активів венчурних інвестиційних фондів. На сучасному етапі сформована модель визначається недостатньою ефективністю і характеризується такими рисами, як переважання бізнес-орієнтованих механізмів колективного вкладення коштів та їх елітність, видова та територіальна нерівномірність розвитку фінансових інститутів, переважання закритих форм колективного інвестування над публічними, слабка соціальна спрямованість. Для посилення ролі та значення досліджуваної групи фінансових інститутів у розвитку економічної, інвестиційної і соціальної сфер країни потрібно удосконалити державне регулювання небанківського інституційного інвестування. Основні регулятивні заходи потрібно спрямувати на збільшення інвестиційного потенціалу небанківських інституційних інвесторів, посилення інноваційної спрямованості венчурних фондів, стимулювання розвитку соціально-орієнтованих фінансових інститутів, захист прав учасників колективних інвестицій.

Перспективи подальших досліджень авторів пов’язані з вивченням механізмів стимулювання розвитку соціально орієнтованих інституційних інвесторів небанківського типу.

Список використаних інформаційних джерел

1. Аналітичні матеріали Української асоціації інвестиційного бізнесу за 2014–2018рр. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.uaib.com.ua (дата звернення: 15.09.2019 р.). – Назва з екрана.
2. Васильців Т. Г. Вплив діяльності інституційних інвесторів небанківського типу на розвиток вітчизняного ринку фінансових послуг / Т. Г. Васильців, С. В. Черкасова // Актуальні проблеми економіки. – 2016. – № 2. – С. 252–260.
3. Ватаманюк З. Г. Розвиток інституційного інвестування в Україні / З. Г. Ватаманюк, Т. М. Кушнір // Фінанси України. – 2007. – № 3. – С. 124–131.
4. Макроекономічна статистика [Електронний ресурс] : Економічна статистика: станом на 01 січня 2019 р. / Статистична інформація : [веб-сайт Державної служби статистики України]. – Режим доступу: http://www.ukrstat.gov.ua/ (дата звернення: 15.09.2019 р.). – Назва з екрана.
5. Мошенський С. Проблеми та шляхи забезпечення стабільного функціонування інституційних інвесторів на ринку цінних паперів України / С. Мошенський // Науковий вісник Чернівецького університету. – 2008. – Вип. 367. Економіка. – С. 48–52.
6. Річні звіти Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг, за 2014–2018 рр. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.nfp.gov.ua (дата звернення: 15.09.2019 р.). – Назва з екрана.
7. Черкасова С. В. Сучасні тенденції розвитку інститутів спільного інвестування в Україні С. В. Черкасова // Підприємництво і торгівля. – 2018. – Вип. 22. – С. 62–68.
8. Total assets by type of institutional investors in the OECD, 2010–2017 // OECD Working Papers on Finance / Insurance and Private Pensions. – 2018. – № 36.

УДК 336.64

ФІНАНСОВА СТРАТЕГІЯ ТА ЇЇ РОЛЬ У ЗАБЕЗПЕЧЕННІ ПРИБУТКОВОСТІ ПІДПРИЄМСТВА

І. М. Захаров, *магістр спеціальності Фінанси, банківська справа та страхування освітня програма «Фінанси і кредит»*
В. В. Шиндер, *магістр спеціальності Менеджмент освітня програма «Менеджмент і адміністрування»*
О. В. Гасій, *к. е. н., доцент – науковий керівник*
В. А. Власенко, *к. е. н., доцент – науковий керівник*

Анотація. В сучасних умовах динамічних змін зовнішнього та внутрішнього середовища діяльності вітчизняних підприємств стратегічне управління стало основою забезпечення прибутковості їх функціонування. Ключова роль в системі довгострокового управління підприємством відведена саме фінансовій стратегії його розвитку через реалізацію таких завдань як забезпечення конкурентоспроможності, створення умов інноваційного розвитку, зміцнення фінансової стабільності, підвищення ефективності управління персоналом. Тому необхідність переосмислення сутності та ролі фінансової стратегії підприємства у забезпеченні ефективності його діяльності наразі є актуальним.

Ключові слова: стратегія, фінансова стратегія, прибутковість діяльності, фінансовий розвиток.

Abstract. In modern conditions of dynamic changes of external and internal environment of activity of domestic enterprises strategic management has become the basis for ensuring the profitability of their functioning. The key role in the system of long-term management of the enterprise is given precisely to the financial strategy of its development through the realization of such tasks as ensuring competitiveness, creating conditions for innovative development, strengthening financial stability, improving the efficiency of personnel management. Therefore, the need to rethink the nature and role of the financial strategy of an enterprise in ensuring the effectiveness of its activities is currently urgent.

Key words: strategy, financial strategy, profitability, financial development.

Постановка проблеми. Фінансова діяльність є основною складових процесу забезпечення успішного функціонування підприємств будь-яких галузей економіки. Тому дослідження ролі фінансової стратегії підприємства у забезпеченні його прибутковості є вкрай важливим завданням як у теоретичному, так і практичному аспектах.

Аналіз основних досліджень і публікацій. Дослідженням теоретичних засад та обґрунтуванням напрямів удосконалення фінансової стратегії підприємства займалися провідні вітчизняні та зарубіжні вчені-економісти: І. Ансофф., І. Бланк, Ю. Брігхем, А. Гриньов, О. Ляшенко, А. Міщенко, А. Поддерьогін, М. Портер, В. Федосов, С. Юрій, О. Ястремська та інші.

Формулювання мети. Метою статті є вивчення сутності фінансової стратегії підприємства, а також обґрунтування її ролі у забезпеченні його прибутковості.

Виклад основного матеріалу дослідження. Менеджмент підприємства, результативність якого залежить від впливу чинників зовнішнього середовища на його діяльність, потребує переосмислення на рівні виконання керівництвом управлінських функцій на підприємстві. Забезпечення довгострокової ефективності ведення підприємницької діяльності в умовах негативних впливів економіко-політичних криз передбачає необхідність удосконалення фінансові стратегії з метою росту ринкової вартості підприємства в майбутньому.

Фінансова стратегія підприємства є складовою загальної стратегії. Вона не має суперечити основній меті – забезпеченні стабільних темпів росту прибутковості діяльності підприємства, розвитку фінансово-економічної й виробничо-господарської діяльності та посилення позиції підприємства серед конкурентів.

В науковій літературі зміст фінансової стратегії підприємства розкриваються з різних позицій. Систематизуємо їх в табл. 1.

Узагальнивши визначення характерних рис сутності досліджуваного поняття у табл. 1, можемо визначити фінансову стратегію, орієнтовану на забезпечення прибутковості підприємства,

як довгостроковий план дій, направлених на досягнення ефективності управління фінансовими ресурсами підприємства за умови максимізації фінансового ефекту, забезпечення фінансової рівноваги й зростання ринкової вартості в майбутньому.

Таблиця 1 – Характерні риси поняття «фінансова стратегія підприємства»

Джерело	Характерна риса
Бланк І. О.	вид функціональної стратегії підприємства
Власова К. Е., Кирова О. В.	довготривалий курс цілеспрямованого управління фінансами для досягнення загальноорганізаційних стратегічних цілей
Гончаренко О. М.	визначення довгострокових фінансових цілей та завдань підприємства
Дикань В. Л. та ін.	загальний план визначення фінансових потреб і фінансових результатів
Кузнєцова О. А., Ішєєва І. О., Дворнікова Ю. В.	система відносин, пов'язаних з досягненням і вирішенням довгострокових цілей і завдань фінансової діяльності організації
Петрова А. І., Заруднєв О. І.	складна багатофакторна орієнтована модель дій і заходів
Плікус І. Й.	спосіб реалізації підприємством цілей фінансової діяльності
Шевченко Т. Є., Лозовська О. І.	фінансова програма розвитку діяльності підприємства

Джерело: [1–8]

Фінансова стратегія підприємства, орієнтована на забезпечення прибутковості діяльності останнього, є складовою його загальної стратегії та передбачає формування одночасно умов зростання прибутковості, фінансово-економічного й виробничо-господарського розвитку.

Забезпечення майбутнього стабільного прибуткового розвитку конкурентоспроможного підприємства повинно ґрунтуватися на ефективному управлінні фінансовими ресурсами, конкрети-

зації цілей досягнення прибутковості діяльності підприємства та пошуку наявних резервів його збільшення; ранжування поточних та строкових цілей за ступенем важливості, а також поетапне досягнення мети; співставність фінансових дій підприємства економічному стану та наявним можливостям; об'єктивний облік фінансового стану підприємства за звітний період; облік фінансово-економічних можливостей підприємства у порівнянні з іншими компаніями; посилення конкурентних позицій підприємства у сучасному ринковому середовищі.

Фінансова стратегія задає вектор максимізації фінансового ефекту для підприємства як результату управління ним, без її детального формування та постійного перегляду практично неможливо уникнути можливих фінансових проблем в процесі функціонування підприємства.

Висновки. Фінансова стратегія підприємства, орієнтована на забезпечення його прибутковості, – це довгостроковий план дій, направлених на досягнення ефективності управління фінансовими ресурсами підприємства за умови максимізації фінансового ефекту, забезпечення фінансової рівноваги й зростання ринкової вартості в майбутньому.

Роль фінансової стратегії підприємства у забезпеченні його прибутковості з метою нарощення вартості у довгостроковій перспективі проявляється через реалізацію та досягнення фінансових цілей розвитку підприємства; адаптацію підприємства до нових умов господарювання у разі настання негативних подій як наслідок впливу фінансово-економічних криз; формування оптимальної структури фінансових ресурсів; аналіз індикаторів діяльності та оцінку фінансових можливостей майбутнього розвитку підприємства; узгодженість елементів стратегічного та поточного управління фінансовою діяльністю підприємства; пошук резервів нарощення прибутковості діяльності підприємства; обґрунтування критеріїв оцінки прийняття важливих управлінських рішень щодо покращення ефективності фінансової діяльності за умови максимізації фінансового ефекту.

Список використаних інформаційних джерел

1. Бланк И. А. Финансовый менеджмент: учебный курс / И. А. Бланк. – 2-е изд., перераб. и доп. – Киев : Эльга, Ника-Центр, 2005. – 656 с.
2. Власова К. Э. Финансовая стратегия: теоретические основы и методика разработки / К. Э. Власова, Е. В. Кырова // Современный менеджмент: проблемы и решения : материалы Международной заочной научно-практической конференции (1 февраля 2010 г.). – Новосибирск, 2010. – С. 62–71.
3. Гончаренко О. М. Фінансова стратегія: теоретичні питання розробки та реалізації / О. М. Гончаренко // Вісник соціально-економічних досліджень. – 2015. – Вип. 1. – № 56. – С. 35–40.
4. Стратегічне управління : навч. посіб. / [В. Л. Дикань, В. О. Зубенко, О. В. Маковоз, І. В. Токмакова, О. В. Шраменко]. – Київ : Центр учбової л-ри, 2013. – 272 с.
5. Формирование финансовой стратегии организации [Електронний ресурс] / [О. А. Кузнецова, И. А. Ишеева, Ю. В. Дворникова] // Концепт. – 2013. – Спецвыпуск № 4. – Режим доступу: http://e-koncept. ru/2013/13533.htm (дата звернення: 01.09.19). – Назва з екрана.
6. Петрова А. И. Финансовая стратегия как инструмент управления стоимостью предприятия в современных экономических условиях [Електронний ресурс] / А. И. Петрова, А. И. Заруднев // Современные научные исследования и инновации. – 2013. – № 10. – Режим доступу: http://web.snauka.ru/issues/2013/10/26684 (дата звернення: 01.09.19). – Назва з екрана.
7. Плікус І. Й. Методичні підходи щодо розробки фінансової стратегії розвитку підприємства / І. Й. Плікус // Економіка: проблеми теорії та практики. – 2002. – Вип. 159. – С. 90–99.
8. Шевченко Т. Є. Методичні підходи до управління фінансовою стратегією підприємства / Т. Є. Шевченко, О. І. Лозовська // Сучасні проблеми економіки та підприємництво. – 2014. – Вип. 14. – С. 225–230.

УДК 336.7] (043.3)

ОПТИМІЗАЦІЯ ГРОШОВИХ ПОТОКІВ ПАТ «ЛУБНИФАРМ» ЯК МЕТОД ФІНАНСОВОГО МЕХАНІЗМУ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПЛАТОСПРОМОЖНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА

Д. І. Іванов, *магістр спеціальності Фінанси, банківська справа та страхування освітня програма «Фінанси і кредит»*
Г. М. Сидоренко-Мельник, *к. е. н., доцент – науковий керівник*

Анотація. У статті досліджуються теоретико-методичні засади функціонування механізму забезпечення платоспроможності підприємства в сучасних умовах господарювання. Досліджено сутність та необхідність удосконалення його методів. Окреслено проблеми та перспективи оптимізації грошових потоків підприємства в системі фінансового управління, що дозволить підвищити якість та забезпечить дієвість управлінських рішень, спрямованих на забезпечення платоспроможності підприємства.

Ключові слова: фінансове управління, фінансовий механізм, платоспроможність, оптимізація грошових потоків.

Abstract. The article investigates the theoretical and methodological foundations of the functioning of the mechanism of ensuring the solvency of the enterprise in modern conditions of management. The essence and necessity of perfection of its methods are investigated. The problems and prospects of optimization of cash flows of the enterprise in the system of financial management are outlined.

Key words: financial management, financial mechanism, solvency, cash flow optimization.

Постановка проблеми. Оптимізація грошових потоків – процес вибору найкращих форм їх організації на підприємстві з урахуванням умов і особливостей здійснення його господарської діяльності. Основними цілями оптимізації є забезпечення: збалансованості обсягів грошових потоків, синхронності формування грошових потоків, росту чистого грошового потоку підприємства.

Аналіз ліквідності та платоспроможності ПАТ «Лубнифарм» за 2016–2018 роки дає підстави стверджувати, що підприємство не порушує правила фінансування, кредитоспроможне та привабливе як діловий партнер. Проте надалі його фінансова діяльність має бути спрямована на забезпечення систематизованого надходження й ефективного використання грошових потоків, зокрема визначення оптимальних обсягів залишків грошових коштів, координації планів виробництва та продажу, забезпечення безперебійності роботи підприємства.

Аналіз основних досліджень і публікацій. Дослідженням сутності «грошових потоків» та методів управління ними в практичному і теоретичному напрямах присвячені праці таких відомих зарубіжних та вітчизняних вчених, як: Є. Бріхгем, Е. Нікбахт, Г. Райс, І. Бланк, Г. Кірейцев, І. Балабанов, Ф. Бутинець, Н. Чебанов, В. Ковальов, О. Стоянова, Є. Мних та ін. Аспектам фінансового моделювання, їх впливу, ролі у фінансовій сфері присвячені також праці Е. Альтмана, К. Кемпбелла, Т. Коха, М. Алексєєнка, О. Василика, В. Вітлінського та ін. Проте, незважаючи на таку значну кількість досліджень у даному напрямку, все ж не до кінця вивченим є система управління грошовими потоками в межах реалізації механізму забезпечення платоспроможності сучасного підприємства.

Формулювання мети. Мета статті полягає у виявленні сутності оптимізаційної діяльності в розрізі управління грошовими потоками підприємства з ціллю підвищення ефективності функціонування механізму забезпечення платоспроможності підприємства.

Виклад основного матеріалу дослідження. Для стабільного функціонування підприємства важливо забезпечити йому постійну платоспроможність шляхом ефективного управління грошовими потоками. Платоспроможність підприємства є складною та багатогранною економічною категорією, що одночасно характеризує як дотримання умов спроможності вчасно та в повному обсязі сплачувати боргові зобов'язання підприємства, так і можливості одночасно безперебійного здійснення процесу виробництва та реалізації продукції.

Забезпечення платоспроможності діяльності підприємства являє собою процес розробки і прийняття рішень за всіма основними аспектами формування, розподілу і використання на підприємстві грошових потоків з метою досягнення стану збалансованості між платіжними засобами та боргами підприємства в поточному та перспективному періодах та значною мірою залежить від ефективності механізму її фінансового забезпечення. Слід зауважити, що саме за допомогою фінансового механізму в процесі управління фінансами досягається забезпеченість необхідними фінансовими ресурсами, тобто фактично здійснюється фінансове забезпечення [1].

Фінансовий механізм забезпечення платоспроможності має досить складну структуру, що містить різноманітні та взаємопов'язані методи впливу та фінансові важелі, ефективне управління якими спроможне забезпечити позитивний результат. Зазначений механізм пропонуємо визначати як сукупність методів, інструментів та важелів, що забезпечують збалансованість фінансових відносин в сфері формування, розподілу і використання грошових потоків підприємства під впливом ендогенних та екзогенних факторів з метою дотримання фінансової рівноваги між боргами та платіжним забезпеченням. Слід зважувати на те, що діапазон дії методів, інструментів та важелів механізму фінансового забезпечення платоспроможності підприємства регламентований чинною нормативно-правовою базою та перебуває в певному, об'єктивно обмеженому, інформаційно та організаційно забезпеченому просторі [2, 3].

Під оптимізацією розуміється процес вибору найкращого варіанту з можливих, визначення значень тих економічних показників, при яких досягається оптимум, тобто найкращий стан системи. Для того, щоб досягти оптимального стану, необхідно зробити акцент на досягнення найкращого результату при заданому рівні витрат, або ж на досягнення заданого результату при мінімальних ресурсних витратах. Слід зазначити, що в більшості випадків досягнення високої ліквідності суперечить забезпеченню більш високої прибутковості. Найбільш раціональна політика полягає у забезпеченні оптимального поєднання ліквідності і прибутковості підприємства.

Сучасні концепції управління грошовими потоками підприємства орієнтуються, значною мірою, на досягнення їх збалансованості і синхронності, тобто направлені на узгодженість і співставлення характеристик обсягу і часового проміжку надходжень грошових коштів на підприємство і їх витрачання для усунення дефіцитного або надлишкового рівня чистого грошового потоку. Відповідно, збалансування і синхронізацію доцільно вважати напрямками оптимізації грошових потоків підприємства [4–6].

Спроможність в організації ефективного фінансування та грошового обороту на підприємстві визначається сукупністю як зовнішніх, так і внутрішніх факторів. До зовнішніх факторів ПАТ «Лубнифарм» можна віднести загальну проблему неплатежів, низький рівень виробництва та купівельної спроможності, несприятливі умови кредитування, недосконаліть податкової політики.

Внутрішніми факторами, що впливають на грошовий оборот ПАТ «Лубнифарм» є: висока частка умовно-постійних витрат у собівартості продукції як результат недозавантаженості виробничих потужностей, енерго- та працезатратність, низька якість вітчизняної продукції, «тінізація» частини господарського обороту, відсутність джерел довготермінового фінансування капіталовкладень.

Основними правилами діяльності, якими слід керуватись органам управління ПАТ «Лубнифарм», враховуючи соціально-економічні умови, що склалися є: достовірність відображеної інформації, врахування грошових потоків від усіх видів діяльності, постійний моніторинг наявності, руху, потреби в грошових коштах, забезпечення своєчасності розрахунків, скорочення потреби в позикових коштах, забезпечення вищої прибутковості використання грошових коштів внаслідок організаційно-управлінських дій.

В основі оптимізації грошових потоків підприємства повинна бути збалансованість обсягів позитивного та негативного грошових потоків. Відсутність такої збалансованості призводить до утворення дефіцитного і надлишкового грошового потоку, що

однаково негативно впливає на діяльність підприємства. Управління грошовими коштами фінансові менеджери мають здійснювати на засадах підтримки мінімального залишку грошових коштів з метою безперебійного здійснення поточних розрахунків.

Оптимальний грошовий потік ПАТ «Лубнифарм» у 2018 році за моделлю Міллера-Орра та моделлю Баумоля становив відповідно 2 119,3 тис. грн та 1 860,0 тис. грн.

За результатами розрахунків зроблено висновок про необхідність ПАТ «Лубнифарм» зменшення обсягу мінімального залишку грошових коштів або ж забезпечити збільшення вхідного та зменшення вихідного грошового потоку на підприємстві. Існує два основні шляхи зменшення мінімального залишку грошових коштів: за рахунок оптимізації платіжного обороту та шляхом прискорення оборотності грошових коштів. Прискорити оборотність грошових коштів вдається за рахунок: зменшення тривалості операційного та фінансового циклів; своєчасної інкасації виручки; зменшення обсягів готівкових розрахунків і т. ін.

Висновки. Враховуючи вищевикладене, актуальною є необхідність розробки єдиної оптимізаційної моделі управління грошовими потоками підприємства, що би задовольняла управлінським цілям, дозволяючи забезпечувати платоспроможність підприємства, зі збереженням поточного і абсолютного рівня ліквідності його активів, формування перспективного запасу довгострокової платоспроможності, реалізації ефективного виконання завдання раціоналізації витрат і надходжень грошових коштів підприємства з метою забезпечення достатнього і безперебійного фінансування його операційного циклу, а відтак, скорочення тривалості фінансового циклу і пришвидшення оборотності капіталу.

Список використаних інформаційних джерел

1. Бланк И. А. Управление денежными потоками : монография / И. А. Бланк. – Київ : Ника-Центр, Эльга, 2002. – 736 с.
2. Анастасова К. А. Механізм фінансового забезпечення розвитку аграрних підприємств / К. А. Анастасова // Молодий вчений, 2017. – № 1.1 (41.1). – С. 1–5.

3. Єрешко Ю. О. Моделі оптимізації грошових потоків підприємства [Електронний ресурс] / Ю. О. Єрешко. – Режим доступу: evntukpi_2013_10_34%20(1).pdf (дата звернення: 05.09.19). – Назва з екрана.
4. Волинчук Ю. В. Механізм фінансового забезпечення прибутковості підприємств: теоретичний аспект / Ю. В. Волинчук // Збірник матеріалів III Всеукраїнської науково-практичної конференції «Фінансове забезпечення діяльності суб'єктів господарювання». – Кременчук, 2015.– С. 21–23.
5. Чік М. Ю. Підходи до управління грошовими потоками та їх облікова інтерпретація / М. Ю. Чік // Науковий вісник Ужгородського університету, 2015. – Серія «Економіка». Випуск 1 (45). Т. 2. – С. 134–139.

УДК 657.37:658.14/.17 (045)

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ОРГАНІЗАЦІЇ КОМПЛЕКСНОЇ ОЦІНКИ ФІНАНСОВОГО СТАНУ ПІДПРИЄМСТВА

В. В. Кучер, *магістр спеціальності Фінанси, банківська справа та страхування освітня програма «Фінанси і кредит»*
В. В. Карцева, *д. е. н., професор – науковий керівник*

Анотація. У статті розглянуто сутність комплексної оцінки фінансового стану підприємства, визначено мету, основні завдання, етапи та інструментарій її проведення.

Ключові слова: фінансовий стан, аналіз, комплексна оцінка, підприємство.

Abstract. The article deals with the essence of the complex assessment of the financial state of the enterprise, defines the purpose, main tasks, stages and tools of its implementation.

Key words: financial status, analysis, complex assessment, enterprise.

Постановка проблеми. Одним з негативних моментів на сьогодні є відсутність чітких уявлень про фінансову позицію підприємства. В умовах посилення внутрішньої та зовнішньої конкуренції на ринку вітчизняні підприємства досить часто за рахунок непродуманої фінансово-господарської політики та пе-

реважно короткострокового управління втрачають свої позиції, опиняються на межі банкрутства. Тобто, пристосовуючись до своєрідних умов, продиктованих ринком, підприємства зазнають значних фінансових труднощів в зв'язку з неправильним перерозподілом коштів і джерел їхнього утворення. Значною мірою цьому сприяють інфляційні процеси, а також, переважна кількість підприємств в Україні має незадовільну структуру капіталу та гостро відчуває нестачу оборотних коштів. У зв'язку з цим постає питання про організацію комплексної оцінки фінансового положення підприємства як основи для подальшого ефективного функціонування.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теоретичні основи організації комплексної оцінки фінансового стану підприємства висвітлені в працях вітчизняних і зарубіжних науковців: М. С. Абрютіної, Г. І. Андрєєва, В. І. Бережного, М. С. Білик, І. О. Бланка, С. Б. Довбні, С. В. Зенченко, Р. С. Каплана, Г. І. Кіндрацької, В. В. Ковальова, Б. М. Литвина, А. М. Поддерьогіна, Р. С. Сайфулліна, М. В. Стельмаха, П. А. Фоміна, А. Д. Шеремета, І. М. Яковлевої та ін. В той же час, треба зауважити, що значна кількість питань теоретичного та прикладного характеру все ще залишається досить дискусійною.

Формулювання мети. Метою статті є дослідження теоретичних основ організації комплексної оцінки фінансового стану підприємства.

Виклад основного матеріалу дослідження. У сучасній практиці управління корпоративними фінансами важливе місце займає проблема якісного і кількісного обґрунтування управлінських фінансових рішень, прийняття яких неможливе без використання ефективної оцінки. Водночас значна частина управлінських фінансових рішень потребує комплексного підходу до дослідження об'єкта. Це, у свою чергу, визначає об'єктивну необхідність організації проведення комплексної оцінки фінансового стану підприємства.

На думку Білик М. Д., комплексна оцінка фінансового стану підприємства передбачає визначення економічного потенціалу суб'єкта господарювання, що дає можливість забезпечити іден-

тифікацію його місця в економічному середовищі [2]. Оцінка майнового і фінансово-економічного стану підприємства створює необхідну інформаційну базу для ухвалення управлінських і фінансових рішень щодо проблемних питань (купівлі-продажу бізнесу, напрямів виробничого розвитку, залучення або здійснення інвестицій).

Азарова А. О. стверджує, що комплексна оцінка дає змогу виявити ті напрями в діяльності підприємства, в яких виникають проблеми, а також досліджувати причини, що їх зумовили [1].

Сафронська І. М. визначає комплексну оцінку як характеристику діяльності підприємства, одержану при дослідженні сукупності показників, які визначають більшість економічних процесів і вміщують узагальнені дані про виробництво і фінансовий стан підприємства [6].

Зважаючи на існуючі визначення сутності комплексної оцінки фінансового стану підприємства можна зробити висновок, що комплексна оцінка – це результат взаємодії всіх елементів системи фінансових відносин підприємства, що визначається сукупністю виробничо-господарських факторів і характеризується системою показників, які відображають наявність, розміщення і використання фінансових ресурсів.

Комплексне оцінювання фінансового стану − узагальнюючий показник економічної діяльності підприємства, що характеризує його ділову активність і надійність як партнера. Воно дає змогу:

– об’єктивно оцінювати раціональне використання усіх видів фінансових ресурсів;

– своєчасно вживати заходи щодо підвищення платоспроможності підприємства;

– виявляти резерви поліпшення фінансового стану;

– забезпечувати оптимальний виробничий та соціальний розвиток колективу за рахунок використання виявлених у процесі аналізу резервів;

– забезпечувати обґрунтоване планування фінансового оздоровлення підприємства.

Об’єктом комплексної оцінки фінансового стану є певне підприємство, установа чи суб’єкт господарювання або фінансова операція.

Суб'єктами − є аналітики, які зацікавлені в діяльності підприємства: управлінський персонал, банки, контролюючі органи різних рівнів (галузеві, фінансові, податкові, статистичні та ін.), акціонери тощо.

Мета комплексного оцінювання фінансового стану підприємства полягає у всебічній оцінці фінансового стану підприємства, його ділової активності для пошуку резервів підвищення рентабельності виробництва і збільшення прибутку як основи стабільної роботи підприємства і виконання ним зобов'язань перед бюджетом, банком та іншими установами.

Для досягнення мети необхідно розв'язати певні завдання комплексної оцінки:

– оцінка фінансових результатів підприємства;
– оцінка динаміки та стану ліквідності, платоспроможності, фінансової стійкості;
– дослідження ефективності використання майна (капіталу) та забезпеченість оборотними коштами підприємства;
– оцінка конкурентоспроможності підприємства;
– аналіз ділової активності підприємства та його становища на ринку цінних паперів;
– дотримання підприємством фінансової, розрахункової і кредитної дисципліни;
– виявлення резервів покращання фінансового стану.

Для розв'язання цих завдань вивчається:

– наявність, склад і структура оборотних коштів підприємства, причини та наслідки їх змін;
– стан, структура і зміни довгострокових активів;
– наявність і структура поточних активів у сферах виробництва та обороту, причини та наслідки їх змін;
– платоспроможність і фінансова гнучкість;
– ефективність використання активів;
– окупність інвестицій [4].

Отримання комплексної оцінки – це поетапний перехід від оцінки одиничних показників до підсумкових оцінок вищого рівня і до отримання комплексної оцінки, що знаходитися на верхньому рівні ієрархії. Підсумкові (блокові) оцінки характеризують певні сторони діяльності підприємства. Комплексна

оцінка характеризує результати діяльності підприємства в цілому. Основні етапи комплексної оцінки фінансового стану підприємства зображені на рис. 1.

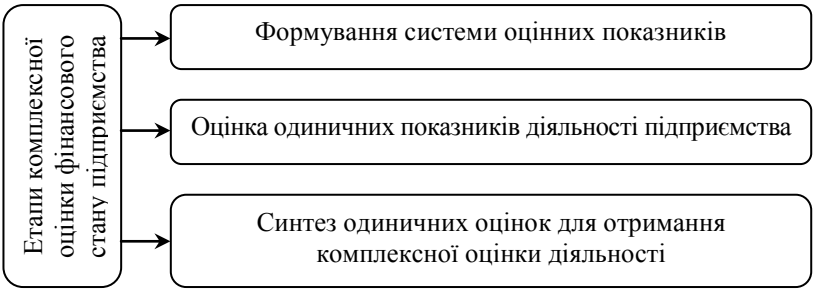

Рисунок 1 – Етапи комплексної оцінки фінансового стану підприємства [5]

Інструментарій, який може бути використаний виконавцем комплексної оцінки для обробки вхідної фінансової інформації, можна об'єднати у три групи, що подані на рис. 2.

Рисунок 2 – Інструментарій виконання комплексної оцінки фінансового стану підприємства [3]

Специфіка обробки вхідної інформації на основі формування ранжируваного ряду фінансових показників і коефіцієнтів дає

можливість рекомендувати її для застосування у разі потреби вирішення специфічних задач, які виникають перед виконавцями і користувачами фінансової оцінки [4]. Такими задачами можуть бути:

– деталізоване відстежування ситуації щодо окремих фінансових індикаторів, які використовуються під час дослідження;

– формування потенційних напрямів впливу на фінансово-господарську діяльність підприємства з метою реалізації його економічного потенціалу;

– ідентифікація «слабких» місць підприємства, які виявляються у формі незадовільного рівня значень цільових показників, які є індикаторами що до відповідних напрямів фінансово-господарської діяльності.

Таким чином, фінансовий стан підприємства є результатом усіх форм його діяльності як суб'єкта господарювання, з одного боку, а комплексна оцінка фінансового стану справляє ключовий вплив на майбутні зміни проявів діяльності підприємства, що формують його подальший поточний стан.

Список використаних інформаційних джерел

1. Азарова А. О. Математичні моделі та методи оцінювання фінансового стану підприємства : монографія / А. О. Азарова, О. В. Рузакова. – Вінниця : ВНТУ, 2010. – 172 с.
2. Білик М. Д. Сутність і оцінка фінансового стану підприємств / М. Д. Білик // Фінанси України. – 2005. – № 3. – С. 117–128.
3. Дутченко О. О. Проблеми використання методик оцінки фінансового стану підприємств / О. О. Дутченко // Проблеми і перспективи розвитку банківської системи України. – 2014. – Т. 17. – С. 260–264.
4. Карпюк О. Комплексна оцінка фінансового стану підприємства / О. Карпюк // Глобалізаційні процеси в розвитку національних економік. – Тернопіль. – 2016. – Ч. 1. – С. 27–28.
5. Ключник О. С. Вдосконалення комплексної оцінки фінансового стану підприємства / О. С. Ключник, О. В. Кондратюк // Науковий вісник Рівненського інституту ВНЗ «Відкритий міжнародний університет розвитку людини «Україна». – 2010. – № 1. – С. 120–127.

6. Сафронська І. М. Методичні підходи до комплексної оцінки фінансового стану підприємства / І. М. Сафронська, Г. С. Бєлай // Інвестиції: практика та досвід. – 2009. – № 17. – С. 65–67.

УДК 657

РОЗРОБКА ФІНАНСОВОГО ПЛАНУ НА ОСНОВІ ПРОГНОЗУВАННЯ ФОРМУВАННЯ ТА ВИКОРИСТАННЯ ФІНАНСОВИХ РЕСУРСІВ ПІДПРИЄМСТВА

К. А. Литовченко, *магістр спеціальності Фінанси, банківська справа та страхування освітня програма «Фінанси і кредит»*
О. В. Тимошенко, *к. е. н., доцент – науковий керівник*

Анотація. У статті доведено доцільність розробки фінансового плану на сучасних підприємствах, при цьому обґрунтовано, що прогнозування формування та використання фінансових ресурсів підприємства є невід'ємною складовою фінансового плану. Систематизовано етапи складання фінансового плану та окреслено основні прогнозні показники діяльності підприємства.

Ключові слова: фінансовий план, прогнозування, фінансові ресурси, стратегія.

Abstract. The article proves the feasibility of developing a financial plan for modern enterprises, and it is substantiated that forecasting the formation and use of financial resources of the enterprise is an integral part of the financial plan. The stages of preparation of the financial plan are systematized and the basic forecast indicators of activity of the enterprise are outlined.

Keywords: financial plan, forecasting, financial resources, strategy.

Постановка проблеми. Роль та значення фінансових ресурсів у сучасних умовах господарювання важко переоцінити. Трансформаційні процеси в економіці позначилися на механізмі забезпечення фінансовими ресурсами вітчизняних підприємств, що призвело до необхідності наукового осмислення й теоретичного обґрунтування процесів та шляхів адаптації даного механізму до сучасних умов господарювання. Актуальність розгляду зазначеної теми та її проблематики зумовлена тим, що з

початком перебудови економіки країни більшість підприємств змінила форму власності та організаційно-правову форму господарювання, внаслідок чого третина з них стала збитковими. Це зумовлює постійне зростання значущості теоретичного осягнення нових підходів до формування й використання фінансових ресурсів, а також розробки фінансових планів.

Аналіз основних досліджень і публікацій. Проблеми розробки фінансових планів на основі прогнозування процесів формування та використання фінансових ресурсів підприємств висвітлюють у своїх працях такі економісти, як: Н. О. Андрусяк, І. О. Бланк, О. Д. Василик, О. Є. Гудзь, Н. А. Дехтяр, О. В. Єрмошкіна, А. Г. Завгородній, Г. Г. Кірейцев, С. В. Мішина, Д. С. Моляков, В. М. Опарін, А. М. Поддєрьогін, О. Р. Романенко, Г. А. Стасюк, О. Я. Стойко, П. І. Юхименко та ін. Проте на сьогодні все ще залишається низка малодосліджених питань щодо прогнозування фінансових ресурсів підприємств.

Формулювання мети. Метою статті є розробка фінансового плану на основі прогнозування процесів формування та використання фінансових ресурсів підприємства.

Виклад основного матеріалу дослідження. На сьогоднішній день кожне підприємство, не залежно від його розміру, форми власності, виду та сфери діяльності, має чітко сформувати не тільки цілі, але й стратегії власної діяльності.

Важливою передумовою збалансованого фінансового розвитку ПрАТ «Кременчуцький міськмолокозавод» є не просто наявність системи фінансового планування, а її раціональне функціонування, що знаходить відображення у фінансовому плані відповідної якості.

Результативний аспект якості фінансового плану віддзеркалює його основні якісні характеристики – результативність та ефективність, які вимірюється шляхом оцінювання рівня досягнення очікуваного запланованого результативного фінансового показника, яким може бути економічна додана вартість (EVA), обсяг чистого прибутку, обсяг чистого грошового потоку, рентабельність інвестованого капіталу тощо. Найбільш прийнятним варіантом фінансового плану слід вважати той, що забезпечить

одержання максимального фінансового ефекту при найменшому рівні витрат на фінансове планування. Таким чином, ефективність фінансового плану ПрАТ «Кременчуцький міськмолокозавод» – це, перш за все, співвідношення між його фінансовим результатом та витратами на його обгрунтування.

В процесі фінансового планування, незалежно від типу обраної фінансової стратегії, обов'язковим є забезпечення певних параметрів фінансової діяльності, які дозволяють гарантувати фінансову безпеку ПрАТ «Кременчуцький міськмолокозавод» (табл. 1).

Таблиця 1 – Умови збалансованості параметрів фінансової діяльності ПрАТ «Кременчуцький міськмолокозавод»

Параметри фінансової діяльності	Умови збалансованості	Фактичне значення на кінець 2018 року
Збалансованість структури активів та капіталу	Відповідність термінів залучення капіталу рівню ліквідності активів $К_{зп} > 1$; $К_{фа} > 0,5$	$К_{зп} = 0,721 < 1$ $К_{фа} = 0, 545 > 0,5$
Збалансованість рівня доходності активів та витрат по залученню капіталу	ЕР > WACC	18,22 < WACC (до 30 %)
Збалансованість грошових потоків	ЧГП > 0	2017 > 0
Збалансованість рівня дохідності активів та рівня їх фінансових ризиків	Прийнятне співвідношення між рівнем дохідності активів та рівнем їх ризику (досягнення мінімального рівня фінансового ризику при бажаному рівні дохідності активів)	

Умовні позначення: Кзп – коефіцієнт загального покриття; Кфа – коефіцієнт фінансової автономії; WACC – середньозважена вартість капіталу; ЧГП – чистий грошовий потік.

За даними табл. 1 можна відзначити незбалансованість деяких параметрів діяльності ПрАТ «Кременчуцький міськмолокозавод» у 2018 році щодо його фінансового плану, що свідчить про його не повну ефективність.

З метою прогнозування фінансових ресурсів застосуємо відомий в теорії і практиці такий метод прогнозування, як метод найменших квадратів. Прогноз фінансових ресурсів ПрАТ «Кременчуцький міськмолокозавод» на 2019 рік становитиме: 33 338,8 тис. грн. Система управління фінансовими ресурсами ПрАТ «Кременчуцький міськмолокозавод» може вважатися досить ефективною лише в тому разі, коли вона дає змогу не лише раціонально використовувати наявні ресурси, а й забезпечувати активний системний пошук можливостей подальшого розвитку підприємства. Беззбитковий обсяг продажу і зона безпеки підприємства – основоположні показники в обґрунтуванні управлінських рішень, в оцінюванні діяльності підприємства. Для визначення їхнього рівня у ПрАТ «Кременчуцький міськмолокозавод» з метою прогнозування застосуємо аналітичний метод. При сумарних операційних доходах у розмірі 1 507 357 тис. грн поріг рентабельності, ПрАТ «Кременчуцький міськмолокозавод», склав 534 577,8 тис. грн. Для ПрАТ «Кременчуцький міськмолокозавод» критична точка розташована на рівні 64,5 % від можливого обсягу реалізації продукції. Тобто, пакети замовлень на продукцію мають бути значно вищі за рівень його виробничої потужності. При цьому запас фінансової стійкості, який дорівнює різниці між фактичним і беззбитковим обсягом продажів, склав 927 779 тис. грн, або 64,5 % від сумарних операційних доходів.

Для ПрАТ «Кременчуцький міськмолокозавод» при зміні операційної діяльності підприємства, його операційний прибуток буде підвищуватись на 1,55 % сильніше.

Зона безпеки показує, на скільки відсотків фактичний обсяг продажів вищий від критичного, при якому рентабельність дорівнює нулю. При обсязі реалізації, що дорівнює нулю, підприємство зазнає збитків у розмірі суми постійних витрат (для ПрАТ «Кременчуцький міськмолокозавод» – 96 314 тис. грн).

Проведені розрахунки свідчать, що постійні витрати ПрАТ «Кременчуцький міськмолокозавод» окупляться через 4,3 місяців. Протягом інших 7,7 місяців ПрАТ «Кременчуцький міськмолокозавод» зароблятиме прибуток. Отже, резервами підвищення ефективності використання фінансових ресурсів ПрАТ «Кременчуцький міськмолокозавод» є прискорення оборотності активів та оптимізація структури фінансових ресурсів. Підприємству доцільно розширювати обсяги виробництва, адже, при зміні операційної діяльності підприємства, його операційний прибуток буде підвищуватись на 1,55 %.

За допомогою методу Фостера – Стюарта перевірено гіпотезу про наявність тренда. Метод дає достатньо надійні результати та дозволяє визначити тренд у значенні дисперсії рівнів, що має вплив на прогностичний аналіз [1].

З метою складання фінансового плану спрогнозуємо доходи і витрати ПрАТ «Кременчуцький міськмолокозавод» на 2019 рік за допомогою лінії тренда (рис. 1). Для якісної оцінки сили зв'язку скористаємося шкалою Чеддока. Тіснота зв'язку за R = 0,90 є доволі високою.

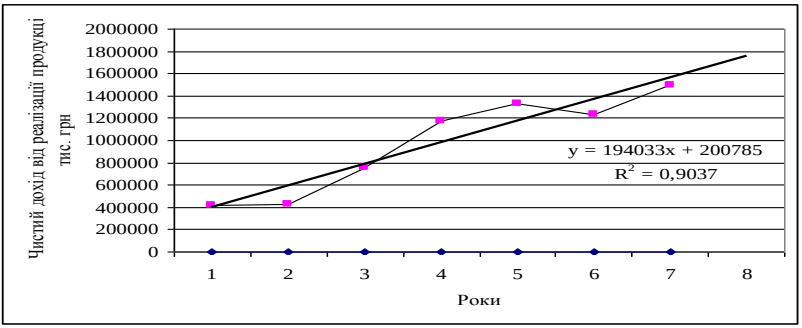

Рисунок 1 – Обсяги виробництва ПрАТ «Кременчуцький міськмолокозавод» за 2012–2018 роки

На основі проведених розрахунків прогнозних показників складено фінансовий план ПрАТ «Кременчуцький міськмолокозавод» на 2019 рік. Як свідчать результати розрахунків навіть

за несприятливим прогнозом зменшення обсягів діяльності ПрАТ «Кременчуцький міськмолокозавод» у 2019 році матиме можливість підвищити ефективність своєї діяльності за рахунок збільшення обсягів реалізації, отримання капітальних інвестицій та збільшення виробничих потужностей піприємства, капіталізації прибутку.

Висновки. Таким чином, фінансове планування є одним із інструментів підвищення ефективності використання фінансових ресурсів ПрАТ «Кременчуцький міськмолокозавод». Фінансове планування на підприємстві сприятиме забезпеченню його діяльності небхідним обсягом фінансових ресурсів та оптимальною їх структурою.

Список використаних інформаційних джерел

1. Волонтир Л. О. Економіко-математичне моделювання в аналізі ефективності використання фінансових ресурсів / Л. О. Волонтир, А. В. Томаш // Збірник наукових праць ВНАУ. – 2011. – № 2 (53), том 3. – С. 29–36.

УДК 657.37

АНАЛІТИЧНІ МОЖЛИВОСТІ БАЛАНСУ В СИСТЕМІ УПРАВЛІННЯ ФІНАНСАМИ ПІДПРИЄМСТВА

М. М. Лупир, *магістр спеціальності Фінанси, банківська справа та страхування освітня програма «Фінанси і кредит»*
Г. М. Сидоренко-Мельник, *к. е. н., доцент – науковий керівник*

Анотація. У статті досліджені теоретичні та практичні аспекти реалізації аналітичних можливостей балансу. Розкрито структуру звітної форми, зміст статей, мету та практичне призначення. Критично оцінено перелік показників, які обраховують виходячи з даних звітності, надано характеристику особливостям та можливостям звітної форми.

Ключові слова: аналіз, баланс, доходи, витрати, фінансові результати, прибуток, аналітичні можливості.

Abstract. The article explores theoretical and practical aspects of the implementation of the analytical capabilities of the balance. The

structure of the reporting form, content of articles, purpose and practical purpose are revealed. The list of indicators that are calculated based on the reporting data has been critically evaluated, characteristics and capabilities of the reporting form have been characterized.

Key words: analysis, balance, income, expenses, financial results, analytical opportunities.

Постановка проблеми. Оскільки інформація про фінансовий стан дає можливість оцінити ефективність та результативність діяльності підприємства, а також визначити основні проблеми фінансування, обговорення та аналіз цієї теми є дедалі актуальнішим. Такі дані необхідні для прийняття обґрунтованих управлінських рішень, адже від своєчасності, якості і повноти інформації залежить і глибина і об'єктивність результатів аналізу.

Наявність достовірної інформації є запорукою вдалого розвитку підприємства, дозволяє уникнути фінансової кризи, а це, в свою чергу, вимагає своєчасного забезпечення інформацією процесу аналізу розміщення і стану майна підприємства та джерел його утворення.

Аналіз основних досліджень і публікацій.

Аналітичні можливості фінансової звітності підприємства розглянуті в працях відомих українських та зарубіжних науковців-економістів: І. В. Фурман [6], К. Безверхого, С. Голова, В. Жука, Т. Кучеренко, С. Кучеркової, Є. Мниха, С. Михайловини [3], Ю. Тютюнника, К. О. Кухти [2], Я. Шевері [7]. У зарубіжній науковій літературі використання аналітичних можливостей фінансової звітності розкрито в працях І. А. Бланка, Я. В. Соколова, М. Ф. Ван Бреда, Ж. Рішара, Е. С. Хендріксена та ін., котрі розглядають окремі аспекти аналітичної оцінки активів, капіталу та фінансових результатів за даними фінансової звітності.

Формулювання мети. Мета статті полягає в обґрунтуванні теоретичних і практичних положень реалізації аналітичних можливостей звітних форм фінансової звітності, а саме балансу в системі управління фінансами підприємства.

Виклад основного матеріалу дослідження. У сучасних умовах господарювання найбільший інтерес користувачів звітності

проявляється до інформації, що визначає показники фінансового стану та фінансових результатів підприємства.

Баланс є дзеркальним відображенням стану активів і пасивів підприємства на певний момент часу. Він відображає різні аспекти господарських операції і подій за звітний період, відповідну інформацію попереднього періоду, що робить можливим горизонтальний і вертикальний аналіз оцінювання фінансового стану підприємства із застосуванням коефіцієнтів, прогнозування змін економічних ресурсів та їх джерел.

За формою баланс є таблицею, що складається з двох частин: активи та пасиви. Активи – частина балансу, що відображає на певну дату всі наявні на підприємстві матеріальні цінності, кошти, борги різних осію та установ у грошовому виразі. Пасиви-частина балансу, де відображаються дані про показники, що характеризують джерела формування капіталу. Звітним періодом для складання балансу є календарний рік.

Кухта К. О. та Рудь Я. О. вважають, що бухгалтерський баланс є головним інформаційним джерелом для прийняття управлінських рішень [2, с. 132].

Метою складання балансу є надання користувачам повної, правдивої та неупередженої інформації про фінансовий стан підприємства на звітну дату.

Гуцаленко Л. В. наголошує, що повна, оперативна, достовірна інформація про зовнішні чинники впливу та внутрішнє середовище підприємства дає змогу приймати результативні управлінські рішення й пристосовуватися до нових обставин [1, с. 83].

Для ефективної оцінки фінансового стану підприємства аналіз балансу доцільно розділити на такі етапи : аналіз структури балансу; аналіз залежності та фінансової стійкості підприємства; аналіз економічної ефективності.

На першому етапі дослідження показників вивчаються структура та динаміка балансу. У процесі аналізу зіставляються та розраховуються темпи росту найбільш важливих груп статей балансу, отримані результати розрахунків порівнюються із динамікою доходу від продаж. Баланс буде вважатися «здоровим», якщо він відповідає низці таких критеріїв:

– грошові кошти та їх еквіваленти зростають у кінці періоду по відношенню до початку звітного періоду, швидкість їх зростання більша, ніж рівень інфляції, але не більше, ніж темпи зростання виручки;

– оборотні активи демонструють позитивну динаміку зростання у рівних умовах по відношенню до темпів зростання необоротних активів та поточних зобов'язань;

– обсяг та динаміка зростання довгострокових джерел фінансування вище відповідних показників по необоротним активам;

– частина власного капіталу в грошових коштах балансу не повинна перевищувати показник 50 %;

– кредиторська та дебіторська заборгованість повинна відповідати за обсягом одна одній;

– позитивним показником також є відсутність у балансі непокритих збитків [4, с. 88].

На наступному етапі аналізу балансу вивчається фінансова стійкість підприємства. Показники фінансової стійкості існують двох типів: абсолютні та відносні. Абсолютні показники характеризуються наявністю чистих активів, а також наявністю чистого оборотного капіталу та власних оборотних коштів. Відносні показники – це позитивні коефіцієнти фінансової структури капіталу [5, с. 127].

Головні показники, які використовуються у процесі аналізу фінансової стійкості, можуть бути представлені таким чином (рис. 2).

Заключний етап – аналіз економічної ефективності, який передбачає оцінку альтернативних варіантів на основі обрахунку вартості та результатів їх упровадження. Для проведення аналізу економічної ефективності щонайменше потрібно визначити обсяг витрат та результатів (реальних або умовно нарахованих) у розрізі альтернативних варіантів та визначити питомі витрати на кожну з альтернатив для визначення відношення витрат до ефективності.

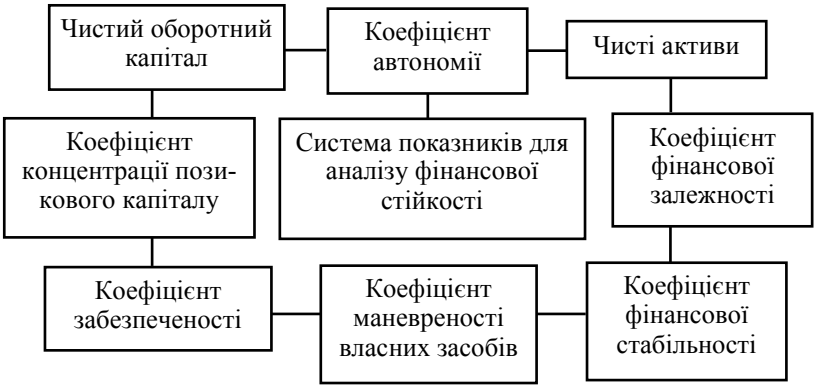

Рисунок 2 – Система показників для аналізу фінансової стійкості підприємства

[Джерело: побудовано автором]

Висновки. Головною складовою управління підприємством є ґрунтовний аналіз показників фінансової звітності у звітному періоді. Інформація у фінансовій звітності повинна бути насамперед достовірною, доречною, зрозумілою, прозорою та повною мірою відповідати потребам її користувачів. Баланс являє собою моментальний знімок фінансово-господарського стану підприємства на певну дату, і визначається завершальною стадією облікового процесу, виступає основною формою фінансовою звітності яка є фундаментом аналітичного забезпечення управлінського процесу у сфері фінансів підприємства.

Список використаних інформаційних джерел

1. Гуцаленко Л. В. Обліково-інформаційна система забезпечення управління сільськогосподарським підприємством / Л. В. Гуцаленко, Е. О. Довгаль // Економіка. Фінанси. Менеджмент: актуальні питання науки і практики. – 2016. – № 8. – С. 82–92.
2. Кухта К. О. Баланс підприємства: становлення, історія виникнення та розвитку / К. О. Кухта, Я. О. Рудь // Науковий вісник Херсонського державного університету. – 2017. – Випуск 22, Частина 1. – С. 130–132.

3. Михайловина С. О. Особливості складання звіту про фінансові результати у сільськогосподарських підприємствах / С. О. Михайловина. – 2015. – Т. 20, Вип. 2 (2). – С. 180–185.
4. Попович П. Я. Економічний аналіз діяльності суб'єктів господарювання : навч. посіб. / П. Я. Попович. – Тернопіль : Економічна думка, 2009. – 227 с.
5. Фінансовий аналіз : навч. посіб. / за заг. ред. Школьник І. О. [І. О. Школьник, І. М. Боярко, О. В. Дейнека та інші]. – Київ : Центр учбової л-ри, 2016. – 368 с.
6. Фурман І. В. Процес управління фінансовою стійкістю підприємства та шляхи його вдосконалення / І. В. Фурман // Економіка. Менеджмент. Бізнес. – 2017. – № 1 (19). – С. 31–36.
7. Шеверя Я. В. Формування показників Звіту про фінансові результати (сукупні доходи) для управління: організаційно-методичні підходи / Я. В. Шеверя, В. О. Ганусич // Інфраструктура ринку. – 2017. – Випуск 7. – С. 404–411.

УДК 336.14

ПРОГРАМНО-ЦІЛЬОВИЙ МЕТОД ТА ЙОГО ВПРОВАДЖЕННЯ В БЮДЖЕТНИЙ ПРОЦЕС

В. В. Ляпун, *магістр спеціальності Фінанси, банківська справа та страхування освітня програма «Фінанси і кредит»*
К. С. Сірокурова, *магістр спеціальності «Фінанси, банківська справа та страхування» освітня програма «Фінанси і кредит»*
М. С. Крамська, *магістр спеціальності «Фінанси, банківська справа та страхування» освітня програма «Фінанси і кредит»*
М. Б. Чижевська, *к. е. н., доцент – науковий керівник*

Анотація. Обґрунтовано сутність програмно-цільового методу та встановлено мету його запровадження в бюджетному процесі України. Авторами визначаються особливості бюджетних програм як складових програмно-цільового методу і представлені етапи їх розробки та реалізації.

Ключові слова: бюджет, бюджетний процес, місцевий бюджет, бюджетні програми, програмно-цільовий метод.

Abstract. Essence of programmatic-having a special purpose method is reasonable and the aim of his input is set in the budgetary

process of Ukraine. Authors are determine the features of the budgetary programs as constituents of programmatic-having a special purpose method and the presented their design and realization times.

Key words: budget, budgetary process, local budget, budgetary programs, programmatic-having a special purpose method.

Постановка проблеми. Ефективне управління видатками бюджету є важливою частиною бюджетної політики. При цьому програмно-цільовий метод (ПЦМ) є дієвим інструментом, який забезпечує планування та виконання бюджету на середньострокову перспективу, орієнтований на досягнення конкретної мети відповідно до встановлених пріоритетів. Його запровадження є суттєвою науково-практичною проблемою, що потребує ґрунтовного наукового дослідження та формування практичних рекомендацій.

Аналіз основних досліджень і публікацій. Значний внесок у розробку теоретичних і практичних питань розвитку й удосконалення програмно-цільового бюджетування здійснили українські науковці: Т. С. Бабич, В. Г. Баранова, О. І. Демянчук, Т. В. Жибер, В. В. Зубенко, О. П. Кириленко, М. І. Крупка, М. І. Кульчицький, О. О. Молдован, Ю. В. Остріщенко, К. В. Павлюк, Ю. В. Пасічник, О. М. Петрук, С. С. Юрій та інші. Економічну сутність бюджетування, його роль і значення у процесі розподілу фінансових ресурсів ґрунтовно розкрили іноземні вчені та практичні діячі, з-поміж яких Ю. Беляєва, Ж. Дюпюї, Дж. М. Келі, Ф. Клівеленда, А. Ліма, Д. Новіка, В. Рівербанка, М. Свєтковську, Р. Хакета та інші.

Формулювання мети. Метою статті є обґрунтування сутності програмно-цільового методу та його запровадження у бюджетний процес.

Виклад основного матеріалу дослідження. На сьогодні програмно-цільовий метод (ПЦМ) застосовується як на рівні державного бюджету, і з 2017 року місцевих бюджетів і певною мірою дозволяє відстежити ефективність і результативність витрачання бюджетних коштів шляхом використання інформації щодо результативних показників та іншої інформації, що міститься у бюджетних запитах, паспортах бюджетних програм, звітах про виконання паспортів бюджетних програм.

Метою запровадження ПЦМ є встановлення безпосереднього зв'язку між виділенням бюджетних коштів та результатами їх використання. Запровадження ПЦМ у бюджетному процесі спрямоване на: забезпечення прозорості бюджетного процесу, що чітко визначає цілі і завдання, на досягнення яких витрачаються бюджетні кошти, підвищення рівня контролю за результатами виконання бюджетних програм; забезпечення за результатами виконання бюджету здійснення оцінки діяльності учасників бюджетного процесу щодо досягнення поставлених цілей та виконання завдань, а також проведення аналізу причин неефективного виконання бюджетних програм; упорядкування організації діяльності головного розпорядника бюджетних коштів щодо формування і виконання бюджетних програм шляхом чіткого розмежування відповідальності за реалізацію кожної бюджетної програми між визначеними головним розпорядником бюджетних коштів та відповідальними виконавцями бюджетних програм; посилення відповідальності головного розпорядника бюджетних коштів за дотримання відповідності бюджетних програм законодавчо визначеній меті його діяльності, а також за фінансове забезпечення бюджетних програм і результати їх виконання; підвищення якості розроблення бюджетної політики, ефективності розподілу і використання бюджетних коштів.

Запровадження ПЦМ на рівні місцевих бюджетів потребувало підготовчого етапу, у ході якого необхідно було виконати такі завдання: створити нормативно-правову та методологічну бази; провести навчання кадрів на рівні місцевих фінансових органів, розпорядників і одержувачів бюджетних коштів; здійснити відповідне матеріально-технічне забезпечення процесу переходу до ПЦМ.

До 2017 року місцеві бюджети могли складатися та виконуватися паралельно як за тимчасовою класифікацією видатків та кредитування місцевих бюджетів, так і за програмною класифікацією видатків та кредитування місцевих бюджетів (у разі прийняття відповідною місцевою радою відповідного рішення – ч. 1 ст. 20 БКУ). З урахуванням зазначеного формування звітності про виконання місцевих бюджетів здійснювалося за вище-

зазначеними ознаками за допомогою доопрацьованого програмного забезпечення Державної казначейської служби України.

Відповідно до ст. 2 БКУ ПЦМ у бюджетному процесі – це метод управління бюджетними коштами для досягнення конкретних результатів за рахунок коштів бюджету із застосуванням оцінки ефективності використання бюджетних коштів на всіх стадіях бюджетного процесу. Зазначимо, що відповідно до п. 3 наказу № 836 Державній аудиторській службі України та її територіальним органам під час проведення контрольних заходів (ревізій, перевірок, аудиту) доручено здійснювати контроль за використанням коштів місцевого бюджету, виділених на виконання бюджетних програм.

Ключові аспекти ПЦМ та особливості його застосування у бюджетному процесі унормовані ст. 20 БКУ. Особливими складовими ПЦМ у бюджетному процесі є: бюджетні програми; відповідальні виконавці бюджетних програм; паспорти бюджетних програм; результативні показники бюджетних програм.

Бюджетна програма – це сукупність заходів, спрямованих на досягнення єдиної мети, завдань та очікуваного результату, визначення та реалізацію яких здійснює розпорядник бюджетних коштів відповідно до покладених на нього функцій.

Відповідно до норм БКУ бюджетні програми – це одна з особливих складових ПЦМ. Параметри бюджетної програми (мета, завдання, результативні показники тощо) затверджуються у встановленому порядку паспортом бюджетної програми [1].

Бюджетні програми слід відрізняти від усіх інших програм, серед яких, зокрема, програми діяльності Уряду, програми економічного та соціального розвитку України, державні цільові програми, місцеві програми соціально-економічного та культурного розвитку [2]. Зокрема, місцеві програми соціально-економічного та культурного розвитку – це комплекс цілей та завдань, показників соціально-економічного розвитку адміністративно-територіальної одиниці, запланованих заходів для їх досягнення і реалізації. Розробка та реалізація бюджетних програм складається з чотирьох етапів, які схематично зображені на рис. 1.

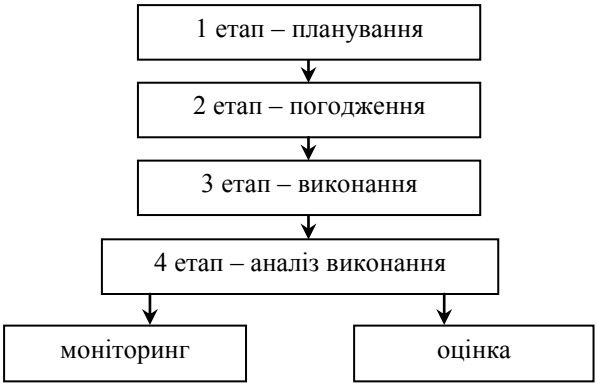

Рисунок 1 – Розробка та реалізація бюджетних програм [3]

Бюджетні програми затверджуються щорічно виключно в межах наявних бюджетних ресурсів з метою досягнення конкретного результату від використання таких ресурсів. Основа для планування та формування бюджетної програми – визначення головної мети діяльності розпорядника коштів, що є необхідним для уникнення дублювання напрямів діяльності декількох установ головних розпорядників. Деякі програми доцільно поділяти на підпрограми. У такому разі програми називаються багатокомпонентними.

Виділення підпрограм у складі бюджетної програми може бути обумовлене необхідністю: комплексного охоплення різних заходів в межах однієї програми та конкретизації таких заходів. При цьому усі підпрограми спрямовуються на досягнення загальної мети програми; здійснення оцінки ефективності бюджетної програми в розрізі її складових.

Кожна бюджетна програму має мету та завдання. Мета бюджетної програми – це кінцевий результат, що досягається при виконанні бюджетної програми, відповідає пріоритетам державної та регіональної політики і сприяє досягненню стратегічної мети розвитку держави та/або адміністративно-територіальної одиниці в середньостроковому періоді. Мета повинна бути реальною та досяжною і суттєво не змінюватися з року в

рік, за винятком випадків, коли бюджетна програма має періодичний характер, закінчується строк її виконання або прийняття нових законодавчих актів передбачає внесення до неї змін.

Здійснення видатків шляхом реалізації бюджетних програм передбачає визначення їх конкретних відповідальних виконавців. Під час застосування ПЦМ значна роль приділяється відповідальності головних розпорядників бюджетних коштів за досягнення результату виконання бюджетної програми. Методологія ПЦМ вимагає визначення відповідального виконавця бюджетної програми, який безпосередньо відповідає за виконання програми.

У процесі розробки бюджетних програм головним розпорядникам бюджетних коштів необхідно чітко розуміти, яким чином вимірювати результати реалізації програм. Саме за для цього і використовують результативні показники.

Результативні показники обов'язково мають бути вимірюваними та підлягати кількісному визначенню, тобто не мають бути абстрактними. Саме результативні показники дозволяють зрозуміти, що сутність видатків полягає не в самому факті їх здійснення, а в результатах, які отримає громада від використання коштів відповідного місцевого бюджету. Результативні показники бюджетної програми (підпрограми) включають кількісні та якісні показники, які визначають результат виконання бюджетної програми (підпрограми), характеризують хід її реалізації, ступінь досягнення поставленої мети та виконання завдань бюджетної програми (підпрограми). Такі показники повинні формуватися для кожного окремого завдання бюджетної програми (підпрограми) та підтверджуватися офіційною державною статистичною, фінансовою та іншою звітністю.

Висновки. Такий фінансовий механізм розподілу коштів передбачає можливість якісного визначення пріоритетності виділення коштів. ПЦМ формує систему звітування й оцінки результатів, та має на меті забезпечення прозорого механізму ухвалення рішень, що стосуються витрат бюджетних коштів. При цьому важливо враховувати, що саме по собі бюджетування за ПЦМ не вирішує питання оптимального розподілу бюджет-

них ресурсів між пріоритетними напрямками, воно лише створює для цього сприятливі умови, змінюючи фокус бюджетних дебатів – переносячи акцент з «розподілу ресурсів» на досягнення кінцевих результатів, на які ці ресурси виділяються.

Список використаних інформаційних джерел

1. Бюджетний кодекс України [Електронний ресурс] : Кодекс України від 08.07.2010 р. № 2456-VI (зі змінами та доповненнями) // Відомості Верховної Ради України. – Режим доступу: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2456-17. – Назва з екрана.
2. Планування та управління фінансовими ресурсами територіальної громади : навчальний посібник для посадових осіб місцевого самоврядування / О. Кириленко, Б. Малиняк, В. Письменний, В. Русін // Асоціація міст України. – Київ, ТОВ «ПІДПРИЄМСТВО «ВІ ЕН ЕЙ», 2015. – 396 с.
3. Програмно-цільовий метод у бюджетному процесі: що це? [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://i.factor.ua/ukr/journals/ms/2015/may/issue-5/article-7987.html. – Назва з екрана.

УДК: 336.64

МЕТОДИ ОЦІНКИ ФІНАНСОВОЇ БЕЗПЕКИ ПІДПРИЄМТВА

А. Р. Маручок, *магістр спеціальності Фінанси, банківська справа та страхування освітня програма «Фінанси і кредит»*
О. В. Тимошенко, *к. е. н., доцент – науковий керівник*

Анотація. Автором статті досліджено актуальність проведення оцінки фінансової безпеки підприємства за допомогою сучасних методів оцінки. Виділено три основні групи методів оцінки стану фінансової безпеки підприємств: індикаторні методи оцінки фінансової безпеки; методи інтегральної оцінки фінансової безпеки; методи оцінки фінансової безпеки на основі аналізу можливості банкрутства. Забезпечення стійкості фінансового стану підприємства є запорукою його ефективної діяльності та здатності вчасно реагувати на зміни в зовнішньому та внутрішньому середовищі підприємства.

Ключові слова: ефективність діяльності підприємства, методи оцінки, фінансова безпека підприємства, фінансовий стан підприємства.

Abstract. The author of the article explores the relevance of conducting an assessment of the financial security of the enterprise using modern methods of assessment. There are three main groups of methods of assessing the financial security of enterprises: indicator methods of assessing financial security; methods of integral assessment of financial security; methods of assessing financial security based on the analysis of bankruptcy. Ensuring the stability of the financial position of the enterprise is the key to its effective activity and the ability to respond in time to changes in the external and internal environment of the enterprise.

Keywords: efficiency of enterprise activity, methods of evaluation, financial security of enterprise, financial condition of enterprise.

Постановка проблеми. У сучасних умовах розвитку України, виникає безліч ризиків та загроз, що породжують на підприємствах низку фінансово-економічних проблем. Вирішення цих проблем потребує удосконалення існуючих та розробки нових форм, методів та інструментів нейтралізації негативних впливів на фінансову сферу підприємства.

Саме тому, для ефективного функціонування підприємств необхідним є підвищення рівня їх фінансової безпеки. Неналежна увага до процесу управління фінансовою безпекою на підприємствах стримує процес їх економічного зростання та призводить до виникнення кризових явищ, ускладнює процес виходу з них [1].

Аналіз основних досліджень і публікацій. Питання управління фінансовою безпекою підприємств знаходять своє відображення у працях: І. Барановського, І. Бланка, В. Гейця, А. Єпіфанова, О. Кириченка, О. Малика, В. Орлової, Н. Реверчука, А. Шеремета та ін.

Формулювання мети. Метою статті є дослідження основних методів оцінки фінансової безпеки підприємства, а також визначення її сутнісних характеристик.

Виклад основного матеріалу дослідження. Важливою складовою успішної фінансово-господарської діяльності підприємств є прийнятний рівень фінансової безпеки, який є гарантією незалежності, головною передумовою їх безперебійної й стабільної діяльності та розвитку, підвищення конкурентоспроможності та формування передумов інвестиційної активності.

Спроможність підприємства динамічно розвиватися та здійснювати ефективну господарську діяльність залежить від стійкості його фінансового стану, ефективності фінансової діяльності, а також здатності протистояти різноманітним викликам, ризикам, внутрішнім та зовнішнім деструктивним чинникам та загрозам. З метою досягнення бажаних результатів фінансово-господарської діяльності, забезпечення стійкого та динамічного економічного розвитку, примноження власного потенціалу, підприємству необхідного дбати про відповідний рівень своєї безпеки, у тому числі й фінансової. Власне фінансова безпека підприємства передбачає його фінансову стійкість, конкурентоспроможність та фінансову незалежність, що є важливою умовою для забезпечення життєдіяльності господарюючого суб'єкта.

Основними сутнісними характеристиками фінансової безпеки підприємства можна визначити [2; 3]:

– основний елемент економічної безпеки підприємства;

– ідентифікована система реальних й потенційних загроз зовнішнього і внутрішнього характеру фінансовим інтересам підприємства;

– система, направлена на створення необхідних фінансових передумов стійкого зростання підприємства у теперішньому, а також у перспективному періодах;

– система, що спрямована на ефективне управління фінансовими ризиками підприємства.

Для визначення та ліквідації загроз, запобігання проявам можливих негативних чинників на підприємстві варто провести оцінку його безпечного рівня.

На основі аналізу економічної літератури, присвяченої проблематиці фінансової безпеки (табл. 1).

Таблиця 1 – Методи оцінки та аналізу фінансової безпеки підприємства [2; 3]

Найменування методу		Трактування суті методу
Методи інтегральної оцінки	Ресурсно-функціональний метод	визначення рівня фінансової безпеки на основі оцінки ступеня використання фінансових ресурсів підприємства за кожною функціональною складовою, а потім експертним шляхом формувати інтегральний показник
	Програмно-цільовий метод	оцінка фінансової безпеки ґрунтується на інтегруванні сукупності показників, що визначають фінансову безпеку (кластерний та багатовимірний аналіз).
	Скоринговий метод	базуються на підрахунку балів за кожною позицією показників, за якими оцінюється фінансова безпека. Скорингові методи включають в себе експертний аналіз, ранговий метод або метод балів.
Індикаторні методи оцінки	Порівняльний метод	передбачає відбір ряду показників, так званих індикаторів, що можуть характеризувати рівень фінансової безпеки, та зіставлення їх фактичних значень із пороговими (критичними та нормальними).
	Метод оцінки за критерієм мінімізації сукупного збитку, який наноситься безпеці	розраховане таким способом значення часткового функціонального критерію фінансової безпеки відображає загальну ефективність заходів із забезпечення фінансової складової економічної безпеки, які вживаються з метою відвернення можливих збитків від негативних впливів
	Метод оцінки за критерієм достатності обігових коштів для здійснення господарської діяльності	оцінювання рівня фінансової безпеки підприємства на основі аналізу його фінансової стабільності, ступінь якої визначається із врахуванням достатності оборотних коштів (власних та запозичених) для здійснення виробничо-збутової діяльності
	Метод оцінки за критерієм вартості підприємства	оцінка фінансової безпеки підприємства за критерієм його вартості, дає змогу оцінити фінансову безпеку з позиції можливості нарощувати капіталізацію підприємства, збільшувати його ринкову вартість

Продовж. табл. 1

Найменування методу		Трактування суті методу
Методи аналізу банкрутства	Методи оцінки основі аналізу банкрутства підприємства	можливість своєчасно виявляти факти фінансової неспроможності підприємства, що є одним із індикаторів фінансової безпеки Зарубіжні моделі: Z-моделі Е. Альтмана, Модель У. Бівера, Модель Ж. Депаляна, Модель Р. Таффлера- Г. Тішоу, Модель Г. Спрінгейта, Модель Дж. Фулмера. Вітчизняні моделі: Модель Матвійчука, Метод Саблука, Модель Терещенка.

Методи інтегральної оцінки спрямовані на формування єдиного показника, в якому відтворюються значення інших часткових показників, скоригованих відповідно до їх вагомості й інших чинників. Інтегральний метод спрощує процедуру оцінки і дає змогу комплексно оцінити рівень фінансової безпеки підприємства, що залежить від багатьох складових.

Індикаторні методи оцінки фінансової безпеки базуються на розрахунку групи коефіцієнтів (так званих індикаторів) або виборі певного критерію, за яким може оцінюватися стан фінансової безпеки підприємства.

З метою оцінювання фінансової безпеки підприємства окремими авторами [4] використовуються методи оцінки імовірності банкрутства. Такі методи надають можливість своєчасно виявляти факти фінансової неспроможності підприємства, що є одним з індикаторів фінансової безпеки.

Висновки. Тестування різних методів оцінки фінансової безпеки підприємств не повної мірою підходять для вітчизняних підприємств, особливо, що стосується оцінки ризику банкрутства за допомогою зарубіжних методик, а також через різні відображення інфляційних факторів, різну структуру капіталу, суттєві відмінності в законодавчій базі.

Список використаних інформаційних джерел

1. Січиокно Г. Б. Механізм управління фінансовою безпекою промислових підприємств в умовах глобалізації / Г. Б. Січиокно // Вісник Черкаського університету. 2017. № 2. – С. 81–90.

2. Малик О. В. Концепція управління фінансовою безпекою підприємства / О. В. Малик // Соціально-економічні напрями розвитку міжнародних відносин у забезпеченні ефектів інтеграції України до ЄС : матеріали XII Міжнар. науково-практ. конференції (м. Хмельницький – м. Львів, 25–27 вересня 2016 р.). – Хмельницький : ХНУ, 2016. – С. 139–142.
3. Малик О. В. Показники оцінки фінансової безпеки підприємств: критерії та детермінантні характеристики / О. В. Малик // Вісник Хмельницького національного університету. Економічні науки: науковий журнал. – 2014. – № 5. – Т. 1. – С. 263–268.
4. Орлова В. В. Моделювання механізмів управління фінансовою безпекою підприємства : дис. … канд. екон. наук : 08.00.11 / В. В. Орлова; Прикарпатський національний університет ім. В. Стефаника. – Івано-Франківськ, 2008. – 200 с.

УДК 336-044.372

ПРОБЛЕМИ ТРАНСФОРМАЦІЇ ЗАОЩАДЖЕНЬ НАСЕЛЕННЯ В ІНВЕСТИЦІЇ ЧЕРЕЗ ІНСТИТУТИ СПІЛЬНОГО ІНВЕСТУВАННЯ

В. О. Мітюченко**,** *магістр спеціальності Фінанси, банківська справа та страхування освітня програма «Фінанси і кредит»*
Т. П. Гудзь**,** *к. е. н. доцент – науковий керівник*

Анотація. Проаналізовано стан фондового ринку України. Охарактеризовано причини низької участі населення в інвестиційних процесах. Розглянуто проблеми функціонування інститутів спільного інвестування в Україні.

Окреслено основні напрями прискорення процесу трансформації заощаджень населення в інвестиції через фондовий ринок.

Ключові слова: заощадження, інвестиції, фондовий ринок, цінні папери, інститути спільного інвестування

Abstract. Analyzed the state of the equity market of Ukraine. Described the reasons for the low participation of the population in investment processes. The article considers problems of functioning of joint investment institutions in Ukraine.

Outlines main directions of the acceleration of the process of transformation of savings into investments through the equity market.

Keywords: savings, investment, equity market, securities, collective investment institutions.

Постановка проблеми. Актуальність теми дослідження обумовлена важливою роллю заощаджень населення у розвитку інвестиційних процесів країни та наявністю низки проблем у механізмі перетворення заощаджень в інвестиції в Україні. У країнах із розвиненою ринковою економікою заощадження домашніх господарств є основою інвестування економіки, а їх трансформацію в інвестиції забезпечує фондовий ринок. В Україні ж участь фізичних осіб в інвестиційних процесах характеризується гранично низьким рівнем. Причин цього декілька: по-перше, невеликі обсяги заощаджень населення через низький рівень доходів, по-друге, недостатня поінформованість населення стосовно переваг і недоліків купівлі-продажу цінних паперів; по-третє, вузькі можливості вибору інструментів для вкладання населенням коштів у цінні папери.

Аналіз основних досліджень і публікацій. Аналізу процесів розвитку фондового ринку та проблем трансформації заощаджень населення в інвестиції присвячені напрацювання таких науковців, як Т. В. Майорова [3], І. П. Петренко [4], Б. І. Пшик [6], Р. В. Рак [7] та ін. В Україні протягом останнього десятиліття навіть сформувався окремий напрям наукових досліджень – щодо перетворення заощаджень населення в інвестиційний ресурс [4, с. 50]. Проте, у вітчизняній науці, з нашої точки зору, недостатньо висвітленими є прикладні питання пошуку напрямів вирішення цих проблем.

Формулювання мети. Метою статті є дослідження проблем трансформації заощаджень населення України в інвестиції через інститути спільного інвестування та окреслення напрямів розширення участі домогосподарств в інвестування національної економіки.

Виклад основного матеріалу дослідження. Сьогодення характеризується доволі високими темпами зростання інвестиційних можливостей населення. Тому досить актуальним є пошук

нових ефективних способів здійснення інвестицій. Основна маса заощаджень населення в економічно розвинених країнах трансформується в інвестиції через їх акумуляцію інститутами спільного інвестування (ІСІ), – корпоративними або пайовими фондами, які здійснюють операції з фінансовими активами в інтересах третіх осіб за власний рахунок чи за рахунок цих осіб з метою отримання прибутку або збереження реальної вартості фінансових активів. Механізм спільного інвестування є серйозною конкурентною альтернативою банківським вкладам, так у США кожна друга сім'я є учасником ІСІ. Інститути спільного інвестування поширені не лише в США – багато ІСІ ведуть діяльність у Європі та Азії [7, с. 142].

В Україні участь фізичних осіб в інвестиційних процесах характеризується гранично низьким рівнем. Перша і головна причина цього – невеликі обсяги тимчасово вільних коштів (заощаджень) населення через низький рівень доходів, внаслідок чого схильність до заощаджень залишається низькою.

Також існує значна недовіра до інститутів фондового ринку, зокрема інвестиційних та пенсійних фондів, страхових компаній, яка має успадковану природу та може бути подоланою лише з плином часу. Домогосподарства не зацікавлені вкладати у фондовий ринок, страхові компанії чи недержавні пенсійні фонди тому, що такі інвестиції довгострокові та не завжди гарантують збереження вартості вкладень.

Інвестиційні фонди – оптимальний варіант інвестування коштів, які об'єднують у собі можливості зростання фондового ринку і не вимагають значних фінансових затрат. Кошти окремих приватних інвесторів збираються в єдиний портфель і завдяки цьому інвестуються на більш вигідних для клієнтів умовах, ніж якби кожен з них інвестував свої кошти самостійно. Передаючи їх у довірче управління (купуючи цінні папери інвестиційного фонду), інвестор звільняється від усіх труднощів самостійного інвестування, отримує при цьому підвищену доходність порівняно з іншими інвестиційними альтернативами [3, с. 55].

Інвестиційний фонд – це інвестиційний інститут, ресурси якого утворюються за рахунок випуску власних цінних паперів і

продажу їх дрібним інвесторам з метою залучення заощаджень широких верств населення. Кошти вкладаються від імені інвесторів у цінні папери держави та інших компаній, у банківські вклади. З огляду на економічну сутність інвестиційного фонду чинне законодавство України використовує поняття «інститут спільного інвестування», пояснюючи його як корпоративний, або пайовий інвестиційний фонд, який залучає грошові кошти інвесторів для подальшого інвестування в цінні папери інших емітентів, корпоративні права і нерухомість з метою отримання прибутку [5].

В Україні вкладники інститутів спільного інвестування становлять менше 1 % населення [1]. Незважаючи на це, кількість ІСІ з кожним роком збільшується (рис. 1).

Отже, серед ІСІ у 2018 році корпоративних інвестиційних фондів налічувалось 621 одиниця, а пайових інвестиційних фондів –1 830 одиниць

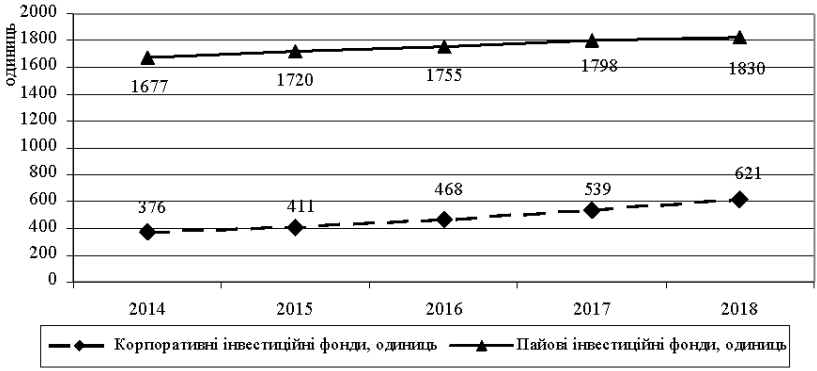

Рисунок 1 – Кількість пайових і корпоративних інвестиційних фондів в Україні в 2014–2018 рр., одиниць [1]

Науковці визначають інструменти ринку цінних паперів як потенційно перспективні об’єкти інвестицій для домашніх господарств, відмічаючи при цьому низький рівень залучення вітчизняних індивідуальних інвесторів у діяльність з купівлі-продажу цінних паперів на відкритому ринку [4, с. 55].

Важливою особливістю вітчизняного ринку спільного інвестування є значне переважання кількості венчурних інвестиційних фондів над невенчурними. У складі пайових інвестиційних фондів венчурні фонди за кількісними показниками переважали протягом усього періоду дослідження [1]. На відміну від венчурних фондів, невенчурні ІСІ, що здійснюють відкрите розміщення емітованих цінних паперів, є публічними інвестиційними інститутами. Діяльність таких інститутів спрямована на залучення до процесів спільного інвестування якнайширшого кола фізичних і юридичних осіб, які шляхом придбання цінних паперів ІСІ стають учасниками колективних інвестицій.

Фізичні особи – резиденти як інвестори найбільшу участь приймають у відкритих ІСІ, їх частка складає біля 73 % (рис. 2).

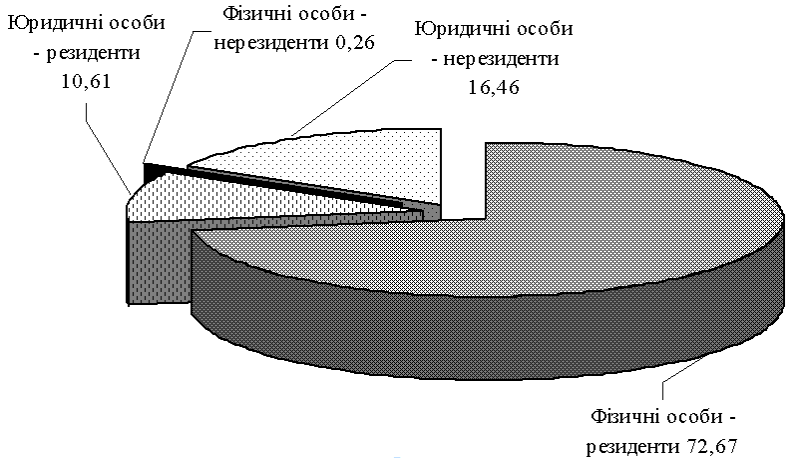

Рисунок 2 – Структура учасників відкритих ІСІ на 31.12.2018 р., % [1]

На кінець 2018 р. інвесторами всіх типів інститутів спільного інвестування було 222,4 тис. фізичних осіб, при цьому 99,1 % з них вклали кошти у відкриті або інтервальні ІСІ. Саме останні найбільш потерпають від стагнації фондового ринку, яка має місце в Україні вже тривалий час й призвела до того, що шостий

рік поспіль спостерігається чистий відтік капіталу з таких типів фондів, зниження вартості їх активів, від'ємна доходність [1]. В інтервальних ІСІ частка фізичних осіб – резидентів складає 83,18 %, у закритих (крім венчурних) ІСІ – 39,84 %. А ось у венчурних фондах цей показник дорівнює лише 7,09 % [1]. Венчурний фонд – це недиверсифікований інститут спільного інвестування закритого типу, який здійснює виключно приватне (закрите) розміщення цінних паперів ІСІ серед юридичних та фізичних осіб.

Причиною низької частки населення у венчурних фондах є недосконалі законодавчі норми щодо обмеження суми інвестицій в цінні папери цих фондів для фізичних осіб. Згідно законодавства, фізична особа може бути учасником венчурного фонду за умови придбання цінних паперів такого фонду в кількості, яка за номінальною вартістю цих цінних паперів складає суму не менше ніж 1 500 мінімальних заробітних плат у місячному розмірі, встановленому законом на 1 січня 2014 року [5].

Вартість портфеля цінних паперів домогосподарств в усіх ІСІ є невисокою, вона складає біля 20 млрд грн. Для порівняння: депозити домашніх господарств на строк більше одного року складають 116,7 млрд грн [2]. Як бачимо, населення віддає перевагу банківським депозитам, які, перш за все, мають вищу дохідність.

Найбільш агресивну стратегію інвестування реалізують венчурні ІСІ. Структура консолідованого портфеля цих фондів за видами вкладень подана в табл. 1.

На відміну від інших типів ІСІ, вкладення у фондові цінні папери в портфелях венчурних фондів не є пріоритетними. Першість в інвестиціях таких фондів належить іншим активам, у складі яких корпоративні права, позики та дебіторська заборгованість. Питома вага зазначених активів зросла з 76,88 % у 2014 р. до 87,1 % у 2018 р., що свідчить про поширення КУА венчурних фондів більш ризикованих стратегій інвестування. Фондові цінні папери у 2018 р. не займали й десятої частини у портфелях венчурних ІСІ.

Таблиця 1 – Структура консолідованого портфеля венчурних ІСІ в 2014–2018 рр., % [1]

Вид активу	Роки				
	2014	2015	2016	2017	2018
Грошові кошти та банківські депозити	1,44	1,43	2,89	1,33	1,2
Цінні папери,	19,14	14,27	15,84	10,93	8,48
в тому числі:					
– акції	15,05	10,43	12	7,86	5,74
– облігації підприємств	4,04	3,79	3,77	3,03	2,67
– державні цінні папери	0,05	0,05	0,07	0,04	0,07
– облігації місцевих позик	–	–	–	–	–
– інші цінні папери	–	–	–	–	–
– ощадні сертифікати банків	2,23	2,69	1,39	2,75	3,22
Банківські метали	–	–	–	–	–
Інші активи	76,88	81,61	79,88	84,99	87,1
Разом:	100	100	100	100	100

Враховуючи те, що в складі вітчизняних ІСІ і за кількістю, і за обсягами діяльності переважають венчурні фонди, можна стверджувати про домінування на ринку спільного інвестування агресивних стратегій, спрямованих на високу прибутковість інвестицій.

Надмірно швидке нарощування інвестиційних активів венчурними ІСІ та нерівномірний розвиток інших видів інституційних інвесторів небанківського типу свідчить про наявність диспропорцій у функціонуванні фінансового сектора країни. Вони полягають у домінуванні короткострокових форм інвестування, які часто мають спекулятивний характер, стрімкому та непропорційному відносно реального сектора економіки зростанні активів фінансових установ, відокремленні потоків капіталу від потоків товарів та послуг, відтягуванні капіталу з виробничої сфери у фінансовий сектор [6].

Висновки. Підсумовуючи вищевикладене, можемо констатувати, що розвиток інститутів спільного інвестування, реально доступних для населення в Україні, на даний момент перебуває

у глибокому занепаді, а тому інвестування заощаджень населення в ІСІ зараз не може розглядатись як реальна та повноцінна альтернатива банківським депозитам.

Тому спільне інвестування в нашій державі, на відміну від багатьох зарубіжних країн, зараз не є для фізичних осіб привабливим напрямом розміщення заощаджень, що, у свою чергу, на макрорівні звужує можливості такого каналу залучення суб'єктами підприємництва додаткових ресурсів, як пряме фінансування.

Для прискорення процесу трансформації заощаджень населення в інвестиції необхідно удосконалювати нормативно-правову базу функціонування ринку цінних паперів, посилити вимоги до прозорості діяльності й розкриття інформації учасниками фондового ринку, розробити довгострокову програму інформаційного забезпечення та популяризації інвестицій на ринку цінних паперів серед населення.

Необхідно також вирішити питання щодо пільгового оподаткування інвесторів, які вкладають кошти в ІСІ на тривалий період, спростити процедури оформлення придбання цінних паперів в інститутах спільного інвестування.

Перспективою подальших досліджень є детальне вивчення та удосконалення механізму трансформації заощаджень фізичних осіб в інвестиції через інвестиційні фонди.

Список використаних інформаційних джерел

1. Аналітичні матеріали Української асоціації інвестиційного бізнесу за 2014–2018 рр. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.uaib.com.ua (дата звернення: 15.09.2019 р.). – Назва з екрана.
2. Звіт про фінансову стабільність НБУ у 2018 році [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.bank.gov.ua (дата звернення: 02.09.2019 р.). – Назва з екрана.
3. Майорова Т. В. Проблеми трансформації заощаджень в інвестиції на фінансовому ринку України / Т. В. Майорова // Інвестиції: практика та досвід. – 2015. – № 6. – С. 11–17.

4. Петренко І. П. Трансформація заощаджень населення в інвестиції: досвід та проблеми в Україні / І. П. Петренко // Економіка України. – 2014. – № 3(628). – С. 50–61.
5. Про інститути спільного інвестування [Електронний ресурс] : Закон України від 5.07.2012 № 5080–VI. – Режим доступу: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/5080–17 (дата звернення: 02.09.2019 р.). – Назва з екрана.
6. Пшик Б. І. Сучасні проблеми розвитку ринків небанківських фінансових послуг в Україні та шляхи їх вирішення [Електронний ресурс] / Б. І. Пшик // Ефективна економіка. – 2017. – № 9. – Режим доступу: http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=5759 (дата звернення: 08.09.2019 р.). – Назва з екрана.
7. Рак Р. В. Розвиток фондового ринку та проблеми трансформації заощаджень населення в інвестиції / Р. В. Рак, А. В. Цуркан // Міжнародний науковий журнал «Інтернаука». – 2017. – № 2(2). – С. 141–144.

УДК 657

КРЕДИТОРСЬКА ЗАБОРГОВАНІСТЬ ПІДПРИЄМСТВА: СУТНІСТЬ ТА ЕТАПИ АНАЛІЗУ

В. В. Севрюк, *магістр спеціальності Фінанси, банківська справа та страхування освітня програма «Фінанси і кредит»*
М. Б. Чижевська, *к. е. н., доцент – науковий керівник*

Анотація. Автором обґрунтовано сутність поняття «кредиторська заборгованість», розглянуто основні методи аналізу кредиторської заборгованості підприємства.

Ключові слова: кредит, кредитування, заборгованість, кредиторська заборгованість, аналіз кредиторської заборгованості.

Abstract. The author substantiates the essence of the concept «payables of the enterprise», discusses the basic methods analysis of payables of the enterprise.

Key words: credit, lending, debt, accounts payable, analysis of accounts payable.

Постановка проблеми. Кредиторська заборгованість для багатьох компаній є вже звичним явищем. Не дивлячись на те, що

отримання кредиту – це додаткова можливість для подальшого розвитку, разом з цим, у підприємства можуть з'являтися і нові зобов'язання. Існує декілька методик її аналізу, але ще й досі точаться дискусії щодо самого поняття «кредиторська заборгованість підприємства», тому проблематика потребує подальших розвідок.

Аналіз основних досліджень і публікацій. Дослідженнями поняття кредиторської заборгованості та проведення аналізу кредиторської заборгованості підприємства займалися провідні вчені-економісти: А. В. Драбаніч, Н. В. Новицька, О. А. Подолянчук, В. З. Потій, Т. М. Ступницька та інші.

Формулювання мети. Метою статті є обґрунтування сутності кредиторської заборгованості підприємства та визначення основних етапів її аналізу.

Виклад основного матеріалу дослідження. У процесі здійснення фінансово-господарської діяльності будь-якого підприємства в тій або іншій час виникає кредиторська заборгованість. Для розуміння цього процесу нам необхідно з'ясувати поняття «кредиторська заборгованість»

Драбаніч А. В. вважає, що кредиторська заборгованість – це заборгованість підприємства перед іншими особами, яку воно зобов'язано погасити в установлені терміни, а виникає вона лише тоді, коли дата виконання послуг (робіт, товарів) не відповідає даті їх фактичної оплати. Це певні зобов'язання підприємства, що відображають суму його боргів, що належать до сплати на користь інших підприємств чи осіб [1].

Новицька Н. В. дає наступне визначення кредиторської заборгованості – це фінансова категорія, яка є сукупністю фінансових вимог до підприємства внаслідок здійснення певних дій на користь інших осіб, які є юридично оформленими певними документами та набувають форми довгострокового або поточного (залежно від строковості) пасиву (зобов'язання) і є джерелом залучених коштів підприємства [2].

Подолянчук О. А. відмічає, що кредиторська заборгованість, яка знаходиться в розпорядженні підприємства, є специфічним джерелом формування позикового капіталу. Вона виникає в ре-

зультаті того, що певна частина грошових коштів тимчасово затримується в господарському обороті, тобто підприємство несвоєчасно виконує свої фінансові зобов'язання [3].

Наявність кредиторської заборгованості у підприємства суттєво впливає на забезпечення оборотними коштами. Повільні розрахунки по її погашенню надають підприємствам додаткові можливості короткострокового фінансування. Підприємства в більшості випадків самостійно вирішують питання, щодо обсягів, строків і форми платежів постачальникам. Що стосується розрахунків з бюджетом і банками, то підприємства намагаються виконувати свої фінансові зобов'язання, оскільки це пов'язано з застосуванням штрафних санкцій. Саме тому наявність кредиторської заборгованості свідчить про те, що підприємство перекладає свої фінансові проблеми на своїх постачальників [4].

Виходячи з вищезазначених визначень, можна стверджувати, що аналіз кредиторської заборгованості повинен відбуватися за класичними методами, а саме:

– горизонтальний (трендовий), у процесі якого визначають абсолютні та відносні зміни величин різних статей звітності за попередній або звітний період;

– вертикальний, що полягає в розрахунку частки окремих складових фінансових показників та вплив кожної складової на результат в цілому, тобто вивчення структури окремих показників на початок і кінець періоду; основними його видами є: структурний аналіз активів; структурний аналіз капіталу; структурний аналіз грошових потоків; результати такого аналізу використовуються для проведення ефективної інвестиційної діяльності й раціонального використання грошових коштів підприємства;

– факторний аналіз, за допомогою якого виявляються причини зміни абсолютних і відносних фінансових показників, і розраховується вплив факторів на зміну фінансового показника;

– порівняльний аналіз базується на співставленні значень окремих груп аналогічних показників; основними його видами є порівняльний аналіз фінансових показників даного підприєм-

ства з: середньогалузевими показниками; з аналогічними показниками підприємств-конкурентів; порівняльний аналіз звітних та планових (нормативних) показників; за результатами такого аналізу визначаються тактичні і стратегічні шляхи господарювання в жорстких умовах конкуренції;

– коефіцієнтний аналіз застосовується для розрахунку рівня і динаміки відносних показників фінансового стану: коефіцієнтів оцінки фінансової стійкості; коефіцієнтів оцінки платоспроможності (ліквідності); коефіцієнтів оцінки оборотності активів та капіталу; коефіцієнтів оцінки рентабельності.

Вважаємо, що оптимальним групуванням для подальшого застосування аналізу кредиторської заборгованості є пропозиція Ступницької Т. М. [5]:

1. Коефіцієнт співвідношення дебіторської і кредиторської заборгованості.
2. Коефіцієнт оборотності кредиторської заборгованості, розраховується як відношення грошових коштів до середньої кредиторська заборгованість за звітний період.
3. Середній строк оборотності кредиторської заборгованості.
4. Середня тривалість використання кредиторської заборгованості в обороті підприємства.
5. Оборот кредиторської заборгованості.
6. Тривалість обороту кредиторської заборгованості.
7. Тривалість використання кредиторської заборгованості.
8. Коефіцієнт оборотності за виданими векселями.
9. Тривалість заборгованості за виданими векселями.
10. Коефіцієнт середньої оборотності кредиторської заборгованості.

Висновки. Отже, за сучасних умов функціонування підприємств кредиторська заборгованість відіграє роль, як додаткове короткострокове фінансування. За результатами визначення поняття «кредиторська заборгованість» можна зробити висновок, що кредиторська заборгованість – це фінансова угода між двома суб'єктами господарювання, в якій одна сторона тимчасово позичає комерційні кошти для товарно-грошового обігу, а інша –

зобов'язується повернути грошовий борг у вказаний термін. Це дозволило визначити основні етапи проведення аналізу кредиторської заборгованості підприємства: оцінювання величини, структури та динаміки кредиторської заборгованості за видами з використанням прийомів горизонтального і вертикального аналізу; дослідження структури кредиторської заборгованості за строками утворення з метою з'ясування стану платіжної дисципліни; комплексне оцінювання кредиторської заборгованості за системою відносних показників; порівняльний аналіз дебіторської та кредиторської заборгованості.

Список використаних інформаційних джерел

1. Драбаніч А. В. Кредиторська заборгованість: поняття, сутність, відображення в обліку / А. В. Драбаніч // Вісник Одеського національного університету. Серія : Економіка. – 2017. – Т. 22, Вип. 4. – С. 127–131.
2. Новицька Н. В. Теоретичні аспекти понять «дебіторська заборгованість» і «кредиторська заборгованість» / Н. В. Новицька // Актуальні проблеми економіки. – 2012. – № 2. – С. 286–290.
3. Подолянчук О. А. Кредиторська заборгованість як специфічне джерело формування капіталу підприємства / О. А. Подолянчук, В. М. Чорна // Вісник Чернівецького торговельно-економічного інституту. Економічні науки. – 2011. – Вип. 3. – С. 193–197.
4. Потій В. З. Кредиторська заборгованість і її роль у формуванні капіталу підприємства / В. Потій, Г. Куліш // Ринок цінних паперів України. Вісник Державної комісії з цінних паперів та фондового ринку. – 2010. – № 3–4. – С. 23–26.
5. Ступницька Т. М. Кредиторська заборгованість підприємства: оцінка та механізми управління / Т. М. Ступницька, Т. Д. Маркова, І. М. Бамбуляк, Н. М. Кулік // Економіка харчової промисловості. – 2018. – Т. 10, Вип. 4. – С. 66–78.

УДК 336.77:334.72

ЕКОНОМІЧНА РОЛЬ ТА СУТНІСТЬ БАНКІВСЬКОГО КРЕДИТУ

І. В. Терещенко, *магістр спеціальності Фінанси, банківська справа та страхування освітня програма «Фінанси і кредит»*
Ю. О. Святенко, *магістр спеціальності «Фінанси, банківська справа та страхування» освітня програма «Фінанси і кредит»*
М. Б. Чижевська**,** *к. е. н., доцент – науковий керівник*

Анотація: Обґрунтовано економічну роль та сутність банківського кредитування, істотними ознаками якого є те, що банківський кредит виступає основною формою кредиту, за яким кошти готівкою чи в безготівковій формі надаються банками в тимчасове користування.

Ключові слова: кредит, банки, банківський кредит, кредитор, позичальник.

Abstract. An economic role and essence of the bank crediting, the substantial signs of that is that a bank credit comes forward as a basic form of credit after that money cashes or in a cashless form given by banks in the temporal use, are reasonable.

Key words: credit, banks, bank credit, creditor, borrower.

Постановка проблеми. На сьогодні одну з найважливіших ролей у стимулюванні відтворювальних процесів в економіці відіграє банківський кредит як головне джерело забезпечення грошовими ресурсами поточної господарської діяльності підприємств незалежно від форм власності та сфер господарювання. Незважаючи на те, що кризові явища в економічній системі практично підірвали фінансову стійкість більшості вітчизняних підприємств, унаслідок чого різко скоротилася кількість надійних фірм-позичальників (на фоні падіння прибутковості банківських операцій), кредитні операції залишаються головним видом активних операцій комерційних банків, у якому зосереджена переважна більшість залучених банками ресурсів.

Аналіз основних досліджень і публікацій. Проблемами теорії та практики банківського кредитування займалися такі вітчизняні та зарубіжні вчені – економісти: А. Гальчинський,

Е. Дж. Долан, Дж. М. Кейнс, В. Лагутін, Фредерік С. Мишкін, М. Савлук, В. Усоскін, А. Чухно та інші. Але проблематика значення банківських кредитів у формуванні фінансових ресурсів підприємств та механізм організації кредитування потребують подальшого дослідження.

Формулювання мети. Метою статті є обґрунтування сутності та визначення економічної ролі банківського кредиту.

Виклад основного матеріалу дослідження. Кредит і кредитні відносини відіграють важливу роль у житті сучасної людини. На перший погляд може здатися, що такі поняття специфічні й характерні лише для окремої сфери людської діяльності, а саме економіки, проте широке коло проблем свідчить, що кредит пронизує все суспільство і формує його соціально-економічні відносини.

Перш ніж визначити роль банківського кредиту в економіці, необхідно з'ясувати його економічну і термінологічну сутність.

Категорійне значення цього поняття обумовлюється факторами як суспільно-правовими, так і мовно-термінологічними. По-перше, банківський кредит і кредитування мають особливе значення для нормального економічного розвитку держави як самостійного і суверенного суб'єкта міжнародного права.

Поняття «кредит» є засобом вираження об'єкта правового регулювання, який визначає юридичний зміст конкретних правових норм. По-друге, поняття кредиту здійснює системоутворюючий вплив на банківське право, що полягає в утворенні на підставі цієї категорії низки інших правових понять, які широко застосовуються в нормативно-правовому регулюванні кредитно-банківської сфери. Ці похідні або суміжні поняття, матеріалізовані на мовному рівні в термінологічні одиниці (терміни – слова і термінологічні словосполучення), реалізують між собою різні типи системних зв'язків (включення, перехрещення, тотожності).

Відомо, що утворення і функціонування кредиту на певному етапі розвитку людського суспільства розглядається як випадкове явище, зумовлене особливими взаємовідносинами між товаровиробниками, тобто розвитком товарного виробництва, що

стало підґрунтям появи кредиту. У цьому полягає найбільш загальна причина необхідності в кредиті.

У сучасній науці багато уваги приділяється дослідженню проблеми сутності кредиту. Загалом вітчизняні й зарубіжні економісти не мають щодо розуміння сутності «кредиту» єдиної позиції. В наукових роботах досить часто бачимо спроби окремих авторів наводити визначення кредиту через різні види економічних відносин.

О. В. Васюренко вважає, що «кредит – це сукупність відповідних економічних відносин між кредитором та позичальником з приводу зворотного руху вартості» [1].

Б. С. Івасів під кредитом розуміє «…економічні відносини між суб'єктами ринку з приводу перерозподілу вартості на засадах поверненості, строковості і платності» [2].

Підхід з приводу розуміння сутності кредиту як форми суспільних відносин подає Р.І. Тиркало «… певний вид суспільних відносин, пов'язаних з рухом вартості на засадах повернення» [3].

Інші визначення категорії кредиту наводяться у вітчизняних та зарубіжних літературних джерелах. О. Дзублюк подає таке визначення кредиту: «… термін, що широко вживається щодо операцій станів, пов'язаних з позичанням грошей, як правило, на короткий термін» [4]; зарубіжні економісти з цього приводу зазначають, що кредит – це «…надання товарів, послуг або коштів в обмін на обіцянку сплати в майбутньому» [5]; «…позика в грошовій або товарній формі, що надається кредитором позичальнику на умовах поверненості, частіше всього з виплатою позичальником процента за користування позикою». А.В. Чупіс визначав кредит як «необхідну форму розпорядження державою суспільними фондами з метою розвитку соціалістичної економіки, що виражається в плановому, поверненому перерозподілі грошових коштів, обумовленому постійно відновлюваним кругообігом коштів господарства» [6].

Істотними ознаками банківського кредиту є:

1. Банківський кредит – це основна форма кредиту, за яким кошти готівкою чи в безготівковій формі надаються банками в тимчасове користування.

2. Банківський кредит є різновидом позики, що надається банком як специфічним суб'єктом. Банком визнається юридична особа, що зареєстрована в Національному банку та отримала ліцензію Національного банку на здійснення певних видів кредитних операцій. В Україні, за дворівневої банківської системи, банківський кредит може бути кредитом центрального банку або кредитом комерційного банку.

3. Основою надання кредиту є позичковий капітал банку, сформований шляхом акумуляції тимчасово вільних коштів та призначений для його розміщення банком на власних умовах, на власний ризик з метою отримання прибутку.

4. Банківський кредит надається юридичним і фізичним особам та державі (як суб'єкти кредитних відносин вони називаються позичальниками).

5. За сферою застосування кредити поділяють на внутрішні і міжнародні.

6. Банківський кредит надається на особливих умовах, що їх називають принципами кредитування, а саме – зворотність (поворотність), оплатність (відплатність), строковість, цільове призначення, матеріальна забезпеченість, недотримання яких може призвести до визнання недійсним кредитного договору, застосування Національним банком України санкцій до банків та, нарешті, припинення кредитних відносин.

Відповідно до кожної умови (принципу кредитування) диференціюються різні види банківських кредитів.

Залежно від позичальників та мети використання кредити бувають виробничими, споживчими, інвестиційними, кредитами на операції з цінними паперами, міжбанківськими, імпортними та експортними.

За характером цільового призначення (на поточні або капітальні витрати) кредити поділяють на кредити в оборотні фонди і фонди обігу, а також кредити в основні фонди.

За принципом «матеріальна забезпеченість» кредити поділяють на забезпечені (бланкові) і незабезпечені (персональні). Забезпечення кредитів, що надаються банками, полягає в наявності застави, гарантіях, страхуванні кредитного ризику.

За принципом «строковість» (термін користування кредитами) диференціюють короткострокові, середньострокові та довгострокові банківські кредити.

Кредит надається через оформлення відповідних письмових документів на здійснення банківських кредитних операцій – кредитних договорів, які визначають взаємні зобов'язання і відповідальність сторін (кредитора і позичальника) і не можуть змінюватися в односторонньому порядку і без згоди обох сторін.

У разі недотримання клієнтами банків умов договору застосовуються кредитні санкції, передбачені законодавством, актами банків та угодами банків з клієнтами.

Таким чином, термін банківський кредит позначає комплексне економіко-правове поняття, зміст і внутрішня структура якого визначається певним набором характерних ознак, їх ієрархією, обумовленою логіко-понятєвими зв'язками між термінами (насамперед родовидовими) як усередині терміносистеми банківського права, так і в суміжних її ділянках.

З економічного погляду, кредит – це форма позичкового капіталу (в грошовій або товарній формах), що надається на умовах повернення і обумовлює виникнення кредитних відносин. Кредитні відносини функціонують у системі економічних відносин. В основі їх лежить рух особливого виду капіталу – позичкового. Кредитні відносини – це відособлена частина економічних відносин, пов'язана з наданням вартості (коштів) у позику і поверненням її разом із певним відсотком [7].

Кредитні відносини виникають і діють між двома суб'єктами: кредитором, який надає позику, і позичальником, який отримує позику. Рушійним мотивом надання позики у тимчасове користування є одержання доходу у формі позичкового відсотка. Метою кредитора є одержання прибутку (відсотка); метою позичальника – задоволення тимчасової потреби у додаткових грошових ресурсах. З боку кредитора позика є актом комерційного продажу на певний термін грошових коштів.

До групи кредиторів відносять кредитні установи, серед яких головне місце посідають банки. Але крім банків у кредитні відносини вступають і небанківські кредитні установи – кредитні

кооперативи і спілки, ломбарди, каси взаємодопомоги, пункти прокату тощо.

Кредит виражає економічні відносини між кредитором і позичальником, які виникають під час одержання позики, користування нею та її поверненням [7]. Кредитори надають, а позичальники одержують вартість (капітал) у позику, повертаючи її потім з відсотком. Кредит як форма руху позичкового капіталу об'єднує в собі два процеси: 1) акумуляцію тимчасово вільних грошових коштів; 2) вкладення, або розміщення, цих коштів. В умовах розвинутого ринкового господарства кредит є обов'язковим атрибутом механізму господарювання для всіх суб'єктів господарювання.

Суб'єктами кредитних відносин можуть бути будь-які самостійні підприємства. Кредитні відносини характеризуються тим, що їх суб'єктами є дві сторони: одна з них у рамках конкретної кредитної угоди називається кредитором, інша – позичальником. Грошові чи товарно-матеріальні цінності, витрати або виконана робота та надані послуги, щодо яких укладається кредитний договір, є об'єктом кредиту.

Висновки. Отже, ми з'ясували, що досі не існує єдиної думки щодо сутності кредиту. Вважаємо, що банківський кредит визначає взаємовідносини між суб'єктами ринку з приводу позичання грошей та їх цільового використання, повернення з певною обумовленою договором між сторонами винагородою, що є відображенням прояву його сутності і якому притаманні високий ступінь ризику і мала дохідність у процесі обігу.

Список використаних інформаційних джерел

1. Васюренко О. В. Банківські операції : навч. посіб. / О. С. Васюренко. − 6-те вид., перероб і доп. – Київ : Т-во «Знання», 2008. – 318 с.
2. Івасів Б. С. Гроші та кредит : підручник / Івасів Б. С. – Київ : Кондор, 2008. − 528 с.
3. Банківська справа : навч. посіб. / за ред. проф. Р. І. Тиркала. – Тернопіль : Карт-бланш, 2001. − 314 с.

4. Дзюблюк О. Теоретичні та практичні аспекти реалізації банками ресурсної політики [Текст] : монографія / О. Дзюблюк, Ю. Галіцейська. – Тернопіль : Вектор, 2012. – 208 с.
5. Деньги. Кредит. Банки : учебник / Ю. В. Базулин и др. ; ред.: В. В. Иванов, Б. И. Соколов. − 2-е изд., перераб. и доп. – Москва : ПРОСПЕКТ, 2008. − 848 с.
6. Чупіс А. В. Комплексний аналіз кредитоспроможності позичальника / А. В. Чупіс // Фінанси і кредит. − 2005. − № 4. − С. 21–30.
7. Фінансовий словник [Текст] / А. Г. Загородній, Г. Л. Вознюк, Т. С. Смовженко. – 3-тє вид. – Київ : Т-во «Знання», КОО, 2000. – 586 с.

УДК 368.91

СУЧАСНИЙ СТАН РОЗВИТКУ СИСТЕМИ НЕДЕРЖАВНОГО ПЕНСІЙНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ В УКРАЇНІ

В. В. Фесик, *магістр спеціальності Фінанси, банківська справа та страхування освітня програма «Фінанси і кредит»*
О. А. Горбунова, *ст. викладач – науковий керівник*

Анотація. В статті розглянуто сучасний стан розвитку системи недержавного пенсійного забезпечення в Україні, як важливої складової вітчизняної пенсійної реформи, покликаної забезпечити покращення пенсійного забезпечення громадян з метою наближення до стандартів економічно розвинених країн. Здійснено порівняльну характеристику показників розвитку складових вітчизняної системи пенсійного забезпечення, виявлено основні їх переваги та недоліки з метою удосконалення.

Ключові слова: пенсійна система, пенсійне забезпечення, пенсійне страхування.

Abstract. The article discusses the current state of development of the non-state pension system in Ukraine, as an important component of the national pension reform aimed at ensuring the improvement of the pension provision of citizens in order to approximate the standards of economically developed countries. The

comparative characterization of indicators of development of components of the national pension system is carried out, their main advantages and disadvantages are revealed with the purpose of improvement.

Key words: pension system, pension provision, pension insurance.

Постановка проблеми. На теперішній час недержавне пенсійне забезпечення є важливою складовою системи пенсійного забезпечення будь-якої сучасної країни. Проте, в Україні ця важлива ланка системи пенсійного забезпечення громадян є недостатньо відомою для них, а рівень пенсійних виплат державних пенсій є вкрай низьким та не відповідає необхідному прожитковому мінімуму більшості пенсіонерів. З огляду на це актуальним є необхідність проведення досліджень стану розвитку системи недержавного пенсійного забезпечення в Україні, як альтернативної складової для пенсійного забезпечення майбутніх поколінь українських громадян.

Аналіз основних досліджень і публікацій. Значний внесок в дослідження теорії та практики системи пенсійного забезпечення в Україні зробили такі вчені та практики як М. Денисенко, В. Кабанов, Л. Куделя, Г. Куліна, О. Ткач, К. Фесенко, та інші. Проте на теперішній час недостатньо вивченими залишаються питання стану розвитку системи недержавного пенсійного забезпечення в Україні.

Формулювання мети. Метою статті є дослідження стану функціонування системи недержавного пенсійного забезпечення в Україні та визначення перспектив її розвитку.

Виклад основного матеріалу дослідження. Доведено, що недержавне пенсійне забезпечення є універсальним інструментом для вирішення багатьох соціальних завдань і в країнах з розвиненою ринковою економікою має значну підтримку з боку держави, так як значно зменшує кількість людей, які потребують соціальної допомоги. У той же час, акумулюючи тимчасово вільні грошові ресурси страховики зі страхування життя, банки і недержавні пенсійні фонди працюють на економіку країни [1, 2]. Кожен з фінансових інститутів (недержавні пенсійні фонди, страхові компанії зі страхування життя і банки) мають переваги

і недоліки і займають певну частку на ринку послуг недержавного пенсійного забезпечення [3]. Тому проаналізуємо їх діяльність в Україні.

В даний час громадяни України можуть укладати з банками угоди про відкриття депозитних пенсійних рахунків з метою здійснення пенсійних заощаджень у межах суми, визначеної для відшкодування вкладів Фондом гарантування вкладів фізичних осіб. Така діяльність банків регулюється Постановою Правління Національного банку України «Про затвердження Інструкції про порядок відкриття, використання і закриття рахунків у національній та іноземній валютах», відповідно до статті 9 якого банк зобов'язаний видати пенсійний вклад на першу вимогу вкладника, тобто вкладник достроково може зняти кошти з пенсійного депозитного рахунку. Крім того, згідно зі статтею 165 Податкового кодексу України такі кошти не підлягають оподаткуванню [4].

З огляду на вищевикладене, банківські пенсійні рахунки досить вигідними для громадян. Однак нестабільність функціонування вітчизняної банківської системи не сприяє розвитку цього інструменту недержавного пенсійного забезпечення в Україні. Крім того, практично неможливо оцінити обсяги пенсійних заощаджень в банках, оскільки вони підлягають єдиному обліку разом з іншими депозитними рахунками. Однак, діяльність банків тісно пов'язана з діяльністю недержавних пенсійних фондів і страховиків зі страхування життя, здійснюють пенсійне страхування. Зокрема, банки можуть здійснювати їх обслуговування та надавати консультаційні, агентські або брокерські послуги. Проведені дослідження показують, що окремі банки в Україні є засновниками недержавних пенсійних фондів [5].

З огляду на кризовий характер економіки України, правомірно відзначити, що на діяльності банків фінансові кризи позначаються негативно, а для недержавних пенсійних фондів і страхових компаній вони практично не помітні. З огляду на це, для накопичення і зберігання коштів громадян більш надійними є страхові компанії та недержавні пенсійні фонди ніж банки.

Що стосується діяльності недержавних пенсійних фондів, то за станом на кінець 2018 року в Державному реєстрі фінансових

установ України містилася інформація про 62 недержавних пенсійних фондів.

Розглянемо динаміку основних показників діяльності недержавних пенсійних фондів в Україні за 2016–2018 роки. Зокрема, розглянемо динаміку пенсійних внесків, пенсійних виплат і сформованих активів недержавних пенсійних фондів в цей період і представимо її графічно на рисунку 1.

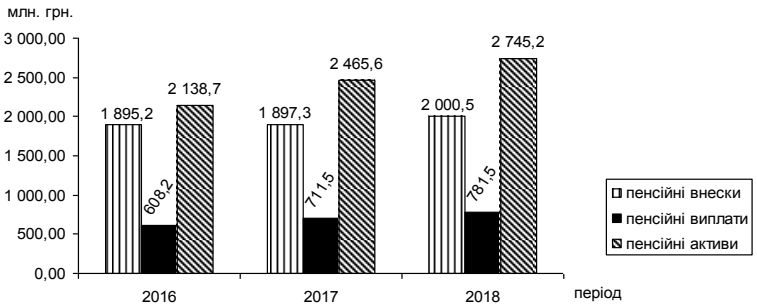

Рисунок 1 – Динаміка основних показників діяльності недержавних пенсійних фондів в Україні за 2016–2018 рр., млн грн

Добровільне пенсійне забезпечення в Україні здійснюють також страховики по накопичувальному страхуванню життя, яке в країні в порівнянні з ризиковим страхуванням практично не розвинене. Так, на кінець 2018 року частка страхування життя становила всього 11% від усього обсягу вітчизняного страхового ринку.

За даними Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг станом на кінець 2018 року в Україні налічувалося 285 страхових компаній, з яких 31 компанія зі страхування життя. При цьому з 31 компанії зі страхування життя всього 4 здійснювали добровільне пенсійне страхування [6].

Проаналізуємо основні показники діяльності страхових компаній, котрі здійснювали накопичувальне пенсійне страхування

в 2018 році. У таблиці 1 представлений рейтинг таких страховиків [7].

Таблиця 1 – Рейтинг страхових компаній України, які здійснювали пенсійне страхування в 2018 р, тис. грн, %

Страховик	Страхові премії з пенсійного страхування, тис. грн	Страхові премії за всіма видами страхування життя, тис. грн	Частка пенсійного страхування в загальному обсязі страхових премій, %
ТАС (Life)	39 630	502 033	7,9
ПЗУ Україна – страхування життя	4 853	413 046	1,2
Аска-життя	12	500 897	0,002
Інго Україна-життя	6	30 334	0,02
Всього	44 501	3 656 193	1,2

Дані таблиці 1 свідчать, що частка пенсійного страхування на ринку страхування життя України становила 1,2 % від усіх премій за всіма видами накопичувального страхування життя на кінець 2018 року, що є дуже низьким показником.

У таблиці 2 представлені показники діяльності недержавних пенсійних фондів і компаній зі страхування життя в Україні [6].

Таблиця 2 – Показники діяльності недержавних пенсійних фондів та компаній зі страхування життя, що здійснювали пенсійне страхування в Україні станом на 01.01.2019 р., млн грн

Показник	Недержавні пенсійні фонди	Страховики, що здійснюють пенсійне страхування
Кількість, шт.	62	4
Кількість учасників (застрахованих), тис. осіб	68,8	11,8
Вартість активів, млн грн	2 745,2	11 267,6
Пенсійні внески, млн грн	2 000,5	44,5
Пенсійні виплати, млн грн	781,5	8,6

Дані таблиці 2 свідчать про те, що основні показники діяльності недержавних пенсійних фондів (кількість застрахованих, пенсійні виплати та пенсійні внески) значно перевищували показники діяльності страхових компаній, котрі здійснювали пенсійне страхування. У той же час страховики володіли набагато більшим капіталом у порівнянні з недержавними пенсійними фондами, оскільки їхні активи в 4 рази були більшими, а значить більш фінансово надійними для клієнтів.

Крім того, перевагою страхових компаній є те, що вони одночасно з накопичувальної пенсійної програмою можуть забезпечити громадянам страховий захист на випадок хвороби або втрати тимчасової або постійної роботи і інших ризиків. Такі послуги громадянам не можуть надавати банки і недержавні пенсійні фонди.

Висновки. Результати оцінки показників діяльності основних учасників системи недержавного пенсійного забезпечення в Україні свідчать про стабільну роботу цих фінансових інститутів, відсутність вагомих порушень з їх боку, що, в свою чергу, забезпечує поступове збільшення уваги до них з боку роботодавців і населення та подальший розвиток накопичувальної системи пенсійного забезпечення в Україні. Однак, стан розвитку вітчизняної системи недержавного пенсійного забезпечення на даному етапі є недостатньо високим. Це пов'язано перш за все з недовірою населення, його недостатньою обізнаністю у сфері недержавного пенсійного забезпечення, а також відсутністю мотивації в участі. З огляду на це, необхідно активно зацікавлювати громадян в індивідуальній участі в системі недержавного пенсійного забезпечення. Крім того, необхідно забезпечити надійність отримання учасниками такої системи додаткових виплат при досягненні ними пенсійного віку, що сприятиме формуванню у населення відповідальності за забезпечення власних грошових надходжень після завершення трудової діяльності.

Список використаних інформаційних джерел

1. Куделя Л. В. Соціально-економічні аспекти розвитку пенсійного страхування в Україні [Електронний ресурс] / Л. В. Куделя. – Режим доступу: http://www. dspais.aubs.edu.ua. – Назва з екрана.

2. Куліна Г. М. Сучасні тенденції розвитку страхування життя в світі / Г. М. Куліна // Економічний аналіз. – 2015. – Т. 5. – № 2. – С. 64–70.
3. Недержавне пенсійне забезпечення / М. Денисенко, В. Кабанов, О. Ткач, К. Фесенко // Ринок цінних паперів. Вісник Національної комісії з цінних паперів та фондового ринку. – 2014. – № 7. – 420 с.
4. Податковий кодекс України [Електронний ресурс] : від 02 груд. 2010 № 2755-VI: станом на 10 верес. 2019 / Законодавство України: [сайт Верховної Ради України]. – Текст. дані. – Режим доступу: http://zakon1.rada.gov.ua/cgibin/laws/main.cgi?Nreg=2684-18. – Назва з екрана.
5. Недержавне пенсійне забезпечення як нова парадигма соціальних гарантій в Україні : матеріали міжнар. наук.-практ. конф. (Київ, 30 січня 2017 р.) / Міжвідомча комісія з питань фінансової безпеки при РНБОУ, Українське агентство фінансового розвитку. – Київ, 2018. – 262 с.
6. Офіційний сайт Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.dfp.gov.ua. – Назва з екрана.
7. Рейтинг компаній зі страхування життя [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://forinsurer.com/ratings/life. – Назва з екрана.

УДК 658.14/.17–047.44

ОСОБЛИВОСТІ УДОСКОНАЛЕННЯ МЕТОДИКИ ОЦІНКИ ФІНАНСОВОЇ СТІЙКОСТІ ВИРОБНИЧОГО ПІДПРИЄМСТВА В СУЧАСНИХ УМОВАХ

К. С. Харламова, *магістр спеціальності Фінанси, банківська справа та страхування освітня програма «Фінанси і кредит»*
С. П. Прасолова, *к. е. н., доцент – науковий керівник*

Анотація. У статті висвітлюються питання оцінки фінансової стійкості підприємства як складної виробничої структури. Визначено, що оцінка ефективності діяльності виробничих підпри-

ємств з урахуванням їх складної структури є основною, оскільки вона характеризує стійкість стану такого підприємства у майбутньому. Для проведення такого аналізу функціонування складних виробничих структур та їх підрозділів запропоновано відповідну інформаційно-аналітичну модель.

Ключові слова: виробниче підприємство; фінансова стійкість, фінансова звітність; аналіз ефективності діяльності.

Abstract. The article covers the issues of assessing the financial stability of an enterprise as a complex production structure. It is determined that the assessment of the efficiency of production enterprises, taking into account their complex structure is fundamental, since it characterizes the stability of the state of such enterprises in the future. To carry out such an analysis of the functioning of complex production structures and their departments, an appropriate information and analytical model is proposed.

Key words: manufacturing enterprise; financial sustainability; financial reporting; performance analysis.

Постановка проблеми. В сучасних умовах, формування ринкової інфраструктури в Україні вимагає удосконалення методика оцінки фінансової стійкості виробничих підприємств Необхідність аналізу фінансової стійкості виробничих структур в Україні та подальший аналіз ефективності їх діяльності викликана розвитком суб'єктів господарювання, створених як у результаті роздержавлення та приватизації великих підприємств, так і новостворених.

Аналіз основних досліджень і публікацій. Питання оцінки фінансової стійкості ґрунтовно досліджуються у працях вітчизняних вчених: О. Бандурка, В. Борисова, О. Василик, О. Галушко, В. Ковальов, Л. Костирко, Є. Мних, А. Поддєрьогін, І. Слав'як, О. О. Терещенко, та інших.

Формулювання мети. Метою статті є визначення особливостей та удосконалення методики оцінки фінансового стану виробничого підприємства.

Виклад основного матеріалу дослідження. Питання оцінки фінансового стану суб'єктів господарювання є широко дослідженим, але, як стверджують Білик М. Д., Павловська О. В. та

Притуляк Н. М., з розвитком економіки та розширенням діяльності виробничих підприємств важливим є оцінювання фінансової стійкості з урахуванням складної виробничої структури [1]. Саме тому, для проведення аналізу функціонування складних виробничих структур та їх підрозділів нами пропонується інформаційно-аналітичну модель, представлену наступними блоками:

1. Мета виробничого економічного аналізу – надання користувачам своєчасної і достовірної інформації, що характеризує ступінь успішності процесів у результатів господарської діяльності підприємства та головні причинно-наслідкові залежності, котрі визначають даний успіх, а також складають необхідну і достатню основу для прийняття ключових стратегічних і тактичних рішень.

2. Завдання виробничого економічного аналізу: – оцінка фактично досягнутого у звітному періоді економічного і соціального синергетичного ефекту взаємодії господарських суб'єктів підприємства; – проведення щорічного моніторингу зовнішнього і внутрішнього середовища для обґрунтування і коригування загальної і окремих стратегій, а також стратегічних планів діяльності виробничого підприємства; – розробка планових показників, що регламентують перспективну і поточну діяльність підрозділів.

3. Суб'єкти аналізу: – головне підприємство, яке контролює і регулює діяльність підлеглих підрозділів; – підприємство, що очолює певний напрямок (визначений за регіональною чи іншою ознакою).

4. Об'єкти аналізу: – параметри зовнішнього середовища діяльності певної сукупності або окремих груп підприємств-учасників; – процеси і/або результати діяльності підприємств; – діяльність загальної сукупності підприємств групи; – діяльність окремих підприємств групи, найбільш значуща з точки зору досягнення цілей об'єднання у цілому.

5. Користувачі результатів аналізу: – власники підприємства; – вищий орган управління (Рада директорів підприємства і т. п.); – кредитори; – інші.

Також, здійснюючи оцінку фінансового стану виробничого підприємства, слід враховувати, що його структура може складатися з декількох складових. Тому, за твердженнями Мелень О. В. та Кирієнко О. М., має проводитися оцінка ефективності діяльності підрозділів, що включає в себе розрахунок таких показників, як дохідність продажів, активів, власного капіталу та ін., оскільки діяльність структурних підрозділів впливає на загальну фінансову стійкість виробничого підприємства [5].

Оцінюючи фінансову стійкість, крім загальноприйнятих показників, необхідно звернути увагу на оцінку саме показників дохідності власного капіталу та доходності інвестованого капіталу, оскільки саме вони характеризують ефективність діяльності виробничого підприємства та стійкість його стану у майбутньому.

На нашу думку, показники фінансової стійкості є більш дієвими, коли вони розраховуються для всієї компанії в цілому, де єдина команда менеджерів координує і контролює інвестиційну, виробничу і фінансову діяльність. У цьому випадку можна отримати точні значення дохідності інвестиційного і власного капіталу, які враховують ефект фінансового важеля.

Дохідність власного капіталу (ДВК) можна розрахувати за формулою [4]:

$$ДВК = \frac{Чистий\ прибуток}{Виручка\ від\ реалізації} \times \frac{Виручка\ від\ реалізації}{Активи} \times \quad (1)$$

$$\times (Активи - Зобов'язання).$$

У формулі (1), перший множник є результатом від виробничої діяльності, другий від інвестиційної, а третій, так званий, фінансовий важіль. Наведений показник є основним показником рентабельності. Це відношення прибутку до інвестицій, здійснених власником з метою отримання прибутку.

Інший підхід до концепції прибутку від інвестицій є визначення дохідності всього інвестованого капіталу (ДІК). При цьому при більш загальному підході прибуток на вкладений капітал розраховується за формулою [2]:

$$ДІК = \frac{Чистий\ прибуток}{Активи}. \quad (2)$$

За цієї концепції вкладений капітал розглядається як сума ресурсів, наданих власниками і кредиторами разом. Прибуток на весь інвестований капітал відображає комбінований ефект операційного та фінансового аспектів діяльності компанії. Коефіцієнт рентабельності всіх активів порівнюється з коефіцієнтом рентабельності власного капіталу. Різниця цих показників характеризує залучення зовнішніх джерел фінансування. З метою оцінки ефективності діяльності підрозділів виробничого підприємства доцільно визначати показники рентабельності власного та інвестованого капіталів для кожного підрозділу. Як правило, їх величина характеризується різним діапазоном. Щоб дати достовірну оцінку ефективності діяльності з метою прийняття певних управлінських рішень недостатньо їх порівняння в абсолютній величині. Необхідне їх порівняння з обраним, так званим, нормативним критерієм. Для подальшого аналізу тенденцій змін показників, необхідно визначити вплив факторів, що їх обумовили.

Такий аналіз є одним з методичних прийомів внутрішнього аудиту, здійснюваного головним підприємством по відношенню до контрольованих підрозділів (філій, дочірніх підприємств і т. п.). При цьому, як зазначають вітчизняні науковці, оцінка фінансової стійкості здійснюється у складі комплексної оцінки фінансового стану підприємства і доповнюється оцінкою майнового стану, ліквідності, ділової активності, рентабельності та ринкової активності [4, 5].

Висновки. Отже, фінансова стійкість – є найважливішою характеристикою діяльності виробничого підприємства. Вона характеризує його конкурентоздатність, ділову активність та інвестиційну привабливість. Під час проведення діагностики фінансової стійкості виробничого підприємства важливим є оцінка дохідності його власного та інвестованого капіталу, яка характеризує ступінь фінансової незалежності. Проведення такого фінансового аналізу дозволить керівництву компанії прийняти

відповідні управлінські рішення і є попередньою стадією вироблення економічного прогнозу розвитку виробничого підприємства в рамках якої оптимізується розподіл існуючих та очікуваних інвестиційних ресурсів з урахуванням поставлених завдань і вироблених стратегічних альтернатив.

Список використаних інформаційних джерел

1. Білик М. Д. Фінансовий аналіз : навч. посіб. / М. Д. Білик, О. В. Павловська, Н. М. Притуляк. – Київ : КНЕУ, 2015. – 592 с.
2. Корпоративні структури в національній інноваційній системі України / за ред. д-ра екон. наук Л. І. Федулової. – Київ : вид-во УкрІНТЕІ, 2017. – 812 с.
3. Мелень О. В. Фінансова стійкість підприємства як показник його інвестиційної привабливості / О. В. Мелень, О. М. Кириєнко // Економіка і суспільство. – 2016. – № 5. – С. 231–235.
4. Терещенко О. О. Фінансова діяльність суб'єктів господарювання / О. О. Терещенко. – Київ : КНЕУ, 2003. – 554 с.
5. Цал-Цалко Ю. С. Фінансова звітність підприємства та її аналіз : навч. посіб. / Ю. С. Цал-Цалко. – Київ : ЦУЛ, 2012. – 359 с.

УДК 658.15

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ФУНКЦІОНУВАННЯ МЕХАНІЗМУ УПРАВЛІННЯ ПРИБУТКОМ ПІДПРИЄМСТВА

С. М. Чепа, *магістр спеціальності Фінанси, банківська справа та страхування освітня програма «Фінанси і кредит»*
В. В. Шиндер, *магістр спеціальності «Менеджмент» освітня програма «Менеджмент і адміністрування»*
О. В. Гасій, *к. е. н., доцент – науковий керівник*
В. А. Власенко, *к. е. н., доцент – науковий керівник*

Анотація. У статті досліджено особливості функціонування механізму управління прибутком підприємств у сучасних умовах господарювання. Визначено структуру механізму управління прибутком підприємства та розкрито зміст його складових елементів.

Ключові слова: прибуток, управління прибутком, механізм управління прибутком.

Abstract. In the article the features of functioning of the mechanism of management of profit of the enterprises in modern conditions of management are investigated. The structure of the enterprise profit management mechanism is determined and the content of its constituent elements is revealed.

Keywords: profit, profit management, mechanism of profit management.

Постановка проблеми. В сучасних умовах нестабільності економіки важливого значення набуває реалізація таких принципів господарювання, як самоокупність та самофінансування діяльності підприємств. Отримання достатнього розміру фінансових результатів лежить в основі забезпечення самофінансування діяльності та є важливою умовою наступного операційного циклу підприємства. Вагомою фінансовою категорією, що свідчить про позитивний фінансовий результат діяльності підприємства та ефективність виробництва є прибуток. При цьому, важливим є той факт, що власників підприємств сьогодні цікавить не лише отримання прибутку, а його максимізація на довгострокову перспективу.

Для досягнення вищезазаначеного першочерговими є завдання ефективного управління прибутком, оскільки його розмір має суттєве значення в господарсько-фінансовій діяльності підприємства. А враховуючи сучасні тенденції до посилення глобалізаційних процесів, загострення конкуренції на внутрішніх і зовнішніх ринках, забезпечення прибуткової діяльності підприємства актуальним на сьогодні є вдосконалення механізму управління прибутком та впровадження дієвих методів та інструментів управління.

Аналіз основних досліджень і публікацій. Незважаючи на значну кількість наукових праць щодо дослідження економічної сутності прибутку та механізму його управління не достатньо розглянутими залишаються проблемні аспекти управління прибутком підприємства. Теоретико-методичні дослідження означеної проблематики окреслені в працях таких вітчизняних науков-

ців як А. С. Андріяш, І. О. Бланк, В. І. Блонська, Л. І. Донець, А. Ю. Могилова, О. М. Чорна, О. О. Мацнєва, О. Ю. Мірошниченко, М. В. Кармінська-Бєлоброва, Р. В. Скалюк, Є. Ю. Ткаченко, Ю. В. Корконос, Т. В. Зінченга, С. Ногіна та ін.

Формулювання мети. Метою статті є дослідження теоретичних основ функціонування механізму управління прибутком підприємства.

Виклад основного матеріалу дослідження. Основною складовою забезпечення ефективної діяльності підприємств є позитивний фінансовий результат у вигляді прибутку, що виступає головним джерелом фінансування його розвитку, забезпечення фінансової незалежності та платоспроможності підприємства. Отримання прибутку як фінансового результату є головною метою підприємницької діяльності.

З прийняттям НП(С)БО 1 підприємства визначають прибуток – збиток на різних етапах його формування [5], так як він є основою для забезпечення й активізації розвитку господарсько-фінансової діяльності підприємства. Оскільки спочатку відбувається інвестування активів підприємства у формування процесів кількісного зростання результативності господарсько-фінансової діяльності, а потім отримуємо синергічний ефект фінансового результату, кількісного зростання та інноваційного процесу, що й забезпечує в подальшому стійкий розвиток підприємства.

Враховуючи вищезазначене вважаємо за доцільне запропонувати таке трактування прибутку, що б поєднало кількісні та якісні характеристики цієї дефініції в системі розвитку господарсько-фінансової діяльності підприємства. На наш погляд, прибуток – це позитивний фінансовий результат господарсько-фінансової діяльності підприємства, що характеризує отримані ним економічні вигоди, визначені як різниця між доходами та понесеними витратами, що відображає потенціал прибутковості та економічного розвитку підприємства.

Управління прибутком підприємства повинно базуватися на певному механізмі, що є складовою частиною системи управління. Розробка механізму управління прибутком на підприємстві має сприяти оптимізації його доходів та витрат, що дасть змогу

забезпечити стабільний розвиток підприємства як у короткостроковому, так у довгостроковому періоді.

Механізм управління прибутком підприємства включає елементи, що забезпечують розробку і реалізацію управлінських рішень, пов'язаних з формуванням, розподілом і використанням прибутку підприємства. Відповідний механізм включає послідовність дій, що спрямована на забезпечення реалізації головної мети та завдань управління. Провідні науковці виділяють чотири складові механізму управління прибутком підприємства: державно-нормативно-правове регулювання питань формування і розподілу прибутку; ринковий механізм регулювання прибутку підприємств; внутрішній механізм регулювання прибутку; система конкретних методів і прийомів здійснення управління прибутком [1–4].

Проте, на наш погляд, система конкретних методів і прийомів здійснення управління прибутком забезпечує функціонування кожної з трьох вищезазначених складових механізму управління прибутком. Тому вважатимемо, що механізм управління прибутком підприємства має структуру, яка представлена на рис. 1.

Рисунок 1 – Складові елементи механізму управління прибутком підприємств [складено автором]

Державне нормативно-правове регулювання передбачає прийняття законодавчих актів, що регулюють формування, розподіл та використання прибутку підприємства шляхом податкового регулювання, регулювання мінімальних розмірів заробітної плати та соціальних виплат, а також регулювання механізму амортизації основних засобів.

Ринковий механізм регулювання формуванням прибутку підприємства полягає у формуванні цін на продукти; вартості кредитних ресурсів, прибутковості цінних паперів тощо.

Внутрішній механізм формується в межах підприємства відповідно до його внутрішньої документації щодо формування, розподілу та використання прибутку.

Враховуючи вищезазначене, механізм управління прибутком підприємства варто розглядати як сукупність взаємопов'язаних елементів, а саме: об'єктів, суб'єктів, принципів, методів, важелів, інструментів, взаємопов'язаних цілей і завдань, на вирішення яких спрямована його дія.

Головною метою механізму управління прибутком підприємства є максимізація одержуваного прибутку відповідно до наявного потенціалу підприємства.

Досягнення головної мети механізму управління прибутком передбачає виконання завдань: забезпечення зростання обсягів господарської діяльності підприємства; пошук резервів нарощування прибутку за рахунок операційної, інвестиційної і фінансової діяльностей підприємства; оптимізація витрат; забезпечення ефективного використання активів підприємства; підвищення продуктивності праці працівників підприємства; покращення якості товарів та підвищення їх конкурентоспроможності на ринку тощо.

Висновки. Отже механізм управління прибутком підприємства складний і багатогранний. Запропонований нами підхід до його структуризації дозволяє комплексно вирішувати проблему забезпечення максимізації прибутку підприємства в сучасних умовах господарювання.

Список використаних інформаційних джерел

1. Бланк І. О. Управління прибутком / І. О. Бланк. – Киев : Ника-Центр, 2007. – 768 с.

2. Кармінська-Бєлоброва М. В. Механізм управління прибутковістю підприємства / М. В. Кармінська-Бєлоброва [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://irbisnbuv.gov.ua/cgibin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&IMAGE_FILE_DOWNLOA=1&Image_file_name=PDF/Nvbdfa_2013_1_16.pdf. – Назва з екрана.
3. Мірошниченко О. Ю. Механізм управління прибутком вітчизняних підприємств / О. Ю. Мірошниченко, Ю. В. Корконос // БізнесІнформ. – 2014. – № 5. – С. 280–285.
4. Чорна О. М. Механізм управління прибутком підприємства в Україні / О. М. Чорна, О. О. Мацнєва // Науковий вісник: фінанси, банки, інвестиції. – 2012. – № 1. – С. 30–35.
5. Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності» [Електронний ресурс] : Положення, затверджене наказом Міністерства фінансів України від 07.02.2013 № 73: станом на 18.03.2019 р. / Законодавство України : [веб-сайт Верховної Ради України]. – Текст. дані. – Режим доступу: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/z0336-13 (дата звернення: 10.09.2019). – Назва з екрана.

УДК 332.146.2

МІЖБЮДЖЕТНИХ ТРАНСФЕРТІВ У ЗАБЕЗПЕЧЕННІ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД

Ю. О. Шитова, *магістр спеціальності Фінанси, банківська справа та страхування освітня програма «Фінанси і кредит»*
О. В. Тимошенко, *к. е. н., доцент – науковий керівник*

Анотація. У статті доведено, що попри реформу децентралізації, існуюча практика регулювання міжбюджетних відносин не відповідає потребам територіальних громад у фінансових ресурсах, а тільки посилює їх залежність від обсягу міжбюджетних трансфертів з державного бюджету. Обгрунтовано, що міжбюджетні трансферти протягом останніх років слугують інструментом забезпечення перерозподільних процесів, замість засобу надання фінансової допомоги, що свідчить про неспро-

можність місцевої влади не лише самостійно вирішувати питання розвитку, а й забезпечувати мінімальні обсяги суспільних благ для своїх мешканців.

Ключові слова: територіальна громада, місцеве самоврядування, місцевий бюджет, державний бюджет, міжбюджетні трансфети, дотація, субвенція.

Abstract. The article proves that, despite the decentralization reform, the current practice of regulating intergovernmental budget relations does not meet the needs of territorial communities in financial resources, but only increases their dependence on the amount of intergovernmental budget transfers. In recent years, intergovernmental transfers have been argued to be a tool for securing redistribution processes, rather than a means of providing financial assistance, which testifies to the inability of local authorities not only to solve development issues on their own, but also to provide minimal public benefits for their residents.

Keywords: territorial community, local self-government, local budget, state budget, intergovernmental transfers, subsidies, subventions.

Постановка проблеми. Проблематика розробки дієвого механізму мобілізації та перерозподілу фінансових ресурсів у бюджетній системі країни, між різними її ланками, між різними видами та рівнями органів влади у державі, а також між окремими територіями є надзвичайно важливим й складним завданням. Основною метою побудови такого механізму є забезпечення сталого, рівномірного та гармонійного розвитку територіальних громад та країни загалом. У зв'язку з цим особливого значення набуває, з одного боку, вимога децентралізації бюджетної системи і передачі в розпорядження місцевих та регіональних органів влади достатніх власних фінансових ресурсів для впливу на місцевий розвиток, з іншого боку – узгодженість міжбюджетних відносин та створення механізмів пріоритетного розвитку так званих депресивних і проблемних територій.

Аналіз основних досліджень і публікацій. Проблеми формування та вдосконалення міжбюджетних відносин висвітлюють у своїх працях такі економісти, як: О. Василик, І. Запатріна,

І. Лук'яненко, Л. Лисяк, І. Луніна, І. Лютий, В. Опарін, В. Федосов, І. Чугунов, С. Юрій та ін. та ін. Проте на сьогодні все ще залишається низка малодосліджених питань щодо формування механізму розрахунку міжбюджетних трансфертів, що сприятиме соціально-економічному розвитку територіальних громад, створюючи підґрунтя для проведення реформи фінансової децентралізації та забезпечуючи реальні потреби органів місцевого самоврядування щодо реалізації їх власних повноважень.

Формулювання мети. Метою статті є оцінка тенденцій та проблемних питань у формуванні доходів місцевих бюджетів після проведення реформи міжбюджетних відносин.

Виклад основного матеріалу дослідження. Результати проведеного дослідження дозволили відмітити, що за 2009–2018 рр. у загальній структурі доходів місцевих бюджетів на 6,8 п.п. підвищилася роль офіційних трансфертів з державного бюджету з 46,3 % до 53,1 % при одночасному зниженні частки податкових надходжень (рис. 1). Зазначене свідчить про зниження стійкості структури податкових надходжень, централізацію доходів та надмірний перерозподіл бюджетних ресурсів через державний бюджет.

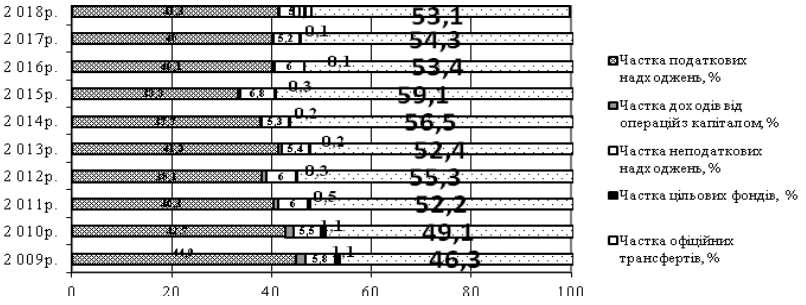

Рисунок 1 – Структура доходів місцевих бюджетів України з урахуванням офіційних трансфертів за 2009–2018 рр., %

Джерело: складено на основі [1; 2]

У процесі дослідження виявлено цікавий факт росту обсягу міжбюджетних трансфертів швидшими темпами, ніж доходів

місцевих бюджетів за виключенням 2013 р., що пояснюється складними політичними подіями в країні, 2016 р. – як результату внесення суттєвих бюджетно-податкових змін у формування бюджетних ресурсів територіальних громад у процесі запровадження фінансової децентралізації (рис. 2).

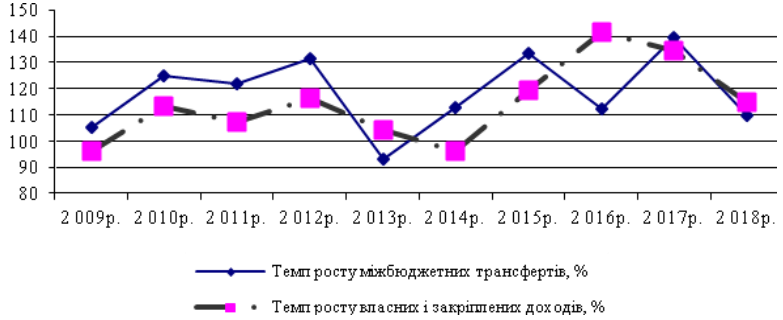

Рисунок 2 – Темпи росту міжбюджетних трансфертів та доходів місцевих бюджетів України (без міжбюджетних трансфертів), %

Джерело: складено на основі [1; 2]

Згідно з європейськими стандартами для забезпечення регіональної фінансової самостійності в структурі трансфертів частка дотацій повинна перевищувати субвенції. При цьому заслуговує на увагу той факт, що вітчизняна бюджетна статистика до 2015 року також свідчила про переважну частку дотацій у загальному обсязі міжбюджетних трансфертів. Проте з 2015 року міжбюджетні відносини зазнали кардинальних змін, що вплинуло на зміну структури міжбюджетних трансфертів у цілому (рис. 3).

Отже, на сучасному етапі суттєвого значення набувають трансферти цільового характеру – субвенції.

У цілому, такі тенденції суперечать принципам бюджетної децентралізації, позаяк трансферти – це пасивний інструмент в руках держави, за допомогою якого вона вирішує питання збалансування місцевих бюджетів, фінансування соціально-економічного розвитку територій тощо і тим самим послаблює зацікавленість місцевої влади в нарощуванні власної дохідної бази.

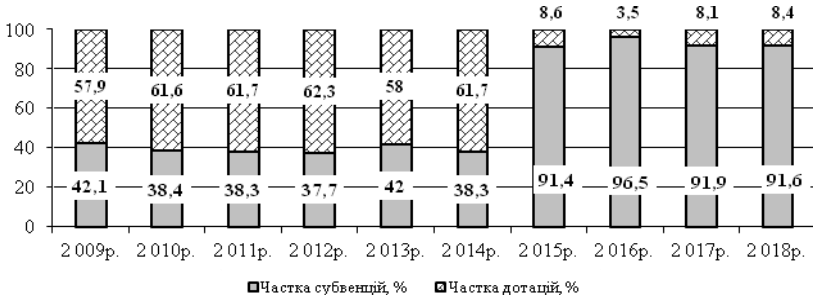

Рисунок 3 – Структура міжбюджетних трансфертів у доходах місцевих бюджетів України за 2009–2018 роки, %

Джерело: складено на основі [1; 2]

Основними небезпеками та ризиками є те, що високий рівень залежності формування фінансових ресурсів місцевого самоврядування гальмує не тільки економічний розвиток територій взагалі, а й є причиною розшарування територіальних громад за рівнями розвитку, зростання соціального напруження, посилення утриманських настроїв окремих адміністративно-територіальних одиниць і незацікавленості збільшення виробничих потужностей інших регіонів, пригнічення місцевої ініціативи, нерозвиненості інститутів місцевої демократії. Через недостатню ресурсну базу місцеві бюджети не в змозі повною мірою профінансувати потреби розвитку територій. Тому за останній період в середньому четверта частина видатків державного бюджету витрачається на фінансову підтримку місцевих бюджетів у вигляді дотацій та субвенцій.

Висновки. Таким чином, діюча система міжбюджетних трансфертів в Україні, з одного боку, має позитивний ефект, оскільки допомагає частково нівелювати регіональну соціально-економічну асиметрію. Проте на сьогодні призначення міжбюджетних трансфертів полягає не у вирівнюванні бюджетних можливостей територіальних громад, а зводиться до вирівнювання можливості забезпечення бюджетних зобов'язань перед населенням, що, в свою чергу, скорочує потенціал місцевого розвитку. Проте беручи до уваги усі негативні сторони міжбю-

джетних трансфертів, повністю виключити їх як методи надання місцевим бюджетам необхідних фінансових ресурсів не можна. Вони необхідні в тих територіальних громадах, де в силу об'єктивних обставин економічний потенціал не може бути розширений до розмірів, необхідних для забезпечення формування місцевих доходів.

Список використаних інформаційних джерел

1. Офіційний веб-сайт Державної казначейської служби України [Електронний ресурс]. – Текст. і граф. дані. – Режим доступу: http://www.treasury.gov.ua/. – Назва з екрана.
2. Офіційний веб-сайт Міністерства фінансів України [Електронний ресурс]. – Текст. і граф. дані. – Режим доступу: http://www.minfin.gov.ua/. – Назва з екрана.

УДК 658.338

ПРОГНОЗУВАННЯ БАНКРУТСТВА В СИСТЕМІ АНТИКРИЗОВОГО УПРАВЛІННЯ СУБ'ЄКТІВ ПІДПРИЄМНИЦТВА В УКРАЇНІ

О. С. Швед, *магістр спеціальності Фінанси, банківська справа та страхування освітня програма «Фінанси і кредит»*
А. М. Соколова, *к. е. н., доцент – науковий керівник*

Анотація. В статті розглянуто сутність поняття «банкрутства» з урахуванням динамічних вимог сьогодення. Узагальнено та охарактеризовано основні моделі діагностики ймовірності банкрутства з виявленням їх переваг та недоліків. В результаті дослідження обґрунтовано необхідність застосування антикризового управління суб'єктів підприємництва як інструменту попередження банкрутства, відновлення ефективної діяльності підприємства та недопущення виникнення кризових ситуацій в майбутньому.

Ключові слова: банкрутство, антикризове управління, фінансова криза, суб'єкти підприємництва.

Abstract. The article deals with the essence of the concept of «bankruptcy». This definition takes into account the dynamic

requirements of today. The basic models of bankruptcy probability diagnostics are summarized and characterized and their advantages and disadvantages are defined. The research substantiates the need to use the crisis management of business entities as a tool for preventing bankruptcy, restoring the effective operation of the enterprise and preventing future crises.

Keywords: bankruptcy, crisis management, critical crisis, business entities.

Постановка проблеми. В умовах сучасної ринкової економіки діяльність будь-якого підприємства пов'язана з різним ступенем ризику: затримка сировини і матеріалів від постачальника, збільшення вартості позикового капіталу, виникнення простроченої дебіторської заборгованості, нестабільність податкової або політичної системи та багато інших чинників, які можуть похитнути фінансово-господарський стан підприємства. У зв'язку з цим інститут банкрутства отримав поширення в даний час. Для попередження та усунення загрози банкрутства доцільно вчасно виявити причини, внаслідок яких підприємство опинилося в кризі, і здійснити заходи для їх усунення. Тому в умовах сучасної ринкової економіки України актуальним є процес розробки та використання ефективних методів і форм здійснення антикризового управління підприємством.

Аналіз основних досліджень та публікацій. Дослідженню теоретичних та практичних аспектів банкрутства в системі антикризового управління присвячені роботи таких зарубіжних та вітчизняних вчених-економістів, як Е. Альтмана, І. А. Бланка, Ф. Бутинця, А. П. Градова, Ф. Друкера, В. В. Ковальова, І. В. Кривов'язюк, Л. О. Лігоненко, Р. Ліса, А. В. Матвійчука, О. В. Мороза, Т. Г. Рзаєвої, Г. В. Савицької, Л. С. Ситника, Т. Таффлера, О. О. Терещенка, Ш. Тішоу, О. Третьяка, М. Хаммера, Дж. Чампі, І. В. Чібісової та ін.

Незважаючи на значну кількість фундаментальних досліджень банкрутства суб'єктів підприємництва в Україні, сьогодні актуальним залишається пошук напрямів попередження банкрутства суб'єктів підприємництва в сучасних умовах з ураху-

ванням різноспрямованих змін та нових тенденцій розвитку національної економіки.

Формулювання мети. Метою дослідження є узагальнення теоретичних і методичних засад виникнення, прогнозування та шляхів подолання банкрутства суб'єктів підприємництва в Україні.

Виклад основного матеріалу дослідження. У період реформування економіки відчутними стали такі економічні явища, як нестабільність та неплатоспроможність підприємств. В умовах формування та становлення ринкових відносин банкрутство є досить поширеним явищем. Воно притаманне не лише країнам, що розвиваються, а й у державах з розвинутими ринковими відносинами.

За даними Державної служби статистики, можна зазначити таке. В Україні 2017 р. по відношенню до 2010 р. (табл. 1) відзначається зменшенням частки підприємств, які одержали збиток. Частка підприємств, що знаходяться на межі банкрутства, в України за 2010–2017 рр. зменшилася на 15,1 в.п. Однак обсяг збитку підприємств збільшився на 205 416,3 млн грн (без урахування банків) або в 2,5 рази (без урахування банків) [7].

Таблиця 1 – Чистий прибуток (збиток) підприємств України за 2010–2017 рр., [7]

Роки	Фінансовий результат (сальдо), млн грн	Підприємства, які одержали прибуток		Підприємства, які одержали збиток	
		у % до загальної кількості підприємств	фінансовий результат, млн грн	у % до загальної кількості підприємств	фінансовий результат, млн грн
2010	13 906,1	57,3	155 197,6	42,7	141 291,5
2011	67 797,9	63,5	208 896,3	36,5	141 098,4
2012	35 067,3	63,0	210 607,6	37,0	175 540,3
2013	–22 839,7	65,0	179 259,6	35,0	202 099,3
2014	–590 066,9	65,5	202 704,5	34,5	792 771,4
2015	–373 516,0	73,3	352 980,4	26,7	726 496,4
2016	29 705,0	73,0	396 745,4	27,0	367 040,4
2017	168 752,8	72,4	515 460,6	27,6	346 707,8

Крім того, світовим банком опубліковано глобальне дослідження Doing Business-2018 та супроводжуючий його рейтинг щодо створених у 190 країнах світу умов для ведення бізнесу. Найгірший рейтинговий показник України в 2018 р., як і в 2017 р., – вирішення проблем неплатоспроможності (149 місце з-поміж 190 країн), яким досліджуються часові та фінансові витрати, а також кінцевий результат процесу вирішення питань неплатоспроможності підприємства [6]. Тому дослідження категорії банкрутства та шляхів його уникнення для підприємств національної економіки є актуальним.

Поняття «банкрутство» є як економічною, так і юридичною категорією. Згідно з Законом України «Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом», банкрутство – це визнана господарським судом неспроможність боржника відновити свою платоспроможність та задовольнити визнані судом вимоги кредиторів не інакше як через застосування ліквідаційної процедури [8]. В «Методичних рекомендаціях щодо застосування комерційними банками Закону України «Про банкрутство» (від 21 липня 1994 р.), банкрутство характеризується як неможливість юридичної особи (суб'єкта підприємницької діяльності) задовольнити вимоги кредиторів, повернути кредити банку та забезпечити обов'язкові платежі до бюджету у встановлений строк.

З економічної точки зору банкрутство є неспроможністю продовження суб'єктом своєї підприємницької діяльності внаслідок її економічної нерентабельності, безприбутковості. Суб'єкт підприємництва має стільки боргів перед кредиторами і зобов'язань перед бюджетом, що коли їх вимоги будуть пред'явлені у визначені для цього строки, то майна суб'єкта – активів у ліквідній формі – не вистачить для їх задоволення [1].

Існує багато моделей та методів прогнозування банкрутства, що дозволяють оцінювати і діагностувати ступінь платоспроможності підприємства. Дискримінантні методи набули широкого застосування для побудови економіко-математичних моделей прогнозування банкрутства та є методами багатовимірного статистичного аналізу, що належить до теорії розпізнавання

образів. Однією з найвідоміших дискримінантних моделей є універсальна модель українського дослідника О. Терещенка [9]. Проте вона не позбавлена недоліків і націлена більше на універсальність, ніж на практичну ефективність.

Іншою відомою моделлю прогнозування банкрутства українських підприємств є модель Матвійчука [5]. Перевагами моделі є значно вища точність діагностування банкрутства підприємства порівняно з іншими моделями. Серед недоліків варто відзначити виділення лише двох класів стану компанії, але з використанням дискримінантної моделі цього недостатньо для оцінювання реального фінансового положення.

Серед сучасних підходів прогнозування банкрутства існує підхід, який ґрунтується на використанні штучних нейронних мереж, що були створені для відтворення і моделювання структури мозку та здатності біологічних нервових систем навчатися і виправляти помилки [10]. Кожен нейрон подібної мережі взаємодіє лише із сигналами, які він періодично отримує, і сигналами, які він періодично надсилає іншим. Таким чином, генерується та виводиться результат (банкрут чи не банкрут). Для навчання нейронних мереж застосовують алгоритми двох типів: кероване (навчання з учителем) і некероване (навчання без вчителя). Найчастіше застосовується навчання з учителем. Більшість учених, які досліджували проблему прогнозування банкрутства, доходили висновку, що нейронні мережі більш точні, аніж класичні статистичні підходи [5].

Сьогодні антикризове управління є одним з найбільш активно використовуваних видів менеджменту, затребуваний часом і сучасним станом більшості вітчизняних підприємств, оскільки воно спрямоване на прогнозування фінансового стану та розробки і прийняття програми антикризового управління при ймовірності банкрутства.

Антикризове управління – це ефективний менеджмент, який дає можливість вивести підприємство з кризи [2]. Також антикризове управління – це сукупність заходів, спрямованих на досягнення чи відновлення платоспроможності, ліквідності, при-

бутковості і конкурентоспроможності підприємства і які здатні привести підприємство до фінансового оздоровлення [3].

Принципи антикризового управління зображені на рисунку 1.

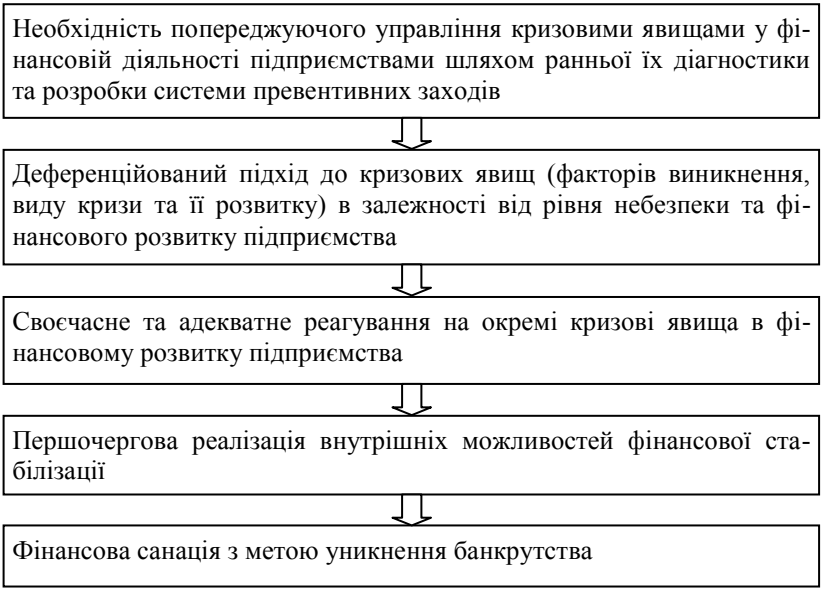

Рисунок 1 – Принципи антикризового управління, [сформовано за 4]

Ефективність антикризового управління забезпечується заходами, що покладені в його основу, результат застосування яких сприятиме виходу підприємства з кризового стану, відновлення його ефективної діяльності та недопущення виникнення кризових ситуацій в майбутньому.

Таким чином, вирішення завдання уникнення кризи на підприємстві й виходу його на траєкторію подальшого економічного зростання неможливе без підвищення ефективності стратегічних управлінських рішень.

Антикризове управління ґрунтується на глибокому аналізі фінансово-господарського стану підприємства та розробці анти-

кризових заходів, що дозволяє підприємству передбачити й уникнути банкрутство, а також підвищити ефективність його діяльності. Система оцінки критеріїв ефективності антикризового управління повинна визначати рівень якості, результативності і своєчасності досягнення цілей антикризового управління шляхом здійснення запланованих антикризових заходів та відновлення функціонування підприємства при дотриманні визначених критеріїв показників і обмежень.

Список використаних інформаційних джерел

1. Банкрутство підприємств в Україні: сутність та причини виникнення / [О. О. Ольшевська, В. І. Троян, І. С. Слюсаренко] // Международные конференции : Стратегії інноваційного розвитку економіки України проблеми, перспективи, ефективність. Секція 2. Економіка підприємства та маркетинг. – 2011. – С. 123–125.
2. Гук О. В. Антикризове управління як спосіб запобігання банкрутству підприємства [Електронний ресурс] / О. В. Гук // Економіка: реалії часу. Науковий журнал. – 2015. – № 6 (22). – С. 193–198.
3. Довгань Д. А. Антикризове управління як спосіб запобігання та упередження неплатоспроможності корпорації / Д. А. Довгань // Вісник Чернівецького торговельноекономічного інституту. Економічні науки. – 2013. – Вип. 3. – С. 152–156.
4. Єпіфанова І. М. Банкрутство підприємств: спектр невирішених проблем [Електронний ресурс] / І. М. Єпіфанова // Економіка: реалії часу. Науковий журнал. – 2017. – № 1 (29). – С. 55–63.
5. Матвійчук А. В. Нечіткі, нейромережеві та дискримінантні моделі діагностування можливості банкрутства підприємств / А. В. Матвійчук // Нейронечіткі технології моделювання в економіці. – 2013. – № 2. – С. 71–118.
6. Офіційна веб-сторінка Doingbusiness (Індекс умов ведення бізнесу) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.doingbusiness.org/rankings. – Назва з екрана.

7. Офіційний сайт Державної служби статистики України [Електронний ресурс] : Чистий прибуток (збиток) підприємств за видами економічної діяльності (2010–2017). – Режим доступу: https://ukrstat.org/uk/operativ/menu/menu_u/sze.htm. – Назва з екрана.
8. Про поновлення платоспроможності підприємства або визнання його банкрутом [Електронний ресурс] : Закон України № 2343-XII від 14.05.1992 р. з наступними змінами. – Режим доступу: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2343-12. – Назва з екрана.
9. Терещенко О. О. Фінансова санація та банкрутство підприємств : навч. посіб. / О. О. Терещенко. – Київ : КНЕУ, 2009. – 412 с.
10. Тимощук О. Л. Оцінювання ймовірності банкрутства підприємств за допомогою дискримінантного аналізу та нейронних мереж / О. Л. Тимощук, К. М. Дорундяк // Системні дослідження та інформаційні технології. – 2018. – № 2. – С. 22–34.

СПЕЦІАЛЬНІСТЬ ПУБЛІЧНЕ УПРАВЛІННЯ ТА АДМІНІСТРУВАННЯ

Освітня програма «Публічне адміністрування»

УДК 343.8:328.185(477)

ПОРУШЕННЯ ВИМОГ ФІНАНСОВОГО КОНТРОЛЮ ЯК ПІДСТАВА АДМІНІСТРАТИВНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ПУБЛІЧНИХ СЛУЖБОВЦІВ: ПРОЛЕМНІ ПИТАННЯ НОРМАТИВНОЇ РЕАЛІЗАЦІЇ ТА МОЖЛИВІ ВАРІАНТИ ЇХ ВИРІШЕННЯ

В. В. Бойко, *магістр спеціальності Публічне управління та адміністрування освітня програма «Публічне адміністрування»*
Г. В. Лаврик, *д. ю. н., професор – науковий керівник*

Анотація. Автором досліджено склад правопорушення, передбаченого ст. 1726 КУпАП, надано характеристику його елементів та поглиблено на цій основі доктринальні засади визначеної проблематики, зокрема детерміновано безпосередній об’єкт порушення вимог фінансового контролю.

Ключові слова: адміністративні правопорушення, запобігання корупції, фінансовий контроль.

Abstract. The author investigated the composition of the offense under Art. 1726 of the Code of Administrative Offenses of Ukraine, the characteristics of its elements are given and the doctrinal foundations of a certain problem are deepened on this basis, in particular the immediate object of violation of the requirements of financial control.

Key words: administrative offenses, prevention of corruption, financial control.

Постановка проблеми. Останнім часом одним з найбільш обговорюваних громадськістю питань є подання декларацій особами, уповноваженими на виконання функцій держави або місцевого самоврядування. У засобах масової інформації та мережі Інтернет ширяться відомості про очевидну недостовірність даних, що вказуються такими особами, а також численні факти неподання декларацій. Причина численних правопору-

шень у цій сфері вбачається в першу чергу у недосконалості законодавчого регулювання визначеної групи суспільних відносин.

Формулювання мети. З огляду на зазначене вважаємо за необхідне провести аналіз норм КУпАП, якими встановлюється відповідальність за порушення вимог фінансового контролю.

Виклад основного матеріалу дослідження. Відповідальність за невиконання вимог фінансового контролю передбачено статтею 1726, яку включено до глави 13-А КУпАП «Адміністративні правопорушення, пов'язані з корупцією». Згідно з ч. 1 ст. 1 ЗУ «Про запобігання корупції» правопорушення, пов'язане з корупцією – це діяння, що не містить ознак корупції, але порушує встановлені цим Законом вимоги, заборони та обмеження, вчинене особою, зазначеною у частині першій статті 3 цього Закону, за яке законом встановлено кримінальну, адміністративну, дисциплінарну та/або цивільно-правову відповідальність.

Корупція – це використання особою, зазначеною у частині першій статті 3 ЗУ «Про запобігання корупції», наданих їй службових повноважень чи пов'язаних з ними можливостей з метою одержання неправомірної вигоди або прийняття такої вигоди чи прийняття обіцянки/пропозиції такої вигоди для себе чи інших осіб або відповідно обіцянка/пропозиція чи надання неправомірної вигоди особі, зазначеній у частині першій статті 3 ЗУ «Про запобігання корупції», або на її вимогу іншим фізичним чи юридичним особам з метою схилити цю особу до протиправного використання наданих їй службових повноважень чи пов'язаних з ними можливостей. Відповідно, корупційне правопорушення – це таке діяння, що містить ознаки корупції, вчинене особою, зазначеною у частині першій статті 3 ЗУ «Про запобігання корупції», за яке законом встановлено кримінальну, дисциплінарну та/або цивільно-правову відповідальність.

На цій основі можна визначити, що за діяння, які пов'язані з протиправним використанням особою наданих їй службових повноважень або пов'язаних з ними можливостей з метою одержання неправомірної вигоди для себе чи інших осіб, адміністра-

тивні стягнення не накладаються, а передбачено більш суворий вид відповідальності – кримінальну.

Водночас КК України передбачено відповідальність не тільки за корупційні, але й за правопорушення, пов'язані із корупцією. Так, ст. 3661 КК України встановлено відповідальність за декларування недостовірної інформації 4. Критерієм відмежування правопорушення, передбаченого ст. 1726 КУпАП, від злочину за ст. 3661 КК є об'єктивна сторона.

Об'єктивна сторона першого виявляється у: 1) несвоєчасному поданні без поважних причин декларації особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування; 2) неповідомленні про відкриття валютного рахунка в установі банку-нерезидента особою, уповноваженою на виконання функцій держави або місцевого самоврядування; 3) несвоєчасному повідомленні про відкриття валютного рахунка в установі банку-нерезидента особою, уповноваженою на виконання функцій держави або місцевого самоврядування; 4) неповідомленні особою, уповноваженою на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, про суттєві зміни у майновому стані; 5) несвоєчасному повідомленні осо-бою, уповноваженою на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, про суттєві зміни у майновому стані; 6) поданні завідомо недостовірних відомостей у декларації особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, якщо такі відомості відрізняються від достовірних на суму від 100 до 250 прожиткових мінімумів для працездатних осіб.

Усі склади є формальними. Строки подання декларації визначаються положеннями ст. 45 ЗУ «Про запобігання корупції», з яких слідує, що несвоєчасне подання декларації за минулий рік має місце, коли її подано 1 квітня поточного року або пізніше – щодо осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, а також тих, які припиняють діяльність, пов'язану з виконанням функцій держави або місцевого самоврядування (останні подають декларації за період, не охоплений раніше поданими деклараціями, наступного року після припинення діяльності незважаючи на факт її припинення).

Окремо встановлено строки подання декларації для осіб, які претендують на зайняття посади, пов'язаної із виконанням функцій держави або місцевого самоврядування. Такими особами декларацію за минулий рік має бути подано до призначення або обрання на відповідну посаду. При цьому згідно з п. 8 ч. 1 ст. 25 ЗУ «Про державну службу» особа, яка бажає взяти участь у конкурсі на зайняття вакантної посади державного службовця, зобов'язана подати до конкурсної комісії декларацію особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, за минулий рік. Враховуючи, що відповідно до ч. 2 ст. 10 ЗУ «Про службу в органах місцевого самоврядування» про-ведення конкурсу при прийнятті на службу в органи місцевого самоврядування здійснюється в порядку, визначеному законодавством України про державну службу 8, норми чинного законодавства виключають можливість несвоєчасного подання декларації, вже після призначення або обрання на відповідну посаду державної служби або служби в органах місцевого самоврядування, оскільки її неподання є підставою для відмови в участі у конкурсі. Відповідно, осіб, які претендують на зайняття посади, виключено з переліку суб'єктів, яких може бути притягнуто до відповідальності за нормами ст. 1726 КУпАП та ст. 3661 КК України.

Поважними причинами пропуску строків подання декларації є перебування у відпустці у зв'язку з вагітністю та пологами або для догляду за дитиною, тимчасова непрацездатність, перебування за межами України, під вартою. Особи, що пропустили строк, зобов'язані подати декларацію за звітний рік до 31 грудня.

Щодо строків повідомлення про відкриття валютного рахунка в установі банку-нерезидента особою, уповноваженою на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, то вони визначаються відповідним Порядком, затвердженим Рішенням Національного агентства з питань запобігання корупції від 06.09.2016 № 20. Так, у разі відкриття суб'єктом декларування або членом його сім'ї валютного рахунка в установі банку-нерезидента суб'єкт декларування зобов'язаний письмово повідомити про це Національне агентство у десятиденний строк

з дня, коли суб'єкт декларування чи член його сім'ї відкрив зазначений валютний рахунок, або з дня, коли суб'єкту декларування стало відомо або повинно було стати відомо про відкриття зазначеного валютного рахунку членом його сім'ї. Суб'єкт декларування заповнює форму повідомлення про відкриття валютного рахунка в установі банку-нерезидента та надсилає повідомлення у вигляді паперового документа до Національного агентства засобами поштового зв'язку рекомендованим листом з повідомленням про вручення. Повідомлення також може бути надіслане через власний персональний електронний кабінет у вигляді сканованої копії чи фотозображення через мережу Інтернет з використанням програмних засобів Єдиного державного реєстру декларацій осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування.

Строки повідомлення про суттєві зміни у майновому стані особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, визначаються Формою повідомлення про суттєві зміни в майновому стані суб'єкта декларування, затвердженою Рішенням Національного агентства з питань запобігання корупції від 10.06.2016 № 3. Так, відповідний суб'єкт не пізніше ніж на десятий календарний день з дня отримання доходу або придбання майна зобов'язаний повідомити про це Національне агентство з питань запобігання корупції. При цьому під суттєвою зміною у майновому стані суб'єкта декларування розуміється отримання ним одноразового доходу або придбання майна на суму, яка перевищує 50 мінімальних заробітних плат, встановлених на 01 січня року, у якому подається повідомлення. Якщо вартість майна перевищує 50 мінімальних заробітних плат, але була сплачена частинами, то повідомлення про суттєві зміни в майновому стані подається після переходу права власності на таке майно. Дохід, який був нарахований, але не сплачений (не отриманий), не повідомляється.

Ч. 4 ст. 1726 КУпАП закріплює відповідальність за подання завідомо недостовірних відомостей у декларації особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування. Подібний склад закріплено ст. 3661 КК України.

Критерієм розмежування є розмір грошової суми, на яку задекларована інформація відрізняється від достовірних відомостей. Так, адміністративна відповідальність настає у разі, якщо такі відомості відрізняються від достовірних на суму від 100 до 250 прожиткових мінімумів для працездатних осіб, кримінальна – у разі, якщо на суму понад 250 прожиткових мінімумів для працездатних осіб. Слід також звернути увагу на те, що умисне неподання суб'єктом декларування декларації особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, є кримінально караним, – можливість накладення на винну особу за таке діяння адміністративного стягнення Законом не передбачена. Таким чином, КК України закріплено лише два склади кримінально карних діянь у сфері фінансового контролю – умисне неподання суб'єктом декларування декларації, а також подання суб'єктом декларування завідомо недостовірних відомостей у декларації, якщо такі відомості відрізняються від достовірних на суму понад 250 прожиткових мінімумів для працездатних осіб. Суб'єкт відповідальності є спеціальним – особи, уповноважені на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, які згідно з вимогами ч. 1 та ч. 2 ст. 45 ЗУ «Про запобігання корупції» виступають суб'єктами декларування.

Встановлено, що обов'язок подання декларацій покладається на таких суб'єктів:

а) Президент України, Голова Верховної Ради України, його Перший заступник та заступник, Прем'єр-міністр України, Перший віце-прем'єр-міністр України, віце-прем'єр-міністри України, міністри, інші керівники центральних органів виконавчої влади, які не входять до складу Кабінету Міністрів України, та їх заступники, Голова Служби безпеки України, Генеральний прокурор, Голова Національного банку України, Голова та інші члени Рахункової палати, Уповноважений Верховної Ради України з прав людини, Голова Верховної Ради Автономної Республіки Крим, Голова Ради міністрів Автономної Республіки Крим;

б) народні депутати України, депутати Верховної Ради Автономної Республіки Крим, депутати місцевих рад, сільські, селищні, міські голови;

в) державні службовці, посадові особи місцевого самоврядування;

г) військові посадові особи Збройних Сил України, Державної служби спеціального зв'язку та захисту інформації України та інших утворених відповідно до законів військових формувань, крім військовослужбовців строкової військової служби;

ґ) судді, судді Конституційного Суду України, Голова, заступник Голови, члени, інспектори Вищої ради правосуддя, посадові особи секретаріату Вищої ради правосуддя, Голова, заступник Голови, члени, інспектори Вищої кваліфікаційної комісії суддів України, посадові особи секретаріату цієї Комісії, посадові особи Державної судової адміністрації України, присяжні (під час виконання ними обов'язків у суді);

д) особи рядового і начальницького складу державної кримінально-виконавчої служби, податкової міліції, особи начальницького складу органів та підрозділів цивільного захисту, Державного бюро розслідувань, Національного антикорупційного бюро України;

е) посадові та службові особи органів прокуратури, Служби безпеки України, Державного бюро розслідувань, Національного антикорупційного бюро України, дипломатичної служби, державної лісової охорони, державної охорони природно-заповідного фонду, центрального органу виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізацію державної податкової політики та державної політики у сфері державної митної справи;

є) члени Національного агентства з питань запобігання корупції;

ж) члени Центральної виборчої комісії;

з) поліцейські;

и) посадові та службові особи інших державних органів, органів влади Автономної Республіки Крим;

і) члени державних колегіальних органів;

ї) посадові особи юридичних осіб публічного права, окрім зазначених вище, які для цілей ЗУ «Про запобігання корупції» прирівнюються до осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування.

Зміст ч. 5 ст. 45 ЗУ «Про запобігання корупції» дає змогу конкретизувати перелік суб'єктів, що входять до останньої категорії осіб із зазначених, зокрема це: керівники закладів охорони здоров'я центрального, обласного, районного, міського (міст обласного значення, міст Києва та Севастополя) рівня; керівники вищих навчальних закладів та їх заступники; президенти Національної академії наук України та національних галузевих академій наук, перші віце-президенти, віце-президенти та головні учені секретарі Національної академії наук України та національних галузевих академій наук, інші члени Президії Національної академії наук України та президій національних галузевих академій наук, обрані загальними зборами Національної академії наук України та національних галузевих академій наук відповідно, керівники науково-дослідних інститутів та інших наукових установ 14. Суб'єктивна сторона правопорушення визначається ставленням до наслідків і характеризується наявністю вини у формі прямого чи непрямого умислу 15. Провівши аналіз об'єктивної сторони, суб'єкта та суб'єктивної сторони, можемо звернутися до найскладнішого питання в межах визначеної проблематики – об'єкта правопорушення. Складнощі у його детермінації пов'язані із тим, що натепер назва глави 13-А КУпАП викладена в редакції ЗУ «Про запобігання корупції» від 14.10.2014. До того ця глава мала назву «Адміністративні корупційні правопорушення» та, відповідно, закріплювала інший перелік діянь, за які особи, винні у їх вчиненні, притягувалися до адміністративної відповідальності. До моменту закріплення законодавцем нового розподілу правопорушень на корупційні та пов'язані із корупцією об'єкт адміністративного делікту за ст. 1726 визначався як суспільні відносини у сфері державного управління, а також у сфері запобігання та протидії корупції.

Висновки. Спираючись на все викладене вище, пропонуємо родовий об'єкт правопорушень, передбачених главою 13-А КУпАП, визначити як суспільні відносини у сфері забезпечення дотримання вимог, заборон та обмежень, встановлених ЗУ «Про запобігання корупції», особами, уповноваженими на виконання

функцій держави або місцевого самоврядування. У свою чергу, безпосереднім об'єктом недотримання вимог фінансового контролю є суспільні відносини у сфері декларування доходів осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування.

Список використаних інформаційних джерел

1. Про запобігання корупції : Закон України від 14.10.2014 № 1700-VII // Відомості Верховної Ради. – 2014. – № 49. – Ст. 2056.
2. Кримінальний кодекс України : Закон України від 05.04.2001 № 2341-III // Відомості Верховної Ради України. – 2001. – № 25–26. – Ст. 131.
3. Кодекс України про адміністративні правопорушення : Закон України від 07.12.1984 № 8073-X // Відомості Верховної Ради Української РСР. – 1984. – Додаток до № 51. – Ст. 1122.
4. Про державну службу : Закон України від 10.12.2015 № 889-VIII // Відомості Верховної Ради. – 2016. – № 4. – Ст. 43.
5. Про службу в органах місцевого самоврядування : Закон України від 07.06.2001 № 2493-III // Відомості Верховної Ради України. – 2001. – № 33. – Ст. 175.
6. Методичні рекомендації щодо заповнення декларації про майно, доходи, витрати і зобов'язання фінансового характеру особами, уповноваженими на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, та іншими особами [Електронний ресурс] // Видання «Держслужбовець», 2016. – Режим доступу: http://dpa.court.gov.ua. – Назва з екрана.
7. Про затвердження Порядку інформування Національного агентства з питань запобігання корупції про відкриття валютного рахунка в установі банку-нерезидента та внесення зміни до Порядку формування, ведення та оприлюднення (надання) інформації Єдиного державного реєстру декларацій осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування [Електронний ресурс] : Рішення Національного агентства з питань запобігання корупції від 06.09.2016 № 20. – Режим доступу: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z1366-16. – Назва з екрана.

8. Про затвердження Форми повідомлення про суттєві зміни в майновому стані суб'єкта декларування [Електронний ресурс] : Рішення Національного агентства з питань запобігання корупції від 10.06.2016 № 3. – Режим доступу: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/z0961-16. – Назва з екрана.
9. Відповідальність за порушення вимог фінансового контролю [Електронний ресурс] : стаття. – Режим доступу: http://omr.gov.ua/ru/administration/suvorovska/58049. – Назва з екрана.
10. Науково-практичний коментар Кодексу України про адміністративні правопорушення [Електронний ресурс] / Р. А. Калюжний, А. Т. Комзюк, О. О. Погрібний. – Режим доступу: http://pidruchniki.com/1391071950261/pravo/porushennya_vimog_finansovogo_kontrolyu. – Назва з екрана.

УДК 343.8:328.185(477)

НЕЗАКОННЕ ВИКОРИСТАННЯ ІНФОРМАЦІЇ, ЩО СТАЛА ВІДОМА ОСОБІ У ЗВЯЗКУ З ВИКОНАННЯМ СЛУЖБОВИХ ПОВНОВАЖЕНЬ, ЯК ПІДСТАВА АДМІНІСТРАТИВНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ПУБЛІЧНИХ СЛУЖБОВЦІВ

І. В. Журавель, *магістр спеціальності Публічне управління та адміністрування освітня програма «Публічне адміністрування»*
Г. В. Лаврик, *д. ю. н., професор – науковий керівник*

Анотація. У статті проаналізовані положення чинного законодавства України, які регулюють питання адміністративної відповідальності публічних службовців за вчинення правопорушень, пов'язаних із незаконним використанням інформації, що стала відома особі у зв'язку з виконанням службових повноважень.

Ключові слова: публічний службовець, інформація, службова інформація, незаконне використання інформації, корупція, суб'єкт правопорушення, адміністративне правопорушення, адміністративна відповідальність.

Abstract. The article analyzes the provisions of the current legislation of Ukraine, which regulate the issues of administrative

liability of public servants for committing offenses related to the illegal use of information, which became known to the person in connection with the exercise of official authority.

Key words: public official, information, official information, illegal use of information, corruption, the subject of the offense, an administrative offense, administrative responsibility.

Постановка проблеми. Вступаючи на публічну службу, особа має свідомо й добровільно прийняти встановлені законодавством антикорупційні обмеження й заборони, мета яких – забезпечення прозорого й ефективного функціонування інституцій публічної служби, встановлення правових бар'єрів перед можливими зловживаннями публічних службовців, створення умов для належного виконання посадових обов'язків. До таких належить заборона незаконного використання інформації, яка стала відома у зв'язку з виконанням публічним службовцем посадових повноважень. Сьогодні проблеми етичного і правового тлумачення цієї заборони, а також встановлення адміністративної відповідальності за вчинення правопорушення, пов'язаного з незаконним використанням службової інформації, є особливо актуальними.

Аналіз основних досліджень і публікацій. Питання адміністративної відповідальності публічних службовців за вчинення правопорушень, пов'язаних із незаконним використанням інформації, що стала відома особі у зв'язку з виконанням службових повноважень, досі мало досліджене у вітчизняній юридичній науці. У контексті антикорупційного законодавства його розглянув М. Хливнюк [5, 6]. Характеристику предмета адміністративного правопорушення, пов'язаного з корупцією, – інформації, що стала відома особі у зв'язку з виконанням службових обов'язків, здійснили З. Загиней, Р. Гречанюк [2] та ін.

Формулювання мети. Метою статті є кваліфікація поняття та ознаки правопорушення, пов'язаного незаконним використанням інформації, що стала відома особі у зв'язку з використанням службових повноважень публічного службовця.

Виклад основного матеріалу дослідження. Перелік адміністративних корупційних правопорушень та санкцій, які застосовуються за їх вчинення, передбачені главою 13-А КпАП «Адмі-

ністративні правопорушення, пов'язані з корупцією». Відповідно, ст. 172-8 КпАП одним із таких правопорушень визначає незаконне використання інформації, що стала відома особі у зв'язку з виконанням службових повноважень. Утім аналіз Закону України «Про запобігання корупції» дозволяє говорити про те, що в ньому «фактично не передбачено обов'язок для всіх суб'єктів, зазначених у п. 1 ч. 1 ст. 3 цього Закону не розголошувати або в інший спосіб не використовувати або в інший спосіб не використовувати у своїх інтересах інформацію, яка стала відома у зв'язку з виконанням службових повноважень» [2, с. 96].

Згідно з Правилами етичної поведінки, встановленими Законом України «Про запобігання корупції» особи, уповноважені на виконання функцій держави та місцевого самоврядування, не розголошують і не використовують в інший спосіб конфіденційну та іншу інформацію з обмеженим доступом, що стала їм відома у зв'язку з виконанням службових повноважень та професійних обов'язків, крім випадків, установлених законом. Така заборона поширюється і на публічних службовців після припинення діяльності, пов'язаної з виконанням функцій держави, місцевого самоврядування.

Предметом правопорушення, передбаченого у ст. 172-8 КУпАП, може бути лише інформація з обмеженим доступом.

Відповідно до ч. 1 ст. 1 Закону України «Про інформацію» інформацію слід тлумачити як будь-які відомості та/або дані, що можуть бути збережені на матеріальних носіях або відображені в електронному вигляді. До інформації з обмеженим доступом належить: конфіденційна (доступ до якої обмежений фізичною чи юридичною особою, крім суб'єктів владних повноважень, та яка може поширюватися у визначеному ними порядку за їхнім бажанням відповідно до передбачених ними умов), таємна (яка місить державну, професійну, банківську таємницю, таємницю досудового розслідування тощо), службова (яка міститься в документах суб'єктів владних повноважень, що становлять внутрівідомчу службову кореспонденцію, доповідні записки, рекомендації щодо розробки напряму діяльності установи або здійсненням контрольних, наглядових функцій органами державної влади, процесом прийняття рішень і передують публічному обгово-

ренню чи прийняттю рішень; зібрана в процесі оперативно-розшукової, контррозвідувальної діяльності, у сфері оборони держави, яку не внесено до державної таємниці). Перелік відомості, що є службовою інформацією, складають органи державної влади, органи місцевого самоврядування, інші суб'єкти владних повноважень (для прикладу див.: Перелік відомостей, що становлять службову таємницю у Міністерстві юстиції України, наказ Міністерства юстиції України від 08.06.2011 № 153/5).

Суб'єктами вчинення проступку за статтею 172-8 є особи, уповноважені на виконання функцій держави та місцевого самоврядування або прирівняні до них особи, а також особи, які постійно або тимчасово обіймають посади, пов'язані з виконанням організаційно-розпорядчих чи адміністративно-господарських обов'язків, або спеціально уповноважені на виконання таких обов'язків у юридичних особах приватного права. У разі вчинення такого правопорушення у сфері спортивних змагань суб'єктами є спортсмени, допоміжний спортивний персонал, посадові особи у сфері спорту.

Протоколи про адміністративні правопорушення, передбачені статтею 172-8, мають право складати уповноважені посадові особи органів внутрішніх справ (Національної поліції), органів Служби безпеки України та прокурор. Такий протокол разом з іншими матеріалами у триденний строк з моменту його складання має бути надісланий до місцевого загального суду за місцем вчинення корупційного правопорушення. Протокол про вчинення адміністративного корупційного правопорушення також повинен бути надісланий до органу державної влади, органу місцевого самоврядування, керівникові підприємства, установи чи організації, де працює особа, котра притягається до відповідальності.

Незаконне розголошення або використання в інший спосіб особою у своїх інтересах інформації, яка стала їй відома у зв'язку виконанням службових повноважень, тягне за собою накладення штрафу від ста до ста п'ятдесяти неоподаткованих мінімумів доходів громадян.

Висновки. Отже, предметом адміністративного правопорушення, пов'язаного з корупцією, передбаченого у ст. 172-8 КУпАП

є інформація, отримана особою під час виконання нею службових повноважень. КУпАП передбачено притягення до відповідальності за незаконне використання інформації, що стала відома особі у зв'язку з виконанням службових повноважень..

Список використаних інформаційних джерел

1. Відповідальність за корупційні правопорушення : навч. посіб. / Є. О. Алісов, В. В. Мартиновський, В. Я. Настюк, О. М. Шевчук. – Харків : Юрайт, 2017. – 168 с.
2. Загиней З. Інформація, що стала відома особі у зв'язку з виконанням службових обов'язків, як предмет адміністративного правопорушення, пов'язаного з корупцією (стаття 172-8 КУпАП) / З. Загиней, Р. Гречанюк // Вісник Національної академії прокуратури України. – 2017. – № 4 (50). – С. 96–103.
3. Запобігання корупції : підручник / [Б. М. Головкін, В. Ф. Оболенцев, М. В. Романов та ін.] ; за заг. ред. Б. М. Головкіна. – Харків : Право, 2010. – 296 с.
4. Кодекс України про адміністративні правопорушення : Закон України від 07.12.1984 р., № 8073-X.
5. Настільна книга детектива, прокурора, судді: коментар антикорупційного законодавства / за ред. М. І. Хавронюка. – Київ : Дакор, 2016. – 496 с.
6. Науково-практичний коментар до Закону України «Про запобігання корупції» / наук. ред. М. І. Хавронюк. – Київ : Ваіте, 2018. – 472 с.
7. Про запобігання корупції : Закон України від 14.10.2014 № 1700-VII // Відом. Верховної Ради України. – 2014. – № 49. – Ст. 2056.
8. Про доступ до публічної інформації : Закон України від 13.01.2011 № 2939-VI // Відом. Верховної Ради України. – 2011. – № 32. – Ст. 314.
9. Романов М.В. Основні засади запобігання корупції / М. В. Романов. – Харків : Права людини, 2017. – 176 с.
10. Сметаніна Н. В. Небезпечні наслідки корупції для особи, держави та суспільства / Н. В. Сметаніна // Право і суспільство. – 2017. – № 4, ч. 2. – С. 62–165.

УДК 343.8:328.185(477)

ПОРУШЕННЯ ОБМЕЖЕНЬ ЩОДО ОДЕРЖАННЯ ПОДАРУНКІВ ЯК ПІДСТАВА АДМІНІСТРАТИВНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ПУБЛІЧНИХ СЛУЖБОВЦІВ: ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ НОРМАТИВНОЇ РЕАЛІЗАЦІЇ ТА МОЖЛИВІ ВАРІАНТИ ЇХ ВИРІШЕННЯ

А. В. Ковпак, *магістр спеціальності Публічне управління та адміністрування освітня програма «Публічне адміністрування»*
Г. В. Лаврик, *д. ю. н., професор – науковий керівник*

Анотація. У цій статті визначається поняття подарунка. Надається характеристика забороненому, обмеженому та дозволеному подарункові як елементам змішаної моделі правового регулювання. Здійснюється аналіз оціночних положень, що містяться в чинному законодавстві України. Висвітлюється проблематика відмежування подарунка від інших подібних явищ, а також зазначається наявність нормативної неврегульованості даної сфери. Звертається увага на необхідність вирішення цих недосконалостей у нормативно-правових актах України та на способи їх подолання.

Ключові слова: подарунок, публічні службовці, заборона, обмеження, дозвіл, неправомірна вигода.

Abstract. This article determines the concept of a gift. It characterizes the forbidden, restricted and settled gift as elements of a mixed model of the legal regulation. It analyzes the evaluation positions contained in the current legislation. The problem of delimitation of a gift from other similar phenomena is highlighted, as well as the presence of normative non-regulation of this sphere. The attention applies to the necessity of decision of these imperfections in the normatively legal acts of Ukraine and the ways of their overcoming.

Key words: gift, public servants, prohibition, restriction, permission, illegal benefit.

Постановка проблеми. Статистичні показники свідчать про те, що загальна кількість протоколів за ст. 172-7 КУпАП, спря-

мованих до суду НАЗК, становить понад 74 %, за ст. 172-6 КУпАП – близько 22 %, за ст. 172-4 і ст. 172-5 КУпАП – лише 2,8 % та 1,2 % [1]. Ці результати вказують на проблеми в розумінні та реалізації норм, які закладені законодавцем та відносяться до обмежень щодо одержання подарунків публічними службовцями.

Аналіз основних досліджень і публікацій. Підґрунтям для написання цієї статті стали наукові роботи Т. Коломоєць, П. Лютікова, Р. Кукурудз, В. Іванцова, С. Рощупкіна, А. Титка та інших.

Формулювання мети. На підставі дослідження встановити чіткий перелік прогалин, колізій, узагальнень в положеннях законодавства у сфері запобігання корупції, які ускладнюють застосування ст. 172-5 КУпАП до публічних службовців, та визначити шляхи їх вирішення.

Виклад основного матеріалу дослідження. Законом України «Про запобігання корупції» визначається, що подарунком є грошові кошти або інше майно, переваги, пільги, послуги, нематеріальні активи, які надають/одержують безоплатно або за ціною, нижчою мінімальної ринкової.

Складові частини цього поняття мають своє визначення в ЦК України, Законі України «Про захист прав споживачів» та МСБО 38, за виключенням термінів «перевага» і «пільга». Разом з тим, під пільгами зазвичай розуміють повне або часткове звільнення від виконання встановлених правил, обов'язків, визначених законами, або полегшення умов їх виконання (податкові, соціальні пільги тощо). Згідно зі Словником української мови під перевагою розуміється виключне, особливе право на що-небудь, привілеї.

Аналізом норм антикорупційного, цивільного, сімейного, податкового та іншого законодавства, встановлено, що термін «подарунок» має спільні ознаки з іншими термінами [2]. Такими як: неправомірна вигода, дарунок, безоплатна (безповоротна) фінансова допомога, додаткове благо, благодійна допомога, гуманітарна допомога та інші.

У ст. 23 Закону України «Про запобігання корупції» законодавець одночасно закріплює три моделі врегулювання відповідних відносин, а саме: заборону, обмеження та дозвіл подарунків для публічних службовців. Так, ч. 1 ст. 23 цього Закону передбачає, що публічним службовцям забороняється безпосередньо або через інших осіб вимагати, просити, одержувати подарунки для себе чи близьких їм осіб від юридичних або фізичних осіб: 1) у зв'язку із здійсненням такими особами діяльності, пов'язаної із виконанням функцій держави або місцевого самоврядування; 2) якщо особа, яка дарує, перебуває в підпорядкуванні такої особи. Отже, наявність будь-якої з визначених ознак зумовлює заборонний характер подарунка й унеможливлює його отримання публічним службовцем. Заборона передбачає саме безумовну неможливість поведінки особи, а тому не містить будь-яких підстав для суб'єктивного розсуду щодо тлумачення правових приписів, їх застосування. Ця модель є найбільш зрозумілою для всіх можливих суб'єктів правовідносин, простою в застосуванні та являється ефективним засобом запобігання корупції в усіх її проявах.

Водночас аналіз ч. 2 ст. 23 цього Закону свідчить про те, що законодавець одночасно пропонує й іншу модель урегулювання відносин, пов'язаних із подарунками для публічних службовців, закріплюючи засади т. зв. «дозволених подарунків у разі дотримання певних умов» [3], формуючи тим самим «тематичний понятійний ряд», а саме: «дозволені подарунки», «дозволені подарунки в разі дотримання умов», «заборонені подарунки» [4]. Публічні службовці можуть приймати подарунки, які відповідають загальновизнаним уявленням про гостинність, крім випадків, передбачених частиною першою цієї статті, якщо вартість таких подарунків не перевищує один прожитковий мінімум для працездатних осіб, встановлений на день прийняття подарунка, одноразово, а сукупна вартість таких подарунків, отриманих від однієї особи (групи осіб) протягом року, не перевищує двох прожиткових мінімумів, встановлених для працездатної особи на 1 січня того року, в якому прийнято подарунки.

Передбачене цією частиною обмеження щодо вартості подарунків не поширюється на подарунки, які: 1) даруються близькими особами; 2) одержуються як загальнодоступні знижки на товари, послуги, загальнодоступні виграші, призи, премії, бонуси [5].

Аналіз вищезазначеної частини ст. 23 цього Закону вказує, що межі відповідної поведінки визначені, однак дещо специфічно, з підґрунтям для прояву суб'єктивного розсуду особи в процесі тлумачення та застосування правових норм.

Питання виникають й щодо ознак «дозволеного подарунка»: «відповідність подарунка загальновизнаним уявленням про гостинність». Закріплення такого формулювання з оціночними поняттями безпосередньо створює передумови для різних підходів до їх тлумачення й застосування в кожному конкретному випадку [6].

Формулюванню «у зв'язку із здійсненням такими особами діяльності, пов'язаної із виконанням функцій держави або місцевого самоврядування» може бути надано цілком різне трактування. При цьому будь-якого роз'яснення щодо його змісту не надано жодними нормативно-правовими приписами чи положеннями рекомендаційного характеру.

Деякі підходи до трактування обмеження щодо одержання подарунку «у зв'язку із здійсненням такими особами діяльності, пов'язаної із виконанням функцій держави або місцевого самоврядування» може використовуватися у якості правового засобу уникнення кримінальної відповідальності за отримання неправомірної вигоди (ст. 368 КК України), адже поняття неправомірної вигоди є майже ідентичним стосовно поняття подарунку.

Висновки. Таким чином, через велику кількість понять, що схожі за своїми ознаками з подарунком, у зв'язку з використання законодавцем оціночних понять у визначенні обмеження щодо одержання подарунків та відсутністю детальної реалізації процедурних засад дотримання правових приписів необхідно чітко визначити всю термінологію, яка пов'язується з подарунком, або впровадити тільки заборонну модель правового врегулювання, визначивши тим самим абсолютно зрозумілі правила поведінки.

Список використаних інформаційних джерел

1. Моніторинговий звіт щодо ефективності реалізації Національним агентством з питань запобігання корупції у 2016–2018 роках адміністративно-юрисдикційної функції в частині протидії адміністративним правопорушенням, які пов'язані з корупцією (станом на 1 червня 2018 року) [Електронний ресурс]. Режим доступу: http://pravo.org.ua/img/books/files/1531464560dudorov_nazk_report.pdf (дата звернення: 25.10.2019). – Назва з екрана.
2. Рекомендації для працівників органів прокуратури з питань застосування антикорупційного законодавства в частині обмеження щодо одержання подарунків, м. Київ 2018 р., [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://www.gp.gov.ua/ua/adminkor.html?_m=publications&_t=rec&id=252776&download_af=2888 (дата звернення: 25.10.2019). – Назва з екрана.
3. Коломоєць Т. О. Обмеження щодо одержання подарунків публічними службовцями: деякі дискусійні питання нормативного закріплення у законодавстві України / Т. О. Коломоєць, П. С. Лютіков // Підприємництво, господарство і право. 2017 р. № 12. – 14–18 с.
4. Коломоєць Т. О. Поняття «подарунок» у вітчизняному антикорупційному законодавстві: питання нормативного визначення та видового розмаїття. Інтеграція юридичної науки і практики як основа сталого розвитку вітчизняного законодавства / Т. О. Коломоєць // Матеріали міжнародної науково-практичної конференції. м. Дніпро. 2017 р. – 56–60 с.
5. Про запобігання корупції [Електронний ресурс] : Закон України від 14.10.2014 № 1700-VII. – Режим доступу: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1700-18 (дата звернення: 25.10.2019). – Назва з екрана.
6. Коломоєць Т. О. Подарунки для публічних службовців в Україні: заборона, обмеження чи дозвіл як оптимальна модель правового регулювання / Т. О. Коломоєць, Р. О. Кукурудз. – 2018 р. № 1. – 92–96 с.

УДК 343.8:328.185(477)

ПОРУШЕННЯ ОБМЕЖЕНЬ ЩОДО СУМІЩЕННЯ І СУМІСНИЦТВА З ІНШИМИ ВИДАМИ ДІЯЛЬНОСТІ ЯК ПІДСТАВА АДМІНІСТРАТИВНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ПУБЛІЧНИХ СЛУЖБОВЦІВ: ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ НОРМАТИВНОЇ РЕАЛІЗАЦІЇ ТА МОЖЛИВІ ВАРІАНТИ ЇХ ВИРІШЕННЯ

М. П. Коломієць, *магістр спеціальності Публічне управління та адміністрування освітня програма «Публічне адміністрування»*
Г. В. Лаврик, *д. ю. н., професор – науковий керівник*

Анотація. У статті розглядаються ознаки порушення обмежень щодо сумісництва і суміщення з іншими видами діяльності як адміністративні правопорушення, пов’язані з корупцією.

Ключові слова: суміщення, сумісництво, обмеження, порушення обмежень, публічні службовці, корупція.

Abstract. This article addresses the signs of violations of concurrency and reconciliation with other activities as corruption-related administrative offenses.

Keywords: reconciliation, concurrence, restriction, violation of restrictions, public servants, corruption.

Постановка проблеми. При вступі на публічну службу, крім ряду прав і обов’язків, особа добровільно й свідомо покладає на себе встановлені законодавством антикорупційні обмеження й заборони, що пов’язано з особливостями реалізації державних функцій і виконання службових повноважень. Сьогодні особливої актуальності набирає проблема обмеження під час перебування на публічній службі сумісництва і суміщення з іншими видами діяльності.

Аналіз основних досліджень і публікацій. Порушення обмежень щодо сумісництва і суміщення з іншими видами діяльності публічних службовців розглядали В. Мартиновський, В. Настюк, О. Литвинов, Д. Усов, К. Бугайчук, О. Безпалова, О. Джафарова, В. Іванцов, С. Шатрава, М. Хавронюк, Р. Максимович, І. Пастух, Н. Корчак, Я. Корчак.

Формулювання мети. З'ясувати проблемні питання нормативної реалізації адміністративної відповідальності публічних службовців за порушення обмежень щодо сумісництва і суміщення з іншими видами діяльності.

Виклад основного матеріалу дослідження. Одним із проблемних питань реалізації антикорупційного законодавства є обмеження щодо здійснення публічними службовцями сумісництва і суміщення окремих видів діяльності.

Відповідно до ст. 105 Кодексу Законів про працю України, «сумісництво» – це виконання працівником, крім своєї основної, іншої регулярної оплачуваної роботи на умовах трудового договору у вільний від основної роботи час на тому ж або іншому підприємстві, в установі, організації або в громадянина (підприємця, приватної особи) за наймом [4]. Виокремлюються зовнішнє (якщо працівник працює на двох підприємствах, де одне є основним місцем роботи, а інше – додатковим) і внутрішнє сумісництво (якщо працівник виконує роботу у вільний від основної роботи час на одному й тому ж підприємстві). Тобто особа може реалізувати свої трудові права і творчі здібності у вільний від основної роботи час, на неї поширюються всі соціальні гарантії.

Проте на працівників державних підприємств, державних службовців, співробітників правоохоронних органів, прокуратури й нотаріату законодавець встановлює обмеження на роботу за сумісництвом.

У ч. 5 ст. 32 Закону України «Про державну службу» і ст. 25 Закону України «Про запобігання корупції» передбачені заборони для осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, щодо сумісництва і суміщення з окремими видами діяльності.

Глава 13-А КУпАП з-поміж складів адміністративних правопорушень, пов'язаних із корупцією, виокремлює «порушення обмежень щодо сумісництва та суміщення з іншими видами діяльності» (ч. 1 ст. 172). Встановлено відповідальність за:

– порушення особою встановлених законом обмежень щодо зайняття іншою оплачуваною діяльністю (крім викладацької,

наукової або творчої діяльності, медичної та суддівської практики, інструкторської практики зі спорту) або підприємницькою діяльністю;

– порушення особою встановлених законом обмежень щодо входження до складу правління, інших виконавчих чи контрольних органів, чи наглядової ради підприємства чи організації, що має на меті одержання прибутку (крім випадків, коли особа здійснює функції з управління акціями (частками, паями), що належать державі чи територіальній громаді, та представляє інтереси держави чи територіальної громади в раді (спостережній раді), ревізійній комісії господарської організації) [5].

Керівники державних підприємств, установ, організацій, їхні заступники, керівники структурних підрозділів державних підприємств, установ, організацій (цехів, відділів, лабораторій тощо) та їхні заступники не мають права працювати за сумісництвом (за винятком наукової, викладацької, медичної і творчої діяльності). Ці обмеження й заборони не є абсолютними: вони не стосуються депутатів місцевих рад, крім тих, що виконують свої повноваження на постійній основі, а також членів Вищої ради юстиції, за винятком тих, котрі працюють там на постійній основі, народних засідателів і присяжних. Такі особи можуть працювати за сумісництвом у робочі дні – не більше 4 годин на день (п. 2 Постанови Кабінету Міністрів України від 03.04.1993 р. № 245 «Про роботу за сумісництвом працівників державних підприємств, установ та організацій»), у вихідні – повний робочий день, при цьому загальна тривалість їхньої роботи за сумісництвом упродовж місяця не має перевищувати половини місячної норми робочого часу.

Суміщення професій (посад) – це виконання працівниками на тому ж підприємстві, в установі, організації поряд з своєю основною роботою, обумовленою трудовим договором, додаткової роботи за іншою професією (посадою) (ч. 2 ст. 21 КЗпПУ). Як і у випадку з сумісництвом, заборона щодо суміщення для публічних службовців не поширюється на викладацьку, наукову і творчу діяльність, медичну, інструкторську та спортивну практики.

Проте антикорупційне законодавство не роз'яснює сутність дозволених для цієї категорії осіб видів діяльності. Досі не визначене, наприклад, поняття «викладацька діяльність». Правозастосовча практика трактує її як педагогічну діяльність (без виховної роботи) і звертається до її дефініцій в освітньому законодавстві, передусім Законах України «Про освіту», «Про загальну середню освіту», «Про вищу освіту», «Про наукову і науково-технічну діяльність», «Про професійно-технічну освіту». Як зазначає в науково-практичному коментарі до Закону України «Про засади запобігання і протидії корупції» М. Хавронюк, викладацька діяльність – це «діяльність особи як викладача тієї чи іншої навчальної дисципліни в освітньому закладі, що полягає в читанні лекцій, проведенні семінарів, практичних та інших занять, гуртків, секцій тощо, веденні уроків» [9, с. 245]. Р. Максимович вважає, що це «вид інтелектуальної і творчої діяльності, що спрямована на одержання, поширення, використання нових знань, фахових навичок, їх практичне застосування» [8, с. 196]. Натомість деякі практики, зокрема в суді, до викладацької діяльності відносять сучасні освітні технології (тренінги, модерації, фасилітації, дистанційне навчання [11], з чим не згоджуються О. Литвинов та Д. Усов [7], слушно вважаючи їх лазівками для порушників обмеження щодо сумісництва видів діяльності – публічних службовців.

Поняття «наукова діяльність». «творча діяльність» та «медична діяльність» розтлумачені у Законах України «Про наукову і науково-технічну діяльність», «Про професійних творчих працівників та творчі спілки» і Ліцензійних умовах провадження господарської діяльності з медичної практики (див. Наказ № 49 Міністерства охорони здоров'я України від 02 лютого 2011 року). А от поняття «суддівська та інструкторська практика із спорту» не мають дефініції в законодавстві і лише вказуються як форми спортивно-тренувальної діяльності (Положення № 2061 Кабінету Міністрів України про спеціалізований навчальний заклад спортивного профілю від 05 листопада 1999 року). Така невизначеність може уможливити корупційні дії пу-

блічних службовців щодо сумісництва й суміщення інших видів діяльності.

Зауважимо, що за порушення обмежень щодо сумісництва та суміщення з іншими видами діяльності ст. 172 (4) КУпАП установлена відповідальність у вигляді штрафу та конфіскації отриманого доходу чи винагороди. «У разі повторного вчинення особою зазначених правопорушень протягом року після застосування адміністративного стягнення передбачена відповідальність у вигляді штрафу, конфіскації отриманого доходу чи винагороди та позбавлення права обіймати посади або займатися певною діяльністю строком на один рік» [див. 3, с. 19].

Висновки. Отже, серед превентивних механізмів запобігання корупції в Україні виокремлюються обмеження щодо сумісництва та суміщення з іншими видами діяльності публічних посадовців. Обмеження щодо сумісництва та суміщення з іншими видами діяльності передбачені статтею 25 Закону України «Про запобігання корупції». Відповідальність за порушення встановлених антикорупційним законом обмежень щодо сумісництва і суміщення з іншими видами діяльності передбачена ст. 172-4 КУпАП.

Список використаних інформаційних джерел

1. Про державну службу [Електронний ресурс] : Закон України від 10.12.2015 № 889-VIII (із змінами і доповненнями). – Режим доступу: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/889-19. – Назва з екрана.
2. Про запобігання корупції [Електронний ресурс] : Закон України від 14.10.2014 № 1700-VII (із змінами і доповненнями). – Режим доступу: https://zakon.rada.gov.ua/laws/ show/1700-18. – Назва з екрана.
3. Запобігання корупції : підручник / [Б. М. Головкін, В. Ф. Оболенцев, М. В. Романов та ін.] ; за заг. ред. Б. М. Головкіна. – Харків : Право, 2019. – 296 с.
4. Кодекс законів України про працю [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/322-08. – Назва з екрана.

5. Кодекс України про адміністративні правопорушення [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80731-10. – Назва з екрана.
6. Корчак Н. М. Проблематика застосування адміністративної відповідальності за порушення обмежень щодо заняття іншою оплачуваною роботою або підприємницькою діяльністю / Н. Н. Корчак, Я. О. Корчак // Юридичний вісник. – 2016. – № 2(039). – С. 80–85.
7. Литвинов О. Про сумісництво, нові форми навчання і приховування корупції / О. Литвинов, Д. Усов // Юридичний вісник України. – 2016. – 13 листопада [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://yvu.com.ua/pro-sumisnytstvo-novi-formy-navchannya-j-pryhovuvannya-koruptsiyi/. – Назва з екрана.
8. Максимович Р. Л. Коментар Закону України «Про засади запобігання і протидії корупції» / Р. Л. Максимович. – Львів : Львівський державний університет внутрішніх справ, 2012. – 280 с.
9. Науково-практичний коментар до Закону України «Про запобігання корупції» / наук. ред. Хавронюк М. І. – Київ : Ваіте, 2018. – 472 с.
10. Пастух І. Д. Викладацька діяльність публічних службовців і конфлікт інтересів / І. Д. Пастух // Право і державне управління. – 2018. – № 1 (30). – Т. 1. – С. 145–150.
11. Постанова Приморського районного суду міста Одеса від 10.04.2010 р. справа № 522/2695/14, провадження № 3/522/1253/І4 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://reyestr. court.gov.ua/ Review/38386883. – Назва з екрана.
12. Про затвердження Положення про умови роботи за сумісництвом працівників державних підприємств, установ і організацій [Електронний ресурс] : Наказ Мінпраці України, Мін'юст України, Мінфін України; Наказ, Положення, Перелік від 28.06.1993 р., № 43. – Режим доступу: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z0076-93. – Назва з екрана.

УДК 351

СУЧАСНІ АСПЕКТИ ЕФЕКТИВНОСТІ УПРАВЛІНСЬКИХ РІШЕНЬ НА ДЕРЖАВНОМУ ТА МІСЦЕВОМУ РІВНІ

М. А. Крівченко, *магістр спеціальності Публічне управління та адміністрування освітня програма «Публічне адміністрування»*
О. О. Солдатенко, *д. ю. н., професор – науковий керівник*

Анотація. Державне управління стало об'єктом академічного інтересу у 17 сторіччі і теорія державного управління продовжує розвиватися в сучасних умовах. Воно повинно бути максимально чітким та орієнтованим на вирішення проблем, забезпечення миру і незалежності України.

Позитивно, що Україна зробила європейський вибір, встала перед серйозною проблемою європеїзації суспільства і держави, системного оновлення цінностей, впровадження європейських норм та стандартів державного управління та місцевого самоврядування, на сам перед адаптації законодавства до європейської правової парадигми.

В сучасних умовах виникла необхідність кардинальних змін моделей держави, державного управління, місцевого самоврядування, політичної системи, громадянського суспільства, національної безпеки, навчання та виховання людей, патріотизму тощо.

Стаття присвячена аспектам ефективності управлінських рішень в Україні в контексті розвитку суспільства в умовах глобалізації та євроінтеграції.

Ключові слова: управлінські рішення, ефективність управлінських рішень, управлінські рішення на державному рівні, державне управління, управлінські рішення на місцевому рівні.

Abstrac. Public administration has become an object of academic interest in the 17th century, and public administration theory continues to evolve in the present day. It should be as clear and focused as possible on solving problems, securing peace and independence of Ukraine.

On the positive side, Ukraine has made the European choice, faced with the serious problem of Europeanization of society and state, systematic updating of values, implementation of European

norms and standards of public administration and local self-government, on its own before adapting legislation to the European legal paradigm.

In modern conditions, there has been a need for radical changes in the models of the state, public administration, local self-government, political system, civil society, national security, education and education of people, patriotism, etc.

The article is devoted to the aspects of the effectiveness of administrative decisions in Ukraine in the context of society development in the context of globalization and European integration.

Key words: managerial decisions, effectiveness of managerial decisions, managerial decisions at the state level, public administration, managerial decisions at the local level.

Постановка проблеми. Україна зробила європейський вибір, встала перед серйозною проблемою європеїзації суспільства і держави, системного оновлення цінностей, впровадження європейських норм та стандартів державного управління та місцевого самоврядування, насамперед адаптації законодавства до європейської правової парадигми. Проблема формування ефективних управлінських рішень, щодо реформування українського суспільства і держави є важливою проблемою сьогодення. Реформування потребує значних інтелектуальних та політичних зусиль реформаторів, відповідного ресурсного забезпечення, миру, підтримки зарубіжних партнерів та національного громадянського суспільства.

Аналіз основних досліджень і публікацій. Питанням ефективності управлінських рішень на державному та місцевому рівні присвятили свої праці іноземні дослідники: О. В. Голуб [1], Ф. Томпсон [2], Бендукідзе Каха [3], О. Мальковська [4] та українські: О. Оболенський [5], Ю. Ковбасюк, К. Ващенко, Ю. Сурмін [6] та ін.

Формулювання мети. Метою статті є аспекти формування управлінських рішень на державному та місцевому рівні.

Виклад основного матеріалу дослідження. Ю. П. Сурмін визначає необхідні суттєві зміни державного управління за такими напрямами:

– всебічне його реформування;

– перехід від функціонального управління до управління суспільством та державним розвитком;

– управління реформами, що вимагає перебудову державного апаратом, який повинен включати функціональні та розвиваючі підрозділи з кадровим забезпеченням відповідними фахівцями;

– проведення кадрової революції, яка повинна включати професійну підготовку фахівців європейського зразку.

Можливість успішного реформування українського суспільства та держави обумовлена такими обставинами (рис. 1).

Рисунок 1 – Обставини реформування українського суспільства та держави

Українське державне управління необхідно модернізувати за всіма складовими:

1. Нормативно правова система державного управління та місцевого самоврядування в аспекті укріплення законності.

2. Суб'єкти державного управління, насамперед вищі органи державної влади в аспекті їх ефективності.

3. Функції державного управління в аспекті їх відповідності сучасні моделі держави.

4. Механізми, технології та інструменти державного управління в аспекті спрощення, демократизації, насичення досягненнями науково технічного прогресу.

5. Адміністративні послуги держави в аспекті їх гуманізації.

6. Державний службовець в аспекті перетворення в дійсно професійного та морального слугу народу.

7. Людини в аспекті перетворення в активного громадянина [6].

Важливими є управлінські рішення стосовно проблеми ресурсів, яких катастрофічно не вистачає, тому виникає необхідність розробки наукового обґрунтованої ресурсної політики яка базується на наступних принципах:

– тотальне ресурсозбереження згідно норм і стандартів;

– впровадження альтернативних ресурсів;

– перебудова промисловості та соціальної інфраструктури у відповідності с 1 п. і 2 п.;

– ефективне використання кредитних ресурсів;

– формування нової ресурсної культури не тільки в управлінців а й у громадян;

– використання ресурсної кооперації, державно-приватного партнерства;

– використання так званого «без ресурсного» соціального управління, шляхом використання робіт на суспільне благо волонтерської діяльності, меценатства тощо;

– вирішення конфлікту в Донецькій та Луганській областях, що ведуть до значних людських та ресурсних втрат;

– подолання розкрадання ресурсів.

Висновки. Таким чином, ефективні управлінські рішення на державному та місцевому рівні повинні стати важливою справою не тільки держслужбовців та посадових осіб місцевого самоврядування але й формуватися на кожному робочому місці підприємств різних галузей та форм власності, з метою трансформації управління, підвищення його креативності та творчості, насичення інноваціями.

Список використаних інформаційних джерел

11. Голуб О. В. Криза в системі державного управління, як стимул до суспільних реформ / Голуб О. В. // Становлення і розвиток української державності : зб. наук.-практ. конф. / МАУП. – 2014. – Київ : ДП: «Видав. Дім «Персонал», Вип. 12 матеріали X Всеукр. наук.-практ. конф. «Становлення і розвиток української державності: історія, сучасність, зарубіжний досвід. – С. 29–32.
12. Thompson F. The New Public Management / F. Thompson // Journal of Policy Analysis and Management. – 1997. – Vol. 16. – № 1. – P. 165–176.
13. Бендукидзе Каха. Если не проводить реформы, страны не будет. Бездействие равно смерти [Електронный ресурс] – Режим доступа: http:www.pravda.com.ua/rus/articles/2014/05/29/7. – Назва з екрана.
14. Мальковская И. А. Трансформация государства и эволюция публичного администрирования в условиях глобализации / И. А. Мальковская // Весник Рос. ун-та дружбы народов. – 2006. – № 8. – С. 27–43.
15. Державне управління та державна служба : словник-довідник / уклад. О. Ю. Оболенський. – Київ : КНЕУ, 2005. – 480 с.
16. Державне управління : підручник: у 2-х т. / Нац. акад. держ. упр. при Президентові України ; ред. кол. Ю. В. Ковбасюк, (голова), К. О. Ващенко (заст. голови), Ю. П. Сурмін (заступник голови). – Київ ; Дніпропетровськ : НАДУ, 2013. – Т. 2. – 324 с.

УДК 351

ПУБЛІЧНЕ УПРАВЛІННЯ В КОНТЕКСТІ РОЗВИТКУ СУСПІЛЬСТВА В СУЧАСНИХ УМОВАХ

Н. Г. Малигіна, *магістр спеціальності Публічне управління та адміністрування освітня програма «Публічне адміністрування»*
О. О. Солдатенко, *д. ю. н., професор – науковий керівник*

Анотація. Зміцнення безпеки України – це єднання народу навколо цінностей суспільного та особистого життя, участь у

формуванні нового сьомого технічного укладу. Сьогоднішні та попередні наукові пошуки управління суспільством, в основу яких покладено забезпечення інтересів людини, обумовлюють об'єктивну необхідність запровадження перевірених у світі та часом основ управління суспільством, а саме розширення публічного управління. Стаття присвячена аспектам публічного управління в Україні в контексті розвитку суспільства в умовах глобалізації та євроінтеграції.

Ключові слова: публічне управління, суспільство, розвиток суспільства, концептуальні ідеї, механізми і моделі публічного управління.

Abstrac. Strengthening the security of Ukraine is the unity of the people around the values of social and personal life, participation in the formation of a new seventh technical institution. The current and previous scientific pursuits of public administration, which are based on the protection of human interests, determine the objective necessity of introducing the world's proven and time-based foundations of public administration, namely the expansion of public administration. The article deals with the aspects of public governance in Ukraine in the context of society development in the context of globalization and European integration.

Key words: public administration, society, society development, conceptual ideas, mechanisms and models of public management.

Постановка проблеми. Модернізація та розвиток інститутів, механізмів і моделей публічного управління є актуальною, науковою та практичною проблемою для країн світу, для країн перехідного періоду, зокрема для України, яка спрямовується до змішаної формації та солідаристичної цивілізації.

Основна мета процесу публічного управління – це одержання максимальної віддачі від використання наявних ресурсів, що дозволяє підвищити загальну результативність і прибутковість національної економіки, діяльності підприємств, підвищенню добробуту та якості життя населення. Саме тому питання публічного управління в контексті розвитку суспільства є актуальними та особливо важливими в сучасних умовах глобалізації та євроінтеграції.

Аналіз основних досліджень і публікацій. Питанням публічного управління присвятили свої праці іноземні дослідники: А. Гор [1], Д. Осборн [4], Ф. Томпсон [4], В. Чиркин [3], О. Мальковська [2] та українські: О. Оболенський, Ю. Ковбасюк, В. Баштанник, М. Білинська, С. Сєрьогін, В. Трощинський та ін.

Формулювання мети. Метою статті є формування засад публічного управління в контексті розвитку суспільства в сучасних умовах.

Виклад основного матеріалу дослідження. Термін «публічне правління» вперше використовує англійський державний службовець Д. Кілінг у 1972 році: «публічне управління – це пошук у найкращий спосіб використання ресурсів задля досягнення пріоритетних цілей державної політики» [5, с. 15].

Програма розвитку ООН послуговується визначенням Д. М. Шавріцом, що «публічне управління – галузь практики та теорії, яка є ключовою для публічного адміністрування та зосереджена на внутрішній діяльності державних установ та вирішені управлінських питань: контроль, керівництво, планування, організаційне забезпечення, забезпечення інформаційними технологіями, управління персоналом та оцінка ефективності» [6].

Модернізація та розвиток інститутів, механізмів і моделей публічного управління є актуальною науковою та практичною проблемою для країн світу, для країн перехідного періоду, зокрема для України, яка спрямовується до змішаної формації та солідаристичної цивілізації.

Базисом прогресу сучасного суспільства є наступне:

– освічена, економічно незалежна людина;

– гарантована діяльність інститутів свободи, рівності та братерства людей;

– усвідомлення та реалізація засад громадянського суспільства;

– демократична, правова соціальна держава;

– змішана конкурентоздатна економіка;

– участь суб’єктів громадянського суспільства в управлінні економікою;

– мирні демократичні, еволюційні засоби вирішення протиріч і проблем в процесі класової співпраці [3, с. 3–4].

Становлення України у світовому глобалізаційному просторі потребує наукового обґрунтування засад публічного управління.

Д. е. н., проф. О. Ю. Оболенський визначає публічне управління як управління, що здійснюється на основі волевиявлення громади (колективу людей) та реалізується суб'єктами, визначеними громадою, для задоволення потреб і досягнення цілей громади як об'єкту управління.

Важливими і суттєвими у формуванні публічного управління в контексті розвитку суспільства є основні концептуальні ідеї (рис. 1).

Рисунок 1 – Концептуальні ідеї формування публічного управління

З метою формування ефективного механізму публічного управління розвитку суспільства можемо виокремити основні закономірності та «закони» публічного управління:

1. Закон залежності управління конкретним суспільством від закономірностей розвитку світу та світової цивілізації.

2. Закон обумовленості системних і інституціональних засад публічного управління базовими цінностями суспільства.

3. Закон системності публічного управління.

4. Закон ціннісно-ситуативного спрямування публічного управління.

5. Закон необхідності посилення регулювання та управління суспільними процесами.

6. Закон «необхідного багатоманіття» управляючих впливів.

7. Закон участі населення, груп інтересів і громадян в публічному управлінні, підвищенні його результативності, ефективності й відповідальності.

8. Закон соціально-професійної стратифікації та функціонування механізмів соціальної мобільності, формування й функціонування еліт.

У сучасних умовах українські вчені визначають, що підвищення дієвості управління можливо шляхом підвищення ефективності використання людських ресурсів. Проте публічне управління має свої особливості і відрізняється від бізнес управління: якщо бізнесовий управлінець своєю діяльністю прямо впливає на отримання прибутку певної підприємницької одиниці то публічний управлінець – на якість життя громадян певної адміністративно-територіальної одиниці чи держави в цілому. Публічний управлінець намагається найбільш раціонально використати наявну інфраструктуру для надання публічних благ та задоволення суспільного інтересу.

Висновки. Таким чином, формування публічного управління з метою розвитку суспільства потребує пошуку нових форм взаємодії людини, громади, суспільства, держави, що сприятиме підвищенню якості життя населення та конкурентоспроможності країни.

Список використаних інформаційних джерел

1. Гор А. Земля на чаше весов: в поисках новой общей идеи / А. Гор // Новая постиндустриальная волна на Западе: антология / под. ред. В. Л. Иноземцева. – Москва, 1999.
2. Мальковская И. А. Трансформация государства и эволюция публичного администрирования в условиях глобализации / И. А. Мальковская // Вестник Рос. ун-та дружбы народов. – 2006. – № 8. – С. 27–43.

3. Чиркин В. Е. Публичное управление : учебник / В. Е. Чиркин. – Москва : Юристь, 2004. – 475 с.
4. Osborne D. Reinventing Government: How the Entrepreneurial Spirit is Transforming tne Public Sector from Schoolhouse to Statehouse. City Hall to the Pentagon / D. Osborne, T. Gabler. – N. Y., 1992.
5. Keeling D. Management in Government / D. Keeling (1972), London : Allen&Unwin.
6. Глосарій Програми розвитку ООН. – Режим доступу: http://www.unpan.org/Directories/UNPublicAdministrattionGlossary. – Назва з екрана.

УДК 351.86

ПОТЕНЦІЙНІ ШЛЯХИ УСУНЕННЯ ПРОБЛЕМ ЗАКОНОДАВЧОГО РЕГУЛЮВАННЯ ДІЯЛЬНОСТІ БЛАГОДІЙНИХ ТА ВОЛОНТЕРСЬКИХ ОРГАНІЗАЦІЙ

В. В. Манзик, *магістр спеціальності Публічне управління та адміністрування освітня програма «Публічне адміністрування»*
В. Б. Крикун, *к. держ. упр., професор – науковий керівник*

Анотація. Стаття присвячується висвітленню потенційних шляхів вирішення проблем нормативно-правового регулювання діяльності благодійних та волонтерських організацій в Україні.

Ключові слова: благодійні та волонтерські організації, благодійна діяльність, волонтерський рух, законодавче регулювання.

Abstract. The article is devoted to highlighting potential ways of solving the problems of regulatory regulation of the activities of charitable and voluntary organizations in Ukraine.

Key words: charitable and voluntary organizations, charitable activities, voluntary movement, legislative regulation.

Постановка проблеми. У сучасних умовах діяльність благодійних та волонтерських організацій є необхідною складовою ефективної некомерційної сфери функціонування держави та вагомою частиною соціально-правового життя країни, що є основою європейського, демократичного співтовариства. Сьогод-

нішні реалії свідчать про велику кількість зловживань зі сторони організацій, які займаються благодійністю та волонтерством, а також проблем неефективної роботи контролюючих органів, які здійснюють контроль за діяльністю даних об'єднань. Тому питання ефективного нормативно-правового регулювання діяльності благодійних та волонтерських організацій є вкрай важливим для нашого суспільства та потребують вирішення задля забезпечення ефективної роботи вказаних об'єднань.

Аналіз основних досліджень і публікацій. Дослідження проблем законодавчого регулювання діяльності благодійних та волонтерських організацій має новаційний характер, однак ним протягом вже тривалого часу займаються такі науковці, як Ю. Асадчев, В. Давидюк, Ю. Кривенко, К. Павлюк, Т. Тарасенко, І. Юрченко та інші.

Формулювання мети. Мета статті полягає у визначенні потенційних шляхів вирішення проблем законодавчого регулювання діяльності благодійних та волонтерських організацій в Україні.

Виклад основного матеріалу дослідження. На сьогоднішній день нормативно-правову базу, що регулює діяльність благодійних та волонтерських організацій, складають: Конституція України; міжнародно-правові акти; Цивільний кодекс України; Господарський кодекс України; Податковий кодекс України; Митний кодекс України; закони України; підзаконні нормативні акти України.

В цілому законодавча база України, що базується на нормах Конституції України [1], регулює суспільні відносини у сфері здійснення благодійництва та волонтерства, має багато позитивних рис, серед яких варто виділити: розмежування відмінностей між поняттями «благодійний фонд» і «громадська організація»; розширення сфери благодійної діяльності у порівнянні з попередніми актами; закріплення права благодійника здійснювати контроль за цільовим використанням благодійної пожертви; розширення переліку видів благодійної діяльності; введення в обіг нових термінів, зокрема, таких як: «благодійний сервітут», «благодійний ендаумент», «благодійний грант», «надання во-

лонтерської допомоги Збройним Силам України» і т. д. Разом з тим варто наголосити на недоліках нормативно-правового регулювання діяльності вище вказаних організацій.

Зокрема, як зазначає Ю. Асадчев, більшість проблем в діяльності благодійних організацій проявляється насамперед через недосконаліть законодавчої бази України, що регулює дану сферу відносин. Так, чинне законодавство України хоч і містить перелік видів благодійної діяльності, проте не розмежовує їх за сферами благодійництва. Це призводить до плутанини, змішування понять, неточного вибору форми благодійництва суб'єктами даних правовідносин, що негативно відбивається в діяльності благодійних організацій. Тому, як зазначає дослідник, за результатами системного аналізу суспільних відносин, що розглядаються, вбачається за доцільне ст. 1 Закону України «Про благодійну діяльність та благодійні організації» доповнити частиною 3 та викласти у такій редакції: «Формами благодійництва в Україні є волонтерство, меценатство, гуманітарна допомога та безкоштовне донорство». [2].

На наш погляд, коректнішим терміну «благодійна діяльність» в ст. 1 Закону 25 України «Про благодійну діяльність та благодійні організації» [2], є вживання поняття «благодійництво», оскільки він є збірним і включає як благодійну діяльність, так і благодійництво, яке здійснюється фізичними та юридичними особами, для яких благодійництво не є основним видом діяльності.

Варто наголосити на проблемі відсутності реальних способів контролю та звітності під час здійснення благодійної та волонтерської діяльності. Зокрема, станом на 2018 рік в державі діє величезна кількість юридичних осіб які займаються благодійною діяльністю, а в їх діяльності беруть участь багато громадян, що здійснюють благодійні пожертви в бюджети відповідних організацій, де трапляються випадки, коли благодійні фонди користуються їх високим рівнем довіри, що призводить до поширення зловживань у цій сфері через шахрайство. Вирішення цієї проблеми видається можливим шляхом внесення доповнень до Закону України «Про благодійну діяльність та благодійні

організації» такого змісту: «Інформація про структуру та розмір доходів і витрат благодійних організацій має щомісяця оприлюднюватись на офіційному веб-сайті благодійної організації і постійно знаходитись у вільному доступі» [2].

Вважаємо за необхідне виділити такі проблеми правового регулювання діяльності благодійних та волонтерських організацій, як: зловживання зі сторони благодійних організацій особливим статусом оподаткування при здійсненні гуманітарної допомоги; правопорушення у сфері благодійної та волонтерської діяльності; пасивність та неефективність роботи наглядових рад в благодійних організаціях.

Як пише В. Давидюк, недосконаліть чинного законодавства України, яке регулює діяльність благодійних та волонтерських організацій в секторі гуманітарної допомоги, призвело до появи зловживань зі сторони даних об'єднань особливим статусом оподаткування при здійсненні відповідної діяльності. Так, благодійні організації, займаючись гуманітарною допомогою, досить часто зловживають даним правом, використовуючи гуманітарні вантажі не за цільовим використанням, що призводить до того, що під виглядом благодійної допомоги ввозяться на митну територію товари, які звільняються від оподаткування митними платіжками та надалі реалізовуються за готівкові кошти без відповідного відображення у бухгалтерській та податковій звітності. Наслідками такої неправомірної діяльності зі сторони благодійних організацій є розвиток тіньової економіки, шахрайства, незаконного збагачення, тощо [5, с. 178].

Вважаємо, що шляхами вирішення вище зазначеної проблеми є посилення контролю за діяльністю благодійних та волонтерських організацій зі сторони відповідних органів державної влади та створення особливої форми звітності за митним оформленням гуманітарної допомоги благодійними організаціями, які зможуть посилити боротьбу з нецільовим використанням гуманітарних вантажів.

Як свідчать статистичні дані, протягом останніх п'яти років динаміка злочинів зі сторони суб'єктів волонтерської діяльності швидко збільшується. Власне, правопорушення у сфері волон-

терської діяльності і призвели до появи ще однієї проблеми правового регулювання даних суспільних відносин. Основою цієї проблеми є недосконаліть законодавства, в тому числі нечіткості з закріпленням настання кримінальної відповідальності за злочини у даній сфері.

Так, як показує системний аналіз норм Кримінального кодексу України, у даному кодифікованому джерелі закріплено низку статей про встановлення кримінально-караної відповідальності за соціально-економічні злочини в Україні, наприклад ст. 190. Але треба акцентувати увагу на відсутності спеціальних правових норм, які визначали б склад кримінального злочину у сфері волонтерської діяльності, що вкрай ускладнює роботу правоохоронних органів України. Тому, вкрай важливим є нормативно правове закріплення кримінальної відповідальності за окремі злочини у сфері діяльності волонтерських організацій. Вбачаємо за доцільне доповнити Кримінальний кодекс України статтею, яка закріплювала б відповідальність за правопорушення в сфері благодійництва.

Ще однією проблемою правового регулювання благодійних організацій при здійсненні своєї діяльності є відсутність чітких правових норм, які закріплюють зміст наглядової ради, як органу, що діє в рамках роботи благодійної організації та відсутності третьої незалежної сторони при створені наглядової ради в організаціях. Вважаємо за необхідне, для чіткості закріплення прав та обов'язків наглядової ради в організації та норм, які будуть стосуватися створення третьої незалежної сторони, головним завданням, якої буде контролювати процес обрання дирекцією наглядової ради, як органу внутрішнього контролю за діяльністю відповідної організації.

Ми розділяємо думку Т. Тарасенко, котра пише про те, що потребує подальшого нормативно-правового регулювання питання про участь молоді у волонтерських організаціях. Зокрема, дослідниця акцентує увагу на тому, що потребують подальшого врегулювання та конкретизації в Законах України «Про освіту», «Про вищу освіту» умови про участь у волонтерських організаціях. Це дозволить створити базис для реалізації можливостей

молоді та соціального розвитку шляхом участі у діяльності волонтерських організацій [7, с. 124].

Водночас Ю. В. Кривенко раціонально пропонує адаптувати Закон України «Про волонтерську діяльність» [3], прийнятий у 2011 році, до умов сьогодення. І почати необхідно з розширення самого поняття «волонтерська діяльність» [6, с. 43–44].

Висновки. Отже, підсумовуючи вищевикладене, слід закцентувати увагу на тому, що на сьогодні особливо гостро постає питання оновлення нормативної бази, що регулює діяльність благодійних та волонтерських організацій та регламентує суспільні відносини, пов'язані зі здійсненням даної діяльності. Необхідним кроком для врегулювання проблем, які виникають в сфері благодійництва та волонтерства, є впровадження комплексної реформи, головне завдання якої полягатиме у вдосконаленні чинного законодавства України в сфері діяльності благодійних та волонтерських організацій з урахуванням наших пропозицій, які зазначені в статті.

Список використаних інформаційних джерел

1. Конституція України: прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 30. – Ст. 141.
2. Про благодійну діяльність та благодійні організації : Закон України від 05.07.2012 р. № 5073-VI // Відомості Верховної Ради України. – 2012. – № 25. – Ст. 252.
3. Про волонтерську діяльність : Закон України від 19.04.2011 р. № 3236-VI // Відомості Верховної Ради України. – 2011. – № 42. – Ст. 435.
4. Асадчев Ю. Особливості правового регулювання та практичні аспекти державної реєстрації благодійної організації [Електронний ресурс] / Ю. Асадчев. – Режим доступу: http://lexliga.com/ua/novosti/osobennosti-pravovogo-regulirovanya/. – Назва з екрана.
5. Давидюк В. Проблемні аспекти діяльності благодійних організацій в Україні та перспективи їх вирішення / В. Давидюк // Фінансове право. – 2016. – № 12. – С. 178–182.

6. Кривенко Ю. В. Волонтерська діяльність: поняття та ознаки / Ю. В. Кривенко // Часопис цивілістики. – 2015. – Вип. 18. – С. 41–44.
7. Тарасенко Т. Волонтерська діяльність як пріоритет державної молодіжної політики в Україні / Т. Тарасенко // Державне управління та місцеве самоврядування. – 2016. – Вип. 2 (29). – С. 122–129.

УДК 316.334.3

ЧЛЕНСТВО В МОЛОДІЖНИХ ТА ДИТЯЧИХ ГРОМАДСЬКИХ ОРГАНІЗАЦІЯХ

В. С. Неборак, *магістр спеціальності Публічне управління та адміністрування освітня програма «Публічне адміністрування»*
Г. В. Терела, *к. іст. н., доцент – науковий керівник*

Анотація. Стаття присвячена аналізу правового регулювання членства у молодіжних та дитячих громадських організаціях та юридичних наслідків, пов'язаних з даним явищем.

Ключові слова: індивідуальне членство, колективне членство, молодіжні та дитячі громадські організації, фіксоване та нефіксоване членство.

Abstract. The article is devoted to the analysis of legal regulation of membership in youth and children's NGOs and legal consequences related to this phenomenon.

Key words: individual membership, collective membership, youth and children's NGOs, fixed and non-fixed membership.

Постановка проблеми. В умовах формування в Україні засад громадянського суспільства проблематика правового регулювання членства у молодіжних та громадських організаціях становить підвищений науковий та практичний інтерес. Тому необхідно проаналізувати юридичну природу членства у вказаних громадських об'єднаннях, особливості його законодавчого регулювання, оскільки представниками недержавних дитячо-юнацьких організацій можуть бути не тільки громадяни України, а й іноземці та особи без громадянства.

Аналіз основних досліджень і публікацій. Окремі аспекти участі у молодіжному та дитячому русі вивчали у власних теоретичних дослідженнях такі вітчизняні вчені, як М. Головатий, В. Головенько, Ю. Ївженко, Н. Корпач, О. Пальченко, О. Письменна, Т. Ціпан, Л. Швед та інші.

Формулювання мети. Метою статті є з'ясування особливостей правового регулювання членства у молодіжних та дитячих громадських організаціях на основі аналізу чинного законодавства та досягнень юридичної науки.

Виклад основного матеріалу дослідження. У сучасних умовах громадські інститути у вигляді об'єднань та організацій починають відігравати все більш значущу роль у суспільно-політичному житті нашої країни. Тим більше, що досить часто юнацько-дитячі об'єднання громадян в українському суспільстві сприймаються як дієва форма громадянського виховання підростаючого покоління. Через це необхідно акумулювати увагу на особливостях правової регламентації членства у молодіжних та дитячих громадських організаціях, які виступають засобом соціалізації дітей та підлітків.

Слід зауважити, що члени дитячо-юнацьких та молодіжних об'єднань з моменту свого вступу до конкретної організації добровільно реалізовують цілий комплекс прав та обов'язків; приймають участь у соціально значущих подіях та явищах із життя країни; сприяють забезпеченню життєдіяльності громадянського суспільства та подальшій розбудові основ правової держави в Україні, виявляючи при цьому сталу громадянську позицію, активність, творчу ініціативність та відповідальність.

На рівні Основного закону держава визнає право громадян на об'єднання у громадські організації. Так, статтею 36 Конституції України гарантовано право громадян України на свободу об'єднання у громадські організації з метою здійснення своїх прав та свобод, задоволення політичних, соціальних, економічних, культурних та інших інтересів, за винятком обмежень, встановлених законом в інтересах національної безпеки та громадського правопорядку, охорони здоров'я населення або захисту прав і свобод інших людей [1].

Саме поняття громадської організації законодавець закріпив у правовій нормі ч. 3 ст. 1 Закону України «Про громадські об'єднання», відповідно до якої під даною дефініцією розуміється будь-яке громадське об'єднання, засновниками та членами якого є виключно фізичні особи [3].

Відповідно до правового припису абз. 2 ст. 2 Закону України «Про молодіжні та дитячі громадські організації» молодіжні громадські організації є об'єднаннями громадян віком від 14 до 35 років, метою яких є здійснення діяльності, що спрямовується на задоволення та захист власних законних соціальних, економічних, творчих, духовних та інших спільних інтересів. Водночас, згідно з положенням, закріпленим у абз. 3 ст. 2 вище вказаного нормативно-правового акту, дитячі громадські організації є об'єднаннями громадян віком від 6 до 18 років, метою яких є здійснення діяльності, спрямованої на реалізацію та захист своїх прав і свобод, творчих здібностей, задоволення власних інтересів і т. д. [2].

Аналізуючи приписи вище вказаного нормативно-правового акту, слід зробити висновок, що в статусі засновників молодіжних та дитячих громадських організацій можуть виступати громадяни України, іноземці та особи без громадянства, що повинні перебувати в межах України виключно на законних підставах, які на момент заснування громадського об'єднання досягли 14-річного віку.

Членство в молодіжних та дитячих організаціях може бути як індивідуальним, так і колективним. При цьому слід підкреслити, що законодавець визначив критерії щодо можливості вступу до організації, поклавши в основу віковий ценз.

Так, індивідуальними членами молодіжних громадських організацій можуть бути особи віком від 14 до 35 років, а індивідуальними членами дитячих організацій – особи віком від 6 до 18 років. Якщо неповнолітня особа, яка бажає вступити до дитячої організації, на момент вступу не досягла віку 10 років, то вона може стати членом такої організації тільки виключно при наявності письмової згоди батьків, усиновителів, опікунів або піклувальників.

Достатньо раціональною є позиція Н. І. Корпач, яка акцентує увагу на тому, що відповідно до статутних документів даних громадських організацій їх індивідуальними членами можуть бути діти, підлітки та молоді люди у віковому діапазоні від 14 до 35 років. Водночас дослідниця зауважує, що у власній підструктурі молодіжні організації, наприклад, можуть мати дітей від 6 до 15 років, і, навпаки, індивідуальними членами дитячих об'єднань можуть бути молоді люди у віці, старшому 18 років [4, с. 8].

Незважаючи на те, що у Законі України «Про молодіжні та дитячі громадські організації» встановлено загальне правило щодо вікового обмеження у 35 років членів молодіжних громадських об'єднань, це аж ніяк на практиці не означає, що особи без громадянства, іноземці чи громадяни старшого віку не мають права на членство у таких організаціях. Законодавчо встановлено, що такі особи можуть бути членами громадських об'єднань, однак їхня кількість ні в якому разі не може перевищувати 10 % загальної кількості членів окремо взятої організації. Таким чином, якщо молодіжне об'єднання складається із 10 членів, то одна особа з такого складу може бути старшою за 35 років, однак дві – вже ні.

На дану законодавчу транскрипцію необхідно звертати увагу з метою недопущення порушення вікових вимог до членів молодіжних організацій. Окрім того, деякі дослідники звертають увагу ще й на те, що з плином часу молодь фізично дорослішає, саме тому необхідно постійно моніторити ситуацію, щоб не допустити становища, коли у складі молодіжного громадського об'єднання може не бути жодного представника молоді. Це особливо актуально з огляду на те, що у складі виборних органів молодіжних та дитячих громадських організацій кількість осіб старшого від встановленого законодавством віку не може перевищувати третину членів виборних органів [7].

Іншим видом членства у молодіжних та дитячих громадських організаціях є колективне. Законодавець визначає, що колективними членами таких громадських об'єднань можуть бути колективи інших молодіжних та дитячих громадських організацій, які

наділені правом брати участь у громадській діяльності в межах, у спосіб та в порядку, що визначені у статутних документах таких громадських організацій.

Варто підкреслити, що правовий припис ч. 2 ст. 5 Закону України «Про молодіжні та дитячі громадські організації» передбачає, що членство в аналізованих організаціях може бути фіксованим та нефіксованим. З цього приводу О. Пальченко зауважує, що якщо мова іде про фіксоване членство в громадській організації, то це вимагає наявного фактичного доказу членства окремо взятої особи у молодіжному чи дитячому об'єднанні, наприклад, її особистої заяви про вступ до такої організації, протокольного рішення керівного органу про включення її до складу членів і т. д. Саме тому з метою повної перевірки відповідності членів конкретних дитячо-юнацьких об'єднань вимогам чинного законодавства у віковому відношенні в усіх без винятку організаціях подібного типу необхідно ввести фіксоване членство [5].

Натомість нефіксоване членство створює доволі аморфний процес прийому до молодіжних та дитячих організацій нових членів. Певно, і самі нефіксовані члени не керуються надмірними почуттями обов'язку щодо спрямування власних зусиль на досягнення основних цілей організації. Тому, на нашу думку, на даному етапі розвитку української державності членство в молодіжних та дитячих громадських організаціях необхідно фіксувати. Додатковим фактором, що свідчить на користь такого перспективного напрямку модернізації чинної законодавчої бази, є й необхідність правового регулювання громадської діяльності осіб у віці від 14 до 18 років, що мають відповідно до цивільного законодавства неповну дієздатність та певні особливості реалізації власних прав і несення відповідальності за власні протиправні дії.

Дослідник Ю. В. Ївженко зазначає, що в нашій державі протягом останніх років було створену значну кількість молодіжних організацій, що діяли у правовому полі на засадах законності, відкритості та об'єктивності. При цьому внаслідок рево-

люційних подій значно розширився вплив громадських інституцій на діяльність органів державної влади. Все це вимагає досконалого правового регулювання членства у організаціях дитячого та молодіжного руху в умовах сучасності [6, с. 289].

Висновки. Отже, слід підсумувати, що членство в дитячих та молодіжних громадських організаціях пов'язане з віковим цензом, є відкритим як для громадян України, так і для іноземців та осіб без громадянства, може бути індивідуальним або колективним, фіксованим чи нефіксованим. Водночас з метою удосконалення інституту членства у досліджуваних організаціях вбачається потреба подальшої модернізації чинного законодавства у напрямі закріплення фіксованого членства в даних об'єднаннях.

Список використаних інформаційних джерел

1. Конституція України: прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 30. – Ст. 141.
2. Про молодіжні та дитячі громадські організації : Закон України від 01.12.1998 р. № 281-XIV // Відомості Верховної Ради України. – 1999. – № 1. – Ст. 2.
3. Про громадські об'єднання : Закон України від 22.03.2012 р. № 4571-VI // Відомості Верховної Ради України. – 2013. – № 1. – Ст. 1.
4. Корпач Н. І. Теорія і практика соціально-педагогічної діяльності дитячих та молодіжних організацій : навч.-метод. посіб. / Н. І. Корпач. – Вид. 2-ге, змін. й доповн. – Луцьк : Вежа-Друк, 2015. – 188 с.
5. Пальченко О. Правові засади порядку створення та легалізації молодіжних і дитячих громадських організацій [Електронний ресурс] / О. Пальченко // Хрещатик. – 2015. – № 116. – Режим доступу: http://kreschatic.kiev.ua/ua/4712/doc/ 20093.html. – Назва з екрана.
6. Івженко Ю. В. Молодіжні громадські організації як інститут формування соціальної активності особистості / Ю. В. Івженко // Теоретико-методичні проблеми виховання дітей та учнівської молоді. – 2014. – Вип. 18 (1). – С. 289–296.

7. Бурим Ю. Як зареєструвати Молодіжну громадську організацію? [Електронний ресурс] / Ю. Бурим. – Режим доступу: https://legal-support.top/molodizhna-gromadska-organizaciya/. – Назва з екрана.

УДК 347.96

ПРАВОВИЙ СТАТУС ТА ОРГАНІЗАЦІЯ ДІЯЛЬНОСТІ ПРАЦІВНИКІВ СЛУЖБИ СУДОВИХ РОЗПОРЯДНИКІВ

Д. В. Савельєв, *магістр спеціальності Публічне управління та адміністрування освітня програма «Публічне адміністрування»*
В. Б. Крикун, *к. держ. упр., професор – науковий керівник*

Анотація. У статті аналізуються особливості правового статусу та організації діяльності працівників служби судових розпорядників як складової організаційного забезпечення судової діяльності.

Ключові слова: судовий розпорядник, процесуальний статус судового розпорядника, права та обов'язки судових розпорядників, організація діяльності служби.

Abstract. The article analyzes the peculiarities of the legal status and organization of the activity of employees of the service of court administrators as a component of organizational support of judicial activity.

Key words: court clerk, procedural status of court clerk, rights and responsibilities of court administrators, organization of service activities.

Постановка проблеми. У процесі розбудови основ правової держави в Україні першочерговим завданням є досконале функціонування судової гілки влади. Організаційне забезпечення судової діяльності здійснює служба судових розпорядників, однак, на відміну від більшості інших посад, що входять до апарату суду, статус її працівників закріплений в окремій статті Закону, де зазначається, що у кожному суді діє служба судових розпорядників. Саме тому необхідно здійснити комплексний аналіз правового статусу та основ організації діяльності працівників служби судових розпорядників.

Аналіз основних досліджень і публікацій. Особливості правового статусу та організації діяльності судових розпорядників у різний час ставали предметом наукових пошуків таких дослідників-процесуалістів, як С. Васильєва, П. Діхтієвського, Н. Мкртчяна, Т. Кагановської, В. Пчеліна, В. Стефанюка, С. Фурси, О. Харитонова, О. Юшкевича та ін.

Формулювання мети. Мета статті – здійснення комплексного аналізу положень юридичної доктрини та норм чинного законодавства України, що регламентують правовий статус та організацію діяльності працівників служби судових розпорядників.

Виклад основного матеріалу дослідження. В умовах активного розвитку судової системи України якісна реалізація правосуддя залежить від ефективного здійснення повноважень висококваліфікованими працівниками судоустрою. На сьогоднішній день суттєво змінився обсяг процесуальних прав та обов'язків, функцій та відповідальності працівників служби судових розпорядників, чим і пояснюється поява нових, вищого рівня вимог до професійних, морально-етичних та ділових якостей кандидатів на зайняття вакантних посад даної служби.

Відповідно до змісту ст. 130 Конституції України держава взяла на себе зобов'язання фінансувати та створювати належні умови для раціонального функціонування судових органів [1]. Тому однією з вище вказаних умов є суворе дотримання встановлених правил під час проведення судового процесу усіма його учасниками, а також забезпечення виконання рішень головуючого в судовій залі. Саме з цією метою і була створена служба судових розпорядників, яка на сьогоднішній день є структурним підрозділом судів загальної юрисдикції.

Відповідно до Положення про порядок створення та діяльності служби судових розпорядників (далі за текстом – Положення) керівник апарату кожного суду видає окремий наказ, проте в той же час саму діяльність служби судових розпорядників організовує та координує Державна судова адміністрація України, у тому числі через власні територіальні управління [5].

До складу служби судових розпорядників за посадами входять старші судові розпорядники та судові розпорядники. Очолює службу її керівник. Слід відмітити, що в апаратах місцевих судів, у котрих штатна чисельність не перевищує трьох осіб, обов'язки керівника даної служби покладаються на старшого судового розпорядника. У випадках, коли в апараті місцевого суду штатний розпис передбачає тільки одну посаду судового розпорядника, повноваження керівника служби судових розпорядників покладаються саме на такого розпорядника [6].

Ведучи мову про правовий статус працівників служби судових розпорядників, необхідно звернути увагу на те, що і керівник, і старший судовий розпорядник, і судовий розпорядник мають статус державних службовців, тому на них розповсюджується дія Закону України «Про державну службу» з урахуванням специфічних особливостей, що визначаються Законом України «Про судоустрій та статус суддів» [7, с. 179].

Посадові обов'язки та повноваження працівників Служби визначаються нормами процесуального законодавства, вище вказаним Положенням та положеннями про відповідний структурний підрозділ апарату суду, що затверджується належним чином в кожному суді, а також посадовими інструкціями, які затверджуються керівником апарату суду.

Відповідно до розділу ІІІ Положення працівники служби наділені правом:

1) при отриманні доручення від головуючого судді робити зауваження учасникам судового процесу та іншим особам, присутнім у залі судового засідання, у разі порушення ними встановлених правил вживати відповідних заходів щодо усунення порушень;

2) звертатися до Служби судової охорони, Національної поліції України, Національної гвардії України у випадках порушень громадського порядку в приміщенні суду та з метою затримання осіб, які чинять протиправні дії;

3) у випадку отримання розпорядження головуючого судді видаляти із зали судового засідання тих осіб, що відмовляються виконувати його законні вимоги, проявляють неповагу до суду

та порушують процесуальний порядок здійснення судочинства;

4) отримавши розпорядження головуючого судді, видаляти із приміщення суду осіб, які проявляють неповагу до суду та порушують громадський порядок у приміщенні суду. У разі неможливості видалення правопорушника з приміщення суду судовий розпорядник повинен звернутися до Служби судової охорони;

5) складати протоколи про адміністративні правопорушення, передбачені частинами першою та другою статті 185^{-3} Кодексу України про адміністративні правопорушення [5].

Серед ключових обов'язків працівників служби необхідно виділити:

1) забезпечення неухильного виконання розпоряджень головуючого судді;

2) забезпечення належного стану зали судового засідання, підготовка її до слухання справи й доповідати про готовність головуючому судді;

3) визначення конкретних місць розміщення та можливої кількості осіб, які можуть бути присутніми в залі судового засідання;

4) оголошення про вхід суду до зали судового засідання і вихід з неї та пропозиція всім присутнім встати;

5) запрошення за розпорядженням головуючого судді до зали судового засідання свідків, експертів, перекладачів, привід їх до присяги;

6) запрошення за розпорядженням головуючого судді до зали судового засідання інших учасників судового процесу і т. д. [5].

Як і секретар судового засідання, судовий розпорядник бере участь у судовому процесі, і його завдання і обов'язки регулюються процесуальним законодавством, а саме ст. 68 Цивільного процесуального кодексу України [4], ст. 64 Кодексу адміністративного судочинства України [3] та ст. 74 Кримінального процесуального кодексу України [2]. Однак на практиці судові розпорядники виконують завдання і обов'язки, покладені на них законодавством, тільки при розгляді кримінальних справ, тобто в кримінальному процесі.

Достатньо раціональною є позиція О. Г. Юшкевича, котрий зауважує, що в чинному законодавстві повноваження судового розпорядника визначені інколи незрозуміло, а інколи доволі суперечливо. Зокрема, не до кінця зрозумілими є обов'язки розпорядника забезпечувати належний стан залу судового засідання, а положення про можливу заміну його на секретаря взагалі ставить питання про необхідність участі судового розпорядника під час розгляду окремих справ [8, с. 313–314].

Натомість В. Б. Пчелін звертає увагу на такий проблемний аспект, як відсутність у Господарському процесуальному кодексі України жодних нормативних приписів про права та обов'язки судового розпорядника під час розгляду справ у господарських судах. Через це, з огляду на аналогічні функції розпорядника у кримінальному, цивільному та адміністративному судочинстві, вчений пропонує внести зміни до Господарського процесуального кодексу України шляхом виокремлення норми, яка б регламентувала правові основи діяльності судового розпорядника як учасника господарського процесу [7, с. 179].

Організаційне забезпечення діяльності працівників служби у Верховному Суді, вищих спеціалізованих та апеляційних судах здійснює Державна судова адміністрація України, а в місцевих судах – територіальні управління. Проте проблемним питанням організації діяльності працівників служби залишається те, що на практиці працівники служби судових розпорядників майже не виконують ті функції, які покладаються на них законодавством.

Висновки. Таким чином, необхідно резюмувати, що правовий статус працівників служби судових розпорядників та особливості організації їхньої діяльності визначаються положеннями процесуального та спеціального законодавства. Водночас спостерігається наявність деяких проблемних аспектів, вирішення яких потребує внесення змін у законодавчій площині в найближчій перспективі з метою удосконалення інституту судових розпорядників в цілому та організації їхньої діяльності зокрема, не виключаючи при цьому можливість прийняття спеціального Закону «Про службу судових розпорядників».

Список використаних інформаційних джерел

1. Конституція України: прийнята на п’ятій сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 30. – Ст. 141.
2. Кримінальний процесуальний кодекс України від 13.04.2012 р. № 4651-VI // Відомості Верховної Ради України. – 2013. – № 9–10. – Ст. 88.
3. Кодекс адміністративного судочинства України від 06.07.2005 р. № 2747-IV // Відомості Верховної Ради України. – 2005. – № 13. – Ст. 446.
4. Цивільний процесуальний кодекс України від 18.03.2004 р. № 1618-IV // Відомості Верховної Ради України. – 2004. – № 42. – Ст. 492.
5. Про затвердження Положення про порядок створення та діяльності служби судових розпорядників [Електронний ресурс] : Наказ Державної судової адміністрації України від 20.07.2017 р. № 815. – URL: https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0815750-17 (дата звернення: 03.10.2019). – Назва з екрана.
6. Мкртчян Н. То хто ж він – судовий розпорядник [Електронний ресурс] / Н. Мкртчян // Судебно-юридическая газета. 23.04.2019. – URL: https://sud.ua/ru/news/publication/140401-to-khto-zh-vin-sudoviy-rozporyadnik (дата звернення: 04.10.2019). – Назва з екрана.
7. Пчелін В. Б. Правові засади діяльності служби судових розпорядників / В. Б. Пчелін // Актуальні проблеми адміністративно-правового забезпечення діяльності органів внутрішніх справ України : зб. матеріалів наук.-практ. конф. (м. Харків, 15 квіт. 2015 р.) / МВС України, Харків, нац. ун-т внутр. справ. – Харків, 2015. – Вип. 2. – С. 178–181.
8. Юшкевич О. Г. Процесуальний статус судового розпорядника в адміністративному процесі / О. Г. Юшкевич // Вісник ХНУВС. – 2012. – № 1 (56). – С. 313–319.

СПЕЦІАЛЬНІСТЬ ПУБЛІЧНЕ УПРАВЛІННЯ ТА АДМІНІСТРУВАННЯ

Освітня програма «Місцеве самоврядування»

Денна форма навчання

УДК 352.071:342:553

ФУНКЦІЇ ТА РОЛЬ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ В СИСТЕМІ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ

А. М. Гур'янов, *магістр спеціальності Публічне управління та адміністрування освітня програма «Місцеве самоврядування»*
В. О. Шаповалов, *к. е. н., доцент – науковий керівник*

Анотація. З'ясовуються поняття та особливості функцій органів місцевого самоврядування, проводиться їх класифікація за різними критеріями, характеризуються окремі види цих функцій

Ключові слова: місцеве самоврядування, функція, влада, публічне управління

Abstract. Are defined concept and features of functions of local governments, their classification by different criteria, характеризуються separate kinds of these functions is spent.

Key words: local self-government, function, power, public administration.

Постановка проблеми. Система місцевого самоврядування в є основним інструментом держави, який покликаний забезпечити поєднання національних інтересів та інтересів кожної окремої території. Таким чином, розвиток і ефективна організація системи місцевого самоврядування є невід'ємною частиною функціонування держави, що дозволяє останній зосередитися на вирішенні національних проблем, та допомагає оптимізувати всю систему державного управління.

Аналіз основних досліджень і публікацій. Значний внесок у дослідження актуальних питань організаційного забезпечення діяльності органів публічного управління зробили вітчизняні вчені Д. Бакуменко, О. Бобровська, С. Вдовенко, В. Григор'єв, І. Грицяк, А. Коваленко, В. Кравченко, В. Куйбіда, Ю. Куц,

Ю. Наврузов, І. Мамонов, В. Погорілко, О. Руденко, Ю. Шаров та ін.

Формулювання мети. Метою даного дослідження є ідентифікація ролі та функцій місцевого самоврядування в системі публічного управління в умовах децентралізації владних повноважень в Україні.

Виклад основного матеріалу дослідження. Місцеві органи влади переважно займаються вирішенням місцевих питань та створенням умов для забезпечення побутових потреб населення. Втім очевидно, що для ефективного здійснення своїх функцій і повноважень місцевих органів влади повинні мати достатню економічну і фінансову базу.

Функції місцевого самоврядування є досить різноманітними та різняться за сферами свого застосування. Першочергово комплекс функцій місцевого самоврядування поділяються за об'єктним спрямуванням діяльності територіальних органів місцевого самоврядування. Так, за даною ознакою функції місцевого самоврядування поділяються на: політичні, економічні, соціальні, культурні та інші функції місцевого самоврядування [2].

Політичні функції місцевого самоврядування прямо пов'язані із реалізацією принципу прямої демократії членів територіальної громади. Відповідно ці функції виявляються в забезпеченні реалізації громадянами конституційного права брати участь в управлінні державними та громадськими справами. Що також підкріплюється правом громадян формувати органи місцевого самоврядування. Ці політичні інститути не є агентами держави і не пов'язані політичними завданнями. Тому до територіальних громад віднесені лише ті функції, які держава може виділити без загрози для власної політичної єдності. Наділення місцевого самоврядування конституційними повноваженнями забезпечує механізм широкої участі територіальних громад у прийняті рішень [1]. Зокрема, політичні функції місцевого самоврядування передбачають: забезпечення проведення місцевих референдумів та реалізацію їх результатів; забезпечення проведення місцевих виборів та інших форм безпосередньої демократії на місцях; об'єднання в асоціації місцевого самоврядування тощо.

Економічні функції місцевого самоврядування спрямовані на створення сектора муніципальної економіки. Перш за все вони реалізуються під час вирішення питань місцевого значення, що стосуються: затвердження та виконання програми соціально-економічного розвитку міста; утворення, управління діяльністю та ліквідацією підприємств комунальної форми власності; розробки, затвердження та виконання місцевого бюджету

Соціальні функції є переважною компетенцією місцевого самоврядування у системі державної влади. Створення умов для життєдіяльності територіальної громади та її соціальний розвиток за рахунок власних коштів, самостійно визначених цілей, зазвичай, є основою місцевого самоврядування та забезпечує формування відповідного конкретного переліку питань місцевого значення. Соціальні функції виявляються у вирішенні питань встановлених програмою соціально-економічного розвитку міста, а саме: здійснення управління закладами охорони здоров'я, освіти та культури, що перебувають у комунальній власності; надання допомоги соціально незахищеним верствам населення; забезпечення у межах своїх повноважень фінансування системи освіти та охорони здоров'я міста.

Наступним напрямом діяльності місцевого самоврядування є виконання ним культурних функцій, реалізація яких передбачає: затвердження програм культурного розвитку відповідних областей, районів і населених пунктів та контроль за їх виконанням; управління закладами освіти і культури, які належать територіальним громадам: заснування місцевих засобів масової інформації відповідних місцевих рад; визначення пам'яток історії чи культури, що мають відповідну історичну, культурну або наукову цінність; вирішення питань про робочу мову ради відповідно до законодавства про мови; відродження осередків традиційної народної творчості та ін. [3].

Функція місцевого самоврядування щодо захисту навколишнього середовища полягає в створенні місцевих програм та участі у підготовці загальнодержавних та регіональних програм охорони довкілля. У відповідності до завдань охорони навко-

лишнього середовища органи місцевого самоврядування міста здійснюють функції екологічного захисту. Так місцеві представницькі органи забезпечують здійснення заходів з охорони та ефективного використання водних ресурсів, здійснюють заходи із забезпечення чистоти атмосферного повітря; здійснюють нагляд за використанням земельних ділянок та надр на території міста; забезпечують охорону та благоустрій зелених зон міста; тощо.

На нашу думку, функцій органів місцевого самоврядування необхідно об'єднати у такі групи: загальні, спеціальні та забезпечувальні (допоміжні). Оскільки діяльність органів місцевого самоврядування охоплює широке коло питань місцевого значення, які до того ж, є об'єктом їх діяльності, але не отримали належного законодавчого закріплення, що ускладнює розмежування таких категорій як «питання місцевого значення» та «питання загальнодержавного значення», то дослідити весь комплекс їх функцій неможливо. Тому ми приведемо перелік загальних (основних) функцій органів місцевого самоврядування, які найбільш повно відображають основні напрямки їх діяльності та ту роль (призначення) яке вони виконують у суспільстві.

Спеціальні функції, органів місцевого самоврядування залежать від правового статусу та специфіки діяльності їх окремих видів. Так, мабуть ніхто не буде заперечувати того, що окремими (спеціальними) функціями щодо вирішення питань місцевого значення наділені такі суб'єкти місцевого самоврядування як: територіальна громада; сільська, селищна, міська рада; сільський, селищний, міський голова; виконавчі органи сільської, селищної, міської ради; районні та обласні ради, що представляють спільні інтереси територіальних громад сіл, селищ, міст; органи самоорганізації населення. Наприклад, призначенням функцій представницького органу місцевого самоврядування є вираження волі територіальної громади, надання їй загальнообов'язкового характеру, здійснення від його імені владу.

Функції забезпечення, виконують кадрові апарати, господарчі підрозділи, органи та підрозділи матеріально-фінансового

забезпечення тощо. Забезпечувальні функції спрямовані на забезпечення реалізації (здійснення) основних функцій, які покладені на органи місцевого самоврядування. Забезпечувальні функції мають внутрішньо-організаційний характер. Однак, з одного боку, не заперечуючи їх важливість, з другого – відмітимо їх більш теоретичне ніж практичне значення. Теж саме стосується і спеціальних функцій органів місцевого самоврядування.

Висновки. Місцева влада мусить максимально задовольняти потреби населення і підприємств відповідної території в послугах, що їх вона повинна надавати у відповідності до своїх функцій. Досвід вказує, що жодна система не може здійснювати свою діяльність чи розвиватися, якщо в неї не має чіткого плану своєї діяльності. А отже і органи місцевого самоврядування у своїй діяльності повинні керуватися відповідними планами робіт або послуг. При цьому не можна надавати послуги, не з'ясувавши потреби в них та відповідно не оцінивши своїх можливостей – фінансового потенціалу. Інакше місцеве самоврядування перестає бути ефективним інструментом розвитку територій, задоволення потреб та інтересів її територіальної громади, а тому губиться зміст місцевого самоврядування.

Список використаних інформаційних джерел

1. Батанов О. В. Функції територіальних громад як специфічних суб'єктів конституційного права / О. В. Батанов // Право України. – 1998. – № 8. – С. 21–24.
2. Дробуш І. В. Функції представницьких органів місцевого самоврядування в Україні : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юр. наук : спец. 12.00.02 «Конституційне право» / Дробуш І. В. – Київ, 2002. – 14 с.
3. Куйбіда В. Функції місцевого самоврядування в Україні: аналіз і прогноз / В. Куйбіда // Вісник УАДУ. – 2000. – № 1. – С. 296–302.
4. Малишко В. М. Правові засади територіальної громади як основи місцевого самоврядування / В. М. Малишко // Юридичний вісник. – 2010. – № 3. – С. 60–63.

УДК 352.071:342:553

КОНЦЕПЦІЇ ТА ТЕОРІЇ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ

А. А. Коваленко, *магістр спеціальності Публічне управління та адміністрування освітня програма «Місцеве самоврядування»*
В. О. Шаповалов, *к. е. н., доцент – науковий керівник*

Анотація. Вдосконалення системи місцевого самоврядування в різних державах світу супроводжувалось постійними науковими дослідженнями даної сфери, що проводились з метою глибшого розуміння суті цього поняття. У зв'язку з цим виникли різні теорії місцевого самоврядування.

Ключові слова: самоврядування, місцева влада, концепція, теорія.

Abstract. Improvement of the system of local self-government in different countries of the world was accompanied by constant scientific researches of this sphere, which were conducted in order to gain a deeper understanding of the essence of this concept. Due to this, different theories of local self-government emerged.

Key words: self-government, local government, concept, theory.

Постановка проблеми. У сучасному світі місцеве самоврядування виступає як складний і багатоплановий соціальний феномен і правовий інститут, який знайшов своє закріплення в конституціях переважної більшості держав-членів міжнародної спільноти. Держави з традиційно розвиненою демократією достатньо давно визнали переваги місцевого самоврядування і відвели йому особливе місце в структурі державного управління. Це було обумовлено в першу чергу тим, що на національному рівні на органи місцевого самоврядування, які найтісніше пов'язані з населенням, була покладена відповідальність за вирішення практично всіх проблем локального характеру: житлового і комунального господарства, розвитку сфери послуг, екології, створення локальних систем освіти, охорони здоров'я, транспортної інфраструктури тощо. Все це практично розвантажило державну владу і дало їй можливість зосередитися на вирішенні питань загальнодержавного значення.

Аналіз основних досліджень і публікацій. Еволюцію теоретичних концепцій та моделей реалізації місцевого самоврядування розглянуто у багатьох роботах вітчизняних науковців, серед яких доцільно відмітити Гулак Л. С., Камінську Н. В., Панейко Ю. Л., Голікову Т. В. та інших.

Формулювання мети. Метою роботи є узагальнення теоретичних розробок та виокремлення базових концепцій місцевого самоврядування.

Виклад основного матеріалу дослідження. Історично першою була обґрунтована «теорія вільних громад», що зародилася на початку XIX ст. у Франції. Відповідно до її положень, влада громади є первинною відносно влади державної, адже громада як самостійний суб'єкт виникла раніше. Вона наділена таким же природнім правом самостійно вирішувати місцеві справи, як людина наділена невід'ємним правом на життя. В такому розумінні місцеве самоврядування набувало цілковитої автономії відносно держави і, фактично, у вигляді органів самоврядування могла створюватися «держава в державі» [1, с. 103]. Хоча реалізувати дані положення в повній мірі виявилося не можливим, теорія вільної громади справила значний вплив як на формування законодавства в першій половині XIX ст., так і на подальший розвиток юридичної науки.

В процесі розвитку теорії вільних громад та пристосуванні її до умов реального життя зародилася господарська теорія. Її прихильники також розглядали місцеве самоврядування як недержавне утворення, але свою увагу акцентували на сфері його діяльності. «Місцеве самоврядування – недержавне за своєю природою і має власну компетенцію у сфері неполітичних відносин, до яких держава байдужа, а саме – у місцевих громадських та господарських справах. У ці місцеві справи держава не втручається і вони вирішуються самими територіальними громадами. Питання ж політичні відносяться до компетенції державної влади» [2, с. 88].

В кінцевому етапі, положення двох попередніх теорій були взяті за основу формування громадівської теорії місцевого самоврядування, ідейними засновниками якої були німецькі науковці О. фон Гірке і В. Шеффнер. До числа її прихильників

належать О. Васильчиков, М. Драгоманов, П. Корф, В. Лешков, О. Лабанд, Є. Мейєр, П. Подлігайлов, О. Ресслер.

В даній теорії обґрунтовувалось, що громада не є суб'єктом, створюваним державою. Держава є федерацією громад і виводить свої права від громади, а не навпаки, не створює громаду, а лише визначає подальший розвиток недоторканних прав громади, її власну компетенцію. Громада не підпорядковується центральній владі держави у вирішенні питань місцевого значення, органи місцевого самоврядування незалежні і самостійні в своїй діяльності та керуються законом [3, с. 24].

Громадівська теорія надавала широку автономію органам місцевого самоврядування, залишаючи за державними органами управління лише державними справами. В її положеннях прослідковується протиставлення територіальної громади державі, а громадських інтересів – політичним. Органи місцевого самоврядування повинні діяти за принципом: «дозволено все, що не заборонено законом».

І хоча громадівська теорія є, на перший погляд, запорукою утвердження демократичного ладу в державі, її критики вказують на певні слабкі місця, що не дозволяють реалізувати наведені вище положення на практиці. На думку опонентів цієї теорії (М. Лазаревського та ін.), її найслабкішим місцем є не стільки те, що прибічникам не вдається окреслити коло недержавних публічно-правових справ, належних місцевому самоврядуванню, скільки те, що таких справ взагалі не існує [4, с. 75]. Ю. Панейко вважає, що твердження про існування якихось первинних власних прав місцевих громад, незалежних від державного правового порядку, «є витвором фантазії теоретиків природного права», бо теорію про природні права громади не можна погодити з теорією суверенітету народу, який виявляється в суверенності зверхньої державної влади [5, с. 84].

Ще одним суперечливим моментом є те, що діяльність «самостійних» органів місцевого самоврядування в будь-якому випадку базується на положеннях закону, встановленому державою. Адже здійснення влади можливе лише за наявності примусу (погрози його використання), який надається органам місцевого самоврядування через закони.

Такі критичні погляди стали поштовхом для формування нової теорії місцевого самоврядування – державницької, основні положення якої були розроблені німецькими вченими Р. Гнейстом та Л. Штейном у XIX ст. Дана теорія заперечує наявність автономії органів місцевого самоврядування, розглядаючи його як форму здійснення місцевого державного управління. Органи місцевого самоврядування діють виключно у визначених законом межах за принципом «дозволено все, що прямо передбачено законом».

Державницька теорія заперечує існування окремих місцевих справ, що повинні знаходитись у віданні громади. Всі справи – загальнодержавні, держава лише делегує їх здійснення органам місцевого самоврядування з метою здійснення ефективнішого управління на місцях та наближення влади до населення. Недоліки цієї теорії полягають в зменшенні ролі населення у вирішенні місцевих проблем, утисненні демократичних принципів народовладдя, встановленні сприятливих умов для зміцнення державної вертикалі.

Спроба поєднати сильні сторони громадівської та державницької теорій знайшла своє відображення в теорії муніципального дуалізму. В контексті даної теорії, місцеве самоврядування має дуалістичну природу – володіє власною компетенцією при вирішенні місцевих справ, а також забезпечує реалізацію функцій держави шляхом виконання делегованих повноважень. Тобто, незалежність інституту місцевого самоврядування існує, але лише при виконанні власних повноважень; здійснення делегованих повноважень відбувається під контролем держави.

Положення теорії муніципального дуалізму є досить прогресивні, адже дозволяють вирішити важливі громадсько-державні завдання:

- не допустити роздвоєння влади, яке призводить до політичної нестабільності в державі;
- залучити більшу частину населення до участі в управлінні справами суспільства та держави;
- ліквідувати розрив між суспільством та державою, наблизивши останню до потреб населення;
- узгодити дії органів державної влади та органів місцевого самоврядування з метою досягнення спільних цілей.

Висновки. Від вибору належної теорії та моделі місцевого самоврядування залежить дієвість місцевого самоврядування у державі, його здатність відстоювати права громади в цілому та інтереси кожного окремого місцевого жителя. В кінцевому етапі, наявність ефективної системи місцевого самоврядування є невід'ємним елементом демократичної держави. Тому, на шляху побудови демократичної, соціальної та правової держави вибір теорії та моделі місцевого самоврядування відіграє важливу роль у досягненні поставлених цілей.

Список використаних інформаційних джерел

1. Гулак Л. С. Теоретичні засади становлення місцевого самоврядування в Україні / Л. С. Гулак // Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Сер.: Юриспруденція. – 2013. – № 6–2. – Т. 1. – С. 101–104.
2. Круш П. В. Національна економіка: регіональний та муніципальний вимір : підручник / П. В. Круш, О. О. Кожемяченко. – Київ : Центр учбової л-ри, 2011. – 320 с.
3. Камінська Н. В. Місцеве самоврядування: теоретико-історичний і порівняльно-правовий аналіз / Н. В. Камінська. – Київ : КНТ, 2010 – 232 с.
4. Голікова Т. В. Розвиток муніципального корпоратизму в Україні / Т. В. Голікова // Інституційні перетворення в Україні. – 2002. – № 3. – С. 70–81.
5. Панейко Ю. Л. Теоретичні основи самоврядування / Ю. Л. Панейко – Львів : Літопис, 2002. – 196 с.

УДК 330.111.4:352.071

РЕСУРСНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ТЕРИТОРІАЛЬНОЇ ГРОМАДИ

О. В. Кругляк, *магістр спеціальності Публічне управління та адміністрування освітня програма «Місцеве самоврядування»*
В. О. Шаповалов, *к. е. н., доцент – науковий керівник.*

Анотація. Реформа місцевого самоврядування стосується багатьох сфер в управлінні держави. Саме тому чітке розуміння основних чинників економічного і соціального розвитку грома-

ди є важливою теоретико-методологічною засадою. Ресурсний потенціал об'єднаних територіальних громад дає можливість для підвищення рівня фінансової спроможності місцевих бюджетів та розвитку відповідних територій.

Ключові слова: ресурси, потенціал, територіальна громада, забезпечення.

Abstract. Local government reform applies to many spheres of government. That is why a clear understanding of the main factors of economic and social development of the community is an important theoretical and methodological basis. The resource potential of the united territorial communities makes it possible to increase the financial capacity of local budgets and the development of the respective territories.

Key words: resources, potential, territorial community, provision.

Постановка проблеми. В існуючих умовах обмеженості бюджетних та інших фінансових ресурсів територіальної громади головним ресурсом її сталого соціально-економічного розвитку є власний внутрішній ресурсний потенціал. Забезпечення збереження, раціонального використання та подальшого нарощення ресурсного потенціалу громади має бути одним із головних пріоритетів діяльності місцевих органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування і територіальної громади.

Аналіз основних досліджень і публікацій. Проблематика ресурсного забезпечення регіонального управління, розподілу ресурсів між територіями, зберігання та нарощення потенціалу територіальної громади знаходиться в центрі уваги багатьох вчених та фахівців, серед яких – В. М. Бабаєв, М. М. Новікова, Т. М. Безверхнюк, М. К. Орлатий, О. В. Ольшанський та ін.

Формулювання мети. Метою статті є розкриття змістовної сутності поняття «ресурсне забезпечення», систематизація підходів до класифікації ресурсів територіальної громади, визначення зв'язаності основних компонентів ресурсної платформи територіальної громади.

Виклад основного матеріалу дослідження. Функціонування та розвиток будь-якої території забезпечується ресурсами – перш за все, їх наявністю, а також вмінням раціонально вико-

ристовувати їх. Між тим, сьогодні ресурси територіальних громад, які вони можуть використовувати для задоволення спільних потреб безпосередньо або через реалізацію органами місцевого самоврядування управлінських функцій на основі наданих повноважень, є вельми обмеженими.

Визначити будь-який елемент через термін «ресурс» − означає виявити межі його корисності в досягненні цілі в умовах конкретної ситуації (існуючі технології та соціально-економічні відносини) з урахуванням ієрархії цінностей ресурсів і законів заміщення. Отже, під ресурсом розуміють наявні елементи системи, на основі яких вона функціонує та розвивається і які в умовах конкретної ситуації доцільні для застосування як засоби досягнення цілей. Такий підхід дасть змогу найповніше окреслити можливості системи, які можуть бути використані для максимального задоволення потреб суспільства [4, с. 17].

Найчастіше поняття «ресурси» трактується з чотирьох позицій:

– економічної – сукупність окремих елементів, що прямо чи опосередковано беруть участь у процесі виробництва або надання послуг; це основні елементи економічного потенціалу, які є в розпорядженні суспільства на кожному етапі розвитку виробничих сил у межах історично визначеної системи виробничих відносин;

– владної – фундаментальне джерело управління; атрибут, обставина або благо, володіння яким підвищує здатність впливу його володаря на інших індивідів або групу; це можливість, яка не обов'язково стає реальністю; усі ті засоби, використання яких забезпечує вплив на об'єкт відповідно до цілей суб'єкта;

– соціальної – реальні та потенційні можливості, засоби і резерви, якими володіє певне суспільство і які воно використовує для забезпечення різних сфер соціального життя і діяльності;

– об'єктної – елемент об'єкта управління, який може бути ефективно використаний суб'єктом для досягнення цілей; деяка сукупність можливостей адміністративно-територіального утворення, розпорядження якими віднесено до компетенції органів влади.

У науковій літературі, присвяченій дослідженню ресурсної забезпеченості функціонування тієї чи іншої соціально-економічної системи (частіше – підприємства або країни у цілому), найбільш вживаним є термін «потенціал» ніж «забезпечення». Так, В. М. Бабаєв та М. М. Новікова відмічають, що «ресурсний потенціал» об'єднує майновий, природно-ресурсний, виробничо-технічний, демографічний, фінансовий, науково-технічний, інтелектуальний, інформаційний, інвестиційний, інноваційний тощо потенціали, а також власне територію з певним типом її інфраструктури [1, с. 198]. І далі, підсумовуючи, дають визначення поняття «ресурсний потенціал територіальної громади» – поліструктурне та багаторівневе утворення, що характеризується різноманітними типами сполучення видів ресурсів, які сприяють досягненню стратегічних цілей [1, с. 199].

Вважаємо дане визначення дискусійним, що аргументуємо наступним. Як відомо, слово «потенціал» походить від латинського «potential» – сила, могутність, тому вряд чи виправдано ресурсний потенціал визначати як утворення. Скоріше потенціал території – це сукупність взаємопов'язаних ресурсів території, які використовуються для забезпечення життєдіяльності територіальної спільноти, а також відносин власності між їх володарями, яка має бути об'єктом управління для місцевих органів влади.

З позицій науки державного управління найважливішим є визначення поняття «ресурсне забезпечення», адже саме воно віддзеркалює форми і процедури діяльності органів місцевого самоврядування щодо функціонування та розвитку територій: потреби людей практично безмежні, а ресурси для їх задоволення є відносно обмеженими, тому громада не в змозі повною мірою задовольнити власні потреби. Саме органи управління повинні впливати на ступінь відповідності потреб і ресурсів, намагатися підвищення рівня задоволення потреб за існуючих ресурсів. оскільки і слово «забезпечувати» передбачає задовольняти чиїсь потреби в чому-небудь.

Ресурсне забезпечення пропонуємо трактувати як сукупність методів, засобів і заходів органів влади щодо створення умов для найповнішого задоволення потреб територіальної громади,

гарантування збалансованості завдань органів публічного управління та ресурсів, наявних для їх виконання. Виходячи цього, правомірним вважаємо говорити про конкурентоспроможність території як здатність органів управління сформувати середовище, привабливе для сучасних видів ресурсів.

Для встановлення взаємозв'язку між окремими видами ресурсів території доцільно здійснити таку їх систематизацію: природні (у т. ч. рекреаційні), людські (у т. ч. інтелектуальні), матеріально-технічні (у т. ч. інноваційні), фінансові (у т. ч. інвестиційні), інформаційні (у т. ч. віртуальні), нематеріальні (у т. ч. компетентнісні). Іншими словами, йдеться про певну ресурсну платформу територіальної громади як сукупність основних її компонентів – видів ресурсів, пов'язаних між собою в процесі забезпечення функціонування та розвитку території.

Слід відмітити, що потенціал територіальної громади, як правило, відсвічує лише наявні ресурси, окремі з яких можуть бути вичерпними (багатства надр, ґрунти, дерева, рослинний і тваринний світи, деякі види мінеральної сировини тощо), тому й методи впливу на їх використання мають відрізнятися в залежності від вичерпності / невичерпності ресурсів, можливостей їх відновлюваності (повної або відносної).

Крім того, способи і заходи щодо ресурсного забезпечення розбігаються виходячи із спрямованості управління – на забезпечення поточного функціонування території чи її розвитку як переходу до іншого стану із кількісними та якісними змінами у внутрішньому середовищі.

Висновки. Таким чином, необхідність ресурсного забезпечення розвитку територіальних громад вимагає від місцевих органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування застосування сучасних методів ресурсного менеджменту. Необхідно розробляти певну методологію ресурсного менеджменту, яка має включати керування «кваліфікацією» ресурсів, управління ефективністю використання ресурсів, менеджмент ресурсних резервів, управління розробкою новітніх видів ресурсів тощо. При цьому зауважимо, що через високу варіабельності менеджмент територіальних ресурсів за їх складовими має суттє-

ві особливості, що повинно знайти відображення у методах і механізмах управління.

Список використаних інформаційних джерел

1. Бабаєв В. М. Сучасні підходи до зберігання та нарощення ресурсного потенціалу територіальної громади / В. М. Бабаєв, М. М. Новікова // Публічне управління: теорія та практика. – 2013. – Випуск 4 (16). – С. 197–201.
2. Безверхнюк Т. М. Ресурсний режим як інституційний механізм ресурсного забезпечення регіонального управління [Електронний ресурс] / Т. М. Безверхнюк // Державне будівництво : електрон. наук. фах. вид. – 2010. – № 1. – Режим доступу: http: //www.kbuapa.kharkov.ua. – Назва з екрана.
3. Ольшанський О. В. Ресурсне забезпечення розвитку території: двовимірний підхід / О. В. Ольшанський // Публічне управління: теорія та практика. – 2013. – Вип. 4. – С. 220–225.
4. Ресурсний потенціал регіону : навч. посіб. / М. К. Орлатий, С. А. Романюк, І. О. Дегтярьова та ін. – Київ : НАДУ, 2014. – 724 с.
5. Савчук Д. М. Характеристика ресурсного потенціалу громади та оцінка ефективності його використання / Д. М. Савчук // Український журнал прикладної економіки. – 2018. – № 1, Том 3. – С. 83–94.

Заочна форма навчання

УДК 330.111.4:332.156.2:352.071

СТРУКТУРА СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО ПОТЕНЦІАЛУ ТЕРИТОРІАЛЬНОЇ ГРОМАДИ

В. В. Вільчинська, *магістр спеціальності Публічне управління та адміністрування освітня програма «Місцеве самоврядування»*

В. О. Шаповалов, *к. е. н., доцент – науковий керівник*

Анотація. У статті проведено структуризацію та визначено компонентну будову потенціалу територіальних громад. Окрес-

лено умови і фактори формування і реалізації потенціалу територіальної громади. Розкрито взаємозв'язок потенціалу громади та її розвитку в сучасних умовах.

Ключові слова: потенціал, громада, розвиток, територіальна реформа.

Abstract. The article structured and defined the component capacity building of territorial communities. Conditions and factors of formation and realization of potential of territorial community are outlined. Disclosed interconnection of community potential and its development in modern conditions.

Key words: potential, community, development, territorial reform.

Постановка проблеми. У сучасних умовах становлення громадянського суспільства вимагають удосконалення методи і технології управління територіальними громадами. Будь-яка громада, визначаючи цілі розвитку і функціонування, оцінює можливості їх реалізації на основі свого потенціалу. Вирішення завдань визначення потенціалу територіальних громад сьогодні є одним з основних чинників їх ефективного управління, викликане необхідністю адаптації до нових умов діяльності (об'єднання і децентралізації).

Проблемі формування та розвитку потенціалу присвячена велика кількість наукових праць та досліджень, що пояснюється складністю даної категорії, її змістового навантаження, можливістю форм прояву та компонентної будови, однак, не зважаючи на численні дослідження, дане поняття ще недостатньо вивчене як у науковому, так і прикладному аспекті.

Аналіз основних досліджень і публікацій. У вітчизняній науці проблема розвитку та ролі територіальних громад у розвитку окремих територій висвітлена на належному рівні, зокрема у працях Пітюлич М. М., Машіко К. С., Кудак К. М., Пауш М. М., В. М. Кузьмин, Х. В. Сусяк, Г. А. Борщ, В. М. Вакуленко, Н. М. Гринчук, Ю. Ф. Дехтяренко, О. С. Ігнатенко, В. С. Куйбіда, А. Ф. Ткачук, В. В. Юзефович та інших.

Формулювання мети. Мета статті полягає у дослідженні структури потенціалу територіальної громади з позицій ефективного управління її розвитком та функціонуванням.

Виклад основного матеріалу дослідження. В сучасних умовах недостатнього фінансування розвитку територіальних громад (ТГ) головним ресурсом їх сталого соціально-економічного розвитку є власний внутрішній потенціал. Забезпечення збереження, раціональне використання та подальше нарощення потенціалу окремої територіальної громади має бути одним із головних пріоритетів діяльності місцевих органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування і власне членів територіальної громади. Саме тому одне із головних завдань проведення адміністративно-територіальної реформи і децентралізації державного управління в Україні полягає у визначенні оптимальної територіальної основи спроможних територіальних громад; оптимальної системи місцевого самоврядування таких територіальних громад; повноважень з надання публічних послуг, які мають бути передані органам місцевого самоврядування територіальних громад, і ресурсної бази територіальних громад (майно, природні, фінансові, людські, інформаційні та інші ресурси).

Структуру потенціалу ТГ формує ряд компонентів, які мають свою ієрархічну будову та умови, що забезпечують їх реалізацію. Основною складовою потенціалу ТГ є природно-ресурсний потенціал, що включає, насамперед природні ресурси (мінеральні, водні, земельні, лісові, фауністичні) та природні умови (географічне положення, клімат, рельєф). У складі природно-ресурсного потенціалу важливо виділяти екологічний потенціал, оскільки вже сьогодні, й особливо у перспективі, екологічна ситуація визначатиме можливості розвитку і розміщення продуктивних сил та рівень сприятливості територій для проживання і життєдіяльності людей. Тому система раціонального природокористування має характеризуватися екологізацією виробничої діяльності та постійним відтворенням природних ресурсів, що передбачає всебічний перегляд характеру розвитку економічної діяльності територіальної громади з точки зору її екологічних наслідків [1].

Важливе місце у формуванні та реалізації потенціалу ТГ відводиться інфраструктурному потенціалу, що передбачає функціонування інфраструктурного комплексу, становлення якого

історично пов'язано з розвитком продуктивних сил і територіальним поділом праці, що об'єктивно обумовлено потребами населення, промислового і сільськогосподарського виробництва, наявністю підприємницьких структур. До його складу входять виробничий (виробничі підприємства, сільськогосподарські кооперативи, допоміжні та обслуговуючі цехи) та соціальний потенціал (школи, дитсадки, фельдшерсько-акушерські пункти, заклади культури), наявність мережі доріг, транспорту, зв'язку, що забезпечують ефективне функціонування відповідної території.

Зокрема, у складі інфраструктурного потенціалу важливе місце належить інформаційному потенціалу, що передбачає єдність організаційно-технічних та інформаційних можливостей громади, що впливають на характер і специфіку її функціонування через збір, зберігання (накопичення), обробку та розповсюдження інформаційних ресурсів.

Не менш важливе значення відводиться розвитку сучасної ділової ринкової інфраструктури та логістичного потенціалу, формування та ефективне функціонування яких в умовах ринкової економіки може стати визначальним фактором розвитку ТГ. Логістичний потенціал та ринкова інфраструктура передбачають наявність системи підприємств, організацій, закладів виробничої та невиробничої сфер, які покликані обслуговувати економічні суб'єкти ТГ, створювати умови для підтримки високої підприємницької активності в межах громади та представлені підприємствами й організаціями, які виконують такі функції, як оптова торгівля, зберігання і транспортування продукції, комунікаційний зв'язок між товаровиробниками та постачальниками, ціновий моніторинг на ринку, інформаційні служби та ін. [3].

Основним стратегічним ресурсом, який визначає ефективність використання природного, виробничого чи інших видів капіталу являється людський потенціал, що безпосередньо впливає на темпи і якість економічного зростання територіальних громад. У складі людського потенціалу ТГ слід розрізняти соціо-демографічний, трудовий, підприємницький та інноваційний потенціал, як сумарну сукупність потенціалів кожного з членів такої громади, що в силу ефекту синергії здатна забезпечити її

ефективне функціонування та розвиток. В свою чергу, соціо-демографічний потенціал ТГ включає такі складові як чисельність та територіальний розподіл населення громади; частку економічно активного населення; рівень платоспроможності населення; рівень освіти та соціальний захист населення в межах ТГ; міграційні процеси та ін.

Вагоме місце у функціонуванні ТГ відводиться потенціалу відтворення, що являється рушійною силою розвитку громади і, перебуваючи в тісній кореляції з іншими елементами потенціалу, забезпечує безперервний розвиток та ефективну взаємодію останніх, є одним із вирішальних факторів економічного зростання ТГ. У складі потенціалу відтворення важливе місце відводиться інвестиційному та організаційному потенціалу. Зокрема, інвестиційний (фінансовий) потенціал являє собою наявні та приховані можливості господарюючих суб'єктів ТГ щодо простого та розширеного відтворення і визначає можливість вкладання коштів (капіталу) в матеріально-речовий і особистий фактори виробництва для забезпечення умов розширеного відтворення і (чи) одержання прибутку. Основними принципами, на яких повинен базуватися організаційний потенціал ТГ, являється принцип інтеграції та кооперації виробництва та праці в межах громади, що безпосередньо визначає здатність населення до самоорганізації.

Реалізація і використання зазначених складових потенціалу забезпечує динамізм соціально-економічних процесів у громаді. Потенціал відображає «не тільки накопичені властивості, що реалізуються в конкретний момент часу, а й появу нових властивостей у майбутньому на основі поточного функціонування їх носіїв» [2].

Отже, по суті своїй, потенціал не може бути статичною величиною, як наслідок – соціально-економічні системи (як його носії) постійно зазнають внутрішніх або зовнішніх змін. Ступінь, вагомість і спрямованість цих змін обумовлена мірою реалізації потенціалу територіальної громади. Відповідно складність компонентної структури потенціалу громади обумовлює складність оцінки тих змін, що в ній відбуваються.

Висновки. Проведене дослідження засвідчило, що потенціал територіальної громади, як соціально-економічна категорія, має

свою складну ієрархічну будову, компонентну основу якої складає природно-ресурсний, людський та інфраструктурний потенціал, а їх формування та реалізація відбувається під впливом детермінант внутрішнього і зовнішнього середовища, а також соціальних, економічних, правових та політичних умов. Перелічені фактори здійснюють прямий та опосередкований вплив на функціонування громад, що, в свою чергу визначає потенціал їх розвитку. Загалом процес розвитку громади охоплює соціальний розвиток і економічний розвиток, що є засобом досягнення першого. У сучасних умовах економіки знань та підвищення в ній ролі людини саме на рівні територіальної громади може відбуватися максимальна реалізація потенціалу з метою забезпечення розвитку.

Список використаних інформаційних джерел

1. Пітюлич М. М. Потенціал територіальної громади: особливості формування і розвитку / М. М. Пітюлич, К. С. Машіко, К. М. Кудак, М. М. Пауш // Молодий вчений. – 2016. – № 4 (31). – С. 155–160.
2. Кузьмин В. М. Структурування потенціалу територіальної громади / В. М. Кузьмин, Х. В. Сусяк // Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: Економіка і менеджмент. – 2015. – Вип. 11. – С. 177–180.
3. Ресурсне забезпечення об'єднаної територіальної громади та її маркетинг : навч. посіб. / [Г. А. Борщ, В. М. Вакуленко, Н. М. Гринчук, Ю. Ф. Дехтяренко, О. С. Ігнатенко, В. С. Куйбіда, А. Ф. Ткачук, В. В. Юзефович]. – Київ, 2017. – 107 с.

УДК 352.07:342.722

МІСЦЕВЕ САМОВРЯДУВАННЯ ЯК ЕЛЕМЕНТ ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА

С. О. Клочко, *магістр спеціальності Публічне управління та адміністрування освітня програма «Місцеве самоврядування»*
В. О. Шаповалов, *к. е. н., доцент – науковий керівник.*

Анотація. У розвинених країнах місцеве самоврядування має велике функціональне навантаження. Воно зміцнює основи на-

родовладдя та громадянського суспільства, створює умови для забезпечення життєвих потреб та інтересів населення, стабілізує політичну систему, є важливим механізмом забезпечення єдності країни.

Ключові слова: місцева громада, самоврядування, громадянське суспільство, демократизація.

Abstract. Local government has a high functional load in developed countries. It strengthens the foundations of democracy and civil society, creates the conditions for ensuring the vital needs and interests of the population, stabilizes the political system, is an important mechanism for ensuring the unity of the country.

Key words: local community, self-government, civil society, democratization.

Постановка проблеми. У сучасному світі все більшого поширення набувають багаторівневі системи публічного управління, в яких відносини між рівнями публічної влади будуються на основі чіткого розмежування функцій і повноважень кожного, визначення сфер відповідальності та гарантій їх діяльності. У рамках формування багаторівневого управління особливе місце займає місцевий рівень як найбільш наближений до громадян та їх потреб.

Аналіз основних досліджень і публікацій. Останнім часом проблеми місцевого самоврядування перебувають у колі наукових інтересів представників найрізноманітніших шкіл і течій. Перш за все, це обумовлено необхідністю перегляду функцій і повноважень місцевого самоврядування на основі сучасних соціальних ідей та технологій. Тут дуже корисними виявляються напрацювання А. Лелеченко, О. Васильєвої, В. Куйбіди, А. Ткачука, В. Воронкової, О. Євтушенка, В. Кравченка, Н. Нижник та ін.

Формулювання мети. Мета роботи – показати, що місцеве самоврядування – це інститут громадянського суспільства, через який держава транслює державну політику й державні інтереси на місцевий рівень, а жителі територіальної громади мають можливість відстоювати інтереси свого співтовариства перед державною владою.

Виклад основного матеріалу дослідження. Для сучасної європейської держави невід'ємним є наявність інституту місцевого самоврядування. Тобто такої системи організації влади на місцях, за якої місцеві громади (об'єднання жителів територіальної одиниці) мають реальну можливість через створені ними структури самостійно, незалежно від держави та її інституцій розв'язувати місцеві проблеми, питання, що стосуються організації життєдіяльності будь-якої територіальної одиниці. Світовий досвід свідчить, що місцеве самоврядування сьогодні виступає важливими фактором демократизації суспільного життя, децентралізації управління та необхідною передумовою становлення громадянського суспільства, наближення влади до її джерела – народу.

Місцеве самоврядування – це система відносин, що складаються з приводу розподілу місцевої влади між політичними суб'єктами на місцевому рівні, де політичним центром виступають органи місцевого самоврядування, навколо яких діють місцеві партійні й громадські організації, засоби масової інформації, лобістські угруповання, політичні лідери тощо [2].

Процес демократизації, який розпочався в Україні після здобуття незалежності, обумовив необхідність децентралізації державної влади та підвищення ролі місцевого самоврядування, за допомогою якого громадяни можуть якнайповніше реалізувати свої громадянські права й активізувати соціальні ініціативи. Місцеве самоврядування в умовах демократизації державної влади й будівництва громадянського суспільства з органу, що займається господарсько-економічною діяльністю, стає органом, що займається політичною діяльністю, тобто місцеве самоврядування в умовах демократії як інститут громадянського суспільства разом з державою, партіями, профспілками, громадськими організаціями стає інститутом політичної системи суспільства.

Розвиток України як суверенної і незалежної, демократичної, соціальної правової держави, в якій людина, її життя та здоров'я, честь і гідність, недоторканість і безпека на конституцій-

ному рівні визнаються найвищою цінністю, стає ефективним лише за умови існування, функціонування та перманентного становлення громадянського суспільства та його інститутів. Саме громадянське суспільство та його інститути у XXI ст. стали надійними партнерами держави і водночас суб'єктами, що забезпечують громадський контроль і здійснюють інші конституційні форми впливу на органи державної влади та органи місцевого самоврядування, їх посадових осіб.

Громадянське суспільство нині є центром відомої ціннісної тріади конституціоналізму «людина – суспільство – держава», а його визначальною властивістю стає перманентний розвиток і водночас збереження сталого функціонування [1]. Сьогодні перед українською державою постає важливе завдання – створення законодавчих умов для формування громадянського суспільства та прояву громадських, самодіяльних засад у локально-територіальному та індивідуально-особистісному вимірі. Саме умов, а не рамок, оскільки такі прояви можливі лише за наявності спільного інтересу та свободи участі.

Громадянське суспільство, яке засноване на самоврядуванні та самоорганізації, не може бути і не повинне бути заформалізованим. Роль держави повинна мати прояв не в штучному інспіруванні громадянського суспільства та його інститутів, а у партнерській його підтримці у вирішенні суспільно значущих справ. Система громадянського суспільства повинна стати породженням суспільно-політичної творчості населення, з одного боку, та цілеспрямованих зусиль і підтримки держави, з другого. Тому розширювати права і функції громадянського суспільства та його суб'єктів, насамперед територіальних громад та інших інститутів місцевого самоврядування, слід там, де найбільший ефект приносить громадська ініціатива.

Посилення ролі держави на початку XX ст., встановлення у багатьох європейських країнах авторитарних, диктаторських режимів перервали процес розбудови громадянського суспільства. Його відродження починається після розвалу тоталітарних режимів та пов'язане з протестом проти одержавлення суспіль-

ства, проти надмірного розростання ролі й впливу держави у політичній системі. У другій половині XX ст. у післявоєнній Європі формуються недержавні інститути (політичні партії, профспілки, громадські організації, у тому числі й органи місцевого самоврядування), які починають грати активну політичну роль. Вони перетворюються у найважливіші елементи політичної системи, становлячи її недержавну, громадянську частину. Політична діяльність виходить за межі державного управління, адже формуються демократичні політичні системи, в яких найважливішою передумовою й одночасно фактором формування стає наявність громадянського суспільства, яке характеризує усю сукупність різноманітних форм соціальної активності населення [3].

Політична система громадянського суспільства виступає як сукупність політичної влади суб'єктів, відносин, політичної організації і політичної культури суспільства, яка забезпечує його соціальну стабільність й порядок і має певну соціально-політичну орієнтацію. Розвивається такий громадянський інститут як місцеве самоврядування, який поєднує людину й суспільство. Зростає кількість громадян, які добровільно беруть участь у різних громадських ініціативах на місцевому рівні. Створюються різні добровільні громадські комітети, об'єднання, асоціації (екологічні, жіночі, конфесіональні, професійні тощо) для вирішення загальних проблем. Політична сфера виступає як область громадських відносин з приводу влади, де державні й громадські елементи виступають її підсистемами.

Збільшення числа інституцій, які спеціалізуються на наданні соціальних послуг населенню, активізація їх діяльності, розвиток децентралізації та самоорганізації також вимагає кардинальних змін у поглядах на муніципально-правову природу та значенні публічно-самоврядних багатьох інститутів громадянського суспільства. Їх завдання, як локального інституційного ядра громадянського суспільства, насамперед, повинні зводитися до акумуляції та генерації місцевих інтересів, виявлення важливих потреб населення, встановлення пріоритетів, пошуку оптималь-

них шляхів забезпечення питань місцевого значення, здійсненні громадського контролю за якістю соціальних послуг

Висновки. Місцеве самоврядування як елемент громадянського суспільства, який організовує діяльність людей зі здійснення контролю над ресурсами місцевого співтовариства, переданими йому державою й населенням, стає інститутом політичної системи суспільства, адже воно стає простором для спільного інтересу держави й громадянського суспільства. Для держави місцеве самоврядування – це спосіб трансляції державної політики й державних інтересів на місцевий рівень. Це є відносини співробітництва між державною владою (урядом) і місцевим самоврядуванням, що включають переговори, компроміси, обмін інформацією та інші неконфронтаційні засоби. Для громадянського суспільства – це артикуляція інтересів жителів територіальної громади і можливість відстоювати її інтереси перед державною владою.

Однак для створення в Україні ефективної політичної системи, здатної забезпечити динамічний розвиток країни, є подальше реформування інституту місцевого самоврядування щодо розширення прав місцевих громад з вирішення питань життєдіяльності, збільшення економічної самостійності та розширення можливостей впливу громадянського суспільства на формування і діяльність органів влади.

Список використаних інформаційних джерел

1. Євтушенко О. Місцеве самоврядування – інститут громадянського суспільства та демократичної політичної системи / О. Євтушенко // Українська національна ідея: реалії та перспективи розвитку. – 2009. – Вип. 21. – С. 66–70.
2. Місцеве самоврядування в умовах децентралізації повноважень : навч. посіб. / [А. П. Лелеченко, О. І. Васильєва, В. С. Куйбіда, А. Ф. Ткачук]. – Київ, 2017. – 110 с.
3. Батанов О. В. Місцеве самоврядування як інститут громадянського суспільства: муніципальноправові проблеми взаємодії та функціонування / О. В. Батанов, В. В. Кравченко // Public Administartion Aspects. – 2018. – № 6 (6–7). – С. 45–53.

УДК 316.334:352.071

ІНСТИТУЦІЙНЕ СЕРЕДОВИЩЕ РОЗВИТКУ ТЕРИТОРІАЛЬНОЇ ГРОМАДИ

Л. І. Тригубенко, *магістр спеціальності Публічне управління та адміністрування освітня програма «Місцеве самоврядування»*
В. О. Шаповалов, *к. е. н., доцент – науковий керівник.*

Анотація. В статті розглянуто сутність та складові елементи інституційного середовища розвитку територіальної громади, показано роль місцевого самоврядування у забезпеченні реалізації потенціалу.

Ключові слова: інституційне середовище, територіальна громада, самоврядування.

Abstract. The article deals with the essence and constituents of the institutional environment of territorial community development, shows the role of local self-government in ensuring the realization of potential.

Key words: institutional environment, territorial community, self-government.

Постановка проблеми. У розвинених країнах місцеве самоврядування має велике функціональне навантаження, воно зміцнює основи народовладдя та громадянського суспільства, створює умови для забезпечення життєвих потреб та інтересів населення, стабілізує політичну систему, є важливим механізмом забезпечення єдності країни. Саме тому розвинений інститут місцевого самоврядування є однією з найбільш надійних гарантій забезпечення ефективності системи багаторівневого управління в Європейському Союзі.

Аналіз основних досліджень і публікацій. Варто відзначити, що проблема розвитку інституційного середовища територіальної громади досить поширена в науковій літературі останніх років в Україні. Так, проблемами розвитку територіальної громади та її інституціоналізації в Україні займалася Монастирський Г., Альошина Н., Козлова Л. та ін.

Формулювання мети. Між тим в Україні попри тривалий період існування інституту самоврядування, воно ще не стало ефективною і, найголовніше, самостійною ланкою публічного управління. Мета роботи полягає у визначенні складових інституційного середовища територіальної громади

Виклад основного матеріалу дослідження. Одним з перших, хто почав досліджувати теоретичні аспекти місцевого самоврядування, був французький історик і філософ А. де Токвіль. «Інститути самоврядування відіграють для встановлення незалежності ту ж роль, що і початкові школи для науки; вони відкривають людям шлях до свободи і вчать його користуватися цією свободою, насолоджуватися її мирним характером. Без інститутів самоврядування нація може сформувати уряд, проте істинного духу свобод вона так і не отримає. Скороминущі пристрасті, тимчасові інтереси, випадкові обставини можуть створити лише видимість незалежності, однак деспотизм, загнаний всередину суспільного організму, рано чи пізно знову з'явиться на поверхні», – зазначав французький дослідник [1, с. 67].

Інституціональне середовище територіальної громади, як і будь-якої іншої складної суспільної системи, не є простим набором відповідному її типу інститутів. Це унікальний набір інститутів, який визначає ефективність функціонування територіальної громади та обумовлює можливість її розвитку. З цього набору доцільно виділити основні інститути.

1. Інститут власності. У даний час стає очевидною неможливість стійкого розвитку територіальних громад регіону без створення ефективного інституту комунальної та приватної власності. Кричущими є факти, коли центральна влада через органи Держкомзему виділяє земельні ділянки, які споконвіку використовувались територіальними громадами, «немісцевим» юридичним і фізичним особам. Територіальні громади в частині прав власності суто декларативно визнані самоврядними. В європейській практиці найбільша самоврядна територія – регіон. Уже відмічено абсолютизацію державної власності в радянський період, з проголошенням незалежності ситуація змінювалася

вкрай повільно. Якщо декларується самоврядність регіонів та громад, то на території регіону управління всіма ресурсами повинно здійснюватися органами самоврядування, а для цього вони повинні бути передані у їх власність.

2. Правовий інститут. Інститут права включає не тільки нормативно-правову базу, але й захист прав власності, умов і результатів господарської діяльності тощо. Необхідність змін судової, правоохоронної, освітньої та інших важливих для функціонування громад системи не викликає сумнівів, проте навіть після їх можливого успішного реформування органами центральної влади низка питань децентралізації управління цими системами (виборність громадами місцевих судів, створення муніципальних органів правопорядку та виборність їх керівних органів тощо) залишаються остаточно не вирішеними. Необхідно відмітити необхідність удосконалення нормативно-правового середовища функціонування господарюючих суб'єктів громад і регіону в реальних ринкових відносинах. Так як чинні і удосконалені норми й правила не повною мірою охоплять коло проблем і питань, що виникнуть у процесі здійснення господарської діяльності в нових умовах при зміні (розширенні) інституту власності, то для забезпечення стійкого (збалансованого) розвитку регіонів і громад необхідно дієве законодавче регулювання економічних процесів на рівні регіону і громад. Не можна допустити повторення, щоб місце інституціонального вакууму зайняла система неефективних інститутів місцевого рівня, як це мало місце на державному рівні.

3. Інститут підприємництва. Не має необхідності підкреслювати пріоритетність для громад на даний час розвитку підприємництва: існує пряма залежність між сталим (збалансованим) розвитком громад й інститутом підприємництва. На даний час нормативно-правове середовище економічного розвитку громад регіону має проблеми відсутності, суперечливості й низької ефективності механізмів реалізації законів щодо розвитку підприємництва, внаслідок чого багато з них залишаються в значній мірі декларативними. Розширення бюджетних надхо-

джень шляхом передачі частини повноважень і відповідних доходів в процесі децентралізації частково створює передумови для формування місцевих програм розвитку підприємництва. Ефективно функціонуючий інститут підприємництва, створюючи сприятливий підприємницький клімат, є найважливішим чинником залучення зовнішніх і внутрішніх інвестицій, що, в свою чергу, призведе до збільшення власних доходів бюджетів територіальних громад.

4. Інститут інноваційних процесів. Одним з найбільш значимих інститутів, що впливають і будуть впливати на розвиток територіальних громад і регіону, є інститут інноваційних процесів: організаційно-управлінських, техніко-технологічних, продуктових, логістичних тощо. У цьому зв'язку пріоритетними завданнями територіального та регіонального регулювання повинен стати розвиток інноваційних інститутів освіти, науки, технологій, управління, створення сприятливих інституційних умов для інноваційного росту суб'єктів господарювання, що обумовлюють формування ефективної системи інноваційної діяльності. Важливою є також інноваційна інфраструктура підприємництва, проте очевидно, що для переходу до постіндустріальної економіки (економіки знань) недостатньо створити новітню підприємницьку інфраструктуру (бізнес-інкубатори, технопарки, індустріальні парки, інституту розвитку тощо): при дефіциті демократичних інститутів, низькому рівні суспільної довіри, необхідній інтенсивності громадської взаємодії така інфраструктура буде функціонувати непродуктивно.

Висновки. Інститут місцевого самоврядування територіальної громади є невід'ємною частиною сучасної демократичної держави. Він представляє собою сукупність органів і механізмів, з одного боку, а також принципів і методів – з іншого, за допомогою яких громадяни реалізують право на управління і вирішення публічних справ на найближчому для себе рівні. При цьому, як доводить європейський досвід, побудова демократичного суспільства неможлива без формування самостійного та

незалежного самоврядування, заснованого на усвідомленій і відповідальній участі в ньому громадян.

Європейські інститути місцевого самоврядування, які є прикладом для створення української моделі місцевого самоврядування, пройшли довгий шлях розвитку. При цьому ключовими принципами, на яких необхідно ґрунтувати місцеве самоврядування в Україні, незалежно від обраної моделі, має стати: реалізація принципу субсидіарності; визначення виключного переліку компетенцій місцевого самоврядування і невтручання держави у цю сферу; фінансова самодостатність територіальних громад; незалежність обраних органів місцевого самоврядування від державних інститутів; взаємодія всіх органів публічної влади виключно на основі закону.

Список використаних інформаційних джерел

1. Токвиль Алексис де. Демократия в Америке / Алексис де Токвиль ; [пер. с фр. В. П. Олейника, Е. П. Орловой, И. А. Малаховой и др.]. – Москва : Прогресс, 1992. – 554 с.
2. Монастирський Г. Модернізаційна парадигма управління економічним розвитком територіальних спільнот базового рівня / Г. Монастирський // Вісник Національної академії державного управління при Президентові України. – 2010. – № 4. – С. 166–174.
3. Альошина Н. Поняття та ознаки територіальної громади [Електронний ресурс] / Н. Альошина // Державне будівництво та місцеве самоврядування. – 2011. – Вип. 21. – С. 173–179. – Режим доступу: dspace.nle.edu.ua/bitstrteam/123456789/3186// Aloshuna _173. – Назва з екрана.
4. Козлова Л. В. Механізми розвитку дієвих та ефективних громад в контексті реформування та децентралізації [Електронний ресурс] / Л. В. Козлова // Centre for the Support of International Initiatives (CSII). – 2015. – Режим доступу: http://escii.eu/artyku%C5%82y/artykul)lk. – Назва з екрана.

СПЕЦІАЛЬНІСТЬ ЕКОНОМІКА

Освітня програма «Управління персоналом і економіка праці»

УДК 331.1

ФОРМУВАННЯ СИСТЕМИ МОТИВАЦІЇ ПЕРСОНАЛУ В УМОВАХ ОБМЕЖЕНОГО БЮДЖЕТУ

Г. В. Мусієнко, *магістр спеціальності Економіка освітня програма «Управління персоналом і економіка праці»*
Л. В. Рудич, *к. е. н., доцент – науковий керівник*

Анотація. У всі часи праця була джерелом матеріальних і духовних цінностей, тому проблема спонукування людей до неї ніколи не втрачала своєї актуальності. Спроби пояснити поведінку людей і сприяти підвищенню мотивації трудової діяльності робилися вже на етапах зародження суспільного виробництва. Згодом під різними назвами і з різних позицій науковці і практики почали досліджувати те, що сьогодні називається проблемою мотивації, тобто різноманітні аспекти активізації, заохочення та стимулювання. У наш час для більшості підприємств і організацій велику роль відіграє формування нових механізмів господарювання, орієнтованих на ринкову економіку, а також збереження параметрів виробничих процесів у швидко змінних умовах зовнішнього і внутрішнього середовищ. Багато вітчизняних підприємств працюють в умовах обмежених бюджетів. У зв'язку з цим зростає значення внеску кожного члена трудового колективу в кінцеві результати діяльності підприємства. У статті досліджуються окремі теоретичні та практичні аспекти мотивації праці персоналу. Аналізується механізми матеріальної та нематеріальної мотивації праці на підприємстві з обмеженими фінансовими можливостями, пропонуються рішення щодо її поліпшення.

Ключові слова: мотивація, мотивація персоналу, мотив, бюджет підприємства, обмежений бюджет, безтарифна оплата праці, нематеріальне стимулювання.

Abstrac. Labor has always been a source of material and spiritual values, so the problem of encouraging people to it has never lost its relevance. Attempts to explain the behavior of people and to promote the motivation of work were already made at the stages of the emergence of social production. Subsequently, under different names and from different positions, scholars and practitioners began to explore what is today called the problem of motivation, that is, various aspects of activation, encouragement and stimulation. Nowadays, for the majority of enterprises and organizations, a large role is played by the formation of new economic mechanisms oriented to the market economy, as well as the preservation of the parameters of production processes in rapidly changing conditions of the external and internal environment. Many domestic companies operate under tight budgets. In this connection, the importance of the contribution of each member of the labor collective to the final results of the enterprise activity is increasing. The article explores some theoretical and practical aspects of staff motivation. The mechanisms of material and non-material motivation of work at the enterprise with limited financial capabilities are analyzed, solutions for its improvement are offered.

Key words: motivation, staff motivation, motive company budget, limited budget, non-tariff pay, intangible stimulation.

Постановка проблеми. Основна мета процесу мотивації – це одержання максимальної віддачі від використання наявних трудових ресурсів, що дозволяє підвищити загальну результативність і прибутковість діяльності підприємства. Саме тому питання удосконалення мотивації праці персоналу на підприємстві є актуальним, особливо, коли мова йде про невеликі фінансові можливості та низьку конкурентоспроможність підприємства.

Аналіз основних досліджень і публікацій. Питанню ефективного мотивування персоналу на підприємстві присвятили свої наукові роботи як вітчизняні так і зарубіжні вчені. Серед них: А. Афонін, В. Абрамов, Д. Богиня, А. Грішнова, Г. Дмитренко, М. Дороніна, А. Єськов, І. Завадський, М. Карлін, А. Колот, О. Віханський, В. Сладкевич, К. Альдефер, В. Врум, Ф. Герцберґ, О. Кузьмін, Д. Мак-Ґреґор, Д. Мак-Клелланд, А. Маслоу, Е. Мейо,

М. Мескон, Р. Оуена, Ф. Тейлор, Г. Гант, Л. Гілберт, М. Фоллет, Г. Емерсон, О. Файоль та ін.

Формулювання мети. Метою статті є аналіз стану мотивації персоналу в умовах обмеженого бюджету на прикладі ПрАТ «Прилуцький хлібозавод» та розробка системи стратегічних напрямів її удосконалення.

Виклад основного матеріалу дослідження. У сучасному менеджменті все більшого значення набувають мотиваційні аспекти. Мотивація персоналу є основним засобом забезпечення оптимального використання ресурсів та мобілізації наявного кадрового потенціалу.

Мотивація – це сукупність внутрішніх і зовнішніх рушійних сил, які спонукають людину до діяльності, визначають поведінку, форми діяльності, надають цій діяльності спрямованості, орієнтованої на досягнення особистих цілей і цілей організації [1].

Результати діяльності людини значною мірою залежать від мотивації. Чим вищим є рівень мотивації, тим більшою є активність людини, тим більша її продуктивність праці, і тим більше зусиль вона докладає для досягнення успіху.

У практиці господарювання застосовується загальновиробнича класифікація методів мотивації: прямі економічні, непрямі економічні, соціальні [6].

За іншою класифікацією виділяють дві основні групи: методи матеріальної мотивації (грошові та не грошові) та методи нематеріальної мотивації (соціально-психологічні, творчі та «вільний час») [7].

Для формування належного ставлення до праці необхідно створювати такі умови, щоб персонал сприймав свою працю як свідому діяльність. Для досягнення даної цілі на підприємстві розробляють систему мотивації, яка повинна розвивати почуття належності до конкретної організації.

Система мотивації характеризує сукупність взаємозв’язаних заходів, які стимулюють окремого працівника або трудовий колектив у цілому щодо досягнення індивідуальних і спільних цілей діяльності підприємства [6].

Особливого значення функція мотивації персоналу набуває на підприємствах з обмеженим бюджетом.

Бюджет підприємства – це оперативний фінансовий план на короткостроковий період, що розробляється, як правило, в межах наступного кварталу, і відображає надходження і витрачання грошових коштів у процесі здійснення конкретних видів фінансово-господарської діяльності підприємства.

Обмежений бюджет – фінансові обмеження на витрачання грошових коштів з бюджету, які виражаються у формі гранично допустимих витрат. Бюджетні обмеження зумовлені наявністю обмеженої кількості грошових коштів підприємства [5].

На нашу думку, система мотивації персоналу в умовах обмеженого бюджету – це комплекс заходів, спрямованих на досягнення індивідуальних потреб працівників та цілей підприємства, які забезпечують креативність і професійність праці та визначаються в умовах обмеженості бюджету взаємозалежністю кількісних і якісних кінцевих результатів діяльності підприємства з індивідуальним вкладом працівника.

Аналіз економічного стану Приватного акціонерного товариства «Прилуцький хлібозавод» свідчить про ефективне використання основних засобів на підприємстві та про підвищення попиту на продукцію згідно із зростанням чистого прибутку. ПрАТ «Прилуцький хлібозавод» вкладає меншу частку коштів в необоротні активи, що є характерним для виробничого підприємства. У звітному році відбулося зменшення витрат за рахунок зменшення витрат підприємства на телекомунікаційні послуги.

Кінцеві результати діяльності підприємства і особливо обсяги продукції у значній мірі залежать від стабільності персоналу. На жаль на ПрАТ «Прилуцький хлібозавод» за 2016–2018 роки спостерігається значний рух працівників, про що свідчить зростання коефіцієнту плинності кадрів.

Основним матеріальним стимулом до праці є заробітна плата, що безпосередньо впливає на її ефективність, та є, у більшості випадків, єдиним джерелом доходів населення.

Аналіз матеріальної мотивації персоналу на ПрАТ «Прилуцький хлібозавод» показує, що протягом 2016–2018 років на під-

приємстві застосовують достатньо ефективну мотивацію праці. Про це свідчить збільшення фонду оплати праці та, зокрема, збільшення фонду додаткової оплати праці у 2017–2018 роках. Також відбулося зростання середньорічного виробітку одного працівника, що вплинуло на зростання рівня середньорічної заробітної плати.

Незважаючи на окремі позитивні тенденції керівництву Прилуцького хлібозаводу необхідно удосконалювати форми мотивації на підприємстві.

На промислових підприємствах та установах в умовах обмеженого бюджету, на наш погляд, доцільно застосовувати безтарифну систему оплати праці, що чітко залежить від трудового внеску кожного працівника та являє собою його частку в зароблену усіма колективному фонді заробітної плати.

Оскільки формування системи мотивації повинно здійснюватися на засадах комплексності, система повинна включати як матеріальну, так і нематеріальну мотивацію. Стратегічним напрямом удосконалення мотивації праці є мотивація вільним часом, що є невід'ємною для нового покоління, покоління У – міленіалів, яке активно займає свої позиції на ринку праці України.

Зараз спектр очікувань працівників значно ширший і включає не тільки гідну заробітну плату і соціальний пакет. Основною метою розробки мотиваційної системи є ефективне співвідношення матеріальної та нематеріальної мотивації. Завдання ефективного керівника – вміло поєднувати креативність та творчість працівників та гідну винагороду

Висновки. Слід зазначити, які б прекрасні не були ідеї, інноваційні технології без добре підготовленого і мотивованого персоналу високої ефективності роботи не досягнути. Стало очевидним, що мотивація праці зайняла важливе місце серед завдань, що в сучасних умовах постали перед керівниками різного рівня. Вкладення в людські ресурси стають довгостроковим чинником конкурентоспроможності та стійкості функціонування підприємства.

Список використаних інформаційних джерел

1. Про Державний бюджет України на 2016 рік [Електронний ресурс] : Закон України станом на 31 бер. 2016 р., № 1063-VIII / Верховна Рада України. – Режим доступу: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/928-19 (дата звернення: 19.10.19). – Назва з екрана.
2. Про Державний бюджет України на 2017 рік [Електронний ресурс] : Закон України станом на 21 лют. 2017 р., № 1860-VIII / Верховна Рада України. – Режим доступу: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1801-19 (дата звернення: 19.10.19). – Назва з екрана.
3. Про Державний бюджет України на 2018 рік [Електронний ресурс] : Закон України станом на 13 лип. 2018 р., № 2513-VIII / Верховна Рада України. – Режим доступу: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2246-19/ed20181013 (дата звернення: 19.10.19). – Назва з екрана.
4. Грузіна І. А. Аналіз системи мотивації праці персоналу (на прикладі промислового підприємства) / І. А. Грузіна // Коммунальное хозяйство городов. Серия «Экономические науки». – Киев : Изд-во «Техніка», 2011. – № 98. – С. 357–363.
5. Костишина Т. А. Ринкова трансформація оплати праці на підприємствах споживчої кооперації України : монографія / Т. А. Костишина. – Полтава, 2004. – 191 с.
6. Колот А. М. Мотивація персоналу : підруч. / А. М. Колот. – Київ : КНЕУ, 2002. – 345 с.
7. Шапиро С. А. Мотивация персонала / С. А. Шапиро. – Москва : ГроссМедиа, РОСБУХ, 2008. – 150 с.

УДК 330.

МЕТОДИ РОЗВИТКУ ПЕРСОНАЛУ ПІДПРИЄМСТВА

І. С. Несен, *магістр спеціальності Економіки освітня програма «Управління персоналу та економіка праці»*
Л. В. Рудич, *к. е. н, доцент – науковий керівник*

Анотація. У статті проаналізовано сутність та зміст поняття розвиток персоналу. Запропоновано визначення розвитку персо-

налу враховуючи професійний та особистісний розвиток працівників. Також велику роль відведено методам розвитку персоналу та особистісному розвитку.

Ключові слова: Розвиток персоналу, професійний розвиток, міжособистісна комунікація, модернізація, перепідготовка, менеджмент-тренінги, ефективність планування.

Abstract. The essence and content of the concept of personnel development are analyzed in the article. The definition of personnel development is proposed taking into account the professional and personal development of employees. Personnel development methods also play an important role.

Keywords: staff development, professional development, interpersonal communication, modernization, retraining, management training, planning efficiency.

Постановка проблеми: Запорукою успішної діяльності будь-якої організації є персонал. Від рівня його освіченості, професійних якостей, досвіду, мотивації залежить результативність підприємства.

Аналіз основних досліджень і публікацій. Вивченню комплексу питань, пов'язаних з розвитком персоналу, присвячено низку досліджень видатних зарубіжних та українських вчених-економістів, зокрема Н. Аймаутової, М. Армстронга, М. Білопольського, Д. Богині, М. Боровик, Х. Грехема, О. Грішнової, О. Єськова, Г. Завіновської, А. Кібанова, А. Колота, А. Литвиненко, А. Маслоу, М. Мескона, О. Раєвнєвої, В. Савченко та ін.

Метою статті є дослідження методів розвитку персоналу та визначення потреби у підготовці й перепідготовці персоналу.

Виклад основного матеріалу дослідження. Розвиток персоналу – це основний чинник конкурентоспроможності, який забезпечує довгострокове процвітання підприємства. Вміння працівників виконувати роботу краще і прогнозувати бажаний результат вказують на конкурентні переваги.

Професійний розвиток особистості в межах організації виражається передусім за все економічною категорією «професійний розвиток персоналу».

Професійний розвиток персоналу – це цілеспрямований та систематичний вплив на працівників шляхом здійснення про-

фесійного навчання впродовж їх трудової діяльності в організації з метою досягнення високої ефективності виробництва чи наданих послуг, підвищення конкурентоспроможності персоналу на ринку праці, забезпечення виконання працівниками нових більш складних завдань на основі максимально можливого використання їх здібностей та потенційних можливостей. До основних складових процесу розвитку персоналу організації можна віднести підходи, запропоновані В. М. Данюком, які наведені на рис. 1 [6, с. 148].

Для визначення доцільності формування підходів щодо розвитку персоналу слід використовувати наступні методи розвитку пессоналу:

1. Методи формування й розвитку кадрового потенціалу організації:

– методи організаційного розвитку, удосконалювання організаційних структур, складання штатного розкладу;

– методи поліпшення фірмового стилю керування;

– методи конфліктного менеджера, що сприяють міжособистісним комунікаціям і створенню сприятливого мікроклімату;

– техніка групової роботи менеджера.

2. Методи розвитку потенціалу кожного працівника:

– методи підготовки й перепідготовки робітників, фахівців і керівників;

– методи підвищення кваліфікації за межами організації;

– фірмові одноденні або тижневі семінари;

– конференції, групові дискусії;

– індивідуальні менеджмент-тренінги (вирішення разом з ученими конкретних господарських завдань);

– модернізація, або методи вирішення проблем у процесі творчої дискусії без права вето у модерато ра, тобто в людини, що веде дискусію, як, наприклад, це роблять у популярних телепередачах;

– система методів сприяння розвитку та творчості (ділові ігри) [2, с. 147].

Важливим питанням становлення професійного розвитку особистості є визначення потреби в підготовці персоналу, тобто встановлення невідповідності між професійними знаннями,

уміннями та навичками, які повинен мати персонал організації для виконання її поточних і перспективних цілей та тими наявними знаннями, уміннями й навичками, котрі персонал має на теперішній час. Визначення потреби у професійному розвитку працівника здійснюється на всіх рівнях управління підприємством: організації в цілому, структурного підрозділу та окремого працівника [1, с. 48].

Навчальні плани і програми для перепідготовки й навчання працівників другим професіям організації розробляються на основі типових навчальних планів та програм для підготовки нових співробітників з відповідних професій. Під час вибору форм і методів навчання персоналу організації слід брати до уваги їх вплив на групи слухачів, які будуть навчатись [1, с. 51].

В умовах ринкової економіки планування розвитку персоналу визначення обсягів професійного навчання працівників здійснюється підприємством самостійно [1, с. 105–106]. Планування персоналу повинно забезпечити максимальне розкриття здібностей працівників і їх мотивацію, враховувати економічні соціальні наслідки під час прийняття відповідних рішень. Оскільки персонал є вирішальним фактором діяльності будь-якої організації, про ефективність планування можна судити з рівня досягнення цілей підприємства [3].

Розвиток персоналу у значній мірі залежить від стану профорієнтаційної роботи в навчальних закладах та безпосередньо на підприємствах. Одним із результатів розвитку персоналу є винахідницька і раціоналізаторська робота працівників. Водночас його здійснення передбачає наявність в організації відповідної системи матеріального та морального стимулювання.

Якщо розвиток персоналу здійснюється переважно у межах організації або за її ініціативи і сприянням поза виробництвом, то професійний розвиток особистості може виходити за рамки трудової діяльності на робочому місці, проводитися не тільки за рахунок коштів організації, а й за рахунок бюджетних чи власних коштів громадянина.

Управління розвитком персоналу сприяє ефективному використанню трудового потенціалу особистості, підвищенню її со-

ціальної та професійної мобільності, виступає засобом профілактики масового безробіття, відіграє значну роль у підготовці працівників для здійснення структурної і технологічної перебудови галузей економіки. Це позитивно впливає на збільшення обсягів та оновлення номенклатури випуску продукції чи надання послуг, забезпечує покращання результатів фінансової діяльності.

В таких умовах розвиток персоналу є одним із найважливіших напрямів раціонального функціонування любої організації, її конкурентоспроможності на ринку.

Висновки: Розвиток персоналу сприяє вдосконаленню набутих та оволодінню якісно новими уміннями, навичками, знаннями працівника, підвищуючи його професійний рівень. Розвиток персоналу забезпечує професійне, інтелектуальне, моральне, особистісне зростання працівників, розкриваючи їх потенціал. Наявність висококваліфікованого персоналу – головна передумова успішного функціонування будь-якого підприємства. Навчання персоналу організації може здійснюватися у багатьох напрямах і багатьма методами, описаними нами в статті.

Список використаних інформаційних джерел

1. Савченко В. А. Управління розвитком персоналу [Електронний ресурс] : навч. посіб. / В. А. Савченко. – Київ : КНЕУ, 2002. – 351 с. – Режим доступу: http://library.if.ua/books/104.html. – Назва з екрана.
2. Белецкий Н. П. Управление персоналом : учеб. пособие / Белецкий Н. П., Велесько С. Е., Ройш П. – Минск : ИП «Экоперспектива», 2000. – 320 с.
3. Крушельницька О. В. Управління персоналом [Електронний ресурс] : навч. посіб. / В. О. Крушельницька, Д. П. Мельничук. – Київ : «Кондор», 2003. – 296 с. – Режим доступу: http://library.if.ua/books/45.html. – Назва з екрана.
4. Збрицька Т. П. Управління розвитком персоналу : навч. посіб. / Т. П. Збрицька, Г. О. Савченко, М. С. Татаревська ; за заг. ред. М. С. Татаревської. – Одеса : Атлант, 2013. – 427 с.
5. Савченко В. А. Управління розвитком персоналу : навч. посіб. / В. А. Савченко. – Київ : КНЕУ, 2002. – 351 с.

6. Хміль Ф. І. Управління персоналом : підручник для студентів вищих навчальних закладів / Ф. І. Хміль. – Київ : Академвидав, 2006. – 488 с.

УДК 640.412(477.83):005.591.6

ДЕЯКІ АСПЕКТИ ДІЯЛЬНОСТІ ЦЕНТРІВ НАДАННЯ АДМІНІСТРАТИВНИХ ПОСЛУГ

Ю. В. Пащенко, *магістр спеціальності Публічне управління та адміністрування освітня програма «Місцеве самоврядування»*
С. І. Нестуля, *д. п. н., доцент – науковий керівник*

Анотація. Досліджено процеси створення та роботи центрів надання адміністративних послуг в Україні, визначивши пріоритети формування системи надання якісних адміністративних послуг та доступу до публічної інформації громади згідно з чинним законодавством України, та за світовим прикладом. Висвітлена робота Полтавського центру надання адміністративних послуг, визначенні головний спектр надання послуг, виокремленні фактори які сприятимуть пришвидшенню роботи центру, підвищення якості, швидкості та прозорості надання адміністративних послуг населенню.

Ключові слова. адміністративна послуга, децентралізація, населення, громада, місцеве самоврядування, центр надання адміністративних послуг.

Abstract. The processes of creation and operation of administrative service centers in Ukraine have been investigated, defining the priorities of forming a system for providing qualitative administrative services and access to public information of the community in accordance with the current legislation of Ukraine, and according to the world example. The work of Poltava Center for Administrative Services is highlighted, the main range of services is identified, the factors that will accelerate the work of the Center, the improvement of the quality, the speed and transparency of administrative services provision to the population are defined.

Key words. Administrative service, decentralization, population, community, local government, administrative service center.

Постановка проблеми. Процес децентралізації, що спонукає до розвитку систем надання адміністративних послуг, надання таких послуг повинно здійснюватись з урахуванням основних вимог: доступності послуг для громадян (фізичних та юридичних осіб), достовірності інформації та швидкості її отримання з урахування чинного законодавства, вимог, стандартів. Відкритість та прозорість інформації. Удосконалення та доступність програм, баз для працівників, що надають адміністративні послуги.

Аналіз основних досліджень і публікацій. Дослідженням формуванням системи надання адміністративних послуг населенню присвячені наукові роботи багатьох вітчизняних авторів: Шемшученко Ю. С., Авер'янов В. Б., Андрійко О. Ф., Кресіна І. О., Нагребельний В. П., Коліушко І.

Формування мети. Метою статті є вивчення системи надання адміністративних послуг, ознайомлення з роботою центрів з надання послуг та визначення основних напрямків удосконалення системи надання адміністративних послуг.

Виклад основного матеріалу дослідження. Зараз Україні проходить процес децентралізації метою цього процесу є створення кращих умов життя в різних сферах, автоматизація систем управління, доступність, відкритість інформації спонукає впровадження систем надання адміністративних послуг. Такого виду послуги впроваджені в країні уже декілька років. Головною метою реформи такої системи є створення центрів які б надавали населенню швидкі, доступні і якісні послуги.

Всі види послуг, які надають центри регулює Закон України «Про надання адміністративних послуг». Адміністративною послугою є результат здійснення владних повноважень суб'єктом надання адміністративних послуг за заявою фізичної або юридичної особи, спрямований на набуття, зміну чи припинення прав та / або обов'язків такої особи (пункт 1 статті 1 Закону) [1].

Центр надання адміністративних послуг (ЦНАП) – з точки зору споживача адміністративних послуг це таке місце (будівля, приміщення, орган влади), де особі можна отримати максимально необхідний перелік адміністративних послуг у комфортних умовах.

Для того, щоб центри працювали в безперервно надаючи адміністративні послуги обов'язковим пунктом повинно бути удосконалення системи через спрощення процедур отримання тієї чи іншої адмінпослуги, а також розбудова мережі центрів надання адміністративних послуг, що передбачає створенню загальної бази. Розробка загальної документації (шаблонів документів), доступу до баз даних щоб дало змогу пришвидшити процес надання послуг.

Мета ЦНАП передбачає створення для споживачів перелік адміністративних послуг, тобто об'єднання максимальної кількості органів (підрозділів) публічної адміністрації, які раніше окремо контактували з населенням. Мова йде про «механічне» зведення до однієї будівлі сукупності наявних адміністративних послуг, тобто створення фронт-офісу. До прийняття ЗУ «Про адміністративні послуги» ці функції виконували представники кожного адміністративного органу/підрозділу [2].

Одними з кращих центрів надання адміністративних послуг в Україні є: Центр адміністративних послуг «Прозорий офіс» (м. Вінниця), «Єдиний дозвільний центр» (м. Кривий Ріг), Центр обслуговування мешканців Львівської міської ради (м. Львів), Департамент соціальної політики Луцької міської ради (м. Луцьк).

В м. Полтава також створений та функціонує центр надання адміністративних послуг. Центр облаштований за принципом «відкритого простору» і повністю відповідає вимогам, встановленим Законом про адміністративні послуги, Примірним положенням та Примірним регламентом.

ЦНАП поділений на відкриту та закриту частини. У відкритій частині здійснюється прийом, консультування, інформування та обслуговування суб'єктів звернення працівниками Центру [3]. Суб'єкти звернення мають безперешкодний доступ до цієї частини ЦНАП. Відкрита частина включає:

- сектор прийому громадян;
- сектор інформування;
- сектор очікування;
- сектор обслуговування.

Закрита частина призначена для опрацювання та збереження

документів. Вхід до закритої частини центру суб'єктам звернення забороняється. Сектор прийому облаштовано при вході до приміщення Центру. У ньому здійснюється загальне інформування та консультування суб'єктів звернення з питань роботи центру. З метою ознайомлення суб'єктів звернення з порядком та умовами надання адміністративних послуг у секторі інформування розміщено інформаційні стенди, що містять актуальну, вичерпну інформацію, необхідну для одержання адміністративних послуг [5].

Розроблена офіційна сторінка центру адмінпослуг http://www.cnap-pl.gov.ua. зображення головної сторінки на рисунку 1 [6].

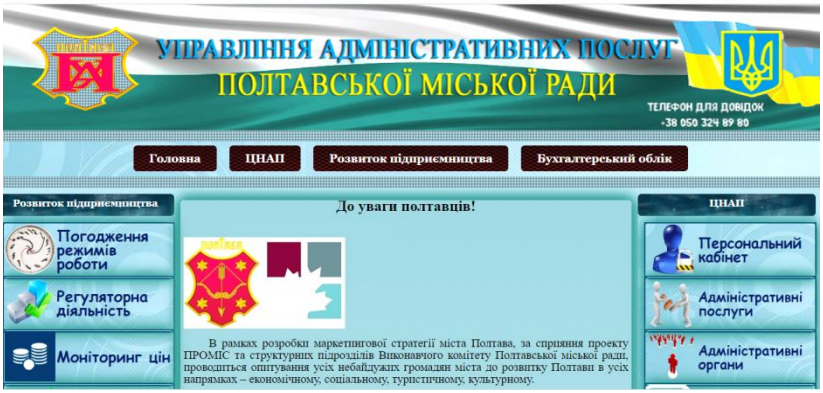

Рисунок – Головна сторінка ЦНАП м. Полтава

На сайті Полтавського ЦНАПу розміщено його режим роботи, місце розташування, номери телефонів та можливі маршрути приїзду. В одній із вкладок сайту розміщені послуги, які надає ЦНАП, Положення про управління адміністративних послуг Полтавської міської ради (в новій редакції).

В ході моніторингу головного сайту з'ясовано, що інформація оновлюється щоденно. Розміщена інфографіка за 2018 рік наданню адмінпослуг. Розміщена також і вкладка про надання онлайн послуг.

Варто зауважити, що стандарти надання адміністративних послуг затверджуються на різних рівнях управлянні: центральному, регіональному, місцевому [5].

Незважаючи на наявність типової структури надання адміністративних послуг, якої дотримуються органи управління всіх рівнів, є доцільним при визначенні стандартів надання адміністративних послуг врахувати такі критерії: територіально-транспортна доступність, чіткість встановлених послуг не тільки в центрі а і онлайн, строковість та тимчасове обмеження в залежності від виду послуги, неупередженість і ввічливе ставлення до отримувача послуг.

Висновки. Удосконалення, які сприятимуть підвищенню якості надання адміністративних послуг, порядок і спрощення процедури надання послуг, автоматизація систем, збільшення електронних баз, які постійно оновлюються та добре захищені, для швидкого доступу та відповіді та запити громадян, розвиток систем електронних послуг. Забезпечення функціонування єдиного державного електронного порталу адміністративних послуг. Можливість оцінки отриманих послуг.

Список використаних інформаційних джерел

1. Космідайло І. В. Державні послуги: місце в системі державного управління та їх класифікація / І. В. Космідайло // Ефективна економіка. – 2012. – № 7. – С. 78–90.
2. Тимощук В. Діяльність публічної адміністрації з надання адміністративних послуг / В. Тимощук. – 2010. – С. 164–186.
3. Про адміністративні послуги [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://zakon.rada.gov.ua (дата звернення 09.10.2019). – Назва з екрана.
4. Про звернення громадян [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://zakon.rada.gov.ua (дата звернення 05.10.2019). – Назва з екрана.
5. Про Єдиний державний демографічний реєстр та документи, що підтверджують громадянство України, посвідчують особу чи її спеціальний статус [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://zakon.rada.gov.ua (дата звернення 08.10.2019). – Назва з екрана.

6. Головна сторінка Центру надання адміністративних послуг в м. Полтава [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.cnap-pl.gov.ua (дата звернення 09.10.2019). – Назва з екрана.

УДК 331. 101

ФОРМУВАННЯ МОТИВАЦІЇ ПЕРСОНАЛУ ПІДПРИЄМСТВА ЯК СКЛАДОВОЇ СОЦІАЛЬНО-ТРУДОВИХ ВІДНОСИН

К. Н. Степанян, *магістр спеціальності Економіка освітня програма «Управління персоналом та економіка праці»*
О. В. Тужилкіна, *доцент кафедри управління персоналом, економіки праці та економічної теорії, к. е. н., доцент – науковий керівник*

Анотація. У статті розглянуті проблеми, що виникають у процесі формування мотивації персоналу підприємства як складової соціально-трудових відносин. Узагальнені теоретичні аспекти побудови ефективної системи мотивації персоналу, та перспективні напрями роботи з персоналом. Внесено пропозиції щодо формування системи мотивації як складової соціально-трудових відносин.

Ключові слова: мотиви, система мотивації, соціально-трудові відносини.

Abstract. The article deals with the problems that arise in the process of forming the motivation of the personnel of the enterprise as a component of social and labor relations. Generalized theoretical aspects of building an effective system of staff motivation, and promising areas of work with staff. Suggestions on the formation of the system of motivation as a component of social-labor relations have been made.

Key words: motives, system of motivation, social and labor relations.

Постановка проблеми. У сучасних умовах одним з основних показників, який визначає можливості розвитку окремого підприємства і національної економіки загалом, є рівень конкурентоспроможності, який в свою чергу формується в результаті

дії багатьох чинників, серед яких найбільш важливим слід виділити рівень мотивації персоналу.

Аналіз рівня мотивації персоналу виступає джерелом для ухвалення управлінських рішень по підвищенню рентабельності, технічного і організаційного реформування виробництва, управління людськими ресурсами, оцінки конкурентоспроможності, регулюванню соціально-трудових відносин і т. ін.

Найважливішим завданням підприємств в сучасних умовах господарювання є підвищення рівня мотивованості працівників. Вирішення цього завдання ускладнене економічною. Вихід з даної ситуації можливий тоді, коли з'явиться і запрацює потужний мотиваційний механізм підвищення ефективності праці.

Проблема ефективного використання ресурсів праці з особливою актуальністю постає за нових умов у зв'язку з трансформацією місця та ролі людини, по-перше, у системі виробничих відносин, по-друге, безпосередньо у виробничому процесі внаслідок поширення інформаційного поля трудової діяльності, ускладнення техніки та технології, орієнтації на гуманізацію виробництва. Першочергова значущість підвищення мотивації праці, створення нового мотиваційного механізму для виходу економіки з кризового стану, формування механізму стимулювання ефективності праці зумовили необхідність поглиблення досліджень даної проблеми.

Огляд останніх джерел досліджень і публікацій. Теоретичні аспекти загальної теорії мотивації розглядалися в працях економістів різних шкіл та напрямів. Вперше проблема мотивації трудової діяльності у господарському житті та на виробництві була поставлена в роботах А. Сміта, Ф. Тейлора, А. Файоля, Е. Мейо, В. Оучи і ін.

В пострадянських країнах багато уваги приділялося питанню ефективності продуктивності праці та її розрахунку (А. Гастев, С. Струмілін, М. Йоффе). Але саме проблема мотивації праці в господарському механізмі, проблема виявлення мотивації до ефективної праці та методів спонукання до неї була поставлена лише в 60-ті роки в колективній монографії за редакцією А. Здравомислова, В. Рожина. Це дало поштовх до подальшого

розвитку цього напрямку (Л. Вигодський, В. Леонтьєв, С. Драгомарецький, І. Кокурина та ін.).

Постановка завдання: узагальнення теоретичних положень і методичних підходів щодо вдосконалення системи мотивації персоналу з метою покращення соціально-трудових відносин.

Виклад основного матеріалу. В Україні традиційно у мотивації персоналу в більшості випадків застосовувався метод «батога і пряника», коли на підприємствах використовували лише деякі з великої кількості складових мотивування персоналу. Тому на вітчизняних підприємствах домінували низька ефективність, безініціативність, відсутність креативності у персоналу, плинність кадрів. Вважаємо, що на даний час ефективне господарювання неможливе без впровадження сучасних підходів до мотивування працівників.

Аналіз складових мотивування персоналу дав змогу зробити висновок, що вони застосовуються на підприємствах, але не визначено ступінь охоплення, дієвості та відчуття їх персоналом. Нами проведений аналіз практичного застосування способів мотивування персоналу на українських та зарубіжних підприємствах, визначення їх рівня впливу на діяльність персоналу за допомогою аналізу інформаційних джерел.

Слід зробити висновок, що мотивування як функції управління та складової соціально-трудових відносин в Україні приділяється недостатньо уваги, що приводить до виникнення конфлікту інтересів і, як наслідок, спостерігається низька якість управління.

Ефективне управління мотивуванням персоналу вимагає розробки системного, комплексного і результативного мотиваційного механізму управління персоналом.

Для забезпечення ефективності діяльності підприємства необхідні відповідальні, високоорганізовані та ініціативні працівники з прагненням до трудової самореалізації, професійного зростання, задоволеності від досягнутих результатів діяльності, відповідальності та можливостями вияву ініціативи. Використання таких якостей працівника неможливе лише за допомогою традиційних форм матеріального стимулювання і жорсткого

зовнішнього контролю і покарань. Тому прагнення менеджменту підприємств досягнення цілей діяльності та отримання високих її результатів вимагає застосування якісно нових обґрунтованих підходів до розробки та застосування системного, комплексного і результативного мотиваційного механізму управління персоналом із урахуванням національного менталітету та сучасних умов соціально-економічного розвитку.

Погоджуємося з думкою, що «мотиваційний механізм включає комплекс економічних важелів і засобів соціального і морально-психологічного характеру, які є спонукальними мотивами до праці або посилюють їх. Механізм мотивування праці змінюється в часі і просторі, мобільний, ним можна управляти з метою посилення мотивування праці і навіть викликати до дії нові мотиви.

На наш погляд, механізм мотивування ефективної праці повинен базуватися на комплексі організаційно-економічних, правових, соціально-психологічних важелях, засобах та інструментах, що забезпечують формування або стимулювання мотивів трудової активності.

На нашу думку, мотиваційний механізм є комплексом, який складається з взаємопов'язаних ланок (підсистем), що об'єднують, у свою чергу, множину різних елементів і блоків, функціонування яких обумовлюється наявністю зовнішніх і внутрішніх поштовхів. Мотиваційний механізм ефективної праці функціонує як одна з підсистем в комплексі з організаційними, економічними та соціальними підсистемами підприємства, що забезпечують формування або стимулювання мотивів трудової активності.

Для формування мотиваційного механізму слід враховувати індивідуальний підхід до мотивування діяльності працівників. Для вирішення цього складного завдання, В. Подмарков [4] висунув концепцію «стійкого мотиваційного ядра», суть якої полягає у визначенні стійких та найбільш поширених мотивів, що спонукають людину до праці.

На нашу думку, формування мотиваційного механізму підвищення ефективності праці має спиратися на комплекс принци-

пів, які визначають його структуру, завдання, цілі і послідовність формування. На підставі вивчення літературних джерел цей комплекс принципів виглядає так:

– мотивування людини визначається її потребами;

– потреби людини можна структурувати на певні ієрархічні групи, кожна з яких доповнює процес формування сукупного мотивування людини, створює індивідуальне мотивування;

– кожна з груп потреб характеризується двома основними показниками: інтенсивністю та важливістю. Інтенсивність визначається кількістю благ, необхідних для задоволення даної групи потреб, а важливість – пріоритетністю задоволення потреб даної групи порівняно задоволенням потреб інших груп. Ці показники можуть бути виражені в кількісній формі, що також буде підґрунтям для побудови математичної моделі мотивування;

– залежність сукупного мотивування від груп потреб (мотивуючих факторів) має прямий характер, тобто, чим вищою є інтенсивність і/чи важливість даної групи потреб, тим вищим є сукупне мотивування;

– потреби кожної групи задовольняються відповідними характерними тільки для цієї групи засобами. Засоби (матеріальні, нематеріальні чи абстрактні блага), що задовольняють потреби однієї групи, можуть бути використані для задоволення потреб різних груп, так само, як різні групи потреб спонукають людину до дій, спрямованих на досягнення різних цілей.

Мета мотиваційного механізму – створення необхідного ступеня мотивації праці. Мотиваційний механізм окремо взятого підприємства характеризується певними особливостями, проте головними складовими слід визначити: система оплати праці, структура організації праці, модель управління, і соціальні чинники.

Механізм мотивування ефективної праці змінний у просторі і часі, мобільний. Це пояснюється тим, що мотиви не лише винятково різноманітні внаслідок індивідуальності і різноманіття самих суб'єктів господарювання, але і дуже лабільні. Причина постійної нестійкості і мінливості пов'язана з їхньою суттю – діалектичною єдністю потреб і стимулів. І якщо мотиви, вини-

кають суб'єктивно на рівні особистості і передбачають ці властивості – рухливість і мінливість (хоча, зрозуміло, будь-яка потреба виникає під впливом об'єктивних обставин), то стимули мінливі лише зовні, що виявляється в зміні форм господарської діяльності людей. По суті ж, стимули, належать, насамперед, до об'єктивних умов господарювання, більш стабільні і регулярно впливають на потреби.

За нормальних умов господарювання використання різних важелів стимулювання сприяє зростанню потреб, а останні, у свою чергу, стимулюють суспільний розвиток. На рівні мотиву така взаємозалежність спричиняє особистий інтерес, мета якого – задоволення тієї чи іншої потреби, і одночасно виникає суспільний інтерес – розвиток економіки. Трудове мотивування особи залежить від стимулів із метою досягнення певних цілей і стимулів підприємства, організації і навіть держави. Тобто в межах механізму мотивування трудової діяльності формуються комплексні спонукальні імпульси, які зумовлюють трудову активність особистості, що, в свою чергу, призводить до повного чи часткового задоволення (чи незадоволення) потреб, або до виникнення нових, внаслідок чого відбувається зміна соціально-економічного середовища і створення суспільних благ.

Механізм мотивування ефективної праці як засіб формування або стимулювання мотивів трудової діяльності передбачає розробку методів, засобів, інструментарію активізації трудової поведінки персоналу на засадах узгодження інтересів суб'єктів господарювання, оптимізації відносин між привласненням і відчуженням. У процесі усунення протиріччя між привласненням і відчуженням може виникнути мотив до праці як внутрішня потреба в діяльності, як підприємницьке ставлення на рівні особистості.

Склад і взаємозв'язки елементів механізму мотивування трудової діяльності потребують конкретизації відповідно до предметної сфери діяльності кожного суб'єкта. Кожна предметна галузь діяльності має свої особливості. При розробці мотиваційного механізму слід враховувати специфіку діяльності підприємства.

Висновки. Виходячи з цього, в основу мотиваційного механізму має бути закладений системний підхід, що дозволяє інтегрувати економічні, соціальні та психологічні потреби персоналу в мотиви та стимули, реалізація яких сприятиме покращенню ефективності діяльності підприємства загалом. Формування мотиваційного механізму управління персоналом і підвищенням ефективності праці на підприємстві є складним процесом – від побудови найпростіших систем матеріального стимулювання до створення й організації функціонування власне механізму мотиваційного управління як складової частини загального механізму управління підприємства.

Список використаних інформаційних джерел

1. Завадский И. Факторы мотивации персонала в менеджменте / И. Завадский, Л. Червинская // Экономика Украины. – 1999. – № 9. – С. 53–59.
2. Здравомыслов А. Г. Человек и его работа (социологическое исследование) / А. Г. Здравомыслов. – Москва : Мысль, 1967. – 392 с.
3. Колот А. М. Мотивація персоналу : [підручник] / А. М. Колот. – Київ : КНЕУ, 2002. – 337 с.
4. Подмарков В. Т. Человек в трудовом коллективе / В. Т. Подмарков. – Москва : Экономика, 2008. – 175 с.
5. Ревкова Н. О. Мотиваційний механізм як засіб підвищення конкурентоздатності / Н. О. Ревкова // Регіональні перспективи. – 2001. – № 5–6. – С. 291–292.
6. Семикіна М. В. Мотивація конкурентоспроможної праці: теорія і практика регулювання / М. В. Семикіна ; за ред. Д. П. Богині. – Київ : Юніор, 2003. – 426 с.
7. Сорока И. В. Мотивация предпринимательства и труда: проблемы взаимообусловленности / И. В. Сорока. – Донецк : ДКИ, 2008. – 158 с.
8. Сладкевич В. П. Мотивационный менеджмент : курс лекцій / В. П. Сладкевич. – Київ : МАУП, 2001. – 168 с.
9. Соломанидина Т. О. Мотивація трудовой деятельности персонала / Т. О. Соломанидина, В. Г. Соломанидин. – Москва : «Журнал «Управление персоналом», 2005. – 278 с.

УДК 331. 101

ШЛЯХИ ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ УПРАВЛІННЯ ПЕРСОНАЛОМ

В. О. Чуприна, *магістр спеціальності Економіка освітня програма «Управління персоналом та економіка праці»*
О. В. Тужилкіна, *доцент кафедри управління персоналом, економіки праці та економічної теорії, к. е. н., доцент – науковий керівник*

Анотація. У статті розглянуті шляхи підвищення ефективності управління персоналом. Узагальнені теоретичні аспекти удосконалення системи управління персоналом на підприємстві, визначені перспективні напрями підвищення ефективності управління персоналом.

Ключові слова: персонал, система управління персоналом, ефективність.

Abstract. The article discusses ways to improve the effectiveness of personnel management. Theoretical aspects of improvement of the personnel management system at the enterprise are generalized, perspective directions of increase of efficiency of personnel management are defined.

Key words: personnel, personnel management system, efficiency.

Постановка проблеми. Ефективне функціонування підприємств в умовах розвитку України безпосередньо залежить від забезпеченості ресурсами та ефективного їх використання. Головним ресурсом, якість якого першочергово впливає на результати діяльності підприємства є персонал. Задоволеність персоналу своєю роботою, мотивованість та професіоналіз – основні джерела процвітання будь-якого підприємства. Робота персоналу буде ефективною, якщо кожний етап діяльності досліджується, контролюється та регламентується, у чому й допомагає система управління персоналом.

Огляд останніх джерел досліджень і публікацій. Управління персоналом – важлива функція системи управління, яка суттєво впливає на ефективність діяльності підприємства. Саме це робить діяльність з управління персоналом об'єктом підвищеної уваги з боку таких учених, як М. Альберт, Ю. Битяк,

А. Бовтрук, В. Гаращук, О. Дьяченко, Г. Зайцев, А. Єгоршин, Н. Недашківський, М. Мескон, Б. Мільнер, А. Саакян, Т. Санталайнен, В. Співак, Ф. Хедоурі, В. Храмов та ін. Віддаючи належне науковим напрацюванням, зауважимо, що дослідження теоретичних аспектів розвитку системи управління персоналом сучасного підприємства ще не мають скоординованого і системного характеру. Розробки з цієї проблематики слабо узгоджуються між науковими установами та окремими дослідниками.

Постановка завдання: узагальнення теоретичних положень і методичних підходів щодо підвищення ефективності управління персоналом виробничого підприємства .

Виклад основного матеріалу. Поняття «управління персоналом підприємства» охоплює всю сукупність організаційних заходів, спрямованих на оптимальне, кількісне й якісне формування персоналу та повне використання його можливостей у процесі діяльності підприємства. Проте єдиного правильного формування категорії «управління персоналом» не існує, оскільки кожен науковець по-своєму трактує даний процесс.

Отже, управління персоналом – це функція в рамках підприємства, що полягає в наборі, управлінні та забезпеченні керівництвом людей, які працюють на підприємстві, виконують завдання, пов’язаними з наймом, управлінням, оплатою, розвитком, безпекою, мотивацією Управління персоналом здебільшого повинно мати соціальну спрямованість, орієнтуватися на інтереси працівника. При цьому рішення, що приймаються, мають відповідати не тільки інтересам виробництва, а і його соціальній складовій – колективу підприємства. Тобто управління має передбачати створення умов для поглиблення знань, підвищення кваліфікації; поліпшення мотивації з одночасним розширенням повноважень працівників у прийнятті рішень; гнучке та адаптоване використання «людських ресурсів», підвищення активності персоналу, формування організаційної культури [5].

Мета управління персоналом включає поєднання ефективного навчання персоналу, підвищення кваліфікації та стимулювання його до високоефективної праці. Управління персоналом передбачає виконання певних функцій, а саме: визначення цілей і основних напрямів роботи з кадрами; удосконалення системи

кадрової роботи в підприємстві; визначення заходів, форм і методів здійснення поставлених цілей; організація роботи з виконання прийнятих рішень стосовно управління персоналом; координація і контроль виконання намічених заходів. Завданням управління персоналом є удосконалення кадрової політики; використання і розвиток персоналу; вибір і реалізація стилю управління людьми; організація горизонтальної координації і кооперації; покрашення організації робочих місць і умов праці; визнання особистих досягнень у праці; вибір системи оплати й стимулювання [7].

Управління персоналом в підприємствах відбувається за допомогою системи управління персоналом. Під системою управління персоналом О. В. Крушельницька розуміє сукупність взаємопов'язаних елементів, які відрізняються функціонально, діють автономно, але спрямовані на досягнення загальної мети [7]. М. М. Недашківський зазначає, що система управління персоналом є підсистемою системи управління підприємством, інтегрованою в неї та спрямованою на вирішення загальних цілей організації [9]. Отже, система управління персоналом – це підсистема управління підприємством, спрямована на залучення та ефективне використання наявної на підприємстві робочої сили, заснована на виконанні специфічних функцій, розподілених серед управлінців підприємства. Систему управління персоналом на підприємстві неможливо відокремити від системи управління організацією в цілому, бо перша включає в себе не тільки функціональні підрозділи, які займаються роботою з персоналом, а й усіх лінійних керівників – від директора до бригадира, а також керівників структурних підрозділів, що виконують функції технічного, виробничого, економічного керівництва, керівництва зовнішніми господарськими зв'язками і т. п.

Функції системи управління персоналом: визначення потреб у персоналі; забезпечення персоналом; розвиток персоналу; використання персоналу; мотивація праці та управління поведінкою персоналу; правове та інформаційне забезпечення процесу управління [9].

До основних завдань системи управління персоналом можна віднести: допомогу підприємству в досягненні її цілей; ефек-

тивне використання професіоналізму та потенціалу кожного працівника; забезпечення підприємства висококваліфікованими і зацікавленими працівниками; прагнення до найбільш повного задоволення персоналу своєю роботою та її результатами; розвиток і підтримку на високому рівні якості трудового життя; зв'язок управління персоналом з усіма працівниками; допомогу в збереженні гарного морально-психологічного клімату; управління рухом персоналу тощо.

Задля максимально ефективного управління персоналом керівники підприємства мають дотримуватися таких принципів [8]:

– людина – основа корпоративної культури;
– менеджмент для всіх;
– ефективність як критерій успіху підприємства;
– взаємини як критерій успіху підприємства;
– якість як критерій ефективності;
– команда як критерій успіху підприємства;
– навчання – ключ до розвитку та змін.

Серед напрямів підвищення ефективності системи управління персоналом підприємства слід виділити такі:

– удосконалення структури управління, максимальне її спрощення, децентралізація більшості функцій, визначення повноважень керівництва з урахуванням кваліфікацій та особистих якостей;
– автоматизація, комп'ютерізація робочих місць;
– забезпечення оптимальних умов праці;
– вироблення стратегії розвитку підприємства на основі аналізу її сильних і слабких сторін;
– розробка інформаційної системи підприємства;
– розробка системи прийняття рішень, правил і процедур управління, системи стимулювання;
– розробка системи планування кар'єри керівників, застосування стилю керівництва;
– матеріальне стимулювання персоналу та здійснення моніторингу заробітної плати й інших заохочувальних чинників;
– надання соціального захисту та гарантій;
– створення корпоративної культури на підприємстві.

Підвищення ефективності управління персоналом, звісно, здебільшого залежить від підприємства. Але існує низка заходів, за допомогою яких і держава може взяти участь в розробці ефективної системи управління персоналом. Для цього мають бути проведені заходи зі стабілізації та нормального функціонування ринку робочої сили:

– розвиток гнучкого ринку робочої сили;

– сприяння підвищенню економічної активності населення шляхом удосконалення інфраструктури національного ринку праці;

– захист національних інтересів України шляхом розробки політики регулювання міграції щодо експорту та імпорту праці.

Забезпечення гнучкості оплати праці на підприємстві з метою доцільного застосовуван ня стратегічного підходу, що полягає в розробці стратегії формування системи оплати праці, тобто напряму дій, спрямованих на забезпечення підприємства персоналом, його збереження та мотивування відповідно до стратегічних завдань і ресурсних можливостей підприємства.

Формування ефективної системи оплати праці, необхідність застосування зарубіжного досвіду з урахуванням особливостей українського ринку праці. В умовах ринкової економіки необхідним елементом управління персоналом виступає гнучка система управління персоналом на підприємстві, яка повинна бути сприятливою до змін зовнішнього і внутрішнього середовища. Це дасть змогу підприємству сформувати висококваліфікований і мотивований трудовий колектив і, як наслідок, отримати конкурентні переваги на ринку праці.

Висновки. Отже, серед великої кількості напрямів підвищення ефективності управління кожне підприємство самостійно обирає свій шлях, який залежить від специфіки діяльності і особливостей вже сформованої системи управління. Керівник неодмінно має усвідомлювати, що найвища ефективність управлінської діяльності буде досягнута в тому випадку, коли застосовуватимуться різноманітні методи в комплексі з огляду на цілі та стратегію розвитку підприємства. Управління персоналом – це його діяльність, спрямована на ефективне використання персоналу для досягнення цілей як підприємства загалом, так і індивідуально кожного працівника.

Список використаних інформаційних джерел

1. Базаров Т. Ю. Управление персоналом : учебник / Т. Ю. Базаров, Б. Л. Еремин. – [2-е изд., перераб. и доп.]. – Москва : ЮНИТИ, 2002. – 560 с.
2. Басаков М. И. Управление персоналом: конспект лекцій / М. И. Басаков. – [4-е изд.]. – Ростов н/Д : Феникс, 2006. – 384 с.
3. Управління персоналом / [М. Д. Виноградский, С. В. Беляєва, А. М. Виноградська та ін.]. – Київ : Центр навч. літ-ри, 2006. – 504 с.
4. Воробйов Є. М. Економічна теорія : посібник / Є. М. Воробйов, А. А. Гриценко, В. М. Лісовицький. – Харків ; Київ, 2003. – 704 с.
5. Завіновська Г. Т. Економіка праці : навч. посіб. / Г. Т. Завіновська. – Київ : Вид-во КНЕУ, 2003. – 298 с.
6. Кириченко О. А. Банківський менеджмент : навч. посіб. / Кириченко О. А., Гіленко І. В., Роголь С. Л. – Київ : Знання-Прес, 2002. – 438 с.
7. Крушельницька О. В. Управління персоналом : навч. посіб. / О. В. Крушельницька, Д. П. Мельничук. – [2-е вид., перероб. й доп.]. – Київ : Кондор, 2005. –304 с.
8. Мескон М. Основы менеджмента / М. Мескон, М. Альберт, Ф. Хедоури ; пер. с англ. – Москва : Дело, 1994. – 464 с.
9. Менеджмент персоналу в органах ДПС України : навч.-метод. посіб. / [М. М. Недашківській, Г. І. Євтушенко, Л. П. Гацька, Н. І. Барабанова]. – Ірпінь : Академія ДПС України, 2001. – 252 с.
10. Пащенко О. І. Шляхи підвищення ефективності управління керівників та спеціалістів на підприємстві / О. І. Пащенко // Управління розвитком. – 2012. – № 11. – С. 67–68.
11. Пелих А. С. Организация предпринимательской деятельности : учебн. пособ. / Пелих А. С., Чумаков А. А., Баранников М. М. – [2-е изд., испр. и доп.]. – Москва : ИКЦ «МарТ»; Ростов н/Д : ИЦ «МарТ», 2003. – 336 с.
12. Уманский А. М. Основы экономики труда и управления трудовыми ресурсами : учебн. пособ. / А. М. Уманский. – Луганск : ИПО ДонГАСА, 2000. – 243 с.

13. Храмов В. О. Основи управління персоналом : навч.-метод. посіб. / В. О. Храмов, А. П. Бовтрук. – Київ : Вид-во МАУП, 2001. – 112 с.

УДК 331. 101

ФОРМУВАННЯ КОМПЕТЕНЦІЙ ПРАЦІВНИКІВ У КОНТЕКСТІ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕФЕКТИВНОГО РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМСТВА

В. О. Уманець, *магістр спеціальності Економіка освітня програма «Управління персоналом і економіка праці»*
Л. В. Степанова, *к. е. н., доцент – науковий керівник*

Анотація. У статті розглядаються **теоретичні основи формування професійних компетенцій працівників в контексті забезпечення ефективного розвитку підприємства.** Запропоновані класифікацію професійних компетенцій, яка ґрунтується на розподілі їх на професійні «hard» та «soft» компетенції.

Ключові слова: компетенції, розвиток, персонал, підвищення кваліфікації.

Abstract. The theoretical bases of formation of professional competencies of employees in the context of ensuring effective development of the enterprise are considered in the article. the classification of professional competences is proposed, which is based on the division of them into professional "hard" and "soft" competences.

Keywords: competences, development, personnel, professional development.

Постановка проблеми. Сучасні трансформації в національній економіці вимагають швидкого розвитку персоналу, формування нових компетенцій працівників. Певні професійні компетенції «відмирають» як непотрібні, але на їх заміну мають поставати інші, іноді такі, які передбачають знання корпоративної культури, правил ефективної взаємодії, безконфліктного конструктивного діалогу тощо.

Аналіз основних досліджень і публікацій. Питаннями формування професійних компетенцій персоналу підприємства зай-

мались багато зарубіжних та вітчизняних вчених, серед яких можна відмітити таких як: Д. П. Богиня, М. Д. Ведерніков, О. А. Грішнова, В. М. Данюк, А. П. Єгоршин, Т. А. Костишина, Г. В. Назарова, І. Л. Петрова, О. В. Сардак, М. В. Семикіна, Л. В. Степанова та інші.

Формулювання мети. Метою статті є формування теоретичних засад професійних компетенцій персоналу, їх класифікація.

Виклад основного матеріалу дослідження.

Компетенції є системою індивідуальних і колективних знань, навичок, умінь, прийомів, яка зберігається та поширюється всередині підприємства шляхом навчання, комунікацій, і, головне, набуття досвіду роботи. Вони завжди мають «внутрішнє» походження практично без часових обмежень їх використання, а також є підгрунтям для створення неповторної відмітності підприємства у ринковому просторі [1, с. 25].

Поділяючи думку І. Л. Петрової, зазначимо, що процес моделювання компетенцій здійснюється у напрямку від ключових компетенцій підприємства до особистісних. При цьому всі компетенції є компетенціями управлінського персоналу, оскільки без його участі торговельне підприємство не зможе реалізувати жодної конкурентної переваги.

Практичне втілення компетенцій підприємства утворює серцевину інтелектуального капіталу. У свою чергу, інтелектуальний капітал перетворюється на реальне джерело ділового успіху тоді, коли він використовується в контексті її стратегічних цілей і спрямовується на реалізацію визначених завдань [2, с. 62].

Серед визначених компетенцій особливу роль відіграють ключові компетенції – все те, що компанії або її підрозділам вдається краще за інших. Це може бути унікальна технологія, ноу-хау, маркетингові навички та знання, щось цінне й оригінальне, що забезпечує конкурентні переваги [3, с. 35].

Г. Хемел і С. Прахалад визначають ключові компетенції як навички і вміння, які дозволяють компанії представляти споживачам фундаментальні переваги, або як набір умінь і технологій, обсяг безсистемно накопичених знань і досвіду, які стають основою успішної конкуренції [4, с. 3].

Компетенції, як внутрішні знання, недоступні опосередкованому сприйняттю споживача, як, утім, і співробітникам підприємства. Вони знаходять непряме вираження у споживчій вартості кінцевого продукту через ефективність використання здібностей і ресурсів у виробничій і організаційній системі з певною конфігурацією. Ключовою називається компетенція вищого порядку, що бере участь у створенні найбільшої споживної вартості, яка є колективним знанням, що дозволяє організовувати й керувати використанням інших компетенцій і здібностей, створюючи таким чином додаткову споживчу вартість [4, с. 3].

Ми пропонуємо класифікувати професійні компетенції на «суто професійні» (hard-skills) та «соціальні» (soft-skills).

Перші – професійні знання і навички: їх ми потребуємо на роботі і в виконанні бізнес-процесів. Інші – соціально-психологічні навички, яких працівники потребують в більшості життєвих ситуацій: комунікативні, лідерські, командні, публічні, мисленнєві та інші.

Висновки.

Формування компетенцій персоналу має ґрунтуватися як на надбанні та розвитку суто професійних, так і соціальних компетенцій, які забезпечують конкурентоспроможний розвиток працівників і ефективний розвиток підприємства в цілому.

Список використаних інформаційних джерел

1. Верба В. А. Проблеми ідентифікації компетенцій підприємства / В. А. Верба, О. М. Гребешкова // Проблеми науки. – 2004. – № 7. – С. 23–28.
2. Петрова І. Л. Стратегічне управління людськими ресурсами : навч. посіб. / І. Л. Петрова. – Київ : КНЕУ, 2013. – 466 с.
3. Междисциплинарный словарь по менеджменту / под общ. ред. С. П. Мясоедова. – Москва : Дело, 2005. – 108 с.
4. Prahalad C. K. The core competence of the corporation / C. K. Prahalad, G. Hamel // Harvard Business Review. – 1990. – Vol. 68.

Наукове видання

ЗБІРНИК НАУКОВИХ СТАТЕЙ МАГІСТРІВ

Головний редактор ***М. П. Гречук***
Комп'ютерне верстання ***Г. А. Бжікян***

Формат 60×84/16. Ум. друк. арк. 29,3.
Тираж 80 пр. Зам. № 091/1666.

Видавець і виготовлювач
Вищий навчальний заклад Укоопспілки
«Полтавський університет економіки і торгівлі»,
к. 115, вул. Коваля, 3, м. Полтава, 36014; ☎ (0532) 50-24-81

Свідоцтво про внесення до Державного реєстру видавців, виготівників і розповсюджувачів видавничої продукції ДК № 3827 від 08.07.2010 р.